

8790

przeгляд 160
biblioteczny

ORGAN NAUKOWY SBP

REDAKTOR ■ MARIA DEMBOWSKA ■

ROZNIK 37

zeszyt **1**

1969

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH – WARSZAWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

ORGAN NAUKOWY
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Redaktor: MARIA DEMBOWSKA

Sekretarz Redakcji: TADEUSZ ZARZĘBSKI

Kolegium Redakcyjne:

JAN BAUMGART, ZBIGNIEW DASZKOWSKI, ANNA LECH,
BERNARD OLEJNICZAK, EWA PAWLIKOWSKA, STEFAN
ROSOŁOWSKI, HENRYK SAWONIAK, HANNA ZASADOWA

Dodatek

**BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ**

Opracowanie: Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej

Redaktor: HENRYK SAWONIAK

Adres Redakcji:

Warszawa, Pałac Kultury i Nauki VI p. Biblioteka PAN.
tel. 20-33-02.

Adres Administracji:

Warszawa, Konopczyńskiego 5/7, tel. 27-08-47.

Maszynopisów materiałów nie zamówionych Redakcja nie zwraca, Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów.

Cena pojedynczego numeru zł 24.—

Prenumerata roczna (wraz z dodatkiem) wynosi zł 96.—

Członkowie SBP zgłaszający prenumeratę za pośrednictwem Zarządów Okręgów SBP mają prawo do prenumeraty ulgowej.

Wpłaty dokonywać należy na konto czekowe PKO I-9-120056 lub Narodowy Bank Polski IV O/M 1551-9-46043. Administracja Wydawnictw SBP Warszawa (z wyraźnym zaznaczeniem celu wpłaty).

OD REDAKCJI

Podjmując w nowym zespole redakcyjnym wydawanie *Przeglądu Bibliotecznego*, pragniemy przedstawić Czytelnikom naszego czasopisma swój program i określić zadania, jakie sobie stawiamy.

Przegląd jest najstarszym czasopismem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, posiada bogate tradycje i trwałą kartę w historii bibliotekarstwa polskiego. Jest organem Stowarzyszenia, które reprezentuje sprawy i interesy całego bibliotekarstwa. Fakt ten określa charakter czasopisma, które powinno wyrażać jak najszerszej problematykę życia bibliotek i zainteresowania bibliotekarzy. *Przegląd* będzie zatem starał się zamieszczać materiały związane z zagadnieniami interesującymi wszystkich bibliotekarzy, a obok tego będzie poruszał problemy ważne i aktualne dla poszczególnych typów bibliotek czy też dotyczące poszczególnych dziedzin pracy bibliotecznej.

Biblioteki nie działają w izolacji, lecz ich praca wiąże się z całokształtem życia społecznego kraju, z oświatą, kulturą, nauką i gospodarką narodową. Pragniemy jak najmocniej zaznaczyć i akcentować ten związek na łamach *Przeglądu*. Będziemy dążyć do tego, aby czasopismo nasze przyczyniło się w miarę swoich możliwości do realizacji zadań stojących przed bibliotekami Polski Ludowej — w warunkach dokonującej się rewolucji naukowo-technicznej.

Przegląd jest organem naukowym Stowarzyszenia. Zobowiązuje to redakcję do utrzymania odpowiedniego poziomu pisma. Stoimy na stanowisku, że nie temat, lecz metoda jego ujęcia, sposób stawiania zagadnienia, jego doniosłość społeczna jest najbardziej właściwym i najbardziej nowoczesnym kryterium naukowości w naszej epoce, w której nauka w sposób decydujący wpływa na wszystkie dziedziny życia społecznego, warunkując ich rozwój i postęp.

Będziemy się starali uczynić z *Przeglądu* organ nowoczesnego bibliotekarstwa, bibliotekarstwa pracującego najbardziej racjonalnymi i społecznie efektywnymi metodami. Sądzimy, że czynnikiem i bodźcem

postępu w każdym, a więc i w naszym zawodzie, jest z jednej strony krytyczna refleksja nad własną pracą, z drugiej — wymiana myśli, poglądów i opinii nad wspólnymi problemami. W intencji pobudzenia takiej dyskusji wprowadzamy w *Przeglądzie* specjalny dział pn. „Opinie — Poglądy — Propozycje”.

Będziemy również dążyli do rozszerzenia działu recenzji i sprawozdań z piśmiennictwa krajowego i zagranicznego, chcielibyśmy przy tym uwzględniać w tym dziele nie tylko publikacje z zakresu szeroko rozumianego bibliotekoznawstwa, lecz także prace z innych dziedzin, mogące zainteresować bibliotekarzy i przyczynić się do rozszerzenia ich horyzontów zawodowych i naukowych. Chodzi tu przede wszystkim o prace z zakresu socjologii i organizacji oświaty, kultury i nauki, w szczególności wydaje się konieczne bliższe zapoznanie pracowników bibliotek naukowych z problematyką nowoczesnego naukowstwa, obejmującego m. in. zagadnienia organizacji warsztatu pracy naukowej i wiążącego się przez to z bibliotekoznawstwem.

Przegląd powinien także dokumentować bieżące życie bibliotek, informować o ważniejszych wydarzeniach w poszczególnych placówkach i w ten sposób przyczyniać się do integracji wszystkich środowisk bibliotekarskich.

Zwracamy się do Koleżanek i Kolegów z gorącą prośbą o aktywny udział w pracach nad *Przeglądem*, o poparcie i pomoc w realizacji nakreślonych tu zadań i zamierzeń.

25 LAT BIBLIOTEK W PRL

Dwudziesta piąta rocznica istnienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej jest doskonałą okazją do podsumowania dorobku polskiego bibliotekarstwa w minionym okresie. Niepodobna jednak w krótkim artykule zamknąć wieloletnich działań dziesiątków tysięcy ludzi, dlatego też ograniczono się do zasygnalizowania najważniejszych momentów charakteryzujących ten dorobek.

Imponujące są osiągnięcia bibliotekarstwa polskiego w tym okresie, zwłaszcza jeżeli się je porówna ze stanem istniejącym tuż przed II wojną światową oraz uwzględni ogrom zniszczeń dokonanych w wyniku tej wojny. Rozwój ten dokonywał się w niełatwych warunkach odbudowy zniszczonego kraju, rozbudowy i rozwoju jego gospodarki, oświaty, kultury i nauki.

Szczególnie wyraźny i o wielkim znaczeniu społecznym jest dorobek bibliotekarstwa publicznego (oświatowego). W całym dwudziestoleciu międzywojennym nie potrafiono, pomimo wysiłków światlejszych przedstawicieli naszego społeczeństwa, uporządkować organizacji tej sieci bibliotek, służących upowszechnieniu oświaty i kultury w najszerszych rzeszach społeczeństwa — dodając w ten sposób dalsze dwadzieścia lat do naszego opóźnienia w stosunku do bardziej rozwiniętych pod tym względem krajów. Różne towarzystwa i organizacje społeczne, upowszechniające książkę polską w okresie zaborów, nie chciały pozabawić się wpływu ideowego na społeczeństwo,¹ pomimo że dysponowały bardzo ograniczonymi możliwościami finansowymi. Również niechętnie odnosiły się do projektów reform w tej dziedzinie ówczesne samorządy terenowe, obawiając się dodatkowego obciążenia ich skąpych budżetów. W rezultacie — nie wydano w tamtym okresie ustawy bibliotecznej, która zabezpieczałaby tym bibliotekom trwałą byt oparty nie na dobroczynności społecznej, lecz na obowiązku zakładania i utrzymywania bibliotek publicznych przez samorządy terenowe; biblioteki publiczne prowadzone były dalej przez organizacje społeczne oraz — na zasadzie dobrowolności — przez niektóre samorządy terenowe. Pomimo znacznego rozwoju bibliotek publicznych (prowadzonych przez samorządy terenowe) w ostatnich trzech latach przed wybuchem drugiej wojny światowej oraz działalności dużej liczby, ale słabo wyposażonych bibliotek organizacji społecznych — ogólny stan i działalność tych bibliotek nie odpowiadały ówczesnym potrzebom. Mały Rocznik Statystyczny 1937/38 wykazuje 1 033 biblioteki publiczne samorządowe z 1,7 mln woluminów, z których korzystało 357 300 czytelników, wypożyczając ogółem 4,5 mln wol. W 8 379 bibliotekach prowadzonych przez organizacje społeczne znajdowało się 4,8 mln wol., a korzystało z nich rocznie 617 900 czytelników, wypożyczając 8,7 mln wol. Gdy porównuje się stan zbiorów i liczbę usług w przeliczeniu na 100 mieszkańców w bibliotekach tego typu przed wojną (1937/38 r.) ze stanem w 1968 r., nasuwa się prosty wniosek, że liczba woluminów, czytelników korzystających ze zbiorów i liczba wypożyczeń jest dziś 9—10 razy wyższa niż w tamtych latach.

Podobne zmiany obserwuje się w sieci bibliotek szkolnych. W 1936/37 r. w 26 133 bibliotekach szkół powszechnych, średnich i zawodowych było 7,6 mln wol., z czego w 24 900 bibliotekach szkół powszechnych było zaledwie 4,9 mln wol., tj. na 1 ucznia przypadało 1,1 woluminów. W 1968 r. w 31 006 bibliotekach szkolnych było już ponad 83 mln wol., a tylko w 26 565 bibliotekach szkół podstawowych przypadało średnio na 1 ucznia około 11 wol.

¹ W. Dąbrowska: Walka o książkę. Warszawa 1967; J. Kołodziejska: Publiczne biblioteki samorządowe w okresie międzywojennym. Warszawa 1967.

Statystyki przedwojenne nie wykazywały danych dotyczących bibliotek naukowych. Wiadomo jednak — według szacunkowych danych², że ogółem we wszystkich bibliotekach: szkolnych, oświatowych i naukowych było tuż przed wybuchem wojny około 21 mln woluminów. Dla szybkiego porównania — w 1968 r. było już ok. 185 mln wol.

Powojenny start bibliotek polskich dokonywał się ze znacznie gorszej pozycji, niż to wykazują dane statystyczne za 1937/38 rok.

Książka polska, grabiona i niszczone przez zaborców i najeźdźców w przeszłych wiekach, doznała szczególnej martyrologii w okresie okupacji hitlerowskiej, kiedy to z premedytacją niszczoneo wszystko, co dokumentowało dorobek kulturalny naszego narodu i co służyć powinno lub mogło wychowaniu pokoleń przyszłych. Wyrzebiono polską książkę na rynku księgarskim, a biblioteki utraciły około 14 mln jednostek, to jest prawie 70% stanu przedwojennego. Straty bibliotek szkolnych wynoszą około 92% zasobu przedwojennego, a bibliotek oświatowych około 90%. Ilościowe straty bibliotek naukowych były znacznie mniejsze (ok. 1,5 mln jednostek, tj. 20% stanu przedwojennego), ale znaczenie tych strat dla nauk i kultury polskiej jest ogromne. „Obejmują one około 75 000 rękopisów, 200 000 starodruków, 25 000 zbiorów kartograficznych, 300 000 grafiki i 50 000 muzykaliów (...). Nie dość tego — nie będziemy nawet nigdy wiedzieli, cośmy stracili, gdyż wraz ze zbiorami przepadły ich inwentarze i katalogi. Na tym nie kończy się rejestr strat i szkód wyrządzonych naszym bibliotekom przez Niemców. Dochodzi jeszcze zburzenie, spalenie lub uszkodzenie budynków i urzędów wewnętrznych, grabież mebli, zniszczenie katalogów, kartotek, ksiąg inwentarzowych, dezorganizacja bibliotek jako warsztatów pracy, szkodliwe przemieszczenie zbiorów, zahamowanie prawidłowej działalności i rozwoju bibliotek wskutek ich zamknięcia, wstrzymania lub nieodpowiedniego uzupełniania zbiorów oraz przerwania lub nieodpowiedniego ich opracowywania. Nie można też pominąć dużego ubytku w kadrach pracowników bibliotecznych wskutek rozstrzelania lub śmierci w obozach i więzieniach”³. Szczególnym grobem zabytkowej książki polskiej i zbiorów specjalnych był gmach Ordynacji Zamojskiej w Warszawie (ul. Okólnik 9). W 1944 roku, po upadku powstania warszawskiego, hitlerowcy podpalili ten gmach, zgromadziwszy w nim najcenniejsze zbiory z bibliotek warszawskich — rzekomo w celu ich zabezpieczenia przed grabieżą i zniszczeniem, do czego zobowiązani byli układem kapitulacyjnym podpisanym przez gen. von dem Bacha. Według szacunkowych ocen, dokonanych w 1946 r., straty bibliotek polskich w nieruchomościach, urządzeniach, katalogach i przede wszystkim w zbiorach („dających się odkupić, zastąpić, odtworzyć”) osiągały kwotę 182 mln złotych przedwojennych. Natomiast straty unikalnych materiałów bibliograficznych szacuje się na kwotę około 1 miliarda złotych⁴. Razem w przeliczeniu na złoto (według cen przedwojennych) straty te wyniosły ogółem około 200 ton złota. A przecież wiadomo, że za żadną cenę nie można odtworzyć spalonych rękopisów, zbiorów graficznych, muzykaliów itp. Zostały stracone na zawsze, utrudniając prowadzenie badań naszej przeszłości.

W takim oto stanie przystępowano do odbudowy i rozbudowy polskiego bibliotekarstwa po wojnie. W 25 lat później statystyki wykazywały już 51 000 bibliotek, 185 mln jednostek bibliotecznych, a roczna liczba wypożyczeń (bez udostępnień w czytelnich bibliotek) wynosi już 240 mln wol.

² J. Janiczek: Stan liczbowy i perspektywy rozwoju bibliotek w Polsce na podstawie rejestracji z 1948 r. *Prz. bibliot.* R. 16: 1948 z 3/4, s. 139-170.

³ J. Grycz: Polska polityka biblioteczna w latach powojennych. W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej*. Wrocław 1961 s. 78.

⁴ J. Janiczek: Sprawy biblioteczne w ramach działalności Ministerstwa Oświaty *Bibliot.* R. 13: 1946 nr 1/2 s. 1-13.

Odbudowa i szybki rozwój polskiego bibliotekarstwa po wojnie możliwe były jedynie tylko dzięki szczególnej opiece odrodzonego Państwa Polskiego. Już niepełna w rok po zakończeniu wojny, bo 17 kwietnia 1946 r., wydany zostaje dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi — jeden z nielicznych wówczas w świecie aktów prawnych ujmujący globalnie zagadnienia biblioteczne na kraju. „Spełniły się wieloletnie marzenia bibliotekarzy. Dekret zamykał dla bibliotek polskich okres vegetacji, wynik niewoli politycznej i społecznej, otwierał okres nowy, o wielkich, nie znanych dotąd w Polsce perspektywach. Będąc afirmacją i wykonaniem testamentu Komisji Edukacji Narodowej — stawał się jednocześnie dźwignią i zabezpieczeniem postępu”⁵. Po raz pierwszy w prawie polskim znalazło się zdanie: „Biblioteki i zbiory biblioteczne, zarówno krajowe, jak i znajdujące się za granicą, a będące własnością lub w posiadaniu obywateli polskich lub instytucji polskich, uznaje się za narodowe mienie kulturalne, powołane do służenia dobru ogólnemu”. W celu prowadzenia w społeczeństwie jednolitej działalności kulturalnej za pomocą książki, w celu „umożliwienia każdemu obywatelowi korzystania ze zbiorów bibliecznych całego kraju” — dekret ustanawiał ogólnokrajową sieć bibliotek obejmującą biblioteki powszechne, szkolne i naukowe. Wiele przepisów szczegółowych zawartych w dekreście, a dotyczących m. in. specjalizacji bibliotek naukowych, powoływania centralnego i terenowych organów doradczych (Państwowa Rada Biblieczna, komitety biblieczne), zabezpieczenia środków na utrzymanie bibliotek itp., jest dowodem głębokich przemyśleń i dalekiego patrzenia w przyszłość. Dlatego też niepodobna przecenić roli, jaką spełnił dekret w procesie odbudowy i rozwoju bibliotekarstwa, i to nawet pomimo niezrealizowania wielu podstawowych jego założeń.

Bardzo ważnym postanowieniem dekretu było ustalenie urzędu (wówczas: Ministra Oświaty) sprawującego naczelny nadzór nad bibliotekami i zbiorami bibliotecznymi. Zresztą to postanowienie dekretu było potwierdzeniem istniejącego wówczas stanu faktycznego, ponieważ w resorcie oświaty skupione były prawie wszystkie biblioteki. Już w marcu 1946 roku, a więc na kilka miesięcy przed wejściem w życie dekretu, przekształcono w Ministerstwie Oświaty Wydział Bibliotek⁶ na departament — pod nazwą „Naczelną Dyrekcja Bibliotek”. Zrealizowano w ten sposób (po 125 latach) projekt utworzenia podobnego organu pod nazwą „Generalna Dyrekcja Biblieczna Krajowa”, zgłoszony w 1821 roku przez S. B. Lindęgo⁷.

Naczelną Dyrekcja Bibliotek pod doskonałym kierownictwem dra Józefa Grycza, dysponując ograniczonymi możliwościami działania pod względem organizacyjnym, finansowym, kadrowym, skupiła swą uwagę głównie wokół realizacji dwóch najpilniejszych wówczas spraw: zabezpieczenia zbiorów opuszczonych oraz zorganizowania sieci bibliotek publicznych.

Obie te akcje przeprowadzono wzorowo. Akcja zabezpieczania zbiorów rozpoczęta została jeszcze przez poprzednika NDB — Wydział Bibliotek. Powołano wówczas regionalne zbiornice księgozbiorów zabezpieczonych, które przejmowały opuszczone zbiory różnych instytucji i osób (głównie w likwidowanych majątkach ziemskich). Wcześniej utworzono Centralną Zbiornicę Książek w celu gromadzenia opuszczonych księgozbiorów, wykupywania książek antykwarycznych (także od

⁵ B. Horodyski: Józef Grycz. W: Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Wrocław 1961 s. 48.

⁶ Wydział Bibliotek w resorcie oświaty Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego utworzono w Lublinie już w listopadzie 1944 r.

⁷ M. Łodyński: Ukołetki polskiej polityki bibliotecznej. Warszawa 1935 oraz: Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807—1837). Warszawa 1958.

prywatnych sprzedawców) oraz zakupu części nakładu nowej produkcji wydawniczej i rozsyłania tych książek do bibliotek różnych typów⁸. Wydano wiele aktów prawnych w sprawie prowadzenia akcji zabezpieczenia zbiorów, ukazały się również „Wskazówki dla prowadzących akcję zabezpieczania bibliotek i zbiorów bibliotecznych” w opracowaniu J. Grycza. Dzięki przeprowadzeniu tej akcji uzyskano kilka milionów książek i czasopism. Wprawdzie odzyskane tą drogą materiały nie przedstawiały na ogół większej wartości, pozwoliły jednak uzupełnić w części straty w zbiorach bibliotecznych.

Drugim głównym i całkowitym osiągnięciem Naczelnej Dyrekcji Bibliotek było zorganizowanie prawie od nowa i na nowych zasadach sieci bibliotek publicznych (powszechnych). Jeszcze w 1946 r. było zaledwie 426 bibliotek z 1 066 000 woluminów (prawie połowa tych zbiorów znajdowała się w bibliotekach m. st. Warszawy i m. Łodzi). Dzięki planowo prowadzonej akcji organizowania bibliotek powiatowych jako podstawowego ogniwa sieci oraz dzięki uzyskaniu dodatkowych na ten cel środków, już w końcu 1949 roku liczba bibliotek publicznych pokrywała się z ówczesną liczbą jednostek administracyjnych. W 3 885 bibliotekach (w tym 2 993 na wsi) było 6,5 mln woluminów, tj. średnio 27 wol. na 100 mieszkańców. Można bez przesady powiedzieć, że cały następny okres rozwoju tej sieci bibliotecznej możliwy był tylko w oparciu o dokonania tych pierwszych lat.

Dziś nie ma już białych plam na bibliotecznej mapie kraju. Każdy obywatel, mieszkający nawet w odległych zakątkach kraju, ma łatwą możliwość korzystania z biblioteki publicznej, a za jej pośrednictwem z innych większych bibliotek na terenie kraju. Mamy już 8 451 bibliotek publicznych i ich filii (w tym 6 316 na wsi), działalność ich uzupełnia ponad 30 000 placówek pomocniczych — punktów bibliotecznych. W zbiorach tych bibliotek jest już łącznie 50 mln wol., 155 wol. na 100 mieszkańców. Prawie co piąty obywatel kraju jest stałym czytelnikiem biblioteki publicznej, rocznie biblioteki te wypożyczają ponad 110 milionów książek, a w całym okresie powojennym wypożyczono łącznie ponad 1 miliard 330 milionów woluminów⁹. Dziś pomimo wielu jeszcze braków, niekiedy dotkliwie odczuwanych przez czytelników i bibliotekarzy, w międzynarodowych statystykach usług bibliotecznych (świadczonych na 100 mieszkańców) znajdujemy się w czołówce.

Wraz ze wzrostem rodzą się nowe problemy, rosną wymagania czytelników, istnieje potrzeba stosowania nowych metod działania, innych form organizacyjnych obsługi czytelników. Niektóre wcześniej ustalone i wówczas właściwe formy organizacji sieci bibliotecznej dziś wydają się już przestarzałe, a jutro trzeba będzie je zmienić. Na przykład, podporządkowanie bibliotek publicznych na terenie powiatu gromadzkim, osiedlowym i miejskim radom narodowym — właściwe może wówczas kiedy biblioteka powiatowa nie miała możliwości kontaktowania się z tymi bibliotekami, a zainteresowania czytelnicze mieszkańców wsi, a więc i księgozbiory były na ogół jednorodne — dziś niekorzystnie wpływa na prawidłowość działania tych placówek, które dysponują już znacznym księgozbiorem (4—6 tys. wol.), posiadają etatową obsadę osobową, a przede wszystkim służą bardziej wymagającym czytelnikom. Biblioteka powiatowa uzupełnia zbiory tych bibliotek, instruuje i szkoli pracowników, ale faktycznie nie ma żadnego wpływu na dobór kadr, ustalanie budżetów, wyposażenie i warunki lokalowe placówek. Byłoby więc chyba bardziej właściwe powiązanie organizacyjne tych bibliotek z biblioteką powiatową, w formie

⁸ Cz. Gutry: Centralna Zbiornica Książek. *Bibliot. R.* 12: 1945 nr 1 s. 12—13.

⁹ Dane według stanu w dniu 31 XII 1968 r. Szczegółowe dane zob.: T. Zarębski: Publiczne biblioteki powszechne od dekretu do ustawy 1946—1967. *Bibliot. R.* 35: 1968 nr 9.

jej filii bibliotecznych. Korzyści: lepsza gospodarka środkami budżetowymi, lepsza obsługa czytelnika, sprawniejsza działalność bibliotek w powiecie. A biblioteka powiatowa wraz ze swoimi filiami działałaby pod opieką i kontrolą powiatowej i terenowych rad narodowych — analogicznie więc jak w przypadku organizacji szkolnictwa. Bo też biblioteka publiczna, jeżeli jeszcze nie zawsze jest, to być powinna szkołą dla dorosłego społeczeństwa; szkołą bez programów nauczania, ale z pełną możliwością pogłębiania wiedzy, rozwijania zainteresowań obywateli przez dostarczanie każdego potrzebnego tekstu. Również pilne staje się już powołanie czasopisma-przewodnika lektur dla sześciu milionów czytelników bibliotek publicznych, korespondencyjnego wypożyczania książek z większych bibliotek wprost do domu czytelnika, przygotowywania do pracy w tych bibliotekach pedagogów, a nie techników bibliotecznych. Uporządkowania wymaga także sprawa bibliotek publicznych w zakładach pracy (tzw. bibliotek związkowych). Organizacja tych placówek, ich działalność, wysokie koszty usług budzą coraz więcej wątpliwości. Bardziej ekonomiczne i korzystniejsze dla czytelników byłoby zaopatrywanie w książki pracowników zakładów pracy przez filie bibliotek publicznych (głównie miejskich), działających w tych zakładach pod nadzorem organizacji związkowej i przy pomocy finansowej zakładów pracy. Rozwiązania wymaga sprawa pełnego priorytetu bibliotek przy zakupie książek. Niezmiernie pilne staje się zagadnienie pomieszczeń dla bibliotek (zresztą nie tylko publicznych). Należy oczekiwać, że po załatwieniu najpilniejszych potrzeb szkolnictwa podobną akcją objęte będą biblioteki, w pierwszej kolejności publiczne. Wreszcie zmienić trzeba metody pracy bibliotek. Jeszcze tak niedawno poprzez biblioteki publiczne walczone z analfabetyzmem, potem z wtórnym analfabetyzmem, a obecnie pojawia się nowy i bardziej wyształcony czytelnik, pojawiła się również telewizja, która bynajmniej — wbrew niektórym prognozom — nie zabiera bibliotekom czytelnika, lecz czyni go bardziej wymagającym, lepiej przygotowanym do korzystania ze zbiorów bibliotecznych. Świadczy o tym także zmniejszający się procent wypożyczonych książek beletrystycznych na rzecz literatury popularnonaukowej i naukowej. Dlatego też nie można już działać według założeń sprzed 20 lat.

Niedługo już obchodzić będziemy 200 rocznicę powołania Komisji Edukacji Narodowej, która odegrała tak poważną rolę w ustaleniu podstaw nowoczesnego szkolnictwa polskiego. Wśród szeregu ustaw Komisji znajdują się również przepisy dotyczące bibliotek szkolnych. To wówczas pojawił się przepis uzależniający wydanie zgody na powołanie szkoły od utworzenia w niej biblioteki szkolnej. To wówczas zrodziła się myśl otwarcia bibliotek szkolnych dla szerokiej publiczności. Słabo wyposażone w okresie międzywojennym, zdevastowane w czasie wojny, biblioteki szkolne i pedagogiczne dopiero w Polsce Ludowej uzyskują właściwą rangę stając się warsztatami pracy nauczyciela i ucznia. Ukształtowała się odrębna grupa zawodowa — bibliotekarzy szkolnych. W nowych budynkach wielu tysięcy szkół biblioteki uzyskały doskonałe warunki pracy. Korzystają one z zamkniętej, wyłącznej dla bibliotek szkolnych, sprzedaży książek. I chociaż zaopatrzenie tylko bibliotek szkół podstawowych (w przeliczeniu na 1 ucznia) jest dziś dziesięciokrotnie wyższe niż przed II wojną światową, a roczna liczba wypożyczanych książek znacznie przekracza już 100 mln wol., to jednak — na skutek równoległego realizowania we wszystkich szkołach programu nauczania — uczniowie, odczuwając jeszcze brak książek z listy obowiązkujących lektur, korzystają muszą z pomocy bibliotek innych sieci (głównie bibliotek publicznych).

Wraz z rozwojem szkolnictwa wyższego i badań naukowych powstają nowe biblioteki szkół wyższych, instytutów naukowo-badawczych, placówek Polskiej

Akademii Nauk (powołanej w miejsce istniejącej do 1951 r. w Krakowie Polskiej Akademii Umiejętności). Zwiększyły się bardzo znacznie zbiory bibliotek naukowych. Jeżeli przed II wojną światową szacowano je na około 7 mln woluminów, to dziś znajduje się tu już ponad 35 mln jednostek bibliotecznych. Zasadniczo zmieniły się metody pracy tych bibliotek. Rozwijając służbę informacyjną aktywnie uczestniczą one w pracach naukowych i dydaktycznych swych instytucji macierzystych. Biblioteki naukowe, niezależnie od przynależności resortowej, nawiązują coraz ściślejszą i owocną współpracę. Podejmowane są próby ustalenia zasad specjalizacji zbiorów, głównie w celu lepszego zaopatrzenia i bardziej ekonomicznego gospodarowania nabytkami zagranicznymi. Z tym zagadnieniem wiąże się jednak nie rozwiązany jeszcze w pełni problem wyposażenia bibliotek w urządzenia reprograficzne i dalekopisy, umożliwiające im wzajemne porozumiewanie się i szybkie dostarczanie żądanych przez czytelnika tekstów.

Największym jednak wydarzeniem w powojennej historii bibliotek polskich było powołanie do życia bibliotek fachowych i ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Sporadycznie istniejące przed wojną, przy niektórych zakładach produkcyjnych, księgozbiory fachowe były zjawiskiem nie dostrzeganym nawet przez środowiska bibliotekarskie. Szybki rozwój przemysłu, rozpoczęty w okresie realizowania wielkiego planu rozwoju gospodarczego (1950—1955), oparty musiał być na rzetelnej znajomości postępu technicznego w kraju i za granicą. Kierująca wówczas całą gospodarką narodową Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego wydaje lub przygotowuje do wydania szereg aktów prawnych zobowiązujących kierowników zakładów pracy do tworzenia i prowadzenia bibliotek fachowych¹⁰. Biblioteki te pełnić miały jednocześnie funkcje zakładowych punktów dokumentacyjnych, „informujących o wydawnictwach naukowo-technicznych z zakresu interesującego zakład oraz pośredniczących w otrzymywaniu tych wydawnictw”. W tym czasie powołane zostają również główne biblioteki branżowe, mające obowiązek udzielania pomocy bibliotekom fachowym tej samej branży, oraz działy ośrodki dokumentacji naukowo-technicznej. Nadzór merytoryczny nad działalnością bibliotek fachowych i ośrodków dokumentacji sprawować miał Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej (utworzony w 1950 r.), w ramach którego działać miała — do dziś zresztą faktycznie jeszcze nie ukształtowana — Centralna Biblioteka Techniczna. W kilka lat później wydany zostaje nowy akt prawny¹¹, ustalający zupełnie odmienną organizację bibliotek fachowych i służb informacyjnych. Tworzy się w jednostkach gospodarki społecznej zakładowe, branżowe i resortowe ośrodki informacji techniczno-ekonomicznej (powiązane funkcjonalnie w ramach branż i resortów), a CIDNT zostaje przekształcony w Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej. Cała służba informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej specjalizuje się już nie tylko w „informowaniu zainteresowanych” o istnieniu jakiegokolwiek dokumentu zawierającego poszukiwane informacje, lecz głównie w udzielaniu wprost informacji rzeczowej, na podstawie posiadanych dokumentów. Sieć ośrodków informacji obejmuje także szereg bibliotek naukowych (w resortowych placówkach naukowo-badawczych), biblioteka fachowa staje się integralną komórką ośrodka informacji, a zadaniem jej jest gromadzenie i udostępnianie wskazanych przez dokumentalistę dokumentów. Naruszony zostaje również ustalony w dekreście przepis o ogólnym nadzorze Ministra Oświaty (później Kultury i Sztuki) nad wszystkimi bibliotekami w kraju, ponieważ nadzór nad wszystkimi ośrodkami informacji, a więc i nad

¹⁰ Uchwała Nr 697 Prezydium Rządu z dnia 24 września 1953 r. w sprawie rozwoju sieci fachowych bibliotek zakładowych (*Mon. pol.* nr A-94, poz. 1306).

¹¹ Uchwała Nr 169 Rady Ministrów z dnia 16 maja 1960 r. w sprawie organizacji informacji technicznej i ekonomicznej (*Mon. pol.* nr 60, poz. 284).

bibliotekami fachowymi, sprawuje Przewodniczący Komitetu Nauki i Techniki. Wydana w 1968 r. nowa ustawa o bibliotekach, ustalając ogólne zasady współdziałania bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotek, do której wchodzi również biblioteki fachowe — właściwie sankcjonuje ten stan. Sankcjonuje również niezdróżną odrębność organizacyjną ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, aczkolwiek zarówno działalność bibliotek jak i ośrodków informacji jest bardzo zbieżna, obie te działalności wzajemnie się uzupełniają. Dlatego też prawidłowy rozwój i doskonalenie się służby bibliotecznej i informacyjnej dokonywać się powinno pod jednolitym ogólnokrajowym kierownictwem wyznaczonego organu państwowego. Tymczasem zamierzone dalsze porządkowanie organizacji ośrodków informacyjnych¹², także w różnych dziedzinach nauk (w tym również społecznych), doprowadzić może do szeregu istotnych zmian organizacyjnych, również w całej organizacji bibliotekarstwa polskiego.

Szybki rozwój bibliotekarstwa polskiego po wojnie, wyrażający się w dziesiątkach tysięcy nowych placówek bibliotecznych, stwarza duże zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę bibliotekarzy, tym bardziej że i w tej dziedzinie ostatnia wojna spowodowała wiele strat. Istnieje więc pilna potrzeba kształcenia nowych kadr na poziomie wyższym i średnim. Już w 1945 r. powstaje pierwsza w Polsce Katedra Bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Łódzkim, w oparciu o kadry pedagogiczne Wolnej Wszechnicy Polskiej (w okresie międzywojennym była tu Sekcja Bibliotekarska — na Wydziale Pedagogicznym Studium Społeczno-Oświatowej). W 1951 r. utworzona zostaje Katedra Bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Warszawskim (obecnie: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Wydziale Historycznym). W 1956 r. powołano Katedrę Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Wrocławskim, a obok niej specjalne Studium Bibliotekoznawstwa dla Pracujących. W 1968 r. utworzono na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu Międzywydziałowe oraz Podyplomowe Studium Bibliotekoznawstwa, a w 1969 roku utworzono również Międzywydziałowe Studium Bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Łódzkim.

W 1961 r. zorganizowano dwuletnie studia bibliotekarskie (na poziomie wyższym) w Państwowym Studium Kulturalno-Oświatowym i Bibliotekarskim w Łodzi i we Wrocławiu.

Kadry bibliotekarskie ze średnim wykształceniem przygotowano w kilku liceach bibliotekarskich, utworzonych tuż po wojnie i działających do 1960 roku. Obecnie średnie kwalifikacje bibliotekarskie uzyskuje się na kursach korespondencyjnych organizowanych dla absolwentów szkół średnich różnych typów. Dwuletnie kursy korespondencyjne, dla pracowników bibliotek powszechnych, szkolnych i fachowych, prowadzone są przez założony w 1955 r. Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy w Warszawie. Ośrodek ten przy pomocy wojewódzkich punktów konsultacyjnych wykształcił już kilkanaście tysięcy osób. Średnie kwalifikacje bibliotekarskie uzyskują również absolwenci szkół średnich w Rocznym Studium Bibliotekarskim, prowadzonym przez Państwowy Ośrodek Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie Poznańskim. Ośrodek ten założony w 1949 r. posiada szczególnie zasługi w dziedzinie przygotowania kadr, głównie dla bibliotek powszechnych. Obecnie są tu również organizowane różne kursy dla pracowników bibliotek powszechnych, szkolnych, związkowych i in. Zorganizowana w 1958 roku, z inicjatywy i pod kierunkiem CIDNT (obecnie: CIINTE), dwuletnia, pomaturalna Państwowa Szkoła Dokumentacji Naukowo-Technicznej przygotowuje pomocnicze kadry pracowników ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej.

¹² W. Piróg: Założenia ogólnokrajowego systemu informacji. *Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji*. R. 13: 1968 nr 2.

Ponadto pracownicy bibliotek doskonałą swoje kwalifikacje na krótkoterminowych kursach, organizowanych przez szereg resortów, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i niektóre większe biblioteki.

Wobec tak rozwiniętego szkolnictwa bibliotekarskiego można już mówić o ukształtowaniu się zawodu bibliotekarskiego, którego wykonywanie uzależnione jest od posiadania kwalifikacji zawodowych, określonych w przepisach prawnych dla pracowników bibliotek różnych typów. W bibliotekach naukowych, obok pracowników służby bibliotecznej, utworzono odrębną grupę zawodową — bibliotekarzy dyplomowanych, powołanych m. in. do prowadzenia prac badawczych w zakresie bibliotekoznawstwa. Pracownicy zajmujący te stanowiska posiadają niektóre uprawnienia przysługujące pracownikom naukowym (6-tygodniowy urlop wypoczynkowy, możliwość uzyskania 25% dodatku emerytalnego), a także odrębną tabelę uposażeń.

Profesor Więckowska pisze¹³ w swoim studium: „W ciągu ostatnich lat trzy katedry bibliotekoznawstwa wyprodukowały 488 magistrów i 27 doktorów bibliotekoznawstwa, skupiły spory zastęp samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki i wyhabilitowały pięciu docentów. Biblioteki zatrudniają dziś około setki profesorów i docentów bibliotekoznawstwa oraz w sumie ok. 400 bibliotekarzy dyplomowanych i tzw. pracowników naukowo-badawczych”.

W oparciu o wykształcone już w Polsce Ludowej kadry szeroko rozwinięto prace badawcze w zakresie recepcji książki, społecznej funkcji bibliotek oraz szeroko rozumianego bibliotekoznawstwa. Prace badawcze prowadzone były początkowo w Państwowym Instytucie Książki (1946—1949), później w Instytucie Bibliograficznym i w Instytucie Książki i Czytelnictwa (od 1954 r.) Biblioteki Narodowej oraz w różnych placówkach naukowo-badawczych (Instytut Badań Literackich, Instytut Pedagogiki itp.), w bibliotekach szkół wyższych i w innych większych bibliotekach.

Wzrost kadry pracowników bibliotecznych spowodował znaczne ożywienie działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (założone w 1917 roku), którego liczba członków wzrosła w okresie powojennym prawie dwudziestokrotnie.

Dziś, bilansując ogromny dorobek bibliotekarstwa polskiego dokonany w dwudziestopięcioleciu PRL, możemy z uzasadnioną dumą spoglądać na lata przeszłe, ale właśnie może i dzięki dokonaniom tych lat wyraźniej widzimy liczne jeszcze braki. Niezadowalający w praktyce okazał się system kształcenia kadr bibliotekarskich; nie udało się nawiązać szerokiej i powszechnej współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia i udostępniania zbiorów, a zatem i przelamać trendu do maksymalnej kompletności zbiorów w każdej pojedynczej bibliotece; nie potrafiono ustalić nowoczesnych zasad „techniki bibliotecznej”; ogromnemu rozwojowi bibliotek nie towarzyszył odpowiedni rozwój budownictwa bibliotecznego oraz wyposażenia bibliotek w niezbędne urządzenia; a pojawienie się względnie dobrze wyposażonych ośrodków informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej powoduje niekiedy odsuwanie potrzeb bibliotek na dalsze plany.

Wobec dokonującej się w naszym kraju rewolucji naukowo-technicznej całe bibliotekarstwo polskie staje przed nowymi i trudnymi problemami. A jednocześnie załatwić i uporządkować trzeba jeszcze szereg spraw dawnych, dotychczas nie załatwionych wskutek braku ogólnokrajowej, jednolitej i konsekwentnie prowadzonej polityki bibliotecznej.

Doskonałe przemysłane zasady organizacji polskiego bibliotekarstwa, dokonane

¹³ H. Więckowska: Stan i kierunki badań w zakresie bibliotekoznawstwa. Referat wygłoszony na VI Ogólnopolskim Zjeździe Bibliotekarzy w Warszawie, dnia 12 lutego 1968 r. Łódź 1968 ss. 52, powiel. Toż pt.: Organizacja, stan i kierunki badań bibliologicznych 1945—1967. *Prz. bibliot.* R. 36: 1968 z. 1/2 s. 45—77.

na rumowisku pozostawionym przez wojnę, zostają — wskutek niewłaściwych decyzji — już po kilku latach realizacji zniszczone. W 1949 r. po trzyletniej działalności zlikwidowano Państwowy Instytut Książki, a w dwa lata później rozpoczął się proces zamierania centralnego nadzoru nad bibliotekami. Obie decyzje miały wybitnie niekorzystny wpływ na dalszy prawidłowy rozwój bibliotekarstwa w naszym kraju.

Utworzony w 1946 r. w Łodzi Państwowy Instytut Książki, „jako ogólnokrajowy ośrodek dokumentacji i badań, planowania i poradnictwa w zakresie wszelkich spraw dotyczących książki i poszczególnych dziedzin nauki o książce”¹⁴, pod kierunkiem wybitnego specjalisty dra Adama Łysakowskiego, stawał się poważną placówką badawczą i to nie tylko w dziedzinie bibliotekarstwa. Był on instytucją podejmującą ambitne próby integracji rozpoczynanych wówczas różnych badań związanych z książką, jej produkcją, recepcją i historią. Instytut rozwinął szeroką współpracę z instytucjami i towarzystwami naukowymi, a także wykonywał szereg prac dla centralnych urzędów państwowych. Rozpoczęto wtedy liczne prace badawcze i wydawnicze w dziedzinie bibliografii, normalizacji, specjalizacji bibliotek, centralnych katalogów, czytelnictwa, kształcenia kadr bibliotekarskich. Podejmowano także próby oparcia produkcji wydawniczej na analizie konkretnych potrzeb społecznych (PIK współdziałał z Komitetem Upowszechnienia Książki), a nawet prowadzono badania w dziedzinie typografii wydawnictw. Likwidacja tego Instytutu przyczyniła wiele szkód i to nie tylko bibliotekarstwu. Brak takiego Instytutu odczuwają jeszcze dziś — pomimo utworzenia innych placówek badawczych — wydawcy i księgarze. Prace w dziedzinie bibliografii przejął po PIKu i rozwinął Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej. Natomiast działający od 1954 r. Instytut Książki i Czytelnictwa, pomimo znacznego w niektórych dziedzinach dorobku, właściwie do dziś nie potrafił ukształtować się w wiodący ośrodek poradnictwa i badań naukowych w tym zakresie.

Brakuje nam również międzyresortowego organu państwowego, który by wytyczał i realizował w ogólnych założeniach i w związku z ogólnymi planami państwowymi w różnych dziedzinach działalności — ogólnokrajową politykę biblioteczną. W wyniku przeprowadzonej w latach 1950—1951 reorganizacji centralnych urzędów państwowych, Naczelna Dyrekcja Bibliotek (pod nazwą Centralnego Zarządu Bibliotek) znalazła się w Ministerstwie Kultury i Sztuki¹⁵. Żywiono wówczas nadzieję, że zmiana ta przyczyni się także do bliższego powiązania działalności bibliotek z formami pracy kulturalno-oświatowej, ze świetlicami i amatorskim ruchem artystycznym, że nastąpi większe zbliżenie, lepsza współpraca twórców z bibliotekami, jednocześnie przypuszczano, że nastąpi poprawa koordynacji pracy bibliotek wszystkich typów (powoływano się na niedoskonałość pracy NDB, która ograniczyła się głównie do zagadnień bibliotekarstwa powszechnego), że podejmie się szereg prac centralnych z zakresu służby informacyjno-bibliograficznej, poradnictwa metodycznego, normalizacji techniki bibliotecznej itp.

Decyzję tę poprzedziła wielka, ogólnopolska konferencja bibliotekarzy (Krynica — luty 1951), zorganizowana przez Ministerstwo Oświaty. Konferencja Krynicka słusznie nazywana jest wielkim sejmem bibliotekarskim. I pomimo różne trudności polityczne tamtego okresu, jakże żywe są jeszcze dziś postanowienia

¹⁴ Sprawozdanie Państwowego Instytutu Książki i Czytelnictwa za okres od września 1946 do września 1949. Łódź 1949, ss. 44, powiel.

¹⁵ Ustawa z dnia 31 października 1951 r. o przekazaniu Ministrowi Kultury i Sztuki zakresu działania Ministerstwa Oświaty w przedmiocie bibliotek i zbiorów bibliotecznych, Dz. U. nr 58, poz. 400.

uchwalonej wówczas rezolucji. Niektóre z nich natychmiast zostały zrealizowane (organizacja służb informacyjno-bibliograficznych), inne ze znacznym opóźnieniem, a jeszcze inne nigdy. Jedno z najbardziej doniosłych i nie zrealizowanych postanowień rezolucji brzmiało: „Konferencja podkreśla konieczność umieszczenia przy Prezydium Rady Ministrów ośrodka kierującego i uzgadniającego działalność bibliotek w Polsce, podległych wszystkim resortom. Tylko w ten sposób możliwe będzie powiązanie i skoordynowanie działalności całej sieci bibliotecznej”¹⁶.

Cała następna praktyka potwierdziła słuszność tej tezy. Centralny Zarząd Bibliotek (obecnie: Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek) w Ministerstwie Kultury i Sztuki, zarówno z przyczyn obiektywnych jak i subiektywnych, nie mógł podołać tym zadaniom. Może i dlatego, że zagadnienie biblioteki w nowoczesnym społeczeństwie staje się coraz mniej spójne z problematyką upowszechnienia kultury, a coraz bliższe zagadnieniom nauki, nauczania, a nawet techniki i działalności gospodarczej. A ponadto, CZB (później: Departament Pracy KO i Bibliotek) zarządzającą siecią publicznych bibliotek powszechnych (włącznie z centralnym zakupem książek do tych bibliotek) niewiele miał możliwości szerszego zajęcia się problematyką ogólnobibliotekarską. Powtórzyła się sytuacja NDB, tylko że w nieco zmienionych okolicznościach. Przecież — podobnie jak NDB w Ministerstwie Oświaty — CZB nie zajmował się nawet bibliotekami szkół artystycznych (także wyższych), znajdujących się w zarządzie tego samego Ministerstwa.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń w tej dziedzinie nasuwa się nieodparty chyba wniosek, że nie można w jednej komórce administracji centralnej łączyć resortowego nadzoru nad określoną siecią bibliotek z nadzorem nad ogólnokrajową siecią biblioteczną. Biblioteka jest specyficzną placówką — stanowi niezbędny warsztat pracy w różnych dziedzinach działalności kulturalnej, wychowawczej, oświatowej, gospodarczej i naukowej. Służąc różnym dziedzinom działalności, biblioteki zachowują jednak swoją odrębność. Pomimo różnych zadań, odmiennych form organizacyjnych i metod działania istnieje rzeczywistość i coraz wyraźniej zarysowująca się wspólnota bibliotek wszystkich typów — ogólnokrajowa sieć biblioteczna. „Biblioteki ogólnokrajowej sieci bibliotecznej obowiązane są do współdziałania w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania zbiorów, sporządzania i rozpowszechniania informacji bibliograficznych i dokumentacyjnych, w działalności naukowo-badawczej oraz w doszkalać i doskonaleniu zawodowym pracowników bibliotek”¹⁷. Właśnie w tych węzłowych, generalnych i wspólnych wszystkim bibliotekom sprawach muszą być ogólnie ustalane i konsekwentnie stosowane zasady ogólnokrajowej polityki bibliotecznej, skoordynowanej z perspektywicznymi planami ogólnego rozwoju kraju. W specjalnie utworzonej do tych spraw komórce administracji centralnej Państwa powinny zapadać „węzłowe” decyzje, poprzez tę komórkę Państwo powinno kontrolować coraz bardziej kosztowną, a przecież niezbędną, działalność tych służb, stwarzać im możliwie optymalne warunki działania i czuwać nad ekonomicznym zużyciem środków społecznych przeznaczonych na te cele, ustalać i koordynować plany prac badawczych podejmowanych w tym zakresie, określać potrzeby kształcenia itd. Komórka ta powinna zatrudniać kilku wybitnych specjalistów różnych dziedzin pracy bibliotekarskiej, którzy przy pomocy kilkuosobowego personelu administracyjnego i przy współpracy różnych instytucji i placówek naukowych wykonywaliby odpowiedzialne zadania realizowania polityki Państwa w dziedzinie

¹⁶ Pamiętnik Konferencji Krynickiej 3—15 II 1951. *Prz. bibliot. R.* 19: 1951 z. 3/4 s. 326.

¹⁷ Art. 12 ust. 4 ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach. *Dz. U.* nr 12, poz. 63.

planowego gromadzenia i upowszechniania dorobku myśli ludzkiej utrwalonej w tekście słownym, a w przyszłości także i innym. Wobec tak ujętych zadań tej komórki — dyktowanych jak najlepiej rozumianym interesem użytkownika — należałoby prowadzić jednolitą politykę zarówno w odniesieniu do bibliotek jak i do ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej.

Cywilizacja nasza stoi u progu kolejnej, rewolucyjnej przemiany. Nowe odkrycia w makro i mikroświecie, rozwój nauk ścisłych, tworzenie sztucznych mózgów i sztuczne tworzenie organizmów żywych zmieni świat w ciągu najbliższych 30 lat bardziej niż minione tysiąclecia¹⁸. Przemiany te nie ominą i bibliotek, zalewanych już dziś oceanami słowa drukowanego. Wzrośnie ich usługowa rola we wszystkich dziedzinach działalności społecznej. Wyposażone w urządzenia do szybkiego przetwarzania danych będą na podstawie posiadanych tekstów udzielały żądanych informacji. Może już wkrótce znane powiedzenie E. B. Wilsona: „sześć godzin spędzonych w bibliotece może oszczędzić sześciu miesięcy pracy w laboratorium”¹⁹, trzeba będzie trawestować na inne — minuty spędzone przy bibliotecznym komputerze pozwolą ekonomiczniej gospodarować czasem milionów ludzi? Może już niedługo nastąpi precyzyjne współdziałanie wszystkich ośrodków informacji i bibliotek na globie ziemskim, zresztą są już czynione próby takiej współpracy. Wizjonerzy już widzą sztuczne satelity Ziemi oddane w służbę tym ośrodkom, dzięki czemu możliwe będzie łączenie się posiadacza domowego komputera z odpowiednim ośrodkiem, który natychmiast dostarczy mu tworzoną na jednorazowy użytek bibliografię, a za chwilę również i kopie tekstów żądanych przezeń artykułów i książek¹⁸. To są marzenia, ale przecież wiemy, jak znacznie skrócono czas pomiędzy marzeniem, badaniem naukowym i stosowaniem wynalazku.

Wobec tych niezbyt odległych perspektyw czyż można sobie pozwolić na luksus czekania na XXI wiek? Każdy rok nieskoordynowanej polityki Państwa w dziedzinie bibliotek i informacji przysparza niepowetowane straty dla teraźniejszości i przyszłości, pomniejsza także znaczenie ogromnego dorobku bibliotekarstwa polskiego, który dokonał się w okresie powojennym.

TWENTY FIVE YEARS OF POLISH LIBRARIES

The development of Polish libraries in the post-war period is presented. During the war about 70% (that is about 14 million volumes) of our libraries holdings was destroyed. The value of these collections is estimated as corresponding to the value of nearly 200 tons of gold. But no price exists to recover again all the precious collections lost for ever. It were approximately: 75 000 manuscripts, 300 000 gravures and drawings, 25 000 units of cartographic collections, over 200 000 old prints, their catalogues and inventories were also damaged.

The holdings of our libraries amount over 185 million of volumes. The number of volumes lend in one year reaches over 250 million. A large public libraries system has been developed which embraces 8 451 libraries 6 313 of them are rural libraries. There are also over 30 000 library points which are mainly rural library points. Holdings of public libraries reach 50 million volumes, it is 1,5 vol. per each citizen. Frequency in the public libraries is over 6 million of persons. Today every fifth Polish citizen is a reader, the yearly number of books borrowed reach over 111 million. In the post-war period above 1,5 miliard of books were borrowed from the public libraries.

In every school is a library, in the primary school libraries only there are nearly 11 volumes for one pupil.

¹⁸ Ph. Eisenberg: *Prognoza na XXI wiek. Ameryka* nr 109 s. 33-36.

¹⁹ E. B. Wilson: *Wstęp do badań naukowych*. Wyd. 2. Warszawa 1968 s. 27.

In connection with the development of high schools and research institutes the number of scientific libraries has increased considerably, in comparison with the year 1938 their holdings augmented fivefold.

There was introduced a new library system — the system of technical libraries particularly within the information centres.

Education on librarianship was created and developed. Chairs of library science were established in Łódź, Warsaw, and Wrocław universities. There are also other schools and courses of library training as for instance the State Center for Librarian Correspondence Training in Warsaw and the State Center for Library Training in Jarocin.

Research in the field of library science has been developed also. These researches were originated in the State Institute of Library Science (1946—1949) and are now continued in the National Library, as well as in other high schools libraries and other scientific libraries. The development of libraries in the post-war period was due to the special care of the Government. In 1946 the first law on libraries and library collections in People's Poland is issued. The new law on libraries of 1968 creates the possibilities for the future development of librarianship in Poland.

Therefore there is a great need for the modernisation of libraries, for the establishment of a close co-operation between libraries of different types (especially in the acquisition and accessibility of collections) as well as for the co-operation of libraries with the scientific, technical and economical information centres.

JADWIGA KOŁODZIEJSKA

PERSPEKTYWY ROZWOJU BIBLIOTEKARSTWA POLSKIEGO W ŚWIETLE NOWEJ USTAWY O BIBLIOTEKACH¹

Na działalność każdej biblioteki składa się: gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie szeroko pojętego piśmiennictwa oraz materiałów audiowizualnych. Ta trzecia funkcja biblioteki determinowana jest epoką, stopniem kulturalnego rozwoju społeczeństwa, aktualnymi prądami filozoficznymi i naukowymi, sytuacją polityczną i ekonomiczną, stopniem rozwoju techniki itp. One to decydowały w przeszłości o charakterze biblioteki, kształtując ją jako publiczną w starożytności, lub zamkniętą, dostępną jedynie dla wybranego kręgu uczonych, w średniowieczu, lub prywatną, gromadzoną przez uczonego z myślą *sibi et amicis* w okresie humanizmu.

Pęd do wiedzy, jej stopniowa demokratyzacja rozpoczęta w XVIII wieku przekształciła biblioteki prywatne w instytucje o charakterze publicznym. Z ducha oświeconego encyklopedyzmu powstaje na naszym gruncie Biblioteka Załuskich, pierwsza placówka dostępna dla każdego pracującego naukowo.

Sprawa bibliotek dostępnych dla wszystkich obywateli wiąże się nierozdzielnie z zagadnieniem szeroko pojętej oświaty ludowej, która w dobie Komisji Edukacji Narodowej została po raz pierwszy potraktowana jako sprawa wagi ogólnopństwowej. W roku 1774 wydano pierwsze zarządzenie państwowe obejmujące sprawy biblioteczne².

Troska o biblioteki publiczne, o udostępnienie zbiorów szerokim rzeszom publiczności uwidoczniła się w instrukcjach i zarządzeniach wydanych podczas

¹ Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach. Dz. U. nr 12, poz. 63.

² M. Łodyński: U kolebki polskiej polityki bibliotecznej. Warszawa 1935 s. 6.

dwudziestoletniej działalności Komisji, w których podkreślano ścisłą łączność bibliotek ze szkołami, przyjmując, że biblioteki szkolne i publiczne są jednym organizmem wymagającym kierowania przez jeden czynnik centralny.

Kontynuacją działalności Komisji Edukacji były zarządzenia wydawane w czasach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego. Utrata niepodległości podcięła działalność państwa także na polu bibliotekarstwa, mimo to nie unicestwiła idei udostępniania książki szerokim kręgom społecznym i w latach niewoli towarzyszyła wszystkim poczynaniom w dziedzinie kultury i oświaty.

Próby zmierzające do ustawowego uregulowania sytuacji bibliotek były podejmowane przez cały okres II Rzeczypospolitej i niestety nie zostały uwieńczone powodzeniem. Przyczyny były bardzo złożone. Staralam się je wyjaśnić w osobnej publikacji³ podkreślając, iż merytoryczny wkład bibliotekarzy tego okresu nie poszedł na marne, został bowiem wykorzystany już w Polsce Ludowej przy formułowaniu głównych założeń polityki bibliotecznej, w warunkach kraju przystępującego do budowy socjalizmu.

W pierwszym roku po wojnie, w dniu 17 kwietnia 1946 r. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi⁴. W ogólnej koncepcji Dekret nawiązywał do przedwojennych projektów, powierając państwu i samorządom (obecnie radom narodowym) obowiązek zakładania i utrzymywania bibliotek. Formułował on również zasady umożliwiające rozwój jednolitej polityki bibliotecznej w kraju. W art. 2 ust. 1 ustalono, iż „celem prowadzenia w społeczeństwie jednolitej działalności kulturalnej za pomocą książki i bibliotek oraz umożliwienia każdemu obywatelowi korzystania ze zbiorów bibliotecznych całego kraju tworzy się ogólnokrajową sieć bibliotek publicznych utrzymywanych przez Państwo lub inne związki publicznoprawne”. Art. 6 Dekretu postanawia: „Ogólnokrajowa sieć bibliotek publicznych ustanowiona w art. 2 ust. 1 niniejszej ustawy obejmuje sieci: bibliotek szkolnych, powszechnych i naukowych”. W stosunku do projektów ustawy tworzonych przed wojną, które zawierały żądania stabilizacji prawnej jedynie dla bibliotek powszechnych, Dekret stwarzał daleko idące perspektywy integracji całego bibliotekarstwa polskiego. W art. 2 ust. 3 Dekretu określono główne zadania ogólnokrajowej sieci bibliotecznej: „Biblioteki włączone do sieci służą dobru i użytkowi publicznemu przez gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie swoich zbiorów bezpośrednio lub drogą międzybibliotecznego wypożyczenia na podstawie i w ramach przepisów, jakie w tym względzie wyda Minister Oświaty”.

Zgodnie z postanowieniami Dekretu, naczelny nadzór i opiekę nad bibliotekami powierzono Ministrowi Oświaty, który miał decydować o ich organizacji i działalności, wzajemnej współpracy, określać kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowisk w bibliotekach. Organem doradczym i opiniodawczym, reprezentującym czynnik społeczny przy Ministrze Oświaty, miała być Państwowa Rada Biblioteczna oraz wojewódzkie, powiatowe i gminne komitety biblioteczne powoływane przy terenowych radach narodowych.

Do zakresu działania Państwowej Rady Bibliotecznej miało należeć:

1. Badanie potrzeb bibliotekarstwa i czytelnictwa w całym kraju i składanie wniosków w tej sprawie Ministrowi Oświaty.
2. Opiniowanie na zlecenie Ministra Oświaty projektów ustaw i innych zarządzeń normatywnych ogólnych z zakresu bibliotekarstwa i czytelnictwa.

³ J. Kołodziej ska: *Publiczne biblioteki samorządowe w okresie międzywojennym*. Warszawa 1967 s. 156.

⁴ Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. Dz. U. nr 26, poz. 163.

3. Zgłaszanie wniosków ustawodawczych w sprawach bibliotecznych.
4. Rozstrzyganie odwołań od decyzji wojewódzkich komitetów bibliotecznych.

Komórką organizacyjno-administracyjną w stosunku do ogólnokrajowej sieci była działająca w ramach Ministerstwa Oświaty Naczelna Dyrekcja Bibliotek, której podlegały biblioteki szkolne, naukowe i powszechne. Fakt, iż usytuowana ona została w Ministerstwie Oświaty, któremu podlegało szkolnictwo podstawowe, średnie, wyższe oraz wszelkie instytucje i organizacje o charakterze naukowym i oświatowym, miał bardzo duże znaczenie dla ścisłego powiązania bibliotek różnych typów z ogólnopaństwowym programem edukacyjnym.

Skupienie pod wspólnym nadzorem głównych sieci bibliotecznych stwarzało wyjątkową okazję dla budowy jednolitej polityki bibliotecznej w kraju. Zwłaszcza, iż dyrektorem Naczelnej Dyrekcji Bibliotek został wybitny bibliotekoznawca dr Józef Grycz, główny autor Dekretu, a kierownikami poszczególnych jej wydziałów ludzie tej miary jak dr Adam Łysakowski i zastępcy dla organizacji przedwojennego bibliotekarstwa oświatowego Józef Janiczek.

O takiej sytuacji mogli tylko marzyć autorzy przedwojennych projektów ustawy. Jeżeli dodamy jeszcze do tego utworzenie w 1946 r. Państwowego Instytutu Książki jako placówki naukowej w dziedzinie bibliotekarstwa, bibliografii, czytelnictwa oraz powstanie w poprzednim roku pierwszej katedry bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Łódzkim, to możemy stwierdzić, iż stworzono już na samym początku logiczne i główne podstawy dla rozwoju bibliotekarstwa w kraju. Wszystkie te poczynania i zabiegi miały miejsce w najtrudniejszym powojennym okresie, w którym niewielki zastęp bibliotekarzy liczył poniesione przez bibliotekarstwo polskie straty wojenne w ludziach, budynkach i księgozbiorach.

Pierwszy Dekret o bibliotekach zalegalizował dojrzałą całkowicie w świadomości społeczeństwa ideę, iż materialna odpowiedzialność za rozwój bibliotek obciąża państwo. To zadecydowało o dynamicznym ich rozwoju w okresie całego 25-lecia. Biblioteki obok szkół stały się ważną częścią składową polityki oświatowej, ich udział w rewolucji kulturalnej, jaka dokonała się w kraju po roku 1945, zaznaczył się bardzo wyraźnie. Ilustrują to statystyki, w świetle których każdy rok przynosił ilościowy wzrost placówek, księgozbiorów, czytelników, wypożyczeń.

Twórcy Dekretu wykazali ogromną dojrzałość polityczną rozpatrując działalność wszystkich bibliotek w ramach jednolitej sieci ogólnokrajowej. Tylko bowiem taki kierunek mógł stanowić odpowiednik rewolucyjnych przemian, jakie miały miejsce w szkolnictwie i oświacie. Stworzenie przez państwo możliwości całkowicie bezpłatnego dostępu do szkół: podstawowych, średnich i wyższych dla szerokich kręgów społecznych, a zwłaszcza chłopskich i robotniczych, stawiały przed bibliotekami odpowiedzialne zadania zaspokojenia coraz bardziej różnicujących się potrzeb czytelnicznych.

Dzisiaj po 25 latach działalności bibliotek można zaobserwować, jak kolejne generacje lepiej i gruntowniej wykształconych czytelników wpływają na kształtowanie się profilu księgozbiorów bibliotecznych, rozwój służby informacyjnej, rozwój wypożyczeń międzybibliotecznych itp.

Te niewątpliwie osiągnięcia i dokonujące się zmiany w strukturze społeczeństwa, wzrost liczby osób ze średnim i wyższym wykształceniem, zmiany w organizacji nauki, rozwój techniki, postępująca urbanizacja kraju oraz coraz wyższe wymagania stawiane produkcji przemysłowej stwarzają potrzebę stałego doskonalenia pracy bibliotek jako głównych źródeł upowszechnienia wiedzy.

Modernizacja naszego bibliotekarstwa winna przebiegać w oparciu o konsekwentnie realizowany, jednolity program działania, obejmujący główne problemy związane z gromadzeniem, opracowaniem i udostępnianiem zbiorów. Niestety, nie zdołano go stworzyć. Głównym utrudnieniem stały się kolejne reorganizacje, jakie miały miejsce w ostatnim 25-leciu w resorcie oświaty i kultury i nie najszczęśliwsze decyzje w obsadzeniu stanowisk kierowniczych w komórkach nadzorujących biblioteki. W 1951 r. kompetencje Ministra Oświaty w zakresie określonym przez Dekret zostały przekazane Ministrowi Kultury i Sztuki⁵. W praktyce jednak nadzór nad bibliotekami szkolnymi pozostał w Ministerstwie Oświaty, a biblioteki szkół wyższych (z wyjątkiem artystycznych) zostały przekazane nowo utworzonemu Ministerstwu Szkół Wyższych. W ten to sposób trzy główne grupy bibliotek, tworzące zgodnie z założeniami Dekretu sieć ogólnokrajową, uległy całkowitej decentralizacji. Ustawa z 1961 r. o zakresie działania Ministra Kultury i Sztuki⁶ mówi już tylko o tym, iż sprawuje on nadzór nad organizacją i działalnością państwowych bibliotek powszechnych i współdziała z innymi resortami w ustalaniu ogólnych wytycznych działalności wszystkich bibliotek w kraju.

Rozproszeniu nadzoru nad bibliotekami towarzyszą wzrastające potrzeby kulturalne społeczeństwa, które narzucają konieczność coraz ściślejszej współpracy bibliotek różnych typów zwłaszcza w dziedzinie udostępniania zbiorów oraz rozbudowy działalności informacyjnej. W praktyce, po roku 1951 coraz trudniej było osiągnąć porozumienie w wielu zasadniczych sprawach związanych z działalnością biblioteczną, jak chociażby specjalizacja zbiorów (zwłaszcza bibliotek naukowych), zasady ich udostępniania, tworzenie katalogów centralnych, jednoznaczne określenie kwalifikacji bibliotekarzy itp. Bardzo niekorzystnym zjawiskiem było rozproszenie wysiłków nad opracowaniem aktów prawnych regulujących sprawy organizacyjne bibliotek różnych sieci, a szczególnie zawodu bibliotekarskiego. Widzenie wielu istotnych spraw w aspekcie li tylko własnej sieci czy grupy bibliotek, niechęć do przewidywania, jakie skutki wywoła to czy inne zarządzenie w innych placówkach, przekreślały niejednokrotnie możliwość realizowania zasady jednolitej polityki bibliotecznej w kraju. Trudności te występowały bardzo wyraźnie jeszcze w przededniu uchwalenia nowej Ustawy o bibliotekach, kiedy kwestionowano potrzebę zachowania ogólnokrajowej sieci bibliotek. Trzeba o tym pamiętać nie tylko dla satysfakcji, że oto jeszcze raz zwyciężyła myśl nowoczesna i perspektywiczne widzenie dalszego rozwoju bibliotekarstwa, ale w celu systematycznego i uporządkowanego przełamywania wśród bibliotekarzy partykularyzmów i niechęci do podporządkowania się tym kierunkom organizacyjnym, które mają na uwadze przede wszystkim społeczną skuteczność działania bibliotek niezależnie od tego, czy będą to placówki publiczne, fachowe czy naukowe.

Mimo wielu inicjatyw podejmowanych przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w postaci przeprowadzonych badań, organizowanych konferencji problemowych oraz publikacji książkowych i artykułów zamieszczanych w czasopiśmie, ujednoczenie poglądów na te tematy i podjęcie określonych działań organizacyjnych przebiegało bardzo powoli.

Działający w ramach Ministerstwa Kultury i Sztuki Centralny Zarząd Bibliotek, przekształcony w 1957 r. w Departament Bibliotek, a w 1958 r. połączony z Departamentem Pracy Kulturalno-Oświatowej mógłby spełniać funkcje komórki koordynującej poczynania różnych sieci bibliotecznych, gdyby posiadał w tej mierze jasno określone uprawnienia. Dużą rolę jako organ opiniodawczy i dorad-

⁵ Ustawa z dnia 31 października 1951 r. Dz. U. nr 58, poz. 400.

⁶ Ustawa z dnia 16 lutego 1961 r. Dz. U. nr 10, poz. 56.

czy mogłaby pełnić Państwowa Rada Biblioteczna (o której była mowa w Dekrecie), ale nie została ona nigdy powołana do życia. Jej namiastka w postaci utworzonej Rady Czytelnictwa i Książki nie odgrywała większej roli i po licznych reorganizacjach podzieliła los wielu innych tego typu instytucji, po prostu przestała istnieć.

Przy stopniowej decentralizacji zarządzania bibliotekami, zgodnej zresztą z ogólnymi tendencjami rozwoju naszego społeczeństwa, zabrakło komórki, która czuwałaby nad realizacją polityki bibliotecznej w całym kraju, inicjowała konieczne badania nad funkcjonowaniem ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, reprezentowała sprawę bibliotek w najwyższych instancjach państwowych, opracowywała plany rozwojowe na przyszłość. Konsekwencją tego stanu rzeczy ujawnił opracowany kilka lat temu wykaz prac planowanych z zakresu nauki o książce⁷. Na 229 tematów podjętych w ramach katedr bibliotekoznawstwa oraz dużych bibliotek naukowych i publicznych tylko 6 dotyczy organizacji sieci publicznych bibliotek i tylko 5 wiąże się z problemami wewnętrznej organizacji większych bibliotek naukowych. Zainteresowania naukowe pracowników koncentrują się wyraźnie wokół historii książki (rzadziej bibliotek); ostatnie dziesięciolecie przyniosło ponadto wzrost zainteresowań badaniami czytelnictwami. Ten niewspółmierny w stosunku do potrzeb rozkład zainteresowań badawczych świadczy, iż nikt nie sygnalizował w porę tematów i problemów, które powinny być włączone do planów prac naukowych ośrodków bibliotekoznawczych: katedr, instytutów oraz większych bibliotek. Wyniki tych prac byłyby bardzo przydatne przy podejmowaniu wielu decyzji, koniecznych dla wprowadzenia w życie nowej Ustawy o bibliotekach i określenia form organizacyjnych ogólnokrajowej sieci bibliotek.

Nie spotykana dotąd eksplozja piśmiennictwa światowego oraz rosnąca produkcja materiałów audiowizualnych decydują o zmianach funkcji bibliotek. Nie mogą one działać w tradycyjnej izolacji, osobno naukowe, osobno publiczne i szkolne, bowiem współczesny czytelnik ignoruje te podziały i oczekuje wszechstronnej i fachowej pomocy w zakresie informacji od każdej placówki, do której się zwraca. Stąd płynie między innymi potrzeba coraz ściślejszej współpracy między bibliotekami w zakresie gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów.

Mając te cele na uwadze Ustawa o bibliotekach z dnia 9 kwietnia 1968 r. podtrzymuje i rozwija ideę sformułowaną w Dekrecie z 1946 r., która organizację współczesnego bibliotekarstwa widzi w aspekcie ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, do której zostały włączone biblioteki naukowe, fachowe, szkolne, pedagogiczne i publiczne. W art. 2 ust. 4 Ustawy czytamy, iż: „Biblioteki te obowiązane są do współdziałania w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania zbiorów, sporządzania i rozpowszechniania informacji bibliograficznych i dokumentacyjnych, w działalności naukowo-badawczej oraz w doszkącaniu i doskonaleniu zawodowym pracowników bibliotek”.

Minister Kultury i Sztuki, w porozumieniu z Przewodniczącym Komitetu Nauki i Techniki, zainteresowanymi ministrami i Polską Akademią Nauk ustala dla ogólnokrajowej sieci bibliotecznej zasady w takich sprawach jak:

1. specjalizacja zbiorów materiałów bibliotecznych,
2. międzybiblioteczna wymiana, przekazywanie i sprzedaż zbędnych materiałów bibliotecznych,
3. zabezpieczenie i konserwacja materiałów bibliotecznych,
4. koordynacja działalności bibliograficznej i informacyjnej,

⁷ M. Dembowska: Wykaz nie publikowanych prac naukowych z zakresu nauki o książce planowanych i przygotowanych w bibliotekach i katedrach bibliotekoznawstwa. Warszawa 1966 Biblioteka Narodowa.

5. wypożyczanie międzybiblioteczne i prowadzenie katalogów centralnych,
 6. gromadzenie i przechowywanie dla celów archiwalnych materiałów bibliotecznych wytworzonych w Polsce oraz wytworzonych za granicą w języku polskim lub Polski dotyczących,
 7. sprawozdawczość bibliotek,
 8. normalizacja i racjonalizacja, a w szczególności wprowadzenie postępu technicznego w pracy bibliotecznej,
 9. dokształcanie i doskonalenie zawodowe pracowników bibliotek (art. 16, ust. 1).
- ¶ Dekret z 1946 r. powierzał Ministrowi Oświaty naczelny nadzór i opiekę nad bibliotekami; wg przepisów Ustawy Minister Kultury i Sztuki sprawuje naczelny nadzór jedynie nad bibliotekami publicznymi (bezpośredni nadzór sprawują organy prezydów właściwych rad narodowych: wojewódzkich, miejskich, powiatowych i gromadzkich), zaś w stosunku do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej: nadzoruje stosowanie przez nią zasad wymienionych w art. 16, ust. 1, które zostały uprzednio uzgodnione ze wszystkimi zainteresowanymi ministrami (nadzorującymi podległe im biblioteki), oraz przekazuje im uwagi i wnioski dotyczące realizacji tych zasad.

W praktyce więc podejmowanie decyzji związanych z funkcjonowaniem ogólnokrajowej sieci bibliotecznej odbywać się będzie drogą negocjacji, konsultacji, porozumień, zmierzających do skoordynowania różnorodnych poczynań i podporządkowania ich interesowi ogólnemu. Na pewno nie będzie to droga łatwa. Praktyka wytworzona przez Naczelną Dyрекcję Bibliotek trwała zbyt krótko, by można było do niej nawiązać, a aparat administracyjny Ministra Kultury i Sztuki w dziedzinie bibliotek jest bardzo szczupły i jego doświadczenia wiążą się głównie z siecią bibliotek publicznych.

W tej sytuacji nieodzowne wydaje się wzmocnienie organizacyjne Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek, tak by mógł on pełnić swoje funkcje w szerszym zakresie niż dotąd. Jest to konieczne, bowiem problemów ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, którą nadzoruje Minister Kultury i Sztuki, jest bardzo wiele. Należy zatem przewidywać, iż określony w Ustawie tok załatwiania spraw bardzo ogólnych rodzić będzie wiele działań drobniejszych wymagających wielu zabiegów uzgadniających, konsultacji itp.

Tej mnogości spraw, czekających od wielu lat na rozwiązanie, nie da się załatwić siłami, którymi rozporządza bibliotekarska część Departamentu. Społeczny wkład Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich może stanowić element uzupełniający, konfrontujący różne zamierzenia z opinią szerokich rzesz pracowników bibliotek, ale SEP nie powinno i nie może wyręczać Departamentu w jego działalności administracyjnej. Byłoby również niewłaściwe zlecenie tych funkcji Instytutowi Książki i Czytelnictwa, jako jedynej bibliotekarskiej placówce naukowo-badawczej w kraju. Powinno się więc stworzyć Departamentowi możliwości pozyskiwania do współpracy także szerokiego grona bibliotekarzy — specjalistów, którzy opracowaliby projekty poszczególnych zarządzeń dotyczących właściwego funkcjonowania ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Departament powinien też mieć większy niż dotąd wpływ na obsadę kierowniczych stanowisk w sieci bibliotek publicznych, tak by kierownicy największych bibliotek publicznych w kraju mogli stanowić zespół aktywnie współdziałający w pracach merytorycznych.

Ustawa mówi o powołaniu przy Ministrze Kultury i Sztuki organu opiniodawczego i doradczego w postaci Państwowej Rady Bibliotecznej⁸, w skład której mają wejść przedstawiciele zainteresowanych resortów, instytucji i organizacji.

⁸ Prezes Rady Ministrów zatwierdził Regulamin Państwowej Rady Bibliotecznej w dniu 25 grudnia 1968 r.

Zakres działania Państwowej Rady Bibliotecznej jest szeroki i obejmuje:

1. zgłaszanie wniosków w sprawach polityki bibliotecznej i jej realizacji,
2. wypowiedzanie się w sprawach potrzeb bibliotekarstwa i czytelnictwa oraz składanie wniosków w tych sprawach,
3. opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu bibliotekarstwa,
4. zgłaszanie wniosków w sprawach ustalania i stosowania zasad przewidzianych dla ogólnokrajowej sieci bibliotecznej,
5. wypowiedzanie się w sprawach budownictwa obiektów bibliotecznych.

W zasadzie uprawnienia Rady niewiele różnią się od tych, które postulował Dekret. Działać będzie ona jednak w korzystniejszej sytuacji prawnej i ekonomicznej bibliotek oraz korzystać z wieloletnich doświadczeń ogromnej rzeszy wysoko kwalifikowanych pracowników bibliotek.

Państwowa Rada Biblioteczna oprze się o te doświadczone zespoły bibliotekarskie skupiające się w katedrach bibliotekoznawstwa, dużych bibliotekach naukowych i publicznych, Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich (które dysponuje wydawnictwem książkowym i 3 czasopismami), a przede wszystkim w Bibliotece Narodowej, której rolę i miejsce w ogólnokrajowej sieci Ustawa szczególnie eksponuje.

Działające w ramach Biblioteki Narodowej Instytut Bibliograficzny i Instytut Książki i Czytelnictwa umożliwiają podejmowanie najpilniejszych, aktualnych problemów bibliotekarskich, bibliograficznych i czytelnictwa. Zwłaszcza coraz ściślejsza współpraca Instytutu Książki i Czytelnictwa z bibliotekami publicznymi, spośród których kilka posiada już nadane Ustawą uprawnienia do podejmowania prac naukowo-badawczych⁹, umożliwia dokonywanie konfrontacji założeń teoretycznych z doświadczeniem praktycznym bibliotekarzy. Prace badawcze Instytutu Książki i Czytelnictwa ułatwiają widzenie spraw bibliotecznych w szerszym aspekcie społecznych warunków, z jednoczesnym ukazaniem głównych procesów przemian, jakie dadzą się prześledzić na przykładzie działalności bibliotek. Włączając do współpracy wszystkie te ośrodki bibliotekoznawstwa Państwowa Rada Biblioteczna będzie mogła sugerować Ministrowi Kultury i Sztuki najpilniejsze problemy związane ze stopniową budową ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Mimo iż Rada jest ciałem społecznym, sam fakt, że w jej skład wejdą najwybitniejsi przedstawiciele polskiego bibliotekarstwa (osoby odpowiedzialne za rozwój poszczególnych sieci bibliotecznych, dyrektorzy największych bibliotek w kraju, kierownicy katedr bibliotekoznawstwa, przedstawiciele Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich) stwarza wyjątkową okazję dla opracowania wspólnego dla całego bibliotekarstwa programu dalszego rozwoju.

Do najpilniejszych zadań należy niewątpliwie realizacja Ustawy o bibliotekach, która jako główny kierunek rozwoju ogólnokrajowej sieci wymienia współpracę bibliotek różnych typów, ale nie określa form organizacyjnych, w których ta współpraca ma się rozwijać. Rodzi to realne niebezpieczeństwo rozminięcia się słusznych założeń teoretycznych z doświadczeniem praktycznym, zwłaszcza w świetle stanu naszej wiedzy o materialnej bazie bibliotek polskich i poważnych niedostatkach w tej dziedzinie.

Niestety, wieloletnim pracom redakcyjnym nad Ustawą nie towarzyszyły badania nad zagadnieniami organizacyjnymi poszczególnych sieci bibliotecznych, nad stopniem ich przygotowania do udziału w sieci ogólnokrajowej. Pojedyncze prace podjęte nad problematyką współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów, nad ich udostępnianiem oraz służbą informacyjną stanowią niewątpliwie

⁹ Uchwała Nr 269 Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 1968 r. w sprawie ustalenia wykazu bibliotek zaliczonych do bibliotek naukowych. *Mon. pol.* nr 36, poz. 253.

cenne przyczynki do ogólnej orientacji o stanie naszego bibliotekarstwa, niemniej poza sferą zainteresowań ośrodków i osób prowadzących badania zostało wiele ważnych spraw. Należy do nich m. in. zagadnienie regionalnego systemu współpracy bibliotek różnych typów.

W systemie tym, niekoniecznie pokrywającym się z administracyjnym podziałem kraju, jedna z bibliotek (publiczna lub naukowa) przyjęłaby na siebie funkcję centralnej biblioteki regionalnej w zakresie szeroko pojętej informacji oraz udostępniania piśmiennictwa naukowego, gromadzonego pod kątem potrzeb danego regionu. Wymagałoby to podjęcia badań nad charakterem i strukturą księgozbiorów tych bibliotek, które mogłyby w przyszłości pełnić funkcje central w stosunku do określonego regionu. Wyniki tych badań umożliwiłyby stworzenie programu niezbędnych uzupełnień zarówno w zakresie druków zwartych jak i czasopiśmiennictwa. Nieodzowne byłoby podjęcie badań nad organizacją regionalnych katalogów centralnych i merytorycznego ich połączenia z katalogami centralnymi Biblioteki Narodowej.

Osobną grupę zagadnień stanowią sprawy związane z wyposażeniem i budownictwem bibliotecznym. Opracowanie projektów typowych dla bibliotek publicznych działających w miejscowościach od 5 000—25 000 mieszkańców i ich upowszechnienie należy traktować jako początek ułatwiający prowadzenie dalszych prac w tej dziedzinie. Nieodzowne wydaje się podjęcie prac nad normami w zakresie wyposażenia bibliotek, określenie wielkości księgozbiorów dla bibliotek poszczególnych typów, ich struktury, rocznego wpływu, selekcji itp.

Szczególna uwaga należy się bibliotekom szkolnym jako głównym laboratoriom szkoły. Rola tych placówek w procesie dydaktycznym szkoły nie zawsze jest w pełni uświadomiana nawet przez czynniki administrujące szkolnictwem. Stąd pilna potrzeba opracowania i przestrzegania w praktyce norm w zakresie zaopatrzenia księgozbiorów tych placówek w nowości wydawnicze oraz materiały audiowizualne, zapewnienia im odpowiednich lokali i personelu, umożliwienia im rozwinięcia nowoczesnej służby informacyjnej poprzez budowę specjalnie w tym celu gromadzonych księgozbiorów.

Nieodzowne wydaje się również przystąpienie do opracowania budżetu najpilniejszych potrzeb finansowych, które wiążą się z wykonaniem postanowień Ustawy. Organizacja sieci w układzie regionalnym, desygnowanie określonych bibliotek do pełnienia funkcji placówek regionalnych, uzupełnianie pod tym kątem ich księgozbiorów, tworzenie bazy informacyjnej w postaci centralnych katalogów regionalnych, wyposażenie bibliotek w najpilniejsze urządzenia techniczne oraz szereg innych poczynań muszą być oparte o ścisły rachunek ekonomiczny. Już na VI Zjeździe Bibliotekarzy Polskich zwracano uwagę, iż tak ważne dla bibliotek sprawy, jak współpraca w zakresie uzupełniania i udostępniania zbiorów oraz służby informacyjnej, powinny być rozpatrywane w oparciu o dokładną analizę wykorzystania środków przyznawanych na rozwój działalności bibliotecznej. Ekonomiczne gospodarowanie tymi środkami leży u podstaw każdej współcześnie realizowanej polityki bibliotecznej. Zagadnień tych nie rozwiąże się działając w ramach społecznych komisji i zespołów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich czy innych organizacji. Nie dysponują one bowiem ani środkami materialnymi, ani też nie mają możliwości egzekwowania swych uchwał czy zaleceń, które rzadko są respektowane i wcielane w życie.

Ekonomika naszego bibliotekarstwa jest bardzo zaniedbaną dziedziną. Nie posiadamy ani jednej poważniejszej publikacji omawiającej to zagadnienie. Przy żywiłowym rozwoju różnych sieci bibliotecznych: publicznych, szkolnych, zwią-

ków zawodowych i innych daje się zaobserwować nierównomierne wykorzystywanie środków finansowych na uzupełnianie księgozbiorów, na wyposażenie techniczne, nie liczenie się z rzeczywistymi potrzebami bibliotecznymi środowiska. Jest przecież publiczną tajemnicą, iż w jednej miejscowości wegetuje kilka bibliotek, gdy wystarczyłoby dobrze wyposażona jedna placówka. Wybujałe ambicje organizatorów poszczególnych sieci doprowadzają do tego, że czasami w jednym budynku mieszczą się dwie biblioteki o różnych nazwach, o bardzo podobnym profilu księgozbiorów. Stąd rodzi się pilna potrzeba powiązania rozwoju bibliotekarstwa z planami rozwoju nauki, techniki i szkolnictwa. Zwłaszcza organizacyjne zasady współpracy z rozwijającą się siecią ośrodków informacji i dokumentacji stają się pilną koniecznością.

Coraz powszechniejsza wśród bibliotekarzy jest świadomość, że żadna biblioteka nie jest w stanie bez współpracy z innymi obsłużyć czytelników, którzy zgłaszają coraz to bardziej specjalistyczne i nietypowe zapotrzebowania. Do spopularyzowania tych poglądów przyczynił się w dużej mierze VI Zjazd Bibliotekarzy Polskich, którego naczelnym hasłem była współpraca bibliotek.

Systematycznej popularyzacji oraz podjęcia prac badawczych wymaga cały zespół zagadnień związanych z racjonalizacją opracowania zbiorów. Setki, jeżeli nie tysiące bibliotek publicznych, naukowych, fachowych i szkolnych powtarza te same czynności katalogowania, klasyfikowania, sporządzania kart książki itp., i to przeważnie ręcznie, tzw. „drukiem bibliotecznym”. Wyłom w tych tradycjach uczyniła przed laty Biblioteka Narodowa podejmując centralnie druk kart katalogowych dwójakiego rodzaju (z adnotacją i bez), w które biblioteki mogą się zaopatrywać, ale właściwie nie wiadomo dokładnie, jaki procent produkcji piśmienniczej wpływającej do dużych bibliotek naukowych i publicznych one reprezentują i czy system ich rozprowadzania nie powinien być udoskonalony. Wiadomo, że nawet najprostsze urządzenia do powielania redukują żmudne czynności i umożliwiają w praktyce skuteczniejsze i pożyteczniejsze wykorzystanie kwalifikacji bibliotekarzy w merytorycznych pracach biblioteki.

Nie obliczyliśmy dotąd ekonomicznego marnotrawstwa w zakresie gospodarki zespołami pracowników o wysokich kwalifikacjach, ale wiemy, że koszty w tej dziedzinie są wysokie. By je zmniejszyć, trzeba pilnie opracować katalog podstawowych czynności bibliotecznych i na jego podstawie podzielić pracę między bibliotekarzy i personel pomocniczy. Nawet najbardziej bogaty kraj nie pozwoli sobie dziś na zatrudnienie absolwenta uniwersytetu przy włączaniu kart do katalogu lub wpisywaniu książek do inwentarza. I odwrotnie, kraj o skromnych możliwościach nie powinien obsadzać odpowiedzialnych stanowisk w bibliotekach dyletantami, bo to też wiele kosztuje.

Zagadnienia, które wymieniam, stanowią jedynie przykłady z obszernej listy problemów i zagadnień, wymagających ustaleń i rozwiązań w związku z Ustawą o bibliotekach. Byłoby bowiem lekkomyślnością, gdybyśmy nie wyciągnęli wniosków z doświadczeń innych krajów w tym zakresie.

O tym, że łatwiej przygotować akt prawny niż zbadać dokładnie grunt pod jego realizację, pisał w związku z czesostowacką ustawą o jednolitym systemie bibliotek uchwaloną w 1959 r. Jiří Cejpek¹⁰. W świetle doświadczeń bibliotekarzy czesostowackich w ustawie tej nie doceniono materialno-technicznej strony bibliotekarstwa, bez której trudno jest wprowadzać w życie jej organizacyjne i ideowe postanowienia. Przeprowadzone (już po uchwaleniu ustawy) badania ujawniły

¹⁰ J. Cejpek: Czesostowacka ustawa biblioteczna po sześciu latach. *Bibliotekarz* R. 32: 1965 nr 7/9 s. 204-210.

poważne zaniedbania organizacyjne, zwłaszcza w małych bibliotekach publicznych. Niedostatecznie wykorzystane księgozbiory, od lat nie przeprowadzana selekcja, aktywność w działaniu oświatowym, duże różnice w poziomie pracy placówek miejskich i wiele innych mankamentów, równie dobrze znanych na naszym terenie, utrudnia, jeśli nie uniemożliwia, realizację jednolitego systemu bibliotecznego, który postuluje ustawa czechosłowacka.

Wiele podobnych spostrzeżeń mogliśmy poczynić na własnym podwórku. Nic tedy dziwnego, iż w środowiskach bibliotekarskich duże nadzieje wiąże się z powołaniem do życia Państwowej Rady Bibliotecznej, oczekując podjęcia przez nią najpilniejszych spraw współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Nie chodzi bynajmniej o jakiegokolwiek tendencje zmierzające do centralizacji zarządzania ogólnokrajową siecią biblioteczną lub ograniczania autonomii poszczególnych sieci. Głównym celem działalności Rady winno być stworzenie programu dalszego rozwoju bibliotekarstwa polskiego, nadanie mu cech jednolitych przy uwzględnieniu i wykorzystaniu wszystkich dotychczasowych osiągnięć i doświadczeń organizacyjnych poszczególnych typów bibliotek. Wszystkie wysiłki Rady winny skupić się wokół nadania ogólnokrajowej sieci bibliotecznej takiej formalnej struktury organizacyjnej, która umożliwiłaby harmonijną współpracę bibliotek szkół wyższych, szkolnych, publicznych, fachowych, pedagogicznych i innych dla pożytku kulturalnego i naukowego naszego społeczeństwa.

PERSPECTIVES OF THE DEVELOPMENT OF POLISH LIBRARIES IN THE LIGHT OF THE NEW LIBRARY LAW

Public libraries in Poland have a long history. The first law on the libraries was enacted by the Committee on National Education in 1774. The point was how to render accessible school libraries to general public. The first public library was the Załuski Library opened in the second half of the XVIII century.

In the years 1919—1939 many efforts of the librarians were given to the creation of a library law, with no success however. It was only in People's Poland on the 17-th April 1946 the Government issued the act on libraries and library collections.

According this law the care for establishing and maintaining the libraries was given to the Government and local authorities. In order to facilitate the access to the libraries to each citizen this law created a national library system. This system contained all kinds of libraries: school, public, and scientific libraries. Within the Ministry of Education the General Library Direction was established as a supervisor of the whole library system.

In the following years the supervision of the libraries became decentralised. Due to this the realisation of a uniform library policy became more difficult particularly as to the acquisition and accessibility of library collections.

The new library law of the 8 April 1968 considers the organisation of modern Polish librarianship also in connection with the national library system. In this system all kind of libraries: scientific, public, school, technical, pedagogical are included. All these libraries are obliged to a close co-operation. The Minister of Culture and Art surveys the realisation of the law. A special Committee — the State Library Council will be created to serve as an consultative body. The most urgent problems to be solved are: co-operation between libraries of one region, the improvement of school libraries, the modernization of library building and the supply of libraries with modern technical equipment, finally the elaboration of standards necessary for planning the future development of libraries in Poland.

ZYGMUNT KOLANKOWSKI

STOWARZYSZENIE ARCHIWISTÓW POLSKICH

W roku 1964 podjęło działalność Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, pierwsza organizacja zrzeszająca pracowników wszystkich archiwów, niezależnie od ich typu i szczebla.

Droga do tego była długa i żmudna. Mówiła o niej na pierwszym Ogólnokrajowym Zjeździe Delegatów SAP przewodnicząca Tymczasowego Zarządu Głównego, doc. dr Jadwiga Jankowska¹. Brak było w Polsce tradycji tego typu organizacji. Po Wyzwoleniu, w latach 1945—1951, archiwiści z części archiwów typu naukowego zrzeszeni byli we wspólnym z bibliotekarzami Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Po utworzeniu na mocy Dekretu z dnia 29 marca 1951 r. scentralizowanej sieci archiwów państwowych, archiwiści wystąpili ze Związku, nie podjęli jednak zrazu próby utworzenia własnej organizacji. W końcu 1956 r. powołana została do życia Sekcja Archiwalna przy Zarządzie Głównym Związku Zawodowego Pracowników Kultury, reprezentująca na forum ruchu zawodowego interesy poważnego odłamu pracowników archiwów państwowych. W tym samym czasie, w ramach Polskiego Towarzystwa Historycznego, w nawiązaniu do jubileuszu 75 lat jego działania, utworzono, a ściślej wznowiono, przedwojenną działalność sekcji archiwalnych, które jednak powstały tylko w niektórych środowiskach (głównie Warszawa i Toruń) i których zasięg oddziaływania był z natury rzeczy ograniczony.

Wszystkie te próby nie zaspokajały jednak potrzeb. W obliczu narastających bezustannie problemów, wymagających pilnie ingerencji i koordynacji, grupa działaczy archiwów warszawskich, związanych z Sekcją Archiwalną przy ZG Zw. Zaw. Pracowników Kultury, wystąpiła w roku 1961 z inicjatywą powołania do życia Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Na czele Komitetu Organizacyjnego stanęli mgr O. Staroń i mgr J. Żeglicki, którzy skupili wokół siebie kilkunastuosobowy aktyw. Uzyskawszy poparcie ówczesnego Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych H. Altmana, Komitet Organizacyjny opracował projekt statutu oraz zwrócił się do szeregu wybitnych osobistości świata archiwalnego i historycznego o wypowiedzenie się co do celowości powołania do życia projektowanego Stowarzyszenia.

Uzyskano opinie pozytywne, w ich liczbie głos prof. Henryka Jabłońskiego, ówczesnie Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk, który w liście z 28 marca 1962 r. pisał: „...jestem całkowicie zgodny z Wami w sprawie potrzeby zorganizowania Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, które by zrzeszało w miarę możliwości wszystkich archiwistów, niezależnie od ich miejsca zatrudnienia...” W wyniku ankiety projekt statutu poddany został przeróbkom, po czym w dniu 29 listopada 1963 r. zatwierdziło go plenarne zebranie Komitetu Organizacyjnego. Równocześnie uchwalono tekst odezwy do wszystkich pracowników archiwów polskich i powołano do życia Tymczasowy Zarząd Główny, na którego czele stanęła doc. J. Jankowska, kustosz i zastępca dyrektora Archiwum Głównego Akt Dawnych.

Prawomocne zebranie założycielskie odbyło się 18 marca 1964 r. w siedzibie Instytutu Historii PAN w Warszawie. Pod statutem złożyło podpisy 27 czołowych działaczy archiwalnych z Warszawy i z kilku ośrodków pozawarszawskich. W wy-

¹ *Archiwista* 1965 nr 1 s. 8 i n.

niku tego 17 sierpnia 1964 r. Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy wpisało Stowarzyszenie Archiwistów Polskich do rejestru stowarzyszeń, zatwierdzając równocześnie jego statut. Dalsze prace organizacyjne doprowadziły do zwołania na dzień 27 marca 1965 r. Pierwszego Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów SAP². Na Zjeździe tym delegaci ze wszystkich środowisk archiwalnych dokonali wyboru pierwszych władz Stowarzyszenia. Przewodnictwo Zarządu Głównego, złożonego z 12 członków i 3 zastępców, objęła doc. J. Jankowska, na czele Głównej Komisji Rewizyjnej stanęła dr M. Bielińska. Jeszcze w okresie poprzedzającym Zjazd rozpoczęły działalność pierwsze oddziały Stowarzyszenia w Krakowie i Łodzi³.

Zadania Stowarzyszenia określa jasno odezwa Zarządu Głównego, głosząca:

„Nie naruszając w niczym dotychczasowej przynależności pracowników archiwalnych do różnych związków zawodowych, pragniemy stworzyć tę brakującą łączność, potrzebną z wielu względów, a mogącą nie tylko pracownikom archiwalnym, ale także placówkom archiwalnym i polskiej archiwistyce przysporzyć wiele pożytku. Pragniemy przynieść istotną poprawę i stworzyć warunki do tej poprawy na odcinku pracy aparatu administracyjnego i gospodarczego naszego kraju”.

I dalej:

„Naczelnym zadaniem Stowarzyszenia jest podźwignięcie rangi archiwistów poprzez pracę nad doskonaleniem pracowników archiwalnych, nad ulepszeniem metod pracy, nad pogłębieniem ogólnej wiedzy o archiwach, tak wśród tych pracowników jak i w społeczeństwie...”⁴

W ten sposób archiwiści polscy uzyskali organizację, do której mogą należeć wszyscy pracujący zawodowo lub naukowo na polu archiwalnym oraz wszyscy sympatycy zagadnień archiwalnych⁵. Przypomnieć tu należy, że podobnie jak sieć bibliotek, tak i sieć archiwów krajowych daleka jest od jednolitości i pełnej centralizacji. Przede wszystkim już w ramach sieci archiwów, zwanych niezbyt ściśle „państwowymi”, zarządzanych przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych, istnieją bardzo poważne różnice „klasy” dzielące archiwa różnych szczebli. Nadto w obrębie tej sieci państwowej np. sprawa przynależności do związku zawodowego nie jest uregulowana jednolicie; oprócz przeważającej liczby należących do Związku Zaw. Pracowników Kultury, kilka środowisk utrzymało tradycyjne powiązania ze Związkiem Zawodowym Nauczycielstwa Polskiego. Obok sieci archiwów podległych NDAP istnieje szereg archiwów tzw. wydzielonych, w praktyce zarządzających podporządkowanymi sobie sieciami. Są w ich liczbie przede wszystkim archiwa wojskowe z Centralnym Archiwum Wojskowym na czele, dalej archiwa Ministerstw Spraw Wewnętrznych i Spraw Zagranicznych. Analogicznie kształtuje się sprawa w zakresie archiwów Partii i stronnictw politycznych (Archiwum Zakładu Historii Partii przy KC PZPR, Archiwum Centralne ZSL i Archiwum SD) oraz niektórych innych instytucji centralnych, jak np. Polska Akademia Nauk i Główny Urząd Statystyczny. Odrębny problem — to archiwa kościołów i związków religijnych. Najważniejsze jednak problemy łączą się z działalnością tzw. archiwów zakładowych.

Mówiąc w największym skrócie i teoretycznie: archiwa zakładowe powinny działać przy każdym większym zakładzie pracy. W praktyce, stosunkowo nieliczne zakłady pracy mają dobrze zorganizowane i dysponujące prawidłową obsadą archiwa zakładowe. W zasadzie takie dobre archiwa zakładowe pracują przede wszyst-

² Przebieg Zjazdu obrazuje *Archiwista* 1965 nr 1 s. 4—21.

³ *ibidem*, s. 21.

⁴ *Archiwista* 1965 nr 1 s. 1.

⁵ § 11 Statutu (*Archiwista* 1968 nr 1 (12) s. 11).

kim w urzędach władz naczelnych i instytucjach centralnych oraz w wielkich organizmach typu gospodarczego, gdzie przybierają m. in. postać archiwów technicznych. Byłoby oczywiście rzeczą nierealną, a nawet zbyteczną, wysuwanie postulatów zorganizowania stałych archiwów zakładowych w całej Polsce we wszystkich zakładach pracy, których liczba w skali krajowej przekracza znacznie 100 000, powinny one jednak działać tam wszędzie, gdzie powstaje dokumentacja posiadająca trwałą wartość naukową i historyczną. Takich instytucji jest w naszym kraju szacunkowo ok. 10 000. Środowisko archiwistów, zatrudnionych w tych archiwach, wymaga pilnie ingerencji i opieki. Archiwiści archiwów zakładowych żyją w znacznej izolacji, walcząc z trudnymi warunkami pracy wśród powszechnej na ogół obojętności otoczenia. Izolacja ich jest podwójna: fizyczna, gdyż macierzysty zakład pracy nierzadko zlokalizowany jest z dala od jakichkolwiek skupisk życia kulturalnego, oraz moralna, ponieważ pracownik, który przyszył na siebie opiekę nad owym archiwum zakładowym, jest z reguły sam (w najlepszym razie w małej grupie dwóch lub kilku osób) w obliczu wielotysięcznej nieraz załogi zakładu, pochłoniętej bez reszty zagadnieniami bieżącej produkcji i nie mającej czasu ani chęci do jakiegoś wnikliwszego wejrzenia w sprawy tak mało na pierwszy rzut oka pilne jak kłopoty czy trudności archiwisty.

Objęcie wspólną organizacją społeczną rzeszy pracowników zatrudnionych w ramach tak skomplikowanej sieci instytucji archiwalnych ani nie jest sprawą prostą, ani nie może być zrealizowane bardzo szybko. Nasuwają się tutaj oczywiście analogie do problemów struktury sieci bibliotek w Polsce, a co za tym idzie struktury Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Tutaj jednak istnieją dawne i mocno utrwalone tradycje wzajemnego współdziałania bibliotekarzy wszelkich typów na gruncie wspólnej organizacji. Takich tradycji i tego zrozumienia zasadniczej zbieżności najżywotniejszych interesów zawodowych, nawet przy zewnętrznej różności bieżących zadań i zajmowanych stanowisk, brak jeszcze niestety środowisku archiwalnemu. Wyrobinienie poczucia wspólnoty w sprawach podstawowych — oto pierwszoplanowe zadanie nowej organizacji.

Powstanie Stowarzyszenia Archiwistów Polskich stwarza przesłanki do wyłonienia rzeczywistej reprezentacji zawodowej, nie uwarunkowanej ani różnymi powiązaniami hierarchicznymi w najrozmaitszych pionach strukturalnych naszego społeczeństwa, ani zróżnicowanej przynależnością do wszelkich możliwych związków i organizacji zawodowych.

W fazie wzrostu i krzepnięcia Stowarzyszenia jest rzeczą niezbędną, by ciężar całej aktywności społecznej spoczywał na barkach archiwistów rekrutujących się z najbardziej świadomych swej istotnej roli pracowników większych archiwów typu wyższego, głównie archiwów sieci państwowej (centralnych i wojewódzkich) oraz wielkich archiwów wydzielonych. W dalszej dopiero perspektywie można liczyć na rozbudzenie w innych grupach pracowników archiwów zainteresowań pracą społeczną i wytworzenie aktywu, zdolnego do stopniowego przejmowania spraw Stowarzyszenia przez najruchliwsze i najbardziej wartościowe społecznie jednostki z rzeszy pracowników archiwów niższych szczebli. Świadomość tej konieczności nie jest niestety powszechna wśród archiwistów zawodowych. Wielu z nich boczy się jeszcze i wzdraga na myśl o kolegowaniu w jednej organizacji z szarymi pracownikami archiwów zakładowych, nie rozumiejąc własnego podstawowego zadania ani nie uświadamiając sobie dostatecznie jasno faktu, że praca tych archiwów zakładowych nie jest, jak to się zwykło określać, „przedłużeniem działalności archiwów państwowych”, ale wprost przeciwnie, jej początkiem.

Zaraz po I Ogólnokrajowym Zjeździe Delegatów podjęto wydawanie biule-

tynu kwartalnego pod tytułem *Archiwista*, a jego 16. numer rozpoczyna piąty rok istnienia pisma. Skromne to czasopismo przeważną część miejsca poświęca zagadnieniom pracy archiwów zakładowych, nastawiając się na wszechstronne omawianie ich złożonej problematyki. Ogłasza się też chętnie artykuły i informacje nadsyłane z tego właśnie środowiska. Ciekawe wyniki przyniosła m. in. akcja związana z konkursem na pracę o archiwum zakładowym, napisaną przez pracownika takiego archiwum. Ogłoszone na łamach *Archiwisty* nagrodzone prace cechuje autentyzm, aktywny stosunek do zagadnień roboczych i organizacyjnych warsztatu codziennej pracy autorów i śmiałe poruszanie skomplikowanej tematyki.⁶

Duży wzrost zainteresowania tą grupą zagadnień daje się też zaobserwować na tle III Tygodnia Archiwów, który obchodzony był w ostatnim tygodniu października 1968 r. W pracach organizacyjnych oraz w realizacji tych obchodów Stowarzyszenie Archiwistów Polskich wzięło aktywny udział. Pokłosie III Tygodnia Archiwów jest poważne⁷, chodzi teraz o to, by nie uрониł nic ze zdobytych pozycji, przeciwnie, by je utrwalił i rozszerzył. Temu zadaniu poświęcone będą dalsze prace aktywu Stowarzyszenia, planowane tak na najbliższą, jak i dalszą przyszłość.

Obok tego głównego nurtu pracy Stowarzyszenie podjęło energicznie wiele innych form działania. Zorganizowano 16 Oddziałów Wojewódzkich oraz 2 Samodzielne Koła Terenowe. Liczba członków przekroczyła już 800 osób. W r. 1967, w przededniu II Krajowego Zjazdu Delegatów, na Stowarzyszenie spadł niespodziany cios: zgon przewodniczącego Zarządu Głównego doc. J. Jankowskiej pozabawił szeregi aktywu doświadczonego i wypróbowanego działacza społecznego i Koleżanki cieszącej się ogólną sympatią i szacunkiem. Z pewnym opóźnieniem związanym z tym smutnym wypadkiem zebrał się w końcu maja 1967 r. II Krajowy Zjazd Delegatów, który wybrał nowe władze Stowarzyszenia⁸ i uchwalił zmiany pierwotnego statutu. Zmiany te, przewidujące m. in. przedłużenie kadencji Zarządu Głównego na trzy lata (uprzednio kadencja trwała 2 lata) oraz wprowadzające pośrednie ogniwo organizacyjne w postaci Samodzielnego Koła Terenowego (dla środowisk nie posiadających dostatecznej liczby członków, by utworzyć oddział), zalegalizowane zostały na drodze zatwierdzenia statutu SAP w nowym brzmieniu w dniu 6 listopada 1967 r.⁹

Rozwinęła się szeroka aktywność Oddziałów i Kół SAP: organizuje się liczne zebrania z odczytami na tematy zawodowe, wycieczki do archiwów różnego szczebla i typu, co jest ważnym elementem wymiany doświadczeń. W tym samym kierunku idzie zorganizowanie wymiennych wycieczek do archiwów zaprzyjaźnionych krajów socjalistycznych (NRD, Węgry — organizowane przez Oddziały w Poznaniu i Krakowie). Szczególnie interesującą formę przybierają próby organizowania swoistych seminariów metodycznych, przynoszących uczestnikom zgrupowanym wokół określonej tematyki poważną pomoc w rozwiązywaniu bieżących zadań ich pracy zawodowej (Warszawa). Stanowi to niejako wstęp do trwałszych form organizacyjnych, jakimi będą się mogły stać grupy czy sekcje zainteresowań. Duży nacisk położony został w pracy Stowarzyszenia na sprawy szkolenia zawodowego młodej kadry. SAP aktywnie współdziała zarówno w realizacji szkolenia

⁶ Konkurs ogłoszony został w początkach 1967 r. — *Archiwista* 1967 nr 1 (8), a jego wyniki — *Archiwista* 1968 nr 2 (13). Nagrodzone prace ogłoszono w następnych kolejnych numerach pisma.

⁷ Szczegóły przynosi *Archiwista* 1969 nr 1 (16) poświęcony w całości omówieniu obchodów III Tygodnia Archiwów.

⁸ Aktualnym przewodniczącym ZG SAP jest doc. dr Zygmunt Kolankowski Dyrektor Archiwum PAN (Red.).

⁹ Por.: *Archiwista* 1968 nr 1 (12) s. 8 i n.

archiwalnego na gruncie Państwowej Szkoły Dokumentacji Naukowo-Technicznej w Warszawie, w organizowaniu praktyk zawodowych jej słuchaczy w archiwach warszawskich¹⁰, jak i w poczynaniach mających na celu powołanie do życia dwuletniego zawodowego Pomaturalnego Studium Archiwistyki w Warszawie, które rozpoczęło swą działalność we wrześniu 1969 r.

Wśród aktywu Stowarzyszenia panuje przekonanie o drżących w srodowisku archiwistów dużych możliwościach pozytywnej pracy dla dobra nauki polskiej, pracy przynoszącej korzyści gospodarce narodowej, a ogółowi obywateli dostarczającej znacznych ułatwień i usprawnień życia codziennego. Wszakże podnoszenie poziomu pracy tych wszystkich licznych archiwów zakładowych musi przynieść w wyniku wyczuwalne usprawnienie funkcjonowania całego aparatu administracji i zarządzania gospodarczego. Fachowcy wymieniają w tym miejscu wieloletnionowe sumy możliwych oszczędności w skali rocznej. Do tego zaś dochodzą liczne i wielorakie imponderabilia w postaci utrwalenia zaufania do sprawności działania aparatu zarządzania, pobudzenia rozmaitych typów więzi społecznej: przywiązań regionalnych, lokalnych, związków z zakładem pracy itp.

Pole działania jest rozległe i wdzięczne. Stowarzyszenie Archiwistów Polskich nie cofa się przed zajęciem na nim należnego mu miejsca.

THE ASSOCIATION OF POLISH ARCHIVISTS

The Association of Polish Archivists has been established in 1964, as a result of efforts of an organizing group, in the main part employes of great scientific archives. The principal aim of the Association is to co-ordinate the separate efforts in order to establish the high rank of the archivist profession as well as to popularize this profession in the society. In the way to obtain this aim we can notice several efforts to raise the archival work and to create a close relationship between the workers of different kinds of archives. The Association is trying to obtain influence on the work and social conditions of the numerous groups of workers of the archives that exist within each great Polish institution. Since 1965 the Association of Polish Archivists publishes quarterly „The Archivist”, 16 issues of which appeared till now.

In the year 1968 the Association was very busy in organizing the celebration of the „Third Week of Archives”, that took place in the last week of October. In all parts of Poland a several hundred performances (meetings, lectures, exhibitions) were organized with the aim to make the work of an archivist more popular among the people. The Association gives great attention and care to the professional training and tries to develop many different forms of it.

The Association carries on its activity with a deep conviction that the improvement in the organization of the archives, training of the staff and the appropriate communication may facilitate the work of the administration and management of the national economy as well as bring great advantages to science.

¹⁰ *Archiwista* 1966 nr 3 (6) s. 24 i n.; *tamże* 1967 nr 4 (11) s. 20 i n.; *Archeion*. T. 46: 1967 s. 208–209.

OPINIE — POGLĄDY — PROPOZYCJE

ZOFIA PRZYBYŁO - WALCZAKOWA

BIBLIOTEKARZE DYPLOMOWANI W ŚWIETLE PRAWA I PRAKTYKI

Dnia 17 IV 1968 r. ukazała się długo przygotowywana Ustawa o bibliotekach¹. Znalazł się w niej również rozdział o pracownikach bibliotek. Ma on charakter raczej ogólny, z jego postanowień można jednak wysnuć dwa ważne wnioski:

1. Ustawa akceptuje wszystkie kategorie pracowników bibliotecznych ustalone na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów.
2. Ustawa nie narusza przepisów szczególnych, określających zasady zatrudniania, wynagradzania oraz prawa i obowiązki pracowników bibliotek.

Tymczasem te właśnie przepisy wymagają rewizji. Jest to tym pilniejsze, że nowa Ustawa biblioteczna rozszerza zasięg ich stosowania. Dotyczy to w szczególności przepisów normujących wzajemny stosunek pracowników służby bibliotecznej i bibliotekarzy dyplomowanych.

Ustalenie stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych jest niewątpliwie wielkim osiągnięciem świata bibliotekarskiego w Polsce. A zaliczenie bibliotekarzy do grupy pracowników naukowo-dydaktycznych w szkołach wyższych było wyrazem uznania wysokiej rangi biblioteki i bibliotekarza w nowoczesnej organizacji nauki, miało też na celu stworzenie w bibliotekach naukowych warunków sprzyjających uprawianiu i rozwijaniu bibliotekarstwa. Przyznanie bibliotekarzom dyplomowanym niektórych uprawnień przysługujących pracownikom naukowym wyższych uczelni było wyrazem uznania dla wysokich kwalifikacji, wiedzy i umiejętności praktycznych, którymi musi się wykazywać bibliotekarz, jako współpracownik personelu naukowego i naukowo-badawczego². Miało to także duże znaczenie dla podniesienia prestiżu zawodu bibliotekarskiego, dla jego stabilizacji i naukowego rozwoju, zapewniało odpowiednie warunki sprzyjające rozwojowi wysokokwalifikowanej kadry pracowników bibliotek, m. in. poprzez stwarzanie odpowiednich bodźców dla zdobywania wyższych kwalifikacji zawodowych. Spełnienie określonych ustawowo warunków dawało możliwość uzyskania wyższego niż w służbie bibliotecznej uposażenia, prawa do 6-tygodniowego urlopu, a ostatnio również 25% dodatku do emerytury po 15 latach pracy na stanowiskach w kategorii bibliotekarzy dyplomowanych, tzn. na stanowiskach kustosa dyplomowanego i st. kustosa dyplomowanego, a także możliwość zatrudnienia do 70 roku życia dla tych bibliotekarzy dyplomowanych, którzy zostali powołani w drodze mianowania.

Od czasu opublikowania Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 1961 r., które ustaliło obowiązujące do dziś stawki uposażenia dla bibliotekarzy dyplomowanych³, minęło już parę lat i byłaby już pora na skonfrontowanie przepisów tego Rozporządzenia z przepisami później wydanego Rozporządzenia w sprawie uposażenia pracowników służby bibliotecznej. Ujemną stroną Rozpo-

¹ Dz. U. z 1968 r. nr 12, poz. 63.

² Bibliotekarze dyplomowani zaliczani są tylko w szkołach wyższych do personelu naukowo-dydaktycznego. W Polskiej Akademii Nauk oraz w instytutach naukowo-badawczych nie wchodzi oni w skład personelu naukowo-badawczego. (Red.)

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 1961 r. w sprawie uposażenia pracowników szkół wyższych, Polskiej Akademii Nauk i jej placówek naukowych. Dz. U. z 1961 r. nr 41, poz. 225 oraz z 1967 r. nr 28, poz. 132.

rządzenia z 1961 r. stanowił jeszcze do niedawna jego ograniczony zasięg działania, ponieważ ilość przyznawanych bibliotekom naukowym etatów bibliotekarzy dyplomowanych była limitowana przez Ministerstwo i w zasadzie nie mogła przekraczać 1/4 całego personelu działalności podstawowej biblioteki. Wprowadzenie takich limitów uzasadniono tym, że zapotrzebowanie bibliotek na bibliotekarzy dyplomowanych jest często niższe niż liczba osób spełniających warunki do objęcia tego etatu. W bibliotekach naukowych utworzyła się więc grupa tzw. kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych, zatrudnionych tymczasem niekiedy na wysokich stanowiskach w służbie bibliotecznej i oczekujących możliwości uzyskania etatu bibliotekarza dyplomowanego, co praktycznie uzależnione było od wzrostu liczby pracowników działalności podstawowej w macierzystej bibliotece. W rezultacie tytuł bibliotekarza dyplomowanego uzyskiwali nie nowicjusze w zawodzie bibliotekarskim, lecz ludzie o pewnym, niekiedy nawet dość długim, stażu pracy, a co za tym idzie, o dużym doświadczeniu praktycznym i wiedzy teoretycznej. Z uwagi na to stanowisko asystenta bibliotecznego rzadko było w praktyce obsadzane. Ostatnio limity te przestały obowiązywać, można więc zamieniać etaty służby bibliotecznej na etaty bibliotekarzy dyplomowanych, jeśli oczywiście są w bibliotece kandydaci spełniający wymagane warunki. Zapewne pozostaje w w związku z wejściem w życie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 1966 r. w sprawie uposażenia pracowników służby bibliotecznej⁴. Na skutek wprowadzenia w życie tego. Rozporządzenia proporcje pomiędzy tymi dwiema kategoriami pracowników bibliotek naukowych uległy zachwianiu. Wynika to dostatecznie jasno z przytoczonej tabeli stawek uposażenia, osiągalnych

Stanowiska pracowników służby bibliotecznej	Wykształcenie	Stet. pracj	Maksymalne uposaż. zasadn. wraz z górną stawką dodatku specjalnego	Stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych	Wykształcenie	Stet. pracj	Maksymalne uposaż. zasadn. wraz z górną stawką dodatku specjalnego
1. Kustosz	wyższe bibl. wyższe	8	3.800	1. Starszy kustosz dypl.	wyższe + egzamin	16	4.000
2. Starszy bibliotekarz	wyższe bibl. wyższe	6	3.300	2. Kustosz dypl.	j. w.	12	3.600
	studium bibl.	8	3.000				
3. Bibliotekarz	wyższe bibl.	2	2.800	3. Adiunkt biblioteczny	j. w.	6	3.280
	wyższe	3					
	studium bibl.	4					
	średnie bibl.	5	2.500				
4. Młodszy bibliotekarz	wyższe bibl.	—	2.200	4. Asystent biblioteczny	j. w.	3	2.180
	wyższe	—					
	studium bibl.	—	2.000				
	średnie bibl.	—	1.800				

na czterech pierwszych stanowiskach służby bibliotecznej oraz na wszystkich stanowiskach bibliotekarzy dyplomowanych. Podaję maksymalne stawki miesięcznego uposażenia zasadniczego łącznie z górną stawką przysługujących dodatków specjalnych, pomijając dodatki za wysługę lat pracy oraz dodatki funkcyjne.

Wprowadzenie w życie nowej tabeli uposażeń pracowników służby bibliotecznej postawiło przed bibliotekami naukowymi szereg trudnych problemów,

⁴ Dz. U. z 1966 r. nr 37, poz. 225.

które być może nie prędko znajdą właściwe rozwiązanie. Jednym z tych problemów jest brak zróżnicowania stawek uposażeń bibliotekarzy służby bibliotecznej i bibliotekarzy dyplomowanych. A przecież na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego wymagany jest nie tylko znacznie wyższy staż pracy, posiadanie tytułu magistra, magistra inżyniera, lekarza lub tytułu równorzędnego, lecz także świadectwo złożenia trudnego egzaminu zawodowego⁵. W wyniku wprowadzenia nowych stawek uposażeń dla służby bibliotecznej wystąpiły w bibliotekach naukowych zakłócenia w zachowaniu odpowiednich proporcji w uposażeniu obu grup pracowników. Sytuację komplikuje dodatkowo fakt, że utrzymanie stanowiska bibliotekarza dyplomowanego powinno w zasadzie pociągnąć za sobą zmianę w charakterze pracy w bibliotece, lecz w praktyce często to nie następuje. Odpowiednie przepisy wymagają wprawdzie od bibliotekarza dyplomowanego ciągłego doskonalenia zawodowego i osiągnięcia określonych wyników naukowo-dydaktycznych i organizacyjnych, nie gwarantując mu jednakże żadnych warunków i możliwości zdobywania tych osiągnięć, ani też wyższego wynagrodzenia po spełnieniu tych wymagań. Wszyscy bibliotekarze rozpoczynają swą karierę od niższych stanowisk w służbie bibliotecznej. Nie ma dotychczas przepisów, które by zastrzegały pewne funkcje, czy prace wyłącznie dla bibliotekarzy dyplomowanych. Do pełnienia funkcji kierowniczych, do prac dydaktycznych, czy wydawniczych powoływani są zarówno bibliotekarze dyplomowani, jak i pracownicy służby bibliotecznej w zależności od specjalizacji zawodowej, czy sytuacji wewnętrznej biblioteki. A zatem stwierdzić należy, że w praktyce zaciera się różnica między bibliotekarzem dyplomowanym a wysoko kwalifikowanym pracownikiem służby bibliotecznej i sprowadza się często tylko do różnic formalnych, tzn. egzaminu bibliotekarskiego, odmiennej siatki płac i wyższego wymiaru urlopu wypoczynkowego. Powstaje pytanie, jakie są przyczyny tego stanu rzeczy, czy jest on słuszny, a jeśli nie, to czy możliwe jest inne rozwiązanie tych problemów?

U podstaw tego zjawiska leżą niewątpliwie przesłanki o charakterze socjologiczno-ekonomicznym. Pełna analiza tych przesłanek wykracza poza ramy niniejszego artykułu, ponieważ jednak wpływają one w sposób decydujący na warunki, w jakich współdziałają omawiane wyżej dwie kategorie pracowników bibliotecznych — nie można nie wspomnieć o nich w paru słowach.

Na politykę personalną bibliotek naukowych niewątpliwie wywiera wpływ fakt, że 70—80% ich personelu, to ludzie po ukończonych studiach wyższych, a więc potencjalni kandydaci na bibliotekarzy dyplomowanych. Tymczasem zapotrzebowanie bibliotek naukowych na wysoko kwalifikowany personel i możliwości bibliotek w zakresie zapewnienia pracy odpowiadającej tym kwalifikacjom są w znacznym stopniu ograniczone. Biblioteka naukowa jest instytucją o zadaniach naukowych, dydaktycznych i usługowych. Wyływające z tych zadań prace są wprawdzie w tych bibliotekach wykonywane, jednakże zakres tych prac i ich poziom uzależniony jest w znacznej mierze od typu biblioteki, jej tradycji, księgozbioru, liczby jej personelu i stopnia organizacji. Sytuacja bibliotek naukowych jest pod tym względem niejednokrotnie bardzo zróżnicowana. Zróżnicowane są również możliwości pracy naukowej bibliotekarzy — humanistów w bibliotekach

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 1967 r. w sprawie warunków zatrudnienia w Instytutach naukowo-badawczych, w Polskiej Akademii Nauk i w szkolnictwie wyższym bibliotekarzy dyplomowanych i pracowników służby bibliotecznej oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej i dokumentalistów służby informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (Dz. U. nr 14, poz. 63) oraz zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 czerwca 1968 r. w sprawie trybu działania Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych oraz składania egzaminu bibliotekarskiego (Mon. pol. nr 27, poz. 181).

specjalistycznych niehumanistycznych. W większości bibliotek dominuje praca usługowa. Prace koncepcyjne, badawcze, organizacyjne, prace dydaktyczne i usługowe przenikają się nawzajem w poszczególnych działach i na poszczególnych stanowiskach pracy. Polska jest krajem ludzi kształcących się. Związany z tym ogromny rozwój studiów stacjonarnych, wieczorowych, zaocznych oraz rozmaitych kursów spowodował ekspansję czytelnictwa na nie spotykaną dotąd skalę. Biblioteki naukowe, zwłaszcza biblioteki uczelni wyższych, uginają się pod naporem prac rutynicznych, manipulacyjnych, usługowych, fizycznych, nie są wystarczająco do spełnienia tych zadań przygotowane ani pod względem lokalowym, ani pod względem liczby personelu, ani wyposażenia technicznego. Postęp techniczny, mechanizacja pracy, pozwalające oszczędzić czas i siły, omijają nasze biblioteki. Wszystkie te aspekty należy wziąć pod uwagę przy rozpatrywaniu warunków, które wywierają wpływ na formowanie kadry wysoko kwalifikowanych pracowników bibliotek.

Prawne zagwarantowanie możliwości stosunkowo wysokich zarobków w służbie bibliotecznej — w skali państwowej najliczniejszej kategorii pracowników bibliotecznych — jest wymownym dowodem zainteresowania i poparcia ze strony państwa dla spraw bibliotek i bibliotekarstwa. Był to akt niewątpliwie słuszny i można go oceniać wyłącznie pozytywnie. Tym niemniej, należy sobie również jasno zdać sprawę z pewnych skutków praktycznych, jakie on spowodował, zwłaszcza w bibliotekach naukowych. Nastąpiło zahamowanie masowego dotychczas zgłaszania się bibliotekarzy po studiach wyższych do egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego. Jest to logiczną i naturalną konsekwencją Rozporządzenia z dnia 27 sierpnia 1966 r., ponieważ złożenie egzaminu bibliotekarskiego nie jest już jedyną drogą dalszego awansu służbowego i związanej z tym podwyżki płac. Powstaje jednak pytanie, czy w świetle wspomnianego Rozporządzenia oraz wobec omówionej wyżej sytuacji bibliotek naukowych nie zmienił się w sposób zasadniczy sens, zasady działania i cel przepisów ustanawiających w bibliotekach naukowych stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych? Na to pytanie nasuwa się odpowiedź twierdząca i wnioski, jakie można wyciągnąć na podstawie analizy ustawodawstwa bibliotecznego na tym odcinku i jego konfrontacji z praktyką, powinny zostać uwzględnione w postaci pewnych poprawek do obowiązujących aktów wykonawczych. Bibliotekarze dyplomowani stanowią nieznaczną ilościową grupę zawodową w skali państwowej i problemy tej kategorii pracowników bibliotecznych należałoby uregulować. Zapewne, nasuwać się tutaj mogą rozmaite rozwiązania. Zmiany powinny pójść w tym kierunku, ażeby w większym niż dotychczas stopniu uwzględnić realne warunki, w jakich współpracują omawiane wyżej kategorie pracowników bibliotecznych oraz w kierunku ustalenia właściwych proporcji wynagrodzeń, uwzględniających zarówno staż pracy, jak i zdobyte kwalifikacje zawodowe. Egzamin bibliotekarski jest powszechnie uznaną formą zdobywania kwalifikacji zawodowych nie tylko w Polsce, lecz również w wielu innych krajach. W naszym kraju ma on długą historię, bo sięgającą okresu przedwojennego, tradycję. Jest to obecnie egzamin trudny i bardzo obszerny. Dla bibliotek naukowych, które nie mogą obejść się bez współpracy specjalistów z różnych dziedzin, ta droga szkolenia zawodowego ludzi posiadających już ukończone wyższe studia specjalistyczne jest szczególnie cenna. Powoływanie pracowników bibliotecznych na stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych w drodze egzaminu bibliotekarskiego jest oczywiście sprawą do pewnego stopnia umowną. Złożenie tego egzaminu można uznać za równoznaczne z ukończeniem wyższych studiów bibliotekoznawczych. Pod względem zakresu problematyki bi-

biłotekoznawczej oraz stopnia wymagań egzamin ten przewyższa nawet wspomniane studia. Jest więc chyba rzeczą oczywistą, że osoby, które złożyły ten egzamin, posiadają ukończone studia wyższe w zakresie swojej specjalności i odpowiednio długi staż pracy w bibliotece, a niekiedy również pewien dorobek naukowy, nie powinny być wynagradzane niżej niż osoby o niższych kwalifikacjach. Szczególnie jaskrawo ta dysproporcja występuje przy stanowisku adiunkta bibliotecznego, którego górna granica uposażenia jest nieco niższa niż starszego bibliotekarza. Perspektywy awansu na wyższe stanowisko, tzn. kustosa dyplomowanego, są w wypadku adiunkta bibliotecznego następujące: 6 lat pracy na stanowisku adiunkta lub 12 lat pracy w służbie bibliotecnej oraz określony dorobek pracy na polu naukowym, dydaktycznym, organizacyjnym. Pracę adiunkta pod tym kątem widzenia ocenia specjalna komisja kwalifikacyjna. Brak jest jednak ogólnie obowiązujących i jasno sprecyzowanych kryteriów tej oceny, co w praktyce nie daje pełnej gwarancji awansu po spełnieniu warunków stażu pracy, zaś rotacja na odpowiednie stanowisko w służbie bibliotecnej nie jest ani praktykowana, ani przewidziana odpowiednimi przepisami. Nie należy się zatem dziwić, że osoby, które złożyły egzamin bibliotekarski, nie chcą zajmować stanowiska adiunkta bibliotecznego, ponieważ bardziej opłacalny i pewniejszy jest awans do grupy pracowników dyplomowanych z wyższego stanowiska w służbie bibliotecnej, najczęściej na stanowiska kustosa. W wielu bibliotekach istnieje obecnie tego rodzaju sytuacja, że dla osób znajdujących się na stanowisku kustosa w służbie bibliotecnej i posiadających świadectwo złożenia egzaminu bibliotekarskiego, ale nie mogących wykazać się 12-letnim stażem pracy, problem przejścia do grupy pracowników dyplomowanych na stanowisko adiunkta bibliotecznego jest związany nie z awansem, lecz z degradacją uposażenia. Zachodzi więc obawa, że jeżeli obecny tryb przyznawania bibliotekarskich etatów dyplomowanych zostanie zachowany, to stanowisku adiunkta grozi zanik, tym bardziej stanowisku asystenta bibliotecznego.

Może więc nie jedynym, lecz stosunkowo najprostszym rozwiązaniem powstałych problemów byłoby ustawowe zniesienie dwu najbardziej pod względem finansowym zaniżonych stanowisk, mianowicie stanowiska asystenta i adiunkta bibliotecznego, zwiastując że w obecnym układzie nie są one szczególnie popularne. Należałoby może pozostawić tylko 2 stanowiska w kategorii bibliotekarzy dyplomowanych: kustosa dyplomowanego oraz starszego kustosa dyplomowanego. Stanowiska te byłyby nadawane osobom wykazującym się rzeczywistymi osiągnięciami naukowymi i wysokimi kwalifikacjami zawodowymi po określonym stażu pracy w służbie bibliotecnej. Stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych powinny być w hierarchii stanowisk bibliotekarskich najwyższymi tytułami zawodowymi, dostępnymi jednak po spełnieniu ustawowych wymogów⁶. Zaletą tego rozwiązania stanowi fakt, że mieści się ono w granicach obowiązujących przepisów, zachowuje hierarchię stanowisk, a poza tym pozwala nadawać stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych zgodnie z wymogami i tendencjami wyrażonymi w obowiązujących przepisach prawnych. W tym układzie egzamin bibliotekarski byłby ukoronowaniem faktycznych osiągnięć i możliwości kandydata, a nie wstępem do problematycznego pod wieloma względami „nowicjatu”.

Z tym zagadnieniem łączy się ściśle problem odpowiedniej polityki personalnej w stosunku do bibliotekarzy dyplomowanych. Zdobyte kwalifikacje zawodowe i posiadanie tytułu bibliotekarza dyplomowanego powinny w pierwszym rzędzie

⁶ Pogląd taki wyraził wcześniej B. Horodyski w artykule: Na jaką ustawę o bibliotekach czekamy? *Prz. bibliot. R.* 33: 1965 nr 1 s. 4 (Red.).

uprawniać do takich stanowisk i takich funkcji w bibliotece, które by zapewniły możliwość wykonywania przez bibliotekarza dyplomowanego prac określonych odpowiednimi przepisami. Troska o wywiązywanie się z nałożonych na bibliotekarza dyplomowanego zadań nie może być wyłącznie jego prywatną sprawą i sprawą jego indywidualnych pozasłużbowych możliwości. Realizacja tych zadań nie może bowiem przebiegać w całkowitym oderwaniu od wykonywanej przez bibliotekarza dyplomowanego pracy w bibliotece i od jego kariery zawodowej. Jeżeli kategoria bibliotekarzy dyplomowanych ma przetrwać i rozwijać się nadal wraz z całym mechanizmem powołujących ją czynników, to powinna ona tkwić mocno w rzeczywistości, powinna być uzasadniona zarówno potrzebami jak i możliwościami biblioteki naukowej.

Proponowana tutaj likwidacja dwu stanowisk w siatce bibliotekarzy dyplomowanych może wydać się dość radykalna i niewystarczająco umotywowana, ponieważ właściwszym rozwiązaniem problemu byłaby podwyżka uposażeń bibliotekarzy dyplomowanych oraz zagwarantowanie im w praktyce możliwości pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej (co nadałoby tej kategorii pracowników bibliotecznych oczywiste walory) oraz hierarchiczne usytuowanie względem służby bibliotecznej.

Na zakończenie pragnę podkreślić, że w celu uzyskania bardziej wyraźnego obrazu niektórych poruszonych tu zagadnień, posłużyłam się świadomie pewnymi skrajnymi przykładami. Zdaję sobie z tego sprawę, że w rozmaitych bibliotekach naukowych omówione tu problemy mogą przebiegać nie tak ostro, ponieważ akta prawne wyznaczają nie tylko górne, ale i dolne granice różnym możliwościom. Tym niemniej należy pamiętać o tym, że sprzeczności prawne odbijają się niekorzystnie nie tylko na karierze poszczególnych osób, ale rzutują również na realizację głównych intencji aktów prawnych, przynosząc niekiedy efekty niezgodne z ich założeniami.

Literatura:

J. Baculewski: Problematyka prac naukowo-badawczych w bibliotekach szkół wyższych. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*. Warszawa 1962 s. 102—150.

B. Horodyski: Na jaką ustawę o bibliotekach czekamy? *Prz. bibliot.* R. 33: 1965 s. 1—4.

B. Kocowski: Prace naukowo-badawcze i dydaktyczne bibliotek szkół wyższych. Koreferat. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*. Warszawa 1962 s. 151—159.

T. Krzyżewski: Bibliotekarz dyplomowany — fachowiec „do wszystkiego” czy specjalista? *Prz. bibliot.* R. 33: 1965 s. 215—220.

W. Piasecki: Zawód bibliotekarza naukowego. *Życie szkoły wyższej*. R. 4: 1956 s. 39—43.

R. Przelaskowski: O zawodzie bibliotekarskim i jego jedności. *Prz. bibliot.* R. 30: 1962 s. 15—31.

Sprawozdanie Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych z działalności za okres I kadencji 20 II 1962 — 20 II 1965. *Rocz. bibliot.* R. 9: 1965 s. 211—219.

Sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w okresie od I VI — 10 XII 1961 r. *Prz. bibliot.* R. 30: 1962 s. 58—74.

Sprawozdanie z działalności Zarządu Gł. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w okresie od kwietnia 1960 do maja 1963 r. *Prz. bibliot.* R. 31: 1963 s. 198—219.

TADEUSZ KRZYŻEWSKI

O HIGIENICZNE WARUNKI PRACY W BIBLIOTEKACH

Wśród wielu zagadnień wydajnej i w racjonalny sposób prowadzonej pracy bibliotecznej, omawianych na łamach naszych czasopism zawodowych, o jednym czynniku stałe głucho: o warunkach pracy zdrowotnej i wydajnej z punktu widzenia higieny oraz technologii pracy umysłowej.

Sytuacja w tej dziedzinie poprawia się niewątpliwie z roku na rok, w miarę rozbudowy — niestety bardzo powolnej — pomieszczeń bibliotecznych w Polsce oraz napływu nowych, kwalifikowanych kadr. Pomimo tego jednak procent absencji i zachorowań jest w dużych bibliotekach wyjątkowo pokaźny, co jest szczególnie zastanawiające wobec powszechnego mitu o wygodnej i łatwej pracy bibliotekarzy.

Zwiększoną wydajność osiągnano dotychczas kosztem dłuższego czasu pracy i to z reguły bez względu na jej warunki zdrowotne, przy czym kierownicy większych zespołów w bibliotekach ograniczają się do ogólnego, stereotypowego wyznaczania zadań bez określenia metody pracy i bez głębszego wnikanania w to, czy ich realizacja jest zgodna z psychofizjologicznymi prawami, rządzącymi pracą umysłową.

Nowoczesne bibliotekarstwo stawia sobie jednak cele dalsze, pedagogiczne, a UNESCO w swoich publikacjach poświęconych bibliotekom wręcz domaga się, aby bibliotekarze nie ograniczali się do propagowania wśród czytelników książki jako takiej, lecz uczyli ich systematycznie techniki pracy umysłowej¹.

Aby jednak uczyć innych, trzeba samemu poznać wartość praktyczną głoszonych zasad. A czy sami bibliotekarze umieją pracować zgodnie z nowoczesnymi zasadami technologii pracy, czy mają osiągnięcia w dziedzinie szybkiego czytania, sporządzania notatek z lektury i metodycznego ich wykorzystywania w pracy naukowej?

Czy zastanawiają się nad tym, jak zmniejszyć nacisk „oślepiających” czynności występujących w pracy bibliotecznej w postaci nużącego przepisywania kart katalogowych, włączania kart itp.?

Czy wreszcie kierownictwa większych bibliotek zdają sobie sprawę z tego, że wydajność pracy można zwiększyć poprzez stosowanie odpowiednich metod organizacyjnych i technicznych uproszczeń?

Dążność do skracania czasu pracy i zorganizowania jej na nowych zasadach stała się powszechna we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego. Przedsiębiorstwa przemysłowe wprowadzają coraz krótszy tydzień pracy, a w ZSRR zapowiedziano w rocznicę 50-lecia Wielkiej Rewolucji Październikowej — przejście świata pracy na 5-dniowy, a więc maksymalnie 40-godzinny tydzień pracy.

Nadszedł zatem czas, aby i w bibliotekarstwie zastanowić się nad zrationalizowaniem czynności oraz określeniem optymalnego okresu dziennej pracy bibliotecznej w oparciu o najnowsze wskazania fizjologów i ergologów.

Badając sprawy absencji w bibliotekach, szczególnie w działach opracowań wewnętrznych, służby informacyjnej i czytelniczej, należy wziąć pod uwagę stopień zapylenia i ciasnoty pomieszczeń pracowniczych, bezpośrednie sąsiedztwo magazynów, nerwowe napięcie i ilość ruchów potrzebnych przy obsłudze np. w lektoriach studenckich oraz deformacje zawodowe, spowodowane przez warunki pracy.

¹ J. P. Danton: La formation du bibliothécaire. Paris 1930 UNESCO.

To przecież w bibliotekach narodziło się pojęcie pracownika określanego mianem „mola książkowego” — o zdeformowanych, pałkowatych plecach, zapadniętej klatce piersiowej i bladej cerze!² Tu także występują najczęściej zagrożenia gruźlicą, wady wzroku, neurastenii, bezsenność i inne schorzenia, w których powstawaniu widzimy obecnie wyraźny wpływ środowiska, warunków pracy i trybu życia. Do listy chorób zawodowych, spowodowanych szczególnie pracą przy biurku w wymienionych okolicznościach, zaliczają dzisiaj lekarze wrzody żołądka, wszelkie nerwice, a nawet zawał serca³.

Istnieją zatem dostatecznie ważne powody, aby domagać się zmian w trybie prac bibliotecznych i — zanim postępująca u nas bardzo powoli mechanizacja i automatyzacja wyręczy bibliotekarzy w najbardziej męczących czynnościach — należy sięgać do sprawdzonych doświadczalnie wskazań technologów pracy, w celu usunięcia typowych objawów przemęczenia i zniechęcenia personelu, spowodowanych złą organizacją oraz niehigienicznymi warunkami pracy.

Już Stefan Rudniański, jeden z nielicznych polskich badaczy zajmujących się technologią pracy umysłowej⁴, zwrócił uwagę na to, że praca ta wymaga stosowania innych prawideł, a więc także odmiennego czasu trwania i wypoczynku, aniżeli praca fizyczna.

Nadmierne bowiem i stałe przemęczenie mózgu rodzi o wiele dalej idące skutki niż zmęczenie mięśniowe, które ustępuje z reguły po dostatecznie długim wypoczynku lub krzepiącym śnie. I właśnie w rzeczywistym wypoczynku mięśnia po pracy fizycznej, a pozornym wypoczynku mózgu, który pracuje bez przerwy, nawet i we śnie — tkwi istotna różnica między pracą fizyczną a umysłową.

Aby uniknąć konsekwencji rabunkowej gospodarki zasobami intelektualnymi pracowników umysłowych, wysuwa Rudniański cykl 6-godzinny, jako najbardziej sprzyjający intensywnej pracy umysłowej. Odpowiada on zarazem indywidualności przeciętnego pracownika biurowego.

Jednak i w tak obliczonym okresie narastające zmęczenie stwarza konieczność stosowania przerw czyli ustalenia właściwego rytmu, w którym krótki wypoczynek poprzedza następny okres umysłowego wysiłku.

Przy 6-godzinnym cyklu dziennym już po drugiej godzinie wytężonej pracy umysłowej należy stosować kilkuminutową przerwę. W ten sposób praca wydajna osiągnie swe optimum, jeżeli będzie się odbywać w 3 odcinkach 2-godzinnych, przedzielonych dwiema przerwami, przy odpowiedniej dbałości o przeplatanie czynności koncepcyjnych z mechanicznymi (np. 2 godziny studium książek i instrukcji, 2 godziny katalogowania i 2 godziny włączania kart).

Za dzieleniem całkowitego czasu pracy na trzy równe części, przez stosowanie przerw w kulminacyjnych momentach wydajności, opowiadają się znani filozofowie — G. Lehmann⁵ oraz W. Missiuro⁶.

Przerwy powinny być przymusowe i wyznaczone stałe o tej samej godzinie, aby akcentowały rytm i przyczyniły się do wytworzenia określonego trybu pracy, który stanie się „drugą naturą” bibliotekarza.

A w jaki sposób wypełnia się dotychczas przerwę w bibliotekach? Przeważnie polega ona na zjedzeniu drugiego śniadania w miejscu pracy, bardzo często nawet bezpośrednio przy opracowywanych książkach.

Jeżeli w dużych bibliotekach pracownicy rozporządzają pomieszczeniami re-

² J. Parandowski: *Wspomnienia i sylwety*. Wrocław 1960.

³ A. Hansen: *Ucz się wyczołwać*. Wyd. 2. Warszawa 1962.

⁴ S. Rudniański: *Technologia pracy umysłowej*. Wyd. 5. Warszawa 1957.

⁵ G. Lehmann: *Filozoficzne czynniki wydajności pracy*. W: *Psychologiczne i peda-*

gogiczne problemy wydajności pracy. Wrocław 1960 s. 53—69.

kreacyjnymi lub bufetem, wówczas przerwy odsiaduje się najczęściej w tych zadymionych izbach, na plotkach przy czarnej kawie i papierosach. I wtedy właśnie mówi się, iż „w bibliotece wycoczywa się w atmosferze środowiska intelektualnego”...

Nic bardziej mylnego! Po podniecającej kawie i papierosach praca toczy się dalej pozornie ze świeżymi siłami, ale suma zmęczenia nerwowego narasta z latami, prowadząc najczęściej do przedwczesnego wyjałowienia umysłowego i zniechęcenia.

Tajemnica istotnego wycoczynku w tych krótkich przerwach polega przede wszystkim na tym, aby bez względu na porę roku wywietrzyć pomieszczenie służbowe i wykonać kilka ćwiczeń ruchowych przy otwartym oknie. Ich istotnym celem jest zmiana postawy, zajmowanej przy pracy.

Dla pracownika, który pracując intensywnie przez 2 godziny siedział nieruchomo, wycoczynkiem znacznie się od tego, iż wstanie, a następnie będzie się przechadzać wolnym krokiem, nie myśląc o niczym.

To ostatnie jest najtrudniejszym, ale i najważniejszym czynnikiem umiejętnego wycoczynania. Poważnego treningu bowiem wymaga sztuka całkowitego wyłączenia się z atmosfery pracy bibliotecznej na 10 minut⁷. Z reguły pierwsza przerwa powinna być przeznaczona na spożycie posiłku i „nabranie oddechu” po wstępnym wysiłku, druga zaś — na gimnastykę zbiorową.

Problem regeneracji sił w czasie pracy poprzez zespołową gimnastykę stał się problemem społecznym nie tylko w Polsce.

Jeżeli sprawa ta stała się zagadnieniem dużej wagi nawet w przemyśle, gdzie hale fabryczne nie stwarzają zbyt korzystnych okoliczności dla ćwiczeń ruchowych, tym bardziej powinna być możliwa do zrealizowania w bibliotekach, skoro tylko na to pozwalają warunki lokalowe i praca grupowa. Na razie jednak nie mamy do zanotowania nawet prób tego rodzaju, nie było również dyskusji na temat gimnastyki rekreacyjnej w fachowych sferach bibliotekarskich. Problem pozostał po prostu nie zauważony.

Sprawa jednak nabiera ważności, szczególnie dla tych pracowników bibliotecznych, których praca siedząca przykuwa do krzesła na długie godziny lub zmusza do przebywania przez ½ dnia w dusznych pracowniach. Dla nich właśnie świeże powietrze i umiarkowany ruch gimnastyczny w połowie dnia pracy mają na dalszą metę zasadnicze znaczenie zdrowotne.

Prawda, że bibliotekarzami są także panie i panowie pod 50-kę, którzy uważają publiczne gimnastykowanie się za ujmę dla ich godności, ale to właśnie im przede wszystkim potrzebny jest — zgodnie z nowoczesnymi zaleceniami lekarzy i higienistów — umiarkowany ruch, w miarę możliwości na świeżym powietrzu.

A że z początku ćwiczenia fizyczne wypadają niezgrabnie i pobudzają do śmiechu, to raczej objaw dodatni, bo w ten sposób zespół odczuwa się ponuractwa i nieruchawego ważniactwa występującego u niektórych jego członków. Po pewnym czasie następuje zresztą przyzwyczajenie i wyrabia się świadomość tego, że tylko regularnie i stale stosowane zabiegi gimnastyczne dają właściwe rezultaty — rzeźkość i sprawność ciała, jasność i prężność umysłu.

Gimnastyka rekreacyjna wymaga działania zespołowego oraz obecności osoby nadającej tempo wspólnym ćwiczeniom. Jest to wdzięczne pole działania dla mężów zaufania⁸.

⁷ T. Krzyżewski: Wydajność pracy umysłowej a czas pracy biurowej. *Organizacja — Metody — Technika*. R. 4: 1961 nr 2 s. 7—8.

⁸ Najważniejsze jednak byłoby opracowanie cyklu specjalnych ćwiczeń gimnastycznych dla bibliotekarzy w jednej z akademii wychowania fizycznego i „powielenie” tych ćwiczeń

Niezbędnym warunkiem wydajnej i regularnie dozowanej pracy jest również korzystna predyspozycja przychodzących do pracy, uzależniona od racjonalnego odżywiania się oraz wystarczającego snu. Trudno bowiem mówić o regeneracji sił poprzez gimnastykę wówczas, gdy pracownik zjawia się do pracy stale niewyspany oraz bez śniadania.

Do regeneracji sił ustrojowych pracownika umysłowego potrzebny jest sen z reguły dłuższy niż dla pracownika fizycznego. Optimum snu wynosi 7—8 godzin w czasie od godziny 22 do 6. Niektórym osobom nie wystarczy 8 godzin, inni śpią nieco krócej. W każdym razie zwyczaj sypiania 9—10 godzin nie zawsze należy kłaść na karb lenistwa. Wynika on z potrzeby niektórych organizmów, wymagających dłuższego czasu dla zregenerowania sił.

Składnikami codziennego wypoczynku, którego istotą stanowi oderwanie się od zajęć służbowych, powinna być — dla ducha ulubiona rozrywka, dla ciała zaś — możliwie długi spacer, niesłychanie ważny i niemal zanikający w dobie telewizji czynnik ruchu.

Generalny, doroczny „remont” sił umysłowych i fizycznych możliwy jest jedynie w drodze czasów urlopowych, których łączny okres 30-dniowy należy uważać za wystarczający. Dla pracownika umysłowego bardziej wskazane są dwa urlopy w ciągu roku (zimą i latem), niż jednorazowy urlop miesięczny.

Ostatnie badania socjologiczno-medyczne wykazały bowiem ciekawą współzależność, jaka zachodzi między tempem odpoczynku człowieka a porą roku, w której ten odpoczynek wypada.

Stwierdzono więc, że dwa tygodnie czasów zimowych równe są w przybliżeniu urlopowi miesięcznemu w lecie. Dlaczego? — podobno mroźne, pozbawione zarazków powietrze i nasłonecznienie szczególnie w górach (jak i na równinach gdzie panuje prawdziwa zima) — odgrywają tu najważniejszą rolę. Warunkiem jest oczywiście korzystanie z wypoczynku poprzez ruch na świeżym powietrzu, bodaj kilkudniowe oderwanie się od domu, obcowanie z przyrodą oraz umiarkowane nasłonecznienie i dotlenienie organizmu.

Oto najskromniejszy program regeneracji sił człowieka pracującego umysłowo w erze poprzedzającej powszechną mechanizację i automatyzację.

Na Konferencji bibliotekarzy szkół wyższych w Rogowie 1961 r. skarżono się ogólnie na zacofanie naszego bibliotekarstwa, zarówno techniczne jak i metodyczne. Postulowano jego przebudowę, zapowiadano „przewrót we wszystkich dziedzinach prac bibliotecznych”⁹. Pomimo upływu z górą 7 lat od Konferencji, postęp okazał się minimalny, mechanizacja więcej niż sporadyczna, a zmiana w dziedzinie metod pracy ciągle nieuchwytna.

Wydaje się, że podstawowym elementem tej przebudowy powinno być wprowadzenie nowego, uzasadnionego naukowo i praktycznie stylu pracy, przekreślenie dotychczasowych niewłaściwych nawyków i odrzucenie przestarzałej rutyny. Słowem — odmłodzenie ducha pracy w bibliotece.

Dopiero w takich warunkach kierownik każdego zespołu bibliotecznego ma pełne prawo i obowiązek wymagać od siebie i współpracowników naprawdę wydajnej pracy.

na płytach lub taśmie magnetofonowej. Wiele bibliotek posiada już aparaturę do odtwarzania dźwięku. Taka krótka audycja gimnastyczna gwarantuje stosowanie najbardziej prawidłowych ćwiczeń, a ponadto usuwa elementy improwizacji i pewnego zażenowania. (Red.).

⁹ Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek. Warszawa 1962.

DONIESIENIA

PAŃSTWOWA RADA BIBLIOTECZNA

W rok po ogłoszeniu Ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 12, poz. 63) została powołana Państwowa Rada Biblioteczna jako organ opiniodawczy i doradczy Ministra Kultury i Sztuki w sprawach bibliotek.

W myśl postanowień art. 10, ust. 2 Ustawy o bibliotekach do zakresu działania Państwowej Rady Bibliotecznej należy w szczególności:

- 1) zgłaszanie wniosków w sprawach polityki bibliotecznej i jej realizacji,
- 2) wypowiedzanie się w sprawach potrzeb bibliotekarstwa i czytelnictwa oraz składanie wniosków w tych sprawach,
- 3) opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu bibliotekarstwa,
- 4) zgłaszanie wniosków w sprawach ustalania i stosowania zasad określonych w art. 16,
- 5) wypowiedzanie się w sprawach budownictwa obiektów bibliotecznych.

Szczegółowy zakres działania, formy pracy oraz tryb powoływania członków Państwowej Rady Bibliotecznej ustala jej regulamin, zatwierdzony przez Prezesa Rady Ministrów.

Państwowa Rada Biblioteczna działać będzie pod przewodnictwem Zygmunta Garsteckiego — Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki. W pracach PRB weźmie udział 22 stałych członków oraz przedstawiciele następujących organizacji i instytucji:

- Centrali Księgarstwa „Dom Książki”,
- Polskiego Stowarzyszenia Wydawców Książek,
- Stowarzyszenia Księgarzy Polskich,
- Związku Literatów Polskich,
- Związku Młodzieży Socjalistycznej,
- Związku Młodzieży Wiejskiej.

Z myślą o zapewnieniu maksymalnej operatywności działania Państwowej Rady Bibliotecznej położono szczególny nacisk na działalność specjalistycznych sekcji i komisji, które w razie potrzeby mogą zlecać rzeczoznawcom opracowywanie określonych zagadnień. Nadano również szerokie uprawnienia Prezydium Rady, w skład którego wchodzi: Przewodniczący, Zastępca, Sekretarz i przewodniczący sekcji.

Inauguracyjne posiedzenie Państwowej Rady Bibliotecznej odbyło się w dniu 5 maja 1969 r., w lokalu Ministerstwa Kultury i Sztuki. Otwierając obrady PRB, jej Przewodniczący — Wiceminister Zygmunt Garstecki omówił sytuację bibliotek w Polsce, perspektywy ich rozwoju oraz zasady współdziałania bibliotek wszystkich sieci. Następnie mgr Ewa Pawlikowska — Wicedyrektor Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek — poinformowała zebranych o przygotowywanych aktach wykonawczych do Ustawy o bibliotekach.

W tajnym głosowaniu wybrano jednomyślnie dra Witolda Stankiewicza — Dyrektora Biblioteki Narodowej — na Zastępcę Przewodniczącego Rady oraz mgr Ewę Pawlikowską — Wicedyrektora Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek — na Sekretarza Rady. Następnie ustalono sekcje Rady i powołano przewodniczących.

Ewa Gruberska

REGULAMIN PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

Zadania Państwowej Rady Bibliotecznej

§ 1.1. Państwowa Rada Biblioteczna, zwana dalej „Radą”, jest organem opiniodawczym i doradczym Ministra Kultury i Sztuki we wszystkich istotnych sprawach dotyczących bibliotek.

2. Do zadań Rady należy:

- 1) zgłaszanie wniosków w sprawach polityki bibliotecznej i jej realizacji;
- 2) wypowiadanie się w sprawach potrzeb bibliotekarstwa i czytelnictwa i składanie wniosków w tych sprawach;
- 3) opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu bibliotekarstwa;
- 4) zgłaszanie wniosków w sprawach ustalania i stosowania zasad, o których mowa w art. 16 ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach (*Dz. U.* nr 12, poz. 63), a w szczególności:
 - a) gromadzenia i przechowywania dla celów archiwalnych zasobu materiałów bibliotecznych, wytworzonych w Polsce oraz wytwarzanych za granicą w języku polskim lub Polski dotyczących,
 - b) specjalizacji zbiorów i międzybibliotecznej wymiany materiałów bibliotecznych,
 - c) przekazywania i sprzedaży zbędnych materiałów bibliotecznych,
 - d) zabezpieczenia i konserwacji materiałów bibliotecznych,
 - e) koordynacji działalności bibliograficznej i informacyjnej bibliotek,
 - f) wypożyczania międzybibliotecznego i prowadzenia katalogów centralnych,
 - g) sprawozdawczości bibliotek,
 - h) normalizacji bibliotecznej,
 - i) doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek,
 - j) opiniowania innych spraw przekazanych Radzie przez Ministra Kultury i Sztuki;
- 5) wypowiadanie się w sprawach budownictwa obiektów bibliotecznych.

Skład Rady oraz tryb powoływania jej członków

§ 2. W skład Rady wchodzi:

- 1) Przewodniczący Rady, którym jest Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, sprawujący nadzór nad sprawami bibliotek,
- 2) członkowie Rady w liczbie 22 osób posiadających znajomość spraw bibliotekarstwa, bibliografii lub dziedzin pokrewnych, a mianowicie:
 - a) 1 członek wybrany przez Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego,
 - b) 1 członek wybrany przez Zarząd Główny Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki,
 - c) 4 członków wybranych przez Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
 - d) 1 członek wybrany przez Komisję do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego,
 - e) 3 członków wyznaczonych — po jednym — przez Centralną Radę Związków Zawodowych, Ministra Obrony Narodowej, Ministra Oświaty i Szkol-

nictwa Wyższego, Ministra Rolnictwa, Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej, Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki, ministrów dwu resortów gospodarczych wskazanych przez Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki, Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk,

- f) członkowie wyznaczeni przez Ministra Kultury i Sztuki w liczbie nie przekraczającej 3,
- g) 1 przedstawiciel katedry bibliotekoznawstwa, wyznaczony przez Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego,
- h) Dyrektor Biblioteki Narodowej,
- i) Dyrektor Centralnego Instytutu Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej.

§ 3. Członek Rady może być odwołany przez organ, który wybrał go lub wyznaczył (§ 2 pkt. 2 lit. a—g).

Organizacja wewnętrzna i sposób działania Rady

§ 4.1. Organem wykonawczym Rady jest Prezydium Rady.

2. W skład Prezydium Rady wchodzi: Przewodniczący, Zastępca Przewodn., Sekretarz Rady i przewodn. poszczególnych sekcji,

3. Zastępcę Przewodniczącego i Sekretarza Rady wybiera Rada w głosowaniu tajnym na pierwszym posiedzeniu, bezwzględną większością głosów, przy obecności co najmniej połowy ogólnej liczby członków Rady.

§ 5. 1. Rada powołuje sekcje dla określonych rodzajów bibliotek lub zagadnień oraz ustala skład osobowy sekcji.

2. W skład sekcji wchodzi członkowie Rady. Każdy z członków Rady uczestniczy w pracach co najmniej jednej sekcji.

§ 6. 1. W razie potrzeby Prezydium Rady może powołać:

- 1) komisje dla opracowania określonych zagadnień, wyznaczając przewodniczących komisji spośród członków Rady,
- 2) rzeczoznawców.

2. Przewodniczący poszczególnych sekcji (komisji) mogą w razie potrzeby, w porozumieniu z sekretarzem Rady, powoływać rzeczoznawców.

3. W skład komisji mogą wchodzić osoby spoza grona członków Rady.

§ 7. 1. Posiedzenia Rady zwołuje Przewodniczący w miarę potrzeby.

2. Przewodniczący obowiązany jest zwołać posiedzenia Rady:

- 1) na wniosek Prezydium Rady lub co najmniej jednej trzeciej członków Rady,
- 2) co najmniej raz w roku dla rozpatrzenia sprawozdania z działalności Rady za ubiegły rok i omówienia spraw związanych z zakresem działalności Rady.

3. Przewodniczący Rady może zapraszać na posiedzenia przedstawicieli zainteresowanych naczelnych organów administracji państwowej oraz inne osoby zajmujące się omawianą problematyką.

4. Osobom, o których mowa w ust. 3, przysługuje prawo do zabierania głosu w dyskusji bez prawa głosowania.

§ 8.1. Prezydium Rady:

- 1) ustala zadania i wytyczne dla pracy sekcji i komisji,
- 2) przekazuje właściwym sekcjom lub komisjom sprawy należące do zakresu działania Rady,
- 3) rozpatruje wnioski i sprawozdania z działalności sekcji i komisji,
- 4) sporządza sprawozdania z działalności Rady.

2. Termin i porządek dzienny posiedzeń Prezydium Rady ustala Przewodniczący Rady.

3. W posiedzeniach Prezydium Rady mogą brać udział na zaproszenie Przewodniczącego Rady przedstawiciele zainteresowanych naczelných organów administracji państwowej oraz osoby zajmujące się omawianą problematyką.

4. Postanowienia § 7 ust. 4 stosuje się odpowiednio:

§ 9. Rada wydaje opinie w formie uchwał:

- 1) plenarnego posiedzenia Rady,
- 2) Prezydium Rady.

§ 10. Sekretarz Rady organizuje i koordynuje działalność wszystkich organów Rady.

§ 11.1. Sekcje oraz komisje działają zgodnie z wytycznymi Prezydium Rady oraz z własnej inicjatywy, w granicach uprawnień udzielonych im przez Prezydium Rady.

2. Posiedzenia sekcji i komisji zwołują ich przewodniczący w porozumieniu z Sekretarzem Rady.

§ 12. Obsługę Rady i jej organów sprawuje komórka organizacyjna Ministerstwa Kultury i Sztuki wyznaczona przez Ministra Kultury i Sztuki.

§ 13. Prezydium Rady może zwrócić się do zainteresowanych Ministrów (kierowników urzędów centralnych) o zlecenie podległym bibliotekom lub innym instytucjom opracowania określonych zagadnień.

Finansowanie działalności Rady

§ 14. Wydatki Rady objęte są budżetem Państwa, w części dotyczącej Ministerstwa Kultury i Sztuki.

§ 15.1. Sekretarz Rady pobiera stałe wynagrodzenie, które ustala Minister Kultury i Sztuki.

2. Osobom zamiejscowym, zaproszonym do udziału w pracach Rady i jej organach, przysługuje zwrot kosztów podróży, należność za noclegi i diety według zasad obowiązujących pracowników państwowych.

§ 16. Przewodniczący Rady może zlecić w trybie określonym obowiązującymi przepisami — opracowanie poszczególnych spraw i zagadnień członkom Rady lub rzeczoznawcom spoza grona członków Rady.

Zatwierdzam:

(—) *J. Cyrankiewicz*
PREZES RADY MINISTRÓW

CZŁONKOWIE PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

Imię i nazwisko	Stanowisko	Instytucja delegująca
1. płk Leszek Adamow	szef Oddziału Oświaty Zarządu Kultury i Oświaty Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego	Minister Obrony Narodowej
2. dr Stanisław Badoń	dyrektor Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Szczecinie	Minister Kultury i Sztuki
3. doc. dr Jan Baumgart	dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
4. mgr Janusz Bernard	wicedyrektor Wojew. i Miejskiej Bibliot. Publicznej we Wrocławiu	Związek Zawodowy Pracowników Kultury i Sztuki
5. mgr Emilia Białkowska	naczelnik Wydziału Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych w Ministerstwie Oświaty i Szkolnictwa Wyższego	Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego
6. mgr Janina Cygańska	kierownik Działu Gromadzenia Zbiorów Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
7. doc. dr Maria Dembowska	dyrektor Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
8. Antoni Dubiszewski	pracownik Zespołu Oświaty i Upowszechnienia Kultury CRZZ	Centralna Rada Związków Zawodowych
9. prof. dr Karol Głombowski	prof. Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego	Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego
10. inż. Walentyna Kiedrzyńska	kierownik Resortowego Ośrodka Informacji Technicznej i Ekonomicznej w Ministerstwie Przemysłu Chemicznego	Minister Przemysłu Chemicznego

Imię i nazwisko	Stanowisko	Instytucja delegująca
11. dr Jadwiga Kołodziejska	kierownik Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
12. prof. dr Stanisław Konopka	dyrektor Głównej Biblioteki Lekarskiej	Minister Zdrowia i Opieki Społecznej
13. mgr Franciszek Łozowski	dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Poznaniu	Minister Kultury i Sztuki
14. mgr Ewa Pawlikowska	wicedyrektor Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki	Minister Kultury i Sztuki
15. mgr inż. Wojciech Piróg	dyrektor Centralnego Instytutu Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej	(z urzędu)
16. mgr Teresa Polak	kierownik Resortowego Ośrodka Informacji Technicznej i Ekonomicznej w Ministerstwie Przemysłu Ciężkiego	Minister Przemysłu Ciężkiego
17. dr Witold Stankiewicz	dyrektor Biblioteki Narodowej	(z urzędu)
18. doc. dr Stefan Weyman	dyrektor Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Kórniku	Sekretarz Naukowy Polskiej Akademii Nauk
19. mgr Franciszek Świder	dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie	Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego
20. prof. dr Ryszard Wroczyński	profesor Uniwersytetu Warszawskiego	Komisja do spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego
21. Jan Woszczyński	pracownik Komitetu Nauki i Techniki	Przewodniczący Komitetu Nauki i Techniki
22. mgr inż. Tadeusz Żeligowski	dyrektor Centralnej Biblioteki Rolniczej	Minister Rolnictwa

SEKCJE PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

I. Sekcja do spraw zbiorów bibliotecznych

Przewodniczący — doc. dr Jan Baumgart.

Członkowie: mgr Emilia Białkowska, mgr Janina Cygańska, doc. dr Maria Dembowska, dr Jadwiga Kołodziejska, doc. dr Stefan Weyman, Jan Woszczyński.

II. Sekcja do spraw informacji, dokumentacji i bibliografii

Przewodniczący — mgr inż. Wojciech Piróg.

Członkowie: dr Stanisław Badoń, mgr Walentyna Kiedrzyńska, prof. dr Stanisław Konopka, mgr Teresa Polak, dr Witold Stankiewicz, Jan Woszczyński, mgr inż. Tadeusz Żeligowski.

III. Sekcja do spraw upowszechniania czytelnictwa

Przewodniczący — mgr Franciszek Łozowski.

Członkowie: płk Leszek Adamow, mgr Juliusz Bernard, Antoni Dubiszewski, mgr Franciszek Świder.

IV. Sekcja do spraw kształcenia i doskonalenia kadr

Przewodniczący — mgr Emilia Białkowska.

Członkowie: dr Stanisław Badoń, mgr Juliusz Bernard, prof. dr Karol Głombowski, mgr Ewa Pawlikowska, mgr Franciszek Świder, doc. dr Stefan Weyman, prof. dr Ryszard Wroczyński.

BIBLIOTEKI W OCENIE PRACOWNIKÓW NAUKI

„Biblioteka jako warsztat naukowy humanisty” — to tytuł referatu wygłoszonego przez prof. dra Henryka Markiewicza (teoretyka nauki o literaturze) na posiedzeniu plenarnym Wydziału Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk w dniu 25 X 1967 r.¹ Ze względu na to, że przedstawiciele świata nauki niezbyt często wypowiadają publicznie swoje opinie o działalności bibliotek, warto omówić tutaj zarówno sam referat jak i wypowiedzi w dyskusji, w której głos zabierali pracownicy naukowcy placówek Wydziału I PAN oraz kierownicy bibliotek tych placówek.

Referent poruszył następujące zagadnienia (powołując się przy tym na piśmiennictwo bibliotekarskie polskie i zagraniczne):

1. Zaopatrzenie bibliotek, zwłaszcza w piśmiennictwo zagraniczne, nie przedstawia się zadowalająco wobec zbyt szczupłych środków dewizowych. Szczególnie niepokój budzi stałe ograniczanie środków na prenumeratę czasopism zagranicznych.

Lepiej na ogół wygląda sprawa gromadzenia bieżących publikacji krajowych, i tutaj jednak istnieją trudności w kompletowaniu wydawnictw uniwersyteckich i towarzystw naukowych.

2. Badacze odczuwają bardzo dotkliwie luki w dawniejszych zasobach, przede wszystkim w zakresie czasopism. Istnieje także obawa, że proces niszczenia zbiorów, któremu nie można skutecznie przeciwdziałać ze względu na ograniczone możliwości prowadzenia prac konserwacyjnych w bibliotekach, będzie powodował dalsze powiększanie się ubytków w ich zbiorach.

¹ Sprawozdania z Prac Naukowych Wydziału Nauk Społecznych PAN. R. 11: 1968 z. 1 s. 1—24.

3. Środkiem zaradzenia tym trudnościom może być przede wszystkim specjalizacja i kooperacja bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów, pozwalająca uniknąć zbędnego dublowania tych samych tytułów w różnych bibliotekach. Powinny powstać centralne biblioteki „przedmiotowe” specjalizujące się w gromadzeniu księgozbiorów z zakresu określonych dziedzin. Rolę takich bibliotek mogłyby pełnić biblioteki instytutów PAN (np. IBL, Instytutu Sztuki, Instytutu Filozofii i Socjologii, Zakładu Słowianoznawstwa).

4. Wobec istniejących luk, szczupłości zbiorów piśmiennictwa zagranicznego i ich rozproszenia po różnych bibliotekach ważną rolę do spełnienia mają centralne katalogi prowadzone w Bibliotece Narodowej. Są one jednak niekompletne, nie obejmują np. wszystkich zasobów bibliotek zakładowych szkół wyższych. Nie ma dotychczas centralnego katalogu książek polskich ani centralnego katalogu bibliotecznych zbiorów rękopiśmiennych. Należy również żałować, że Biblioteka Narodowa zaniechała publikowania bieżącego wykazu nabytków zagranicznych. Autor referatu stwierdza, że „nawyk korzystania z usług katalogów centralnych jest stosunkowo słabo rozpowszechniony wśród pracowników naukowych, zwłaszcza młodszych”.

5. System udostępniania książek poprzez wypożyczanie międzybiblioteczne, krajowe i międzynarodowe, nie funkcjonuje w sposób zadowalający. Jak wynika ze statystyk, prawie połowa zamówień nie jest realizowana, sprowadzenie książki trwa zbyt długo. Wydaje się przy tym, że naukowcy polscy w niedostatecznym stopniu wykorzystują możliwości sprowadzenia potrzebnej im literatury drogą wypożyczania międzynarodowego.

6. Mikrofilm stanowi w wielu przypadkach jedyną możliwość dostępu do potrzebnych materiałów, jest jednak niezbyt wygodny w użytkowaniu, zwłaszcza dla humanisty. Natomiast dobrą formą udostępniania tekstów są odbitki kserograficzne, jednakże niedostateczne zaopatrzenie bibliotek w kserografy nie pozwala na szerokie upowszechnienie tego sposobu reprodukcji. „Tymczasem — stwierdza referent — w wielu bibliotekach zagranicznych czytelnik może łatwo i szybko otrzymać odbitkę kserograficzną potrzebnego artykułu, a nawet sam ją wykonać”.

7. Życzenia naukowców pod adresem bibliotek formułuje prof. Markiewicz w następujących słowach: „chodzi o to, by książkę można było łatwo wyszukać, szybko i przy minimalnych formalnościach otrzymać i w wygodnych warunkach czytać”. Te ogólne postulaty przełożyć można na konkretne propozycje: w katalogach rzeczowych układać karty w obrębie działów nie w porządku alfabetycznym, lecz chronologicznym, ukazującym narastanie naukowych opracowań danego tematu; zapewnić wolny dostęp do magazynów bibliotecznych, co jednak byłoby celowe tylko wtedy, gdyby można było zastąpić formalny układ książek według bieżących sygnatur układem systematycznym. Zdając sobie sprawę z trudności zrealizowania tego postulatów w warunkach notorycznego braku miejsca w magazynach, autor wysuwa dezyderat umożliwienia przynajmniej niektórym kategoriom czytelników zwłaszcza bibliografom, wolnego dostępu do magazynu czasopism. Należałoby też umożliwić pracownikom naukowym krótkoterminowe wypożyczanie do domu roczników czasopism.

Stwierdzając, że w naszych bibliotekach czeka się na dostarczenie zamówionej książki mniej więcej 20 minut w bibliotece specjalnej, a godzinę w bibliotece uniwersalnej, referent zdaje sobie sprawę, że „trudno żądać szybszego tempa w obecnych warunkach technicznych, gdy nasze biblioteki, nawet wybudowane po wojnie, nie mają transporterów i poczty pneumatycznej, nie mówiąc już o takich nowinkach technicznych, jak bibliofony”.

8. Wobec częstych faktów przetrzymywania przez wiele miesięcy, a nawet lat książek wypożyczonych przez naukowców, należałoby w sposób bardziej rygorystyczny egzekwować obowiązujące przepisy wypożyczania, zwłaszcza gdy chodzi o książki zagraniczne, znajdujące się nieraz w kraju w jednym egzemplarzu.

W dyskusji nad referatem, w której zabierali głos prof.: T. Manteuffel, E. Szwankowski, K. Wyka, T. Kotarbiński, S. Rozmaryn, S. Starzyński, S. Zawadzki i S. Żółkiewski oraz kierownicy bibliotek: J. Rużyło-Stasiakowa (IBL), J. Krajewski (Inst. Filozofii i Socjologii) i Z. Kempka (Inst. Historii Kultury Materialnej) podkreślano potrzebę wprowadzenia w życie postulatów specjalizacji bibliotek i ich współpracy w zakresie nabywania wydawnictw zagranicznych, zwłaszcza czasopism; zwracano uwagę na niedostatecznie sprawnie funkcjonujące wypożyczanie międzybiblioteczne; wskazywano na potrzebę stworzenia precyzyjnego systemu informowania o tym, jakie nabytki znajdują się w bibliotekach (prof. Starzyński). O katastrofalnej sytuacji lokalowej bibliotek mówił prof. Kotarbiński: „Warszawa pięknie się rozbudowuje, powstają wysokościowce, najrozszaitsze budynki, różne instytucje. A kiedy nadejdzie chwila zajęcia się opieką nad książką, opieką na wielką skalę pod względem budowniczym, pod względem lokalowym? Tego rodzaju potrzeby są bardzo duże”.

Maria Dembowska

ORGANIZACJA BIBLIOTEKARSTWA W WĘGERSKIEJ REPUBLICIE LUDOWEJ

Węgry mogą się pochwalić znacznymi osiągnięciami w organizacji bibliotekarstwa. Ministerstwo Kultury, które ma w swojej gestii również oświatę i szkolnictwo wyższe, kieruje działalnością bibliotek i ośrodków dokumentacji przy pomocy Rady do Spraw Bibliotek i Dokumentacji. Rada posiada 3 sekcje: 1) bibliotek publicznych, 2) bibliotek naukowych i specjalnych, 3) dokumentacji. Rada korzysta w swych pracach z pomocy Biblioteki Narodowej im. Szechenyi'ego, w której istnieje Dział Bibliotekoznawstwa i Metodologii, mający również 3 sekcje odpowiadające zakresom kompetencji sekcjom Rady. Materiały opracowane w Dziale Bibliotekoznawstwa i Metodologii Biblioteki Narodowej stanowią podstawę dla przygotowywania opinii przez Radę do Spraw Bibliotek i Dokumentacji przy Ministerstwie Kultury. Objęcie kompetencjami Rady zarówno spraw bibliotek jak i działalności dokumentacyjno-informacyjnej stanowi przykład racjonalnego rozwiązania problemu „ogólnokrajowego systemu informacji”.

Właściwy model organizacyjny zrealizowano również w sieci bibliotek Węgierskiej Akademii Nauk. Centralna Biblioteka Akademii sprawuje opiekę metodyczną nad bibliotekami 45 placówek WAN, uwzględniając również ich działalność dokumentacyjno-informacyjną. Przykładem uprawnień Biblioteki Centralnej jest m.in. wyrażanie opinii o kandydatach na stanowiska kierowników bibliotek instytutowych i w praktyce opinie te są brane pod uwagę przez kierownictwa placówek. Innym przykładem jest opiniowanie przez Bibliotekę Centralną planów nowych pomieszczeń bibliotecznych w placówkach Akademii. Pozytywna opinia Biblioteki Centralnej jest warunkiem otrzymania przez zainteresowaną placówkę funduszy na budowę lokalu bibliotecznego.

M. D.

SPRAWOZDANIA

KONFERENCJA NAUKOWA INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH PAN nt. „ZAKRES I METODY DOKUMENTACJI HISTORYCZNO-LITERACKIEJ”

(Poznań, 28—30 listopada 1968 r.)

Konferencja miała charakter ogólnopolski; wzięło w niej udział 130 osób. Byli to: pracownicy IBL, Instytutu Bibliograficznego, instytutów humanistycznych PAN, katedr uniwersyteckich historii literatury i bibliotekoznawstwa, pracownicy wyższych szkół pedagogicznych, bibliotek samodzielnych PAN, bibliotek uniwersyteckich, przedstawiciele towarzystw naukowych i wydawnictw, Radia i Związku Literatów Polskich oraz przedstawiciel Ustavu Slovenskej Literatury w Bratysławie.

Wygłoszono 17 referatów o bardzo zróżnicowanej problematyce, 11 referatów opracowali pracownicy IBL. Oto one, podane w kolejności wygłoszenia: *mgr Kornel Szymanowski — „Polska Bibliografia Literacka”, dr Jadwiga Czachowska — „Słowniki pisarzy współczesnych”, *dr Elżbieta Aleksandrowska — „Historyczno-literackie kompendia bio-bibliograficzne z zakresu staropolszczyzny i Oświecenia”, *prof. dr Alodia Gryczowa — „Drukarze dawnej Polski”, mgr Władysław Korotaj — „Z problematyki bibliografii gatunku literackiego (dramat staropolski)”, *dr Jadwiga Rudnicka — „Bibliografia powieści”, *dr Barbara Winklowa — „Monografie bibliograficzne”, *dr Ksenia Kostenicz — „Kalendaria życia i twórczości pisarzy”, dr Janusz Stradecki — „Kronika grupy literackiej”, *mgr Maria K. Maciejewska — „Polska bibliografia teatralna w okresie powojennym”, *dr Zbigniew Wilski — „Z doświadczeń pracy nad Słownikiem biograficznym teatru polskiego”, *dr Jerzy Got — „Repertuary”, doc. dr Zbigniew Raszewski i dr Jerzy Timoszewicz — „Partytura krytyczna (dokumentacja przedstawienia teatralnego)”, *mgr Maria Brykańska — „Bibliografie zawartości czasopism literackich typu monograficznego”, doc. dr Edmund Jankowski — „Słownik pseudonimów”, dr Janusz Sławiński — „Problemy literaturoznawczej terminologii”.

W zagajeniu przewodniczący obradom dyrektor IBL, prof. dr K. Wyka powiedział, że jest to pierwsza tego rodzaju konferencja w Polsce Ludowej. Wiąże się ona z zaawansowanym etapem prac dokumentacyjnych, z potrzebą wymiany myśli i podsumowania osiągniętych wyników oraz wytyczenia wspólnych zadań na przyszłość w tak niezwykle ważnej dziedzinie pracy naukowej, jaką jest dokumentacja historycznoliteracka. Wspominał także, że konferencja wiąże się z XX-leciem powstania Pracowni Bibliograficznej IBL w Poznaniu a także z XX-leciem powstania Pracowni Bibliografii Staropolskiej IBL w Warszawie.

Celem pierwszego referatu pt. „Polska Bibliografia Literacka” mgra K. Szymanowskiego było przedstawienie dwudziestoletnich dziejów tej bibliografii, jej recepcji i ewolucji układu i metody, wreszcie próba porównania z analogicznymi pracami zagranicznymi. Autor potraktował najobszerniej te problemy, których właściwe rozwiązanie rzutuje na dalszy rozwój publikacji. Referent uznał fakt założenia w 1948 r. Pracowni Bibliografii Bieżącej w Poznaniu przez Instytut Badań Literackich za przejaw zrozumienia Instytutu dla naukowej przydatności publikacji, które w tej pracowni miały być przygotowane. Podjęcie prac nad rocznikami PBL było kontynuacją prawie półwiekowych starań kierownika Pracowni prof. Stefana Wierczyńskiego. W ciągu 20 lat istnienia Pracowni opracowano

* Referaty oznaczone gwiazdkami były powielone i dostarczone uczestnikom konferencji.

20 roczników PBL, a praca nad zaległymi rocznikami 1952—1955 jest poważnie zaawansowana. Omawiając recepcję PBL autor referatu stwierdził, że wprawdzie praca ta wywołała spory oddźwięk krytyki, ale wśród krytyków PBL brak było teoretyków i historyków literatury, którzy mogliby zwrócić uwagę na możliwości pewnych ulepszeń. Referent poruszył sprawę zauważonego przez krytykę dylematu między koncepcją szybkiego podręcznego informatora a koncepcją bibliografii wyczerpującej, ale ukazującej się ze znacznym opóźnieniem, stwierdzając, że przyspieszenie tempa prac nad PBL byłoby zjawiskiem pożądanym i skrócenie cyklu produkcyjnego do 2,5 lat byłoby poważnym osiągnięciem, ale i wtedy PBL nie byłaby „szybkim informatorem”. Kolejnym zagadnieniem, jakim zajął się referent, była sprawa układu PBL, która początkowo miała podział na teksty i opracowania. Dopiero od 1956 r. PBL ma układ alfabetyczny i nazwiskowy, później zmieniany jeszcze w wielu szczegółach. W latach późniejszych nastąpiły zmiany w metodzie opisu bibliograficznego, spowodowane względami oszczędnościowymi. Referując sprawę selekcji materiału mgr Szymanowski powiedział, że PBL rejestruje materiały dotyczące nawet *homines unius versus*. Dotyczy to tylko tekstów, jako podstawowej bazy nauki o literaturze. W stosunku do opracowań stosuje się w PBL ostrzejsze kryteria i duża część artykułów z prasy codziennej pozostaje w kartotece. Innym omówionym w referacie problemem było zagadnienie skrótów tytułów czasopism. Po skrupulatnym rozważeniu sprawy wprowadzono w PBL od rocznika 1960/61 skrót bardziej oszczędne, niż to przewidują normy. Z kolei rocznik 1966 objął swoim zasięgiem obok dokumentów piśmienniczych dokumenty ogładowe i słuchowe.

Następny referat pt. „Słowniki pisarzy współczesnych” wygłosiła dr J. Czachowska. Po scharakteryzowaniu różnych typów istniejących na świecie informatorów poświęconych pisarzom XX wieku i omówieniu polskich informatorów bio-bibliograficznych, zatrzymała się autorka nad opracowanym w IBL w latach 1963—1966 *Słownikiem współczesnych pisarzy polskich*, zastanawiając się nad problemami metodycznymi kompendiów bio-bibliograficznych, które mają służyć pomocą w studiach nad literaturą współczesną. Podstawę do rozważań stanowiły oprócz *Słownika* kompendium *Russkie sowetskie pisateli prozaiki* oraz dzieło H. Talwarta i J. Place'a *Bibliographie des auteurs modernes de langue française*. Stwierdziwszy, że we wszystkich tych kompendiach hasła osobowe, ułożone alfabetycznie, składają się: z biogramu, bibliografii podmiotowej i bibliografii przedmiotowej, przeanalizowała je dr J. Czachowska bardzo szczegółowo. Zauważyła, że pytania postawione *Słownikowi* były pytaniami o rozwój twórczości pisarza i dzieje poszczególnych utworów; stąd odmienny zakres informacji niż w porównywalnych zagranicznych informatorach, inny układ bibliografii i zasady opisu. W dążeniu do pełnego ukazania dorobku pisarzy wprowadzono w *Słowniku* informacje o pracach nieopublikowanych, a nawet o zaginionych rękopisach. *Słownik* jest nastawiony na słuzenie specjalistom: historykom i krytykom literatury polskiej. Szeroki dobór haseł, uwzględnienie twórców wszystkich rodzajów literackich i badaczy nauki o literaturze da szerszy obraz literatury XX wieku. Wypowiedź swą dr Czachowska zakończyła postulatem kontynuowania *Słownika* w kształcie dotychczasowym.

Innemu wielkiemu przedsięwzięciu IBL był poświęcony referat dr E. Aleksandrowskiej pt. „Historycznoliterackie kompendia bio-bibliograficzne z zakresu staropolszczyzny i Oświecenia” (przedstawiony przez doc. drą Z. Golińskiego w zastępstwie nieobecnej autorki). Referat dał bogate i wnikliwe omówienie kompendiów bio-bibliograficznych, pokazujące linię ich rozwoju, kształtowania się ich

zakresów oraz form i metod. Sporo miejsca zajęło zreferowanie kolejnych wydań *Literatury polskiej* G. Korbuta, której koncepcję, jak sądzi autorska, Korbut oparł na niemieckiej bio-bibliografii historyczno-literackiej K. Goedekego. Tak jak Goedeke, Korbut dążył do objęcia maksymalnie pełnego kręgu pisarskiego na tle ogólnokulturalnym, dawał skomplikowany układ chronologiczno-systematyczny, podobny rozkład materiałów w poszczególnych hasłach osobowych i ogólnych oraz szereg podobnych rozwiązań formalnych, stosował skrótowny i nieprecyzyjny zapis bibliograficzny.

W 1950 r. podjęto pracę nad *Bibliografią literatury polskiej*, tzw. *Nowym Korbutem*, która w tomach staropolskich i oświeceniowych przerodziła się w dzieło jakościowo nowe, powstałe z inspiracji i wzoru kompendium Korbuta oraz na jego bazie materiałowej. Skodyfikowano stan badań z zakresu literatury, rozumianej jako część zjawisk społecznych. Dlatego w *Nowym Korbutcie* znalazły się obok zagadnień literackich także zagadnienia dotyczące ogólnej kultury okresów, nie tylko polskiej, a nadto teatru, nauki, szkolnictwa, drukarstwa itd. Zamiast przygodnej informacji bibliograficznej (jak u Korbuta) starano się o całościowe przedstawienie problemów: w hasłach ogólnych — w formie wyłącznie bibliograficznego zestawienia, w hasłach rzeczowych — w formie wykazu bibliograficznego poprzedzonego artykułem informacyjnym. Zastosowano alfabetyczny układ haseł autorskich. Prezentację pisarzy (poprzez życiorys, bibliografię podmiotową i bibliografię przedmiotową) *Nowy Korbut* wyposaża w nowe treści i formy. Pod koniec swojego interesującego wywodu autorka stwierdziła, że *Nowy Korbut* powinien stać się podstawą do podjęcia pogłębionych, bardziej nowoczesnych monografii bibliograficznych poszczególnych okresów i poinformowała, że w oparciu o *Nowego Korbuta* planuje się w IBL wydawnictwo bardziej popularne — trzytomowy słownik pisarzy polskich, zwany roboczo „Małym Korbutem”.

Komunikat o rejestrach staropolskich literatów rękopiśmiennych od XVI do XVIII wieku wygłosiła dr I. Madeyska. Wypowiedź jej była wsparta powieloną instrukcją do rejestru, w której był podany zakres rzeczowy i rozważania metodyczne. Prace nad rejestrami prowadzi w IBL sama autorka referatu i opracowała już 10 000 kart.

Po przejściu przewodnictwa obrad doc. dr J. Korpała w swoim wystąpieniu przypomniał, że sesja obecna odbywa się niemal w sto lat po objęciu przez K. Estreichera Biblioteki Jagiellońskiej i rozpoczęciu przez niego druku *Bibliografii Polskiej*. Na tym tle rysuje się dorobek IBL, który jest w porównaniu z podjętą przed stu laty chałupniczą pracą wszechstronny i niesłychanie imponujący. Te daty wskazują na przemiany dokonujące się w tej dziedzinie pracy naukowej.

W referacie o drukarzach dawnej Polski prof. dr A. Gryczowa stwierdziła, że wydawnictwo IBL pod tytułem *Drukarze dawnej Polski* niepodobne jest do zagranicznych słowników typografów. Autorka podzieliła znane sobie słowniki drukarzy na dwie grupy: pierwsza zbiera materiały życiorysowe do historii drukarstwa, uwzględniając prócz drukarzy wydawców, niekiedy księgarzy, druga grupa, mniej liczna, reprezentuje przede wszystkim bibliografię produkcji wydawniczej określonego terenu i czasu, którą uzupełnia biogram wydawcy lub typografa. Następnie referentka omówiła przykładowo zagraniczne słowniki drukarstwa i na ich tle scharakteryzowała wydawnictwo *Drukarze dawnej Polski*, dostarczające historykom książki i badaczom literatury staropolskiej opracowań o działalności naszych dawnych oficy, przesuwał punkt ciężkości na artykuły o charakterze monograficznym. Wydawnictwo to obejmuje cały historyczny obszar Polski w okresie od XV do końca XVIII wieku.

Referat mgra W. Korotaja pt. „Z problematyki bibliografii gatunku literackiego (dramat staropolski)” przyniósł zarys problematyki bibliografii dramatu. Bibliografia ta ma objąć wszystkie przekazy utworów dramatycznych w języku polskim i łacińskim, powielone rękopiśmiennie lub drukiem i wydane na obszarze Rzeczypospolitej do chwili powstania sceny narodowej (1765 r.). Prócz tego w bibliografii znajdują się zespoły poloników zagranicznych. Następnie referent omówił rozwiązania metodyczne tej pracy.

Dr J. Rudnicka w referacie pt. „Bibliografia powieści”, po omówieniu znanego sobie dorobku światowego i polskiego w zakresie tego gatunku literackiego, zajęła się ostatnią pracą bibliograficzną sporządzoną przez siebie, pt. *Bibliografia powieści polskiej 1601—1800* (wyd. 1964). Uwagi swe dr Rudnicka zakończyła postulatem zespołowego sporządzenia bibliografii powieści polskiej od początków do końca XVI w. Wiek XIX i pierwsza połowa XX w. nie ma żadnej bibliografii powieści polskiej. Przydałyby się przynajmniej rejestry. Byłoby też ideałem stworzenie informatora podobnego do niemieckiego *Romanführer*, w którym można by znaleźć streszczenie fabuły, główne motywy akcji itd.

Następny dzień obrad przyniósł referaty o młodszych dziedzinach dokumentacji literackiej i zaczął się referatem dr B. Winklowej pt. „Monografie bibliograficzne”. Autorka stwierdziła, że monografia bibliograficzna w systemie podziałów bibliografii nie ma wyodrębnionego miejsca i stanowi pewien typ bibliografii osobowej. Rozważyła różnice między bibliografią osobową a monografią bibliograficzną, głównie na bazie wydanych przez IBL monografii bibliograficznych. Zdaniem referentki problemem zasadniczym dla monografii bibliograficznej, odróżniającym ją od tradycyjnej bibliografii, są dodatkowe informacje, tzw. adnotacje treściowe i analityczne oraz uwagi dotyczące recepcji twórczości. Kompendia te z reguły mają zasięg materiałowy rozszerzony o rękopisy, anonimy i prace zaginione, ale każdy rodzaj twórczości wymaga odmiennych metod opracowania monografii bibliograficznej i uwzględnienia innych materiałów wzbogacających wiedzę o badanym przedmiocie.

Skrót referatu dr K. Kostenicz, pt. „Kalendaria życia i twórczości pisarzy” dał teoretyczne, nowe na gruncie polskim ujęcie tego rodzaju kompendiów, jakimi są kalendaria, mające stać się dla przyszłych badaczy warszatem faktograficznym i źródłowym. Tekst kalendarium jest zbiorem jednostek — zapisów, z których każdy dotyczy określonego, datowanego wydarzenia z życia lub twórczości pisarza, czasem wydarzenia zachodzącego w jego środowisku. Zasadę porządkowania zapisów w tym zbiorze stanowi następstwo wydarzeń w czasie. W skład zapisu wchodzi co najmniej trzy elementy: data, zwięzłe sformułowana informacja o wydarzeniu i adres bibliograficzny tych danych (źródło). Zestaw ten rozrastał się w miarę ewolucji kalendariorów. Kalendaria mogą być kalendariami minimum, kalendariami poszerzonymi lub kalendariami bogatymi, ale wszystkie muszą być oparte o dobrą znajomość epoki i umiejętność interpretacji dokumentów. Kalendaria powinny być dostosowane do potrzeb i proporcjonalne do rangi pisarza. Z drugiej strony muszą się liczyć z zainteresowaniami i potrzebami odbiorcy. Zasadą tych kompendiów jest całkowita sprawdzalność danych. Kalendaria polskie, już w całości lub częściowo opublikowane, demonstrują praktyczne zastosowanie powyższych kryteriów. Sporo miejsca w swej interesującej wypowiedzi poświęciła referentka omówieniu powstałych w Polsce kalendariorów, które podzieliła na analityczne (kalendaria właściwe) i syntetyzujące (w dwóch odmianach).

Z kolei nastąpił referat dra J. Stradeckiego pt. „Kronika grupy literackiej”. Referent zaczął od konstatacji, że brak dla tego rodzaju kompendiów opracowań

teoretycznych i praktycznych. Głównym problemem, jaki wybijał się w jego wystąpieniu, było przeświadczenie, że istnieje ścisły związek między dokumentacją a teoretycznymi założeniami dyscypliny, której ma ta dokumentacja służyć. Na przykładzie projektowanej kroniki Skamandra ukazał on wszystkie trudności metodologiczne, jakie nasuwają się przy opracowaniu tego rodzaju kompendium.

W zagadnienia dokumentacji w zakresie teatrologii wprowadziły słuchaczy następne referaty. I tak mgr M. K. Maciejewska w swoim wystąpieniu pt. „Polska bibliografia teatralna w okresie powojennym” omówiła podobieństwa i różnice między bibliografią literatury pięknej a bibliografiami teatralnymi. Pokazała, jak zmieniał się przedmiot badań teatrologii, jak przebiegał rozwój metodologiczny tej dziedziny i jak to rzutowało na rozwój bibliografii teatralnej w Polsce. Wysznuęła na przyszłość szereg postulatów, jak np. wydanie gotowych lub sporządzenie dalszych prac z dziedziny bibliografii zawartości najważniejszych czasopism teatralnych, przejrzanie ważniejszych czasopism ogólnych z punktu widzenia teatraliów, a w zakresie bibliografii bieżącej — kontynuację rozpoczętych prac, które wymagają współpracy bibliografów literatury i teatru (przy uświadomieniu sobie odmienności zadań).

W referacie dra Z. Wilskiego, pt. „Z doświadczeń pracy nad Słownikiem biograficznym teatru polskiego”, doszły do głosu problemy metodologiczne takiego kompendium teatralnego, które nie miało wzorów w polskiej literaturze naukowej. Wymagało to najpierw opracowania podstaw metodologicznych *Słownika*. W instrukcji roboczej Instytutu Sztuki PAN musiano określić zakresy tej pracy: czasowy, terytorialny, osobowy („zawodowości”). Przyjęto zasadę kompletności, gdyż *Słownik* ma dać możliwie pełny przegląd ludzi, którzy wnieśli swój wkład w dzieje polskiego teatru.

O dużym dziale prac materiałowych z zakresu historii teatru, które mają postać systematycznych spisów pewnych wydarzeń, mówił w swoim referacie pt. „Repertuary” dr J. Got. Odmiennosc przedmiotu lub zakresu, rozmiary, dobór elementów opisu i różnice w metodzie opracowania skłoniły go do omówienia kolejno trzech odmian repertuaru. Są to: a) repertuar teatru lub teatrów, b) repertuar utworu dramatycznego lub grupy tych utworów (autorski), c) repertuar aktora lub reżysera.

W dwugłosie pt. „Partytura krytyczna (Dokumentacja przedstawienia teatralnego)” doc. dr Z. Raszewski i dr J. Timoszewicz omówili w interesujący sposób zagadnienia, których opracowań nie było na gruncie polskim i wprowadzili słuchaczy w problemy metodologiczne tego rodzaju prac.

Trzeci dzień konferencji rozpoczął się bardzo obszernym referatem mgr M. Brykalskiej pt. „Bibliografie zawartości czasopism literackich typu monograficznego”. Po przedstawieniu historycznego zarysu retrospektywnych bibliografii zawartości czasopism autorka omówiła rozwój prac tego rodzaju w okresie powojennym, który cechował wzrost ilościowy i jakościowy wymienionych prac. Było to głównie wynikiem podjęcia tych prac przez IBL. Mgr Brykalska wspomniała także o pracach nieopublikowanych. W zakończeniu wysunęła szereg postulatów dotyczących planów na przyszłość, jak i szereg postulatów metodologicznych.

Doc. dr E. Jankowski wygłosił streszczenie swojej pracy pt. „Słownik pseudonimów”. Po wstępnych uwagach na temat powszechności pseudonimów w życiu społecznym i konieczności badania tego problemu przez wszechstronnie przygotowanych specjalistów, naszkicował w najogólniejszych zarysach historię zagadnienia poczynając od starożytnego Egiptu. Następnie referent określił różnorakie przyczyny, które skłaniają autorów do uciekania się do pseudonimów i wskazał,

jak w poszczególnych okresach kształtowały się odmienne gusty pseudonimowania. Zauważył, że pseudonim nie zawsze służy do ukrycia autora. To spostrzeżenie wzmacniało przyjętą przez referenta za J. Ormismem definicję pseudonimu, mówiącą, że pseudonimem literackim jest każde oznaczenie autorstwa jakiegokolwiek pracy literackiej w sposób różniący się od aletonimu, tj. imienia i nazwiska obowiązującego w cywilnym życiu autora. Po omówieniu rozwoju i doskonalenia się metod pracy z zakresu pseudonimografii, referent zatrzymał się dłużej nad *Słownikiem pseudonimów i kryptonimów pisarzy polskich* A. Bara. Wykazał wady metody tego pierwszego na gruncie polskim naukowo opracowanego słownika i doszedł do wniosku, że korzystając z dorobku polskiej i światowej pseudonimografii należy opracować nowy słownik pseudonimów pisarzy polskich, wykonany zespołowo. Zakomunikował, że prace wstępne nad trzyczęściowym słownikiem o charakterze podręcznikowym są rozpoczęte w IBL. Swój interesujący wywód referent zakończył apelem o nadsyłanie wszelkiego rodzaju informacji dotyczących pseudonimów.

Ostatni referat pt. „Problemy literaturoznawczej terminologii” wygłosił dr J. Sławiński. Uwagi te powstały na marginesie prac nad *Słownikiem literackim*.

W dyskusji nad referatami, w której zabrały głos 32 osoby, padło wiele interesujących propozycji, uzupełnień i stwierdzeń. Podkreślano wysokie kompetencje autorów i instruktywność referatów oraz to, że stworzono w Instytucie Badań Literackich PAN organizacyjne podstawy do zrealizowania wysuwanego przez współczesną naukę o literaturze postulatu oparcia badań na pewnym gruncie zbadanego sumiennie materiału. Zauważono także, iż odwrotnie niż w naukach ścisłych, dokumentacja w naukach społecznych nie starzeje się i że niektóre opracowania będą zawsze dla badacza aktualne. Postulowano, aby instytucje wydawnicze skróciły okres produkcyjny prac bibliograficznych. Brak miejsca nie pozwala na szersze omówienie problemów poruszonych przez dyskutantów, ograniczyć się do przytoczenia kilku wystąpień. I tak dr E. Rabowicz (WSP-Gdańsk) omówił sprawę monografii bibliograficznej druków poezji ulotnej z II połowy XVIII w., nad którą właśnie pracuje; dr Z. Jastrzębski (UMCS Lublin) upomniał się o bibliografię druków z okresu okupacji i postulował przyjęcie przez IBL roli koordynatora w badaniach nad dziejami ruchu wydawniczego i księgarskiego w XIX w., prowadzonych w różnych ośrodkach naukowych. Wśród spraw związanych z dziejami drukarstwa doc. dr Wł. Chojnacki (Instytut Historii PAN) poinformował, że w przyszłym roku ukaże się jego bibliografia druków zwartych konspiracyjnych z okresu okupacji. Dr R. Loth (IBL) poinformował o wykonaniu w IBL pracy pt. *Kronika życia literackiego w latach 1944–1963*. Doc. dr J. Maciejewski (Uniw. Poznański) przeciwstawił się zbyt daleko posuniętej selekcji przy opracowywaniu prac dokumentacyjnych. W swoim wystąpieniu doc. M. Dembowska stwierdziła m. in., że referaty prezentowały szeroką i bogatą tematykę i że wysuwano do dyskusji wiele problemów i rozwiązań metodologicznych. Podkreśliła ogrom dokonanego w IBL dzieła w zakresie prac dokumentacyjnych, które służą szerokim kręgom użytkowników. Zauważyła, że wykształcił się warsztat metodologiczny w zakresie dokumentacji nauk społecznych, który ulega stalemu wzbogaceniu i doskonaleniu. Doc. Dembowska zakończyła swój wywód dwoma wnioskami: pierwszy dotyczył potrzeby stworzenia, w drodze porozumienia IBL (jako najbardziej zaawansowanego w pracach dokumentacyjnych) z Instytutem Bibliograficznym, stałej platformy wymiany myśli i doświadczeń (np. w formie konwersatorium) w zakresie problematyki dokumentacji w naukach społecznych, drugi wniosek postulował opublikowanie referatów z konferencji, ponieważ wnio-

sły one poważny wkład w rozwój teorii i metodyki dokumentacji nauk społecznych.

W głosie dyskusyjnym mgra H. Sawoniaka padło wiele interesujących stwierdzeń m. in. na temat rozszerzenia się pola zainteresowań bibliografii oraz tworzenia się nowych form prac dokumentacyjnych. Poparł on także w imieniu Instytutu Bibliograficznego propozycję doc. Dembowskiej w sprawie zorganizowania konferencji dokumentacyjnych i bardzo pozytywnie ocenił dwudziestoletni dorobek IBL w zakresie dokumentacji. Wyraził także pogląd, że celowe byłoby opublikowanie materiałów z konferencji, ponieważ mogłyby mieć one duże znaczenie dla wszystkich działów nauk społecznych.

W zakończeniu obrad doc. dr Zb. Goliński (wicedyrektor IBL), przewodniczący ostatniego posiedzenia, zapewnił, że wnioski z dyskusji będą w niedługim czasie zrealizowane i że IBL nawiąże współpracę z Instytutem Bibliograficznym.

Edward Ruziewicz

MIĘDZYNARODOWE KOŁOKWIUM nt. INFORMACJI TECHNICZNEJ I EKONOMICZNEJ W KOLEJNICTWIE

(Paryż, 11—13 grudnia 1968 r.)

Międzynarodowe Kołokwium było zorganizowane przez Union Internationale des Chemins de Fer (Międzynarodowy Związek Kolejowy).

Wzięło w nim udział około 100 fachowców reprezentujących zarówno pracowników służby informacji jak i użytkowników informacji z 25 zarządów kolejowych (w tej liczbie przedstawiciele ZSRR, USA i Japonii) oraz szeregu organizacji międzynarodowych interesujących się tymi zagadnieniami, jak: UNESCO, FID, AICCF (Międzynarodowe Stowarzyszenie Kongresów Kolejowych), CEMT (Europejska Konferencja Ministrów Transportu), OSZD (Organizacja Współpracy Kolei), CIPCE (Centrala Informacji i Publikacji Kolei Europejskich), OCDE (Organizacja Kooperacji i Rozwoju Ekonomicznego) itd., jak również organizacji narodowych, jak WINIT, AAR (Stowarzyszenie Kolei Amerykańskich). UNESCO reprezentował doc. A. Wysocki. Z ramienia Polski udział wzięli przedstawiciele PKP: dyr. Leon Stankiewicz i dyr. Edward Assbury.

Przewodniczył na Kołokwium de Bruin, dyr. generalny kolei holenderskich.

Program Kołokwium obejmował: w dniu 11 grudnia — przemówienia inauguracyjne de Bruina, przewodniczącego Kołokwium, prof. H. Arntza, wiceprzewodniczącego FID, oraz L. Armanda, sekretarza generalnego UIC. Następnie zapoznano uczestników spotkania z tezami i przeprowadzono dyskusję nad referatem nt.: „Zapotrzebowanie na informację w zarządach kolejowych: różne poziomy informacji”. Obrady w dniu 12 grudnia sprowadziły się do zapoznania z tezami i dyskusji nt. 1) „Problemy językowe i terminologiczne informacji: leksykologia, tłumaczenia, wspólne języki pomocnicze, klasyfikacja”, oraz 2) „Techniki dokumentacyjne: a) przechowywanie zbiorów, mikroarty, reprodukcje, b) automatyzacja”. W dniu 13 grudnia omówiono tezy i przeprowadzono dyskusję nad ostatnim, czwartym z kolei, a zarazem najważniejszym referatem nt. „Problemy organizacyjne informacji na szczeblu przedsiębiorstwa i współpraca międzynarodowa: centralizacja czy decentralizacja, struktura i powiązania (łączność)”.

Zarówno referaty jak i uzupełniające wypowiedzi referentów wywołały żywą — niekiedy nawet bardzo gorącą — dyskusję. Stwierdzono zasadnicze znaczenie problemu informacji technicznej i ekonomicznej dla kadr kierowniczych różnych szczebli w kolejnictwie.

Przeprowadzona w niektórych zarządach kolejowych ankietyzacja umożliwiła przeanalizowanie zapotrzebowania na informację zarówno w środowisku administracyjnym (dla personelu kierowniczego) jak i wśród inżynierów i naukowców (dla celów szkoleniowych). We wszystkich przypadkach należy oczekiwać poważnego zwiększenia wykorzystywania materiałów informacyjnych przy jednoczesnym usprawnieniu koordynacji pracy centralnych ośrodków w zarządach, jak również ściślejszym współdziałaniu ośrodków z odbiorcami informacji: nawiązywany dialog z użytkownikami powiększa systematycznie dopływ informacji dostosowany do profilu zainteresowań i potrzeb zawodowych odbiorcy.

Stosowanie nowoczesnych technik dokumentacyjnych w skali międzynarodowej wymaga rozwiązania pewnych problemów językowych i terminologicznych.

Obecnie zarysowują się dalsze poważne perspektywy w dziedzinie techniki dokumentacji. Za pomocą mikrofotografii można sprowadzić zawartość biblioteki do niewielkiej kartoteki. Komputer (ordynator) pozwala na uzyskanie informacji (dokumentów) na określony temat nawet z odległego ośrodka. Najnowocześniejsze urządzenia dokumentacyjne są wprawdzie kosztowne, ale ich koszt przy umiejętnie zaplanowanej pracy znacznie pełne pokrycie w zabezpieczeniu potrzeb informacyjnych przedsiębiorstwa.

Współpraca zarządów kolejowych w dziedzinie komunikacji datuje się od niespełna dwudziestu lat. Stwierdzić należy, że nadeszła odpowiednia chwila do przeanalizowania dotychczas stosowanych form i metod działania. Z przeprowadzonej analizy wynika, że zachodzi potrzeba znacznego poszerzenia zakresu a zarazem uściślenia współpracy pomiędzy ośrodkami różnych zarządów kolejowych, rozdziału uzupełniających zadań pomiędzy ośrodki i wzmocnienia rozpowszechniania informacji wyselekcjonowanej, bardziej dostosowanej do profilu potrzeb odbiorcy. Trzeba również przewidzieć szersze zastosowanie maszyn elektronicznych w działalności informacyjnej. Szereg zarządów podejmuje już pracę w tej dziedzinie.

Spośród problemów o podstawowym znaczeniu przedyskutowano sprawę automatyzacji pracy informacyjnej, zwłaszcza w zakresie gromadzenia i poszukiwania informacji, a także zagadnienia koordynacji działalności informacyjnej w skali międzynarodowej w dziedzinie kolejnictwa. Omówiono również sprawę celowości utworzenia i ewentualnego zakresu działania postulowanego ośrodka międzynarodowego informacji w dziedzinie kolejnictwa.

Po wypowiedziach podsumowujących referentów i koreferentów zabrał głos Luis Armand, Sekretarz Generalny UIC (Międzynarodowego Związku Kolejowego), który w dłuższym, niezwykle interesującym przemówieniu, dokonał oceny osiągnięć UIC w dziedzinie informacji technicznej i ekonomicznej w kolejnictwie oraz zarysował perspektywy dalszej działalności w tej dziedzinie. Zamykając obrady dyr. de Bruin, przewodniczący Kolokwium podkreślił, że zadaniem Kolokwium było nie tyle podjęcie odpowiednich uchwał, co naświetlenie i przedyskutowanie w gronie najwybitniejszych fachowców w tej dziedzinie podstawowych problemów informacji kolejowej. Zadanie to zostało pomyślnie wykonane. Wnioski postawione w referatach i wynikające z dyskusji będą przekazane do Komitetu Technicznego Biura Dokumentacji Kolejowej UIC, który rozpatrzy je w trybie roboczym i włączy do planu prac, a następnie podejmie sukcesywnie ich realizację.

Delegacja polska uczestnicząca aktywnie w przygotowaniu i przeprowadzeniu Kolokwium (dyr. Stankiewicz był współautorem jednego z najważniejszych referatów) wykorzysta materiały, które uzyskała i jakie otrzyma w przyszłości, przy ustalaniu planów rozwojowych służby informacji technicznej i ekonomicznej w komunikacji polskiej.

Edward Assbury

RECENZJE

PRZEPISY PRAWNE DLA BIBLIOTEK

Tadeusz Zarzębski: Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych. Według stanu w dniu 1 VI 1968. Zebrał i opracował ... Warszawa 1968 Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich 8° ss. XVIII, 371.

Brak zbioru bibliotecznych przepisów prawnych od dawna stanowił poważną lukę w naszym piśmiennictwie zawodowym. Od czasu wydania przez Antoniego Knota „Polskiego prawa bibliotecznego” minęło przeszło 20 lat, a przepisy prawne, wydane w 1958 r. przez Aleksandra Jałosińskiego¹, odnosiły się w zasadzie tylko do bibliotek powszechnych. Praktyczne potrzeby posiadania pełnego zbioru przepisów prawnych znalazły swój wyraz we wnioskach i postulatach wakacyjnego seminarium bibliotekarskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Jarocinie w 1960 r.² Realizacji tego zadania podjął się Tadeusz Zarzębski. W roku 1965 ukazały się jego „Przepisy prawne dla bibliotek powszechnych”³, trzy lata później zaś wydał omawiane tutaj przepisy dla bibliotek naukowych i fachowych. Posiadamy więc obecnie pełny aktualny zbiór polskiego prawa bibliotecznego, którego źródłem był Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi.

Nowy zbiór Tadeusza Zarzębskiego zawiera przepisy prawne wg stanu w dniu 1 VI 1968 r., tzn. w dniu tym obowiązujące. Uzasadnionym wyjątkiem od zastosowanej granicy chronologicznej jest uwzględnienie nowej Ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach, obowiązującej dopiero od dnia 17. VII 1968 r. Mówi zresztą o tym Autor w swej przedmowie, która warta jest przeczytania niezależnie od stopnia wykorzystywania samego zbioru.

Teksty przepisów prawnych zostały przez Autora zgrupowane w czterech zasadniczych działach, obejmujących: A. przepisy wspólne (dekret o bibliotekach, nadzór nad bibliotekami, nadzór nad ośrodkami informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, Biblioteka Narodowa, Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej, zbiory biblioteczne, normalizacja biblioteczna, bibliograficzna i dokumentacyjna, pracownicy bibliotek), B. przepisy dla bibliotek naukowych (biblioteki szkół wyższych, biblioteki Polskiej Akademii Nauk, biblioteki instytutów naukowo-badawczych, biblioteki resortu kultury i sztuki, biblioteki resortu obrony narodowej), C. biblioteki fachowe w ośrodkach informacji technicznej i ekonomicznej, D. Naczelna Organizacja Techniczna. Dział piąty, E. uzupełnienia, zawiera wspomnianą już nową Ustawę o bibliotekach z 1968 r.

Pod względem merytorycznym recenzowany zbiór został przygotowany starannie i względnie kompletnie. Należy może żałować, że zamieszczając takie przepisy resortowe, jak dotyczące stawek za prace zleczone (poz. 87) czy obrotu reprodukcja-

¹ A. Jałosiński: Wybór przepisów prawnych dotyczących publicznych bibliotek powszechnych. Wybór, układ i wstęp... Warszawa 1958 SBP 8° ss. XII, 275.

² Prz. bibliot. R. 29: 1961 s. 81 pkt. 10.

³ Recenzję pióra Jana Wołosza zamieścił *Bibliotekarz* R. 32: 1965 s. 348—350.

mi (poz. 77) nie uwzględniono ważnego i przydatnego dla wszystkich bibliotek Zarządzenia nr 84 Ministra Kultury i Sztuki z 8 VII 1966 r. w sprawie ustalenia taryfy opłat za usługi Stacji Mikrofilmowej Biblioteki Narodowej. *Dz. Urz. Min. Kult. i Szt.* nr 8, poz. 68. Szczególnie należy podkreślić niedoceniany zwykle przy tego rodzaju wydawnictwach trud, który Autor musiał włożyć w aktualizację nowelizowanych na przestrzeni lat przepisów prawnych, co daje użytkownikom możliwość korzystania z jednolitych tekstów bez żmudnych i czasochłonnnych poszukiwań i ustaleń. Nie umniejsza wartości tej pracy jej krótkotrwała przydatność praktyczna w zakresie spraw, które ureguje nowa ustawa o bibliotekach, o czym wspomina Autor w przedmowie. Pozostanie bowiem dzieło w części swej jeszcze przez lata całe aktualne, w części zaś obrazujące stan prawny najbliższej nam, minionej epoki — a więc dzieło żywe, zmuszające do ciągłych jeszcze konsultacji.

Konstrukcja zbioru jest przejrzysta zarówno dzięki dobremu uszeregowaniu aktów prawnych, jak i zastosowaniu właściwego układu graficznego. Praktyczną operatywność dzieła zabezpiecza rozbudowany system odsyłaczy wewnętrznych oraz szczegółowo opracowany indeks rzeczowy.

Otrzymałmy dzieło, za które należą się autorowi słowa uznania.

Bernard Olejniczak

ENCYKLOPEDIA BIBLIOTEKARSTWA

Encyclopaedia of Librarianship. Edited by Thomas Landau. 3. rev. ed. London 1966 Boves and Boves 8° ss. (Książka znajduje się w Bibliotekach: Narodowej, sygn. 29.409; PAN w Wwie, sygn. 45.305; CIINTE).

Po drugiej wojnie światowej, gdy nastąpił żywiołowy rozkwit bibliotek, a z nim — rozwój szkół bibliotekarskich na różnym poziomie, zaczęto w literaturze bibliotekarskiej odczuwać brak popularnego źródła informacji w tej dziedzinie, jakiegoś kompendium lub przystępnie opracowanej encyklopedii.

Wprawdzie w latach 1952—56 ukazał się bardzo sumiennie i obszernie opracowany „Lexikon des Buchwesens“ pod red. J. Kürchnera¹ będący rozwinięciem publikacji z lat 1937—39², miał on jednak charakter naukowy; wiele miejsca poświęcono historii książki w różnych jej aspektach, wiele — bibliofilstwu, czego dowodem jest fakt, że niemal połowę tego dzieła stanowią cenne zresztą bardzo ilustracje. Podobnego typu wydawnictwo stanowił „Nordisk Leksikon“³, encyklopedia bibliotekoznawstwa ukazująca się w pojedynczych zeszytach w dość wolnym tempie (1949—1962); dotyczyła ona jednak przeważnie terenu skandynawskiego, a ponadto ze względów językowych jest mało dostępna szerszym kręgom czytelników. Bardziej praktyczne podejście charakteryzowało niemiecką publikację pt. „Wörterbuch des Buches“⁴, była ona jednak zbyt zwięzła, zaś

¹ Lexikon des Buchwesens. Hrsg. von J. Kürchner. Stuttgart Hiersemann Verlag. T. 1: 1952 ss. 406, T. 2: 1953 ss. 407—427, T. 3: Abbildungen auf 320 Tafeln, 1955 ss. XXXIX, 320, T. 4: Abbildungen auf 324 Tafeln, 1956 ss. XLVII, 321—363.

² Lexikon des gesamten Buchwesens. Hrsg. von K. Loeffler, J. Kürchner. Unter Mitwirk. von W. Oblich. Leipzig K. V. Hiersemann. T. 1: 1935 ss. XIII, 640, T. 2: 1936 ss. 640, T. 3: 1937 ss. 760.

³ Nordisk Leksikon for Bogvaesen. Redigeret af E. Dansten, L. Nielsen, P. Birkelund. Under Medvirken H. L. Tvetters, B. Aklen, Kjobenhavn, A. Busck. T. 1: 1949/51 ss. 564, T. 2: 1962 ss. 536.

⁴ H. Hiller: Wörterbuch des Buches. 2. durchges. und erw. Aufl. Frankfurt am Main 1958 V. Klostermann ss. 332.

amerykańskie wydawnictwo „ALA Glossary of Library Terms”⁵ stanowiło już raczej tylko słownik terminów bibliotecznych, i to jedynie używanych w USA.

inicjatywa Thomasa Landaua opracowania encyklopedii bibliotekarskiej na średnim poziomie, przeznaczonej głównie dla praktyków studiujących tę gałąź wiedzy, chyba najlepiej odpowiadała bieżącym potrzebom.

Kim był Landau? Urodzony w Berlinie w 1919 r., ukończył tam też „Collège Français”, po czym wyjechał do Londynu, gdzie studiował nauki społeczne (Social Sciences), zaś po uzyskaniu dyplomu uniwersyteckiego rozpoczął w 1939 r. pracę w przemyśle („Assist. Chemist. Metallurgical and Pharmaceutical Industry”), skąd w 1947 r. przeszedł do bibliotekarstwa, jako pracownik United Nations Association; w 1950 r. został pracownikiem biblioteki prezyencyjnej w „American Library” w Londynie, od 1951 r. pracował w Royal Institute of International Affairs. Jest członkiem National Book League, Aslib, ALA.

W 1954 r. Landau wydał „Who's Who in Librarianship”⁶, publikację obejmującą noty biograficzne dotyczące bibliotekarzy, księgarzy, wydawców, ilustratorów, sławnych mistrzów oprawy i innych znanych osobistości związanych z książką.

W okresie przygotowywania „Who's Who in Librarianship” Landau zetknął się i rozpoczął współpracę z Robertem Lewisem Collisonem, wówczas pracownikiem biblioteki prezyencyjnej „City of Westminster”, który napisał przedmowę do tejże publikacji.

Wkrótce — przy zachęcie i współpracy Collisona — Landau powziął myśl wydania „quick reference book” (jak skromnie nazywa swoje śmiałe przedsięwzięcie), dotyczącej zawodu bibliotekarskiego, a przeznaczonej głównie dla studentów bibliotekoznawstwa i bibliotekarzy. Choć sam nie reprezentował rozległej wiedzy w tej dziedzinie, kompensował to energią i zmysłem organizacyjnym. Do współpracy zaangażował ok. 60 wykwalifikowanych specjalistów (przeważnie Brytyjczyków), którzy opracowywali dłuższe sygnowane artykuły, dotyczące poszczególnych zagadnień bibliotekarstwa i związanych z tym dziedzin. Ponadto Landau wyznaczył redaktorów następujących poszczególnych działów encyklopedii:

- Katalogowanie — E. L. J. Smith — Bibliographical Officer, Royal Borough of Kensington and Chelsea
- Klasyfikacja — E. R. J. Hawkins, Deputy Borough Librarian, Sutton and Cheam
- Metody wypożyczenia — W. R. Maidment, Borough Librarian, Camden Public Library
- Dokumentacja — J. W. Thirsk, F. L. A., District Librarian, Acton
- Oprawa — G. F. H. Blunt
- Papier i druk — R. N. Lock, Principal Lecturer, School of Librarianship, City of Birmingham. College of Commerce
- Prawo biblioteczne — R. Walker, Library Law Master
- Sprzęty biblioteczne — C. W. R. Francis, Luxfer Ltd.
- Różne — R. L. Collison, F. L. A., Librarian, British Broadcasting Corporation.

Nadmienić należy, że w trzecim wydaniu „Encyclopaedia of Librarianship” lista współpracowników wzrosła z 60 do ok. 100, zaś liczba stron z 334 do 484, czyli o 50%.

⁵ E. Thompson: ALA Glossary of Library Terms. With a Selection of Terms in Related Fields. Prepared under the Dir. of the Committee on Library Terminology of the American Library Assoc. Chicago 1943 ALA ss. 159.

⁶ Who's Who in Librarianship. Ed. by Th. Landau. With a Foreword by R. L. Collison. Cambridge 1954 Bowes and Bowes ss. 269.

Ogólny zakres encyklopedii dostosowany jest do programów egzaminacyjnych Library Association i Aslib.

Hasła dotyczące terminologii bibliotecznej zaczerpnął Landau przeważnie z „ALA glossary”, „A.A. code”, „Librarian's glossary” Harroda, „Glossary of terms frequently used in scientific documentation” (American Institute of Physics) oraz „Glossary of terms for microphotography and reproduction made from micro-images” (National Microfilm Association).

Stosowano niejednokrotnie omawianie pokrewnych zagadnień w jednym obszerniejszym artykule; wtedy jednak podano hasła szczegółowe z odsyłaczami do odpowiedniego artykułu. Większość artykułów wyposażono w bibliografię.

Przystępując do omówienia zawartości encyklopedii, z konieczności bardzo sumarycznego, wyodrębnić należy zasadnicze grupy zagadnień.

Oczywiście najważniejszą z tych grup i najobszerniej potraktowaną jest bibliotekarstwo we wszelkich aspektach: historia, organizacja (łącznie z prawem bibliotecznym), technika biblioteczna, kształcenie bibliotekarzy, budownictwo biblioteczne, biblioteki specjalne. W tej grupie do najciekawszych należał artykuł „Libraries, history” (s. 252—258) pióra R. Irwina, profesora Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Londyńskiego. Oddzielne hasło posiadają biblioteki uniwersyteckie „University libraries” (s. 469—475).

Problemy zawodu bibliotekarskiego omawia m. in. artykuł „Librarianship” (s. 248—251) oraz „Librarians — individual and personal aspects” (s. 246—248).

Z uwagi na przeznaczenie encyklopedii dużo miejsca zajmują problemy kształcenia bibliotekarzy, że wymienię tu hasła: „Education for librarianship” (s. 159—162) oraz „School libraries” (s. 398—402).

Wśród artykułów poświęconych bibliotekom specjalnym na uwagę zasługują Biblioteki szpitalne „Hospital libraries” (s. 206—210), „Children's librarianship” (s. 99—101) oraz Biblioteki dla ociemniałych „Libraries for the blind” (s. 251—252).

Pewnego rodzaju ciekawostkę stanowi dla krajów naszego obozu opis bibliotek handlowych „Commercial libraries” (s. 118—123) organizowanych dla potrzeb handlowych; biblioteki te gromadzą różnego rodzaju źródła informacyjne z dziedziny handlowej o zasięgu lokalnym i światowym, jak: księgi adresowe (directories, who is who, rozkłady jazdy, kody telegraficzne, atlasy, mapy, słowniki geograficzne, czasopisma handlowe, podręczniki z dziedziny prawa handlowego, ubezpieczeń itp.). Tego rodzaju biblioteki istnieją przeważnie w dużych miastach; często pełnią one zarazem funkcje ośrodków informacji przemysłowej i technicznej.

Na uwagę zasługuje również artykuł „Public library law” (s. 374—376).

Warto nadmienić, że pod hasłem „Architecture, planning” (s. 19—25), po omówieniu tego problemu w skali ogólnej podano opisy kilku wyróżniających się budynków bibliotek narodowych, publicznych i specjalnych.

W grupie zagadnień bibliografii wysuwa się na czoło artykuł pióra A. J. Wellsa, sekretarza Rady Brytyjskiej Bibliografii Narodowej, pt. „Bibliography” (s. 51—53).

Sporo jest również artykułów z zakresu wiedzy o książce, obejmującej historię jej powstania, technikę wydawniczą łącznie z drukarstwem, piapiernictwem i intrologatorstwem, prawo autorskie i księgarstwo. Na wyróżnienie zasługuje tu artykuł o prawie autorskim — „Copyright” (s. 127—130), omawiający głównie przepisy obowiązujące na terenie brytyjskim.

Wiele haseł w tej encyklopedii poświęcono międzynarodowym i narodowym organizacjom bibliotekarskim lub związanym z bibliotekarstwem, jak np.: IFLA, FID, ALA, L.A., BNBC itp. Na specjalną uwagę zasługuje obszerny artykuł o UNESCO (s. 455—463), zawierający omówienie działalności tej instytucji.

W grupie dokumentacji i informacji znaleźć można wiele artykułów o najnowszych środkach przekazu, jak: mikrofilmy, reprografia, płytoteki, taśmy magnetofonowe itp.

Ze względu na informacyjny charakter publikacji stosunkowo mało miejsca poświęcono zagadnieniom związanym z bibliofilstwem. Zasadnicze problemy w tej dziedzinie omawia artykuł „Book-collecting” (s. 59—63).

Noty biograficzne dotyczą: bibliotekarzy, drukarzy, księgarzy, wydawców, ilustratorów i innych osobistości, które przyczyniły się do postępu bibliotekarstwa i dziedzin pokrewnych.

Czy „Encyclopaedia of Librarianship” spełnia zadania, jakie postawił sobie Landau? Odpowiedź wypadła chyba pozytywnie. Jest to publikacja obszerna, opracowana w sposób popularny, uwzględnia zarówno materiał dotyczący bezpośrednio bibliotekarstwa jak i związanych z nim dziedzin. Stanowi ona rzadką pozycję wydawniczą tego typu.

Niewątpliwie zgromadzony materiał dotyczy w przeważającej mierze warunków i stosunków brytyjskich, niemniej każdy jej użytkownik może znaleźć tu wiele pożytecznych informacji w skali światowej.

Podobnie też w notach biograficznych uwzględnieni są przeważnie Brytyjczycy lub Anglosasi, mniej — Francuzi. Nasuwa się tu spostrzeżenie, że gdy Kirchner w „Lexikon des Buchwesens” podaje Karola Estreichera, tu nasz wielki bibliograf jest pominięty; może to usprawiedliwić jedynie popularny charakter wydawnictwa.

Najważniejszym chyba mankamentem encyklopedii jest uwzględnienie w małym zaledwie stopniu wiedzy o najnowszych zdobyczkach postępu technicznego, jakim jest automatyka i jej zastosowanie w bibliotekarstwie, dokumentacji i informacji. Wprawdzie podano informacje dotyczące zastosowania mikrofilmów, reprografii, płyt, taśm magnetofonowych itp., niewiele jednak wspomina się o automatyzacji. Tymczasem wystarczy przejrzeć bieżące czasopisma bibliotekarskie, a przede wszystkim *Library Resources and Technical Services*, *The Library World* czy *Documentaliste*, aby stwierdzić, jak burzliwy jest rozwój automatyzacji nie tylko w bibliotekach i ośrodkach dokumentacji USA, lecz również Anglii, Skandynawii, Holandii i innych krajów.

Można mieć również szereg zastrzeżeń do zestawień bibliograficznych przy niektórych artykułach. Na przykład w hasłach „Punched cards” (s. 378) i „Punched cards charging” (s. 379) podano w bibliografii opisy artykułów z lat 1952—1957.

Usterką publikacji jest brak ilustracji, które tak bardzo ułatwiają zrozumienie opisów urządzeń bibliotecznych czy dokumentacyjnych.

Przydałby się również na końcu książki indeks skrótów, występujących obecnie tak licznie, a dotyczących nazw różnego rodzaju instytucji związanych bądź z bibliotekarstwem, bądź z techniką dokumentacyjno-informacyjną.

W sumie jednak jest to publikacja pożyteczna i potrzebna, czego dowodem jest chociażby fakt, iż w przeciągu dziewięciu lat doczekała się aż trzech wydań w pięciu nakładach.⁷

Małgorzata Skuratowicz

⁷ Encyclopaedia of Librarianship. Ed. by Thomas Landau. 1958 2. impression 1959, 2 revis. ed. 1961, 3. revis. ed. 1966, 2. impression 1967.

WSPÓLPRACA BIBLIOTEK •

G[eorge] Jefferson: *Library co-operation*, Rev. ed. London 1968 A. Deutsch ss. 172, bibliogr. s. 153—167. (Książka znajduje się w Bibliotekach: PAN w Warszawie, sygn. 46.476; WSR we Wrocławiu).

Jedną z charakterystycznych właściwości współczesnej pracy naukowej jest jej zespołowość. Znajduje to odzwierciedlenie również w dziedziny bibliologii: wielkie opracowania encyklopedyczne, podręczniki, prace badawcze z zakresu historii książki, bibliografie ogólne i specjalne itd. są najczęściej wykonywane przez odpowiednio dobrane grupy. Praca w bibliotece ma już ze swej natury charakter zespołowy, ale oto okazuje się, że zespół pracowników jednej biblioteki nie wystarcza, że potrzebuje pomocy innych zespołów. Na taki stan rzeczy wpływają przyczyny społeczne, ekonomiczne i techniczne. Rozwój nauki i techniki, ale także wzrost ilości czasu wolnego od pracy sprawiają, że czytelnicy stawiają bibliotekom coraz większe wymagania, że biblioteki odczuwają coraz większe trudności w zaspokajaniu potrzeb użytkowników, toteż — aby te trudności przelamać — muszą uciekać się do pomocy innych bibliotek, w skali regionalnej lub krajowej. Aczkolwiek biblioteki komunikowały się ze sobą od dawna, to jednak właściwa ich współpraca jest produktem XX wieku. Rozwój bibliotekarstwa w tym okresie, uświadomienie doniosłości informacji, podniesienie poziomu bibliotekarzy, ich uzawodowienie a przede wszystkim bardziej wymagający czytelnik — oto czynniki, które według Jeffersona doprowadziły do rozwoju współpracy bibliotek.

Wbrew tytułowi, który każe spodziewać się omówienia tematu w skali światowej, autor ogranicza się do przedstawienia kooperacji bibliotek niemal wyłącznie na terenie Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych, uwzględniając nadto niektóre jej aspekty w Belgii, Francji, NRF i krajach skandynawskich. Takie potraktowanie tematu należało omówić we wstępie; mniej zorientowany czytelnik może bowiem odnieść wrażenie, że tylko kraje anglosaskie interesują się zagadnieniem współpracy bibliotek, podczas gdy rzeczywistość jest nieco inna; będzie o tym mowa w dalszym ciągu recenzji.

Jako zasadnicze formy kooperacji bibliotek wymienione zostały: gromadzenie zbiorów, ich magazynowanie, wymiana wydawnictw oraz wypożyczanie międzybiblioteczne i informacja — w skali krajowej; wymiana i wypożyczanie — również w skali międzynarodowej. Każdą z tych form omówił autor w osobnym rozdziale zaczynając od stwierdzenia, że — z punktu widzenia logiki — pierwszym stopniem współpracy bibliotek powinna być koordynacja gromadzenia zbiorów, wyrażająca się w specjalizacji bibliotek w tym zakresie. Tak więc w Wielkiej Brytanii wprowadzono od 1 I 1959 r. Międzyregionalny System Specjalizacji Bibliotek (Inter-Regional Coverage Scheme), zobowiązujący poszczególne regiony do gromadzenia bieżącej produkcji wydawniczej angielskiej z określonego zakresu. Wcześniejsze, ale już nie tak powszechne porozumienie dotyczy gromadzenia piśmiennictwa brytyjskiego z lat 1510—1800. Natomiast brak w Wielkiej Brytanii koordynacji w nabywaniu piśmiennictwa zagranicznego, czym mogą się poszczycić Stany Zjednoczone (Farmington Plan 1948), NRF (1949) i cztery kraje skandynawskie (Scandia Plan 1955).

Dodajmy, że współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów rozszerza się coraz bardziej i że poza krajami wymienionymi przez Jeffersona mamy

wiadomości z terenu Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, ZSRR o kooperacji bibliotek, w skali najczęściej regionalnej lub lokalnej. W Polsce od 1 V 1963 r. istnieje specjalizacja bibliotek Wyższych Szkół Rolniczych w zakresie gromadzenia zagranicznych czasopism rolniczych. Opublikowano też w różnych krajach sporo artykułów dotyczących tego zagadnienia, ale nie o charakterze sprawozdawczym, lecz raczej teoretyczno-postulatywnym. Taki też charakter ma praca B. Świderskiego „Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów” (Warszawa 1964), opatrzona obszerną, 295 pozycji liczącą bibliografią.

Uzupełnieniem i niejako logiczną kontynuacją współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów jest kooperacja w ich magazynowaniu. Przybiera ona według Jeffersona dwojaki charakter: magazynowanie może być bądź powiązane ze specjalizacją w gromadzeniu zbiorów, bądź odeń niezależne; w tym drugim przypadku powstają biblioteki składowe, których ojczyzną są Stany Zjednoczone i Wielka Brytania, ale które — dodajmy — powstały również w Finlandii, Francji, Szwecji, a planowane są w innych krajach, np. w Austrii.

Wokół zagadnienia wspólnego magazynowania zbiorów powstała dyskusja, w związku z którą autor — chyba słusznie — stwierdza, że biblioteki składowe nadają się do przechowywania wyłącznie materiałów mało używanych; materiały będące w częstszym użyciu powinny być magazynowane w poszczególnych bibliotekach, gdzie są łatwiej dostępne.

Z kolei zajmuje się autor zagadnieniem wymiany materiałów, które jest niejako zawarte w zagadnieniu gromadzenia i magazynowania zbiorów. Wymiana może polegać na przekazywaniu innym bibliotekom bądź dubletów i innych druków zbędnych, bądź bieżącej produkcji wydawniczej instytucji, do której biblioteka należy. W zamian otrzymywane są w obu przypadkach wydawnictwa potrzebne, często drogie lub trudne do nabycia zwykłą drogą.

Po II wojnie światowej ta forma współpracy przyczyniła się do wzbogacenia zbiorów wielu bibliotek polskich.

Sprawy wypożyczania międzybibliotecznego oraz informacji biblioteczno-bibliograficznej rozpatruje autor dwukrotnie: najpierw w ramach bibliotek publicznych, dla których centralnym ośrodkiem w tym zakresie jest Centralna Biblioteka Narodowa (National Central Library, założona w 1916 r.), a potem w związku z bibliotekami i ośrodkami informacyjnymi dla nauk ścisłych i techniki, gdzie możliwie szybkie udostępnianie informacji o najbardziej wartościowych materiałach stanowi zagadnienie kluczowe. Ośrodkiem centralnym dla tych bibliotek jest obecnie Narodowa Biblioteka Wypożyczeń z Zakresu Nauk Ścisłych i Techniki (National Lending Library for Science and Technology), założona w 1962 r.; stanowi ona centrum uzupełniania zbiorów, ich składowania i wypożyczania. W ostatnich latach zakres zbiorów Biblioteki został rozszerzony na nauki społeczne, a zasięg — na czasopisma i raporty nie opublikowane. Uzupełnieniem jej ma być będąca w stadium organizacji Narodowa Biblioteka Prezencyjna z Zakresu Nauk Ścisłych i Wynaalazczości (National Reference Library of Science and Invention); będzie ona spełniać rolę centralnego ośrodka informacyjnego.

Ośrodki analogiczne do tej projektowanej Biblioteki powstały już we Francji (ośrodek dokumentacji w Centre National de la Recherche Scientifique 1940), Stanach Zjednoczonych (National Referral Center for Science and Technology 1963), w Belgii (przy Bibliothèque Royale).

Inicjatywy lokalne i regionalne mające na celu organizację współpracy bibliotek powstawały w Anglii już w latach trzydziestych. W ostatnich czasach systemy współpracy mają często za podstawę porozumienie między biblioteką fachową, publiczną i biblioteką miejscowego koledżu technicznego; bywają też przypadki, że ośrodkiem staje się wielka biblioteka publiczna. Takich inicjatyw, najczęściej wykraczających poza wypożyczanie międzybiblioteczne, jest w Wielkiej Brytanii tak dużo, że powstała potrzeba koordynacji ich działalności; od 1964 r. zadanie to spełnia Stała Komisja Informacji Ekonomicznej i Technicznej (Standing Conference of Commercial and Technical Co-operative Services).

Z kolei zajmuje się autor rolą bibliotek fachowych, akademickich i publicznych w procesach ich współpracy. Biblioteki poszczególnych typów angażują się w kooperację z innymi bibliotekami tylko o tyle, o ile znajdują w tym dla siebie określone korzyści. Tak więc biblioteki fachowe, które zasadniczo wołają współpracę z bibliotekami typu do siebie zbliżonego, w ostatnich czasach zrozumiały, że biblioteki publiczne mają interesujące materiały fachowe zawarte w publikacjach niefachowych (prawo Bradforda). Jednak zorganizowanie Narodowej Biblioteki Wypożyczeń znowu wywarło ujemny wpływ na integrację bibliotek fachowych w ogólnobiblioteczne systemy regionalne.

Współpraca między bibliotekami szkół wyższych układa się w Wielkiej Brytanii inaczej niż w Stanach Zjednoczonych: i one chętniej współpracują ze sobą, a najchętniej nawiązują kontakty w obrębie jednej uczelni. Istnieje jednak organizacja jednocząca 13 bibliotek uniwersyteckich i 6 narodowych angielskich, mogąca poszczycić się konkretnymi wynikami swej pracy, m. in. zorganizowaniem tłumaczenia materiałów technicznych z języka rosyjskiego. Również biblioteki poszczególnych specjalności kooperują ze sobą, np. londyńskie biblioteki prawnicze, lekarskie; angielskie — pedagogiczne.

Dodajmy, że i poza Wielką Brytanią można znaleźć przykłady współpracy bibliotek jednego typu; przykładowo: powstała w 1965 r. w Stanach Zjednoczonych sieć bibliotek biologiczno-rolniczych, w NRF — sieć bibliotek parlamentarnych i urzędowych. W Polsce porozumiewają się ze sobą biblioteki rolnicze, ekonomiczne. W Szwecji biblioteki naukowe nawiązały kontakty z powszechnymi.

Z trzech typów bibliotek: uniwersyteckich, fachowych i publicznych to ostatnie — dzięki wielości funkcji i mniejszemu ograniczeniu w usługach — przejmują prowadzenie kooperacji na stopniu regionu.

W dalszym ciągu poświęca autor uwagę współpracy międzynarodowej bibliotek, występującej w dwu postaciach: 1) Wypożyczanie międzybiblioteczne zostało zorganizowane po I wojnie światowej, natrafia jednak na sporo trudności w formie barier różnego typu, nie zawsze możliwych do przełamania. 2) Wymianę wydawnictw uregulowano dwiema konwencjami: Brukselską z 1886 r. i Unesco z 1958 r. W 1960 r. powstał w Delft Europejski Ośrodek Tłumaczeń, którego zadaniem jest wymiana informacji technicznych.

Do tych form współpracy międzynarodowej dodajmy interesującą inicjatywę Biblioteki Kongresu: zawiera ona z poszczególnymi bibliotekami narodowymi umowy, na podstawie których będą dla niej dokonywane w odpowiednich krajach bezpośrednie zakupy, co zapewni jej dopływ najbardziej wartościowego piśmiennictwa zagranicznego. Jednocześnie dla zakupowanych pozycji są sporządzane w danym kraju opisy bibliograficzne w celu włączenia ich do katalogu Biblioteki Kongresu. Jest to tzw. w języku angielskim *shared cataloguing*, a w języku francuskim — *catalogage partagé*. W NRF działa Biuro Zakupów

dla Bibliotek Publicznych, a także biuro organizujące z zagranicą wzajemne odwiedziny bibliotekarzy i praktyki wymienne. Unesco wraz z ISO/TC 46 inicjuje współpracę specjalistów w sprawie statystyki bibliotecznej.

Ponadto odbywają się konferencje bibliotek narodowych krajów socjalistycznych, które radzą nad różnymi formami kooperacji, nie wykroczyły one jednak dotychczas poza stadium planowania.

Jakie są według Jeffersona środki, narzędzia współpracy bibliotek? Autor widzi je przede wszystkim w bibliografiach narodowych, w centralnych katalogach i centralnych wykazach (union lists), bibliografiach zawartości czasopism (indexes) i bibliografiach analitycznych (abstracts), w tłumaczeniach, w informatorach o bibliotekach. Usprawnia współpracę bibliotek zastosowanie teleksu.

Na zakończenie autor przedstawia postulaty dotyczące dalszego rozwoju współpracy bibliotek. Warto przytoczyć dwa: 1) przekształcenie istniejącej Centralnej Biblioteki Narodowej w bibliotekę analogiczną do Narodowej Biblioteki Wypożyczeń, lecz specjalizującą się w naukach humanistycznych oraz stanowiącą centralny ośrodek bibliograficzny; 2) utworzenie z działów bibliecznych British Museum (które, jak wiadomo, jest częściowo muzeum, częściowo biblioteką) właściwej biblioteki narodowej brytyjskiej, odpowiedzialnej za politykę biblioteczną i organizującej współpracę bibliotek. Zauważmy, że Jefferson odbiera przyszłej bibliotece narodowej jedną z jej najważniejszych funkcji: opracowywanie bieżącej bibliografii narodowej.

W sumie, praca Jeffersona — o charakterze przede wszystkim informacyjnym — przynosi chyba komplet wiadomości o różnych formach współpracy bibliotek brytyjskich, a także wymienia niektóre inicjatywy amerykańskie. Prawie nie wspomina o innych krajach; na częściowe usprawiedliwienie autora trzeba przyznać, że istotnie w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych współpraca bibliotek jest najbardziej rozwinięta. Książka przyda się każdemu, kto chciałby podjąć jakąkolwiek konkretną pracę w tej dziedzinie, gdyż znajdzie w niej opisane i ocenione najróżniejsze inicjatywy w zakresie kooperacji bibliotek. Nadto będzie mógł skorzystać z obfitej, przeszło 250 pozycji obejmującej bibliografię. Jednak do całkowitego zaznajomienia się z zagadnieniem praca ta nie wystarczy.

U nas, niestety, na takie opracowanie jeszcze za wcześnie, natomiast — poza wskazaną już monografią B. Świderskiego — można polecić dzieło zbiorowe o charakterze teoretycznym: „Współpraca bibliotek. Materiały Wakacyjnego Seminarium Bibliotekarskiego. Jarocin 17—27 VIII 1959. Oprac. M. Dembowska i H. Sawoniak. Warszawa 1960.

Janina Pelcowa

ZAWÓD BIBLIOTEKARSKI W WIELKIEJ BRYTANII

Bernard Ira Palmer: *From little acorns. The library profession in Britain.* London 1966 Asia Publishing House 16° ss. 176. Ranganathan Series in Library Science. 19. (Książka znajduje się w Bibliotekach: Uniwersytetu Warsz., sygn. S. II.134 (19) Czyt. Bibl.; WSR we Wrocławiu).

Autor tej książki ma za sobą ponad 40 lat pracy w zawodzie bibliotekar skim, z czego ponad 20 lat zajmuje się sprawami kształcenia kadr z ramienia brytyjskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy. Świadczy to wiele o jego kompe-

tencjach i znajomości współczesnego zawodu bibliotekarskiego, którego profil oraz metody i formy pracy ukształtowały się w okresie pracy zawodowej autora.

Prezentowana książka zawiera wykłady na temat powstania i rozwoju zawodu bibliotekarskiego w Wielkiej Brytanii, które Palmer wygłosił w Indiach w 1965 r. na zaproszenie Fundacji Sarada Ranganathan (The Sarada Ranganathan Endowment for Library Science). Jest to Fundacja założona przez Ranganathana i jego żonę dla popierania bibliotekoznawstwa w Indiach. Swoje cele Fundacja realizuje organizując cykle wykładów poświęconych nowym koncepcjom i wynikom badań w zakresie bibliotekoznawstwa oraz pomagając w późniejszym ogłaszaniu drukiem wygłaszanych wykładów i innych prac poświęconych różnym problemom bibliotekoznawczym. Książka Palmera ukazała się właśnie w serii publikowanych wykładów (Ranganathan Series in Library Science), których autorami z reguły są znani w międzynarodowym środowisku bibliotekarskim specjaliści w zakresie bibliotekoznawstwa.

W książce Palmera znajdujemy 6 wykładów poprzedzonych krótkim wstępem oraz inauguracyjnym przemówieniem przedstawiciela indyjskich władz rządowych. Wykłady opublikowane zostały w takiej formie, w jakiej zostały wygłoszone. Odnaczają się one popularnym ujęciem tematu, przejrzystym układem treści i obok wybranych i szerzej omówionych zagadnień sygnalizują wiele innych kwestii, dla których ramy wykładów okazały się za ciasne. W kolejnych rozdziałach (wykładach) Palmer omawia pojawienie się zawodu bibliotekarskiego jako zjawiska społecznego, wyrosłego z konkretnych potrzeb społecznych i uformowanego przez stowarzyszenie zawodowe, które od początku swego istnienia podjęło zabiegi wokół pozyskiwania nowych i kwalifikowanych ludzi do zawodu. Następnie omawia rozwój katalogów rzeczowych i związane z tym problemy, jako przykład jednej z wielu technik bibliotekarskich, aby wykazać jak ich rozwój rozszerzał koncepcje współczesnego bibliotekarstwa i zmierzał do pełniejszego zaspokojenia potrzeb społecznych w zakresie piśmiennictwa gromadzonego i udostępnianego przez biblioteki. Ostatni rozdział w całości poświęca Stowarzyszeniu Bibliotekarzy, jego obecnej organizacji, działalności i osiągniętych wynikom.

Katalizatorem przyspieszającym rozwój świadomości zawodowej była brytyjska ustawa biblioteczna z 1850 r. Wkrótce potem dochodzi do powstania Stowarzyszenia Bibliotekarzy (1878 r.), które od początku przejęło funkcję reprezentowania i ochrony interesów zawodowych bibliotekarzy i w decydujący sposób wpłynęło na rozwój bibliotekarstwa brytyjskiego. Status Stowarzyszeniu Bibliotekarzy nadała tzw. Karta Królewska z 1898 r. Był to dokument o wielkiej wadze. Nadawał on prawa oraz wyznaczał cele i zadania Stowarzyszeniu. Obok zadania skupiania wszystkich osób zaangażowanych i zainteresowanych w pracy bibliotek oraz organizowania konferencji i spotkań dla dyskusowania problemów związanych z działalnością bibliotek Karta zobowiązywała Stowarzyszenie do popierania usprawnień w zakresie administracji bibliotek, podnoszenia kwalifikacji i pozycji społecznej bibliotekarzy, do starań o pełną realizację ustawy bibliotecznej i zakładania nowych bibliotek, badania i popierania inicjatyw w zakresie prawa bibliotecznego, popierania badań i studiów bibliograficznych, gromadzenia i publikowania danych, które mogą interesować członków Stowarzyszenia, założenia i utrzymania biblioteki i muzeum przy Stowarzyszeniu, przeprowadzania egzaminów bibliotekarskich i wydawania odpowiednich zaświadczeń, podejmowania wszelkich innych możliwych i prawnie dozwolonych przedsięwzięć, jakie mogą się przyczynić do realizacji wymienionych w Kartie celów i zadań Stowarzyszenia.

Niezwyczajnie istotne znaczenie miało pozostawienie w gestii Stowarzyszenia spraw kształcenia i doszkalania bibliotekarzy. Od początku przywiązywało ono wielką wagę do zdobywania i podnoszenia kwalifikacji przez bibliotekarzy. Już w dwa lata po założeniu Stowarzyszenia na dorocznym spotkaniu jego członków zobowiązano Radę Stowarzyszenia do opracowania programu kształcenia i programu egzaminów. Do pierwszych egzaminów kandydaci przystąpili w r. 1885. Zatwierdzony wówczas program realizowano na kursach wieczorowych przy szkołach bibliotekarskich w Londynie i Manchesterze. Został on zmieniony dopiero w 1904 r. po opracowaniu nowego programu kształcenia i egzaminów po których zaliczeniu, pięcioletnim stażu bibliotekarskim i znajomości dwóch języków obcych kandydat mógł się zarejestrować w Stowarzyszeniu z tytułem członka (Fellow). Program z 1904 r. przetrwał do roku 1933, kiedy to wprowadzono nowy program kształcenia i egzaminów. Zakładał on trzy poziomy kwalifikacji zawodowych: poziom elementarny — wymagana ogólna znajomość techniki bibliotecznej, poziom średni — opanowanie zasad katalogowania i klasyfikacji i poziom najwyższy — znajomość zasad administracji bibliotecznej, bibliografii i literatury angielskiej lub naukowej. Po uzyskaniu kwalifikacji średnich i po trzech latach pracy zawodowej bibliotekarz mógł się zarejestrować w Stowarzyszeniu z tytułem stowarzyszonego (Associate), jeśli natomiast osiągnął najwyższy poziom kwalifikacji — z tytułem członka (Fellow). Rewizję tego programu podjęto już w 1937 r., lecz ze względu na różne okoliczności, m. in. wybuch wojny, ostatecznie opracowany program kształcenia i egzaminów zaczął obowiązywać w 1946 r. Po niewielkich zmianach dokonanych w roku 1950 obowiązuje on do lat sześćdziesiątych. W programie z 1946 r. utrzymano trzy poziomy kwalifikacji bibliotekarzy: poziom pierwszy ma charakter egzaminu wstępnego do szkoły bibliotekarskiej; uzyskanie poziomu drugiego oznacza posiadanie pełnych kwalifikacji zawodowych w zakresie praktyki bibliotekarskiej i prawo do tytułu stowarzyszonego (Associate), uzyskanie trzeciego poziomu kwalifikacji oznacza posiadanie zaawansowanych kwalifikacji oraz prawo do tytułu członka (Fellow). Obydwa tytuły można uzyskać pod warunkiem posiadania odpowiedniego stażu pracy i osiągnięcia odpowiedniej granicy wieku. W tym samym czasie wprowadzono dodatkowy tytuł bibliotekarza dyplomowanego (Chartered Librarian), do którego mają prawo bibliotekarze z uzyskanymi tytułami stowarzyszonego i członka.

Dla rozwoju zawodu bibliotekarskiego, zwłaszcza zaś dla systemu kształcenia bibliotekarzy, doniosłe znaczenie miały lata powojenne. Dzięki funduszom rządowym przeznaczonym na reedukację zawodową zdemobilizowanych żołnierzy można było zorganizować 7 szkół bibliotekarskich, w których program kształcenia realizowany był już nie w formie kursów wieczorowych czy korespondencyjnych, lecz — kształcenia stacjonarnego. Stacjonarna forma kształcenia bibliotekarzy stawała się coraz powszechniejsza i stopniowo wyparła formy kształcenia na kursach wieczorowych i zaocznych. Realizacja bowiem rozbudowanego programu kształcenia bibliotekarzy w latach ostatnich wymagałaby co najmniej 6—7 lat kształcenia metodami tradycyjnymi.

Na Uniwersytecie w Londynie bibliotekarstwo znalazło się w programie studiów już w 1919 r., lecz na szerszą skalę studia uniwersyteckie rozwinęły się dopiero po 1964 r., kiedy to bibliotekarstwo znalazło się w programie studiów kilku uniwersytetów.

Nie mniejsze znaczenie niż kształcenie bibliotekarzy miała dla rozwoju zawodu bibliotekarskiego wzrastająca produkcja wydawnicza na świecie. Wszechstronny

rozwój gospodarki, nauk matematyczno-przyrodniczych i społecznych przyczynił się do prawdziwego zalewu bibliotek nowymi książkami i czasopismami. Napływ nowych wydawnictw oraz stały wzrost wykorzystywania zbiorów bibliotecznych przez coraz bardziej zróżnicowane grupy użytkowników zmusił bibliotekarzy do szukania nowych sposobów informowania o zbiorach. Spowodowało to rozwój katalogów rzeczowych, różnych systemów klasyfikacyjnych, rozwój indeksów oraz zasadnicze rewizje metod dotychczasowych. Wzłowym punktem była i jest sprawa katalogowania rzeczowego i rozwój indeksów. Palmer kolejno omawia system indeksowania Ranganathana w katalogu działowym, wariant systemu Ranganathana opracowany na gruncie angielskim przez E. Brischa, rozwiązanie indeksowe w *British National Bibliography* będące m. in. udziałem G. Coatesa, prace J. S. Kaisera, J. E. L. Faradane, system indeksów w *British Technology Index*, a między innymi eksperymenty z indeksem krzyżowym.

Prace podejmowane w tej dziedzinie dalekie są jeszcze do pełnego opracowania wszystkich zagadnień katalogów rzeczowych i indeksów. Jest to zresztą jeden z wielu kierunków poszukiwań i badań bibliotekoznawczych. Problem udostępniania zbiorów nie ogranicza się bowiem do dostarczenia czytelnikowi odpowiedzi, czy w bibliotece znajdzie interesującą go książkę lub czy są w niej książki na interesujący go temat. Innym aspektem tego problemu jest szerokie udostępnianie informacji. Bada się i opracowuje systemy informacji o treści książek, a zwłaszcza czasopism, odgrywających w piśmiennictwie naukowym coraz większą rolę. Coraz ważniejsze staje się stwierdzenie, co napisano na dany temat, a nie tylko — jakie piśmiennictwo na określony temat biblioteka posiada. Powoduje to rozwój bibliografii specjalnych i narodowych, upowszechnienie formy abstraktów, wzrost zapotrzebowania na syntetyczne przeglądy piśmiennictwa z określonych dziedzin wiedzy oraz badania systemów indeksowych. Rozwój informacyjnych funkcji bibliotek zmusza bibliotekarzy do wychodzenia poza mury własnej biblioteki i nawiązywania współpracy z innymi bibliotekami w skali lokalnej, regionalnej i krajowej, a ostatnio również w skali międzynarodowej. Rezultatem takiej współpracy są m. in. centralne katalogi druków zwartych i czasopism w ramach regionów i państw. Oddają one duże usługi w zakresie informacji oraz krajowego i międzynarodowego wypożyczania międzybibliotecznego. Dużym osiągnięciem jest plan farmingtonski, który zakłada, że co najmniej 1 egzemplarz każdej książki wydanej na świecie wpłynie do którejś z bibliotek uniwersyteckich w USA.

Palmer dostrzega dwa kierunki rozwoju zawodu bibliotekarskiego. Z jednej strony podnosi się poziom wysoko kwalifikowanych specjalistów, którzy stają się pracownikami naukowymi, z drugiej zaś — bibliotekarz staje się coraz bardziej niezbędnym pracownikiem w szkole, uniwersytecie, w zakładzie przemysłowym i wielu innych instytucjach. Bibliotekarz musi czynnie uczestniczyć w życiu społecznym. Oczekuje się od niego nie tylko udostępnienia informacji i piśmiennictwa, lecz również śledzenia i odkrywania potrzeb czytelnicznych, określania ich i propagowania przedsięwzięć zmierzających do ich zaspokajania.

Bibliotekarze w Wielkiej Brytanii znajdują trwałe oparcie w swej pracy w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy. Zrzesza ono obecnie ok. 16 tys. członków, utrzymuje się wyłącznie ze składek członkowskich, jego działalnością kieruje Rada, która wraz z personelem pomocniczym liczy ok. 70 osób. Palmer szczegółowo omawia strukturę organizacyjną Stowarzyszenia, zasady działania i metody pracy, pomoc udzielaną bibliotekarzom w krajach Commonwealthu, współpracę międzynarodową, inicjatywy w zakresie prawodawstwa bibliotecznego, publikacje i periodyki Sto-

warzyszenia, zabiegi wokół polepszania sytuacji materialnej i społecznej pozycji bibliotekarza oraz bilans efektów działalności Stowarzyszenia w okresie jego 88 lat istnienia.

Zaletą książki Palmera jest przede wszystkim trafność w doborze faktów i problemów ilustrujących rozwój zawodu bibliotekarskiego w Wielkiej Brytanii na szerokim tle rozwoju społecznego, rozwoju bibliotek oraz wybranych idei i koncepcji współczesnego bibliotekoznawstwa na przestrzeni kilku ostatnich dekad lat. Natomiast słabą stroną książki jest to, że wiele kwestii autor traktuje dość pobieżnie i częstokroć jedynie sygnalizuje ich istnienie i znaczenie. Nie można jednak zbyt winić autora za niedostateczne wyczerpanie tematu. Palmer bowiem przygotował wykłady o ściśle określonej objętości i musiał się liczyć z przewidzianym limitem czasu na ich wygłaszanie. Stąd również usprawiedliwione są liczne wtręty i dygresje w tekście, które mało wnoszą do publikacji, ale których słuchano zapewne z zainteresowaniem w czasie wykładów, tym bardziej, że Palmer dzieli się w nich wspomnieniami ze swojej pracy zawodowej i dwukrotnego pobytu w Indiach we wcześniejszych latach.

Książka Palmera nie stanowi wyczerpującego kompendium wiedzy o zawodzie bibliotekarskim w Wielkiej Brytanii, niemniej jednak autorowi udało się w popularnej formie uchwycić główne kierunki jego rozwoju, zarysować rozwój wybranych koncepcji i idei współczesnego bibliotekoznawstwa. Dla czytelnika polskiego lektura książki Palmera będzie wielce pouczająca. Ukazuje ona bowiem, jak wielką rolę w rozwoju bibliotek i zawodu bibliotekarskiego może odegrać centralny, silny ośrodek koordynacyjny, jakim jest brytyjskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy. Skupia ono ludzi zainteresowanych rozwojem bibliotek i stwarza odpowiednie warunki i klimat do rozwijania nowych koncepcji bibliotekoznawstwa. Jednocześnie publikacja uwypukla ogromne znaczenie systematycznego, konsekwentnie traktowanego kształcenia i doszkalania bibliotekarzy, z czym od lat tak trudno nam się uporać.

Jan Wołosz

BIBLIOTEKI PUBLICZNE W USA

Emerging library systems. The 1963—66 evaluation of the New York State public library systems. New York 1967 The University of the State of New York ss. 289 (Książka znajduje się w Bibliotece Narodowej, sygn.: 30.628, 31.446).

Biblioteka Publiczna w Stanach Zjednoczonych jest przede wszystkim instytucją lokalną powołaną dla upowszechniania wiedzy i oświaty w określonym środowisku. Począwszy od drugiej połowy 18 wieku biblioteki publiczne były zakładane z inicjatywy społeczeństwa, które decydowało o kwotach łożonych na ich zakładanie i utrzymywanie. Społeczność lokalna za pośrednictwem swoich przedstawicieli kontrolowała również działalność bibliotek i sprawowała nad nimi bezpośredni nadzór. Gwałtowne zmiany, jakie wystąpiły w strukturze ludności Stanów po II wojnie światowej, wyrażające się w dużym przyroście ludności oraz upowszechnieniu wykształcenia średniego i wyższego, zwłaszcza wśród młodszych generacji, przyczyniły się w ogromnej mierze do zmiany poglądów na dotychczasową funkcję bibliotek publicznych. Poddano ostrej krytyce separatyzm lokalny, uniemożliwiający rozwój bardziej scentralizowanych i ekonomicznie opłacalnych

form organizacyjnych w dziedzinie gromadzenia, udostępniania i opracowania zbiorów. W ślad za tym przeprowadzono szereg badań oraz podjęto najpilniejsze reformy w dziedzinie racjonalizacji służby bibliotecznej. Zagadnieniem unowocześnienia działalności bibliotek publicznych zainteresowało się po raz pierwszy państwo, udzielając wydatnej pomocy finansowej na opracowanie perspektywicznego programu rozwoju bibliotekarstwa w całym kraju oraz włączając je do ogólniejszego planu reform w dziedzinie szkolnictwa i oświaty.

Prezentowana książka jest właściwie rodzajem syntetycznego raportu, w którym zawarto wyniki badań przeprowadzonych w najaktywniejszym i najciekawszym pod względem organizacji bibliotek publicznych stanie New York. Badania te prowadzone były w l. 1964—65, przez Oddział Naukowy Departamentu Oświaty stanu Nowy Jork (the Research and Evaluation Office of the State Education Department) i koncentrowały się głównie wokół nowo wprowadzonych zasad współpracy bibliotek publicznych w ramach regionów. Głównym celem było ustalenie, w jakim stopniu zmiany organizacyjne wpłynęły na wzrost usług bibliotecznych i zwiększenie społecznego zainteresowania bibliotekami.

W trzynastu obszernych rozdziałach omówiono zagadnienia związane z organizacją sieci bibliotek publicznych w układzie regionalnym, udział samorządów lokalnych, rządu stanowego i federalnego w finansowaniu działalności bibliotecznej, zasięg oddziaływania bibliotek w środowiskach wiejskich i miejskich, służbę informacyjną, podstawy ekonomiczne współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia, opracowania oraz udostępniania zbiorów, budownictwo i wyposażenie bibliotek oraz ustawodawstwo biblioteczne.

Barczo ogólnikowo potraktowani zostali użytkownicy bibliotek, podobnie jak i same techniki badawcze. Dla czytelnika polskiego nie są one rewelacyjne. Podstawę stanowiły obszerne kwestionariusze, wedle których przeprowadzono wywiady w 130 bibliotekach (na 725 istniejących) pełniących funkcje central w stosunku do określonych regionów oraz w placówkach lokalnych. Włączono do tego 39 obszernych rozmów przeprowadzonych w instancjach nadzorujących biblioteki. Jako materiał uzupełniający potraktowano sprawozdania statystyczne bibliotek oraz wyniki badań prowadzonych w analogicznym okresie przez inne instytucje badawcze.

Ponieważ omawiana książka obfituje w problemy ilustrowane obficie materiałami statystycznymi, postaram się zasygnalizować tylko niektóre, mogące mieć znaczenie dla toczących się aktualnie dyskusji nad sprawami organizacji naszych bibliotek.

Stan Nowy Jork liczył w 1964 r. przeszło 17 mln mieszkańców, z których w mieście Nowy Jork zamieszkiwało prawie 8 mln. W porównaniu z rokiem 1957 liczba mieszkańców w stanie wzrosła o 8%. Cały stan łącznie z metropolią podzielony jest na 22 regionalne okręgi biblioteczne. Są one tylko trochę podobne do naszych wojewódzkich sieci bibliotecznych. Na organizację poszczególnego okręgu składają się: biblioteki lokalne, biblioteka pełniąca funkcję centrali oraz w pewnej mierze biblioteka stanowa, sprawująca pieczę nad bibliotekami publicznymi w całym stanie.

W 1956 r. stan Nowy Jork miał 8 okręgów bibliotecznych obejmujących 13 powiatów (counties), w 1966 r. były już 22 okręgi liczące 62 powiaty. Wszystkie okręgi obsługują 98% obszaru i ludności za pośrednictwem wchodzących w ich skład 725 bibliotek publicznych. Poza okręgami pozostało jedynie 8 powiatów z 45 małymi bibliotekami, z których tylko jedna obsługuje miejscowość liczącą ponad 25 000 mieszkańców. Wszystkie wymienione okręgi powstały na za-

sadzie dobrowolnych zrzeszeń i stanowią jednostki autonomiczne, podobnie jak wszystkie biblioteki członkowskie. Kontrolę i nadzór nad ich działalnością sprawują zgodnie z tradycją specjalnie powołane, obieralne zarządy (library board).

Biblioteki obowiązują dokonanie rejestracji i prowadzenie sprawozdawczości. Biblioteki członkowskie należące do okręgu obowiązane są również do obsługi czytelników, zamieszkujących w danym regionie, w zakresie udostępniania zbiorów oraz informacji. Czytelnik ma prawo wypożyczenia książki z każdej biblioteki oraz w niektórych przypadkach do zwrócenia jej do tej placówki, do której ma najbliższe. Normy opracowane przez ALA (American Library Association) przewidują, iż jeden okręg biblioteczny powinien obsługiwać przynajmniej 200 000 mieszkańców. W praktyce jednak okręgi są bardzo zróżnicowane i obsługują od 150 000—1 300 000 mieszkańców. Podobne dysproporcje występują pod względem obszaru. Np. działające na stosunkowo niewielkiej przestrzeni New York Public Library, Brooklyn Public Library i Queens Borough Public Library obsługują odpowiednio: 3 334 315, 2 634 375 i 1 909 412 mieszkańców. Małe okręgi mają tę zaletę, że łatwiej w ich ramach zorganizować instruktaż oraz utrzymywać systematyczne kontakty między centralą a bibliotekami członkowskimi, ale borykają się one z trudnościami finansowymi, zwłaszcza nie stać ich na nowoczesne wyposażenie techniczne. Badania Instytutu Nelsona (Nelson Associates) dowiodły, iż np. zorganizowanie ośrodka wyposażonego w maszyny elektroniczne dla centralnego opracowywania zbiorów opłaciłoby się tylko pod warunkiem, że obsługiwałby on cały stan Nowy Jork.

Autorzy badań proponują w związku z tym utworzenie jednego centrum zakupu i katalogowania dla całego stanu, trzech centrów oprawy książek dla rejonów poza Nowym Jorkiem, jednego centralnego katalogu obejmującego zbiory 6 największych bibliotek publicznych w stanie i 9 centralnych katalogów regionalnych dla 180 bibliotek.

Do powstania okręgów bibliotecznych przyczyniła się finansowa pomoc rządowi stanowego i federalnego. W 1956 r. samorządy lokalne finansowały działalność bibliotek w 91%, rząd stanowy asygnował 9%. W 1965 pomoc lokalna zmalała do 76%, udział rządu stanowego wzrósł do 17%, a rząd federalny wyasygnował 7%. W 1957 r. biblioteki publiczne stanu Nowy Jork otrzymały po raz pierwszy fundusze od rządu federalnego. Budżety rządowe przeznaczone zostały przede wszystkim na organizację okręgów bibliotecznych, zakup książek, budownictwo i wyposażenie bibliotek. Dzięki tym zabiegom poprawiło się zaopatrzenie w książki. W 1957 r. przypadało 1,66 książki na mieszkańca, zaś w r. 1964 — 2,63 książki na mieszkańca.

Wymienione 22 okręgi biblioteczne nie mają jednolitego charakteru. Część z nich rozwija współpracę w zakresie udostępniania zbiorów, część koncentruje się na sprawach instruktażu i pomocy dla małych bibliotek, niektóre ograniczają się do kooperacji w zakresie opracowania zbiorów lub informacji, inne współpracują na wszystkich wymienionych odcinkach.

Badania wykazały, że zwiększający się udział państwa w finansowaniu bibliotek aktywizuje również w tym zakresie samorządy. Podatek lokalny na biblioteki publiczne w l. 1957 — 64 wzrósł o 126%. W okresie tym ogólne wydatki na biblioteki publiczne (lokalne + państwowe) wzrosły w mieście Nowy Jork o 88%, zaś w stanie o 234%. Najkorzystniej odbiło się to na zakupach nowości książkowych. Między 1956—63 r. w calych Stanach Zjednoczonych budżet na zakup wzrósł o 100%, zaś w stanie Nowy Jork o 105%, przy czym w mieście o 67%, w stanie o 156%. W porównaniu z okręgami bibliotecznymi placówki niezrzeszone

wypadły pod względem zaopatrzenia w nowości wydawnicze o wiele słabiej. Mimo tych niewątpliwych sukcesów żaden z 22 okręgów nie osiągnął jeszcze norm zalecanych przez ALA. Przewidują one dla miejscowości do 100 000 mieszkańców 2 książki na mieszkańca, zaś w miejscowościach od 150 000 mieszkańców 4 książki na mieszkańca.

Naturalnym wskaźnikiem kształtującym stan zaopatrzenia bibliotek jest wpływ nowości wydawniczych. W 1957 r. na 585 bibliotek 136 kupiło 1 000 i więcej egzemplarzy, w 1964 r. liczba bibliotek o tym wskaźniku wzrosła do 196.

W każdym okręgu bibliotecznym ważną funkcję pełni biblioteka centralna. Model tej placówki opracowany przez ALA przewiduje, że posiada ona duży (100 000) księgozbiór niebeletrystyczny, obejmujący również w bogatym wyborze czasopisma i książki w językach obcych. Prowadzi ona rozwiniętą służbę informacyjną dla całego okręgu, organizuje katalogi centralne, realizuje wypożyczenia międzybiblioteczne, pomaga organizować warsztaty pracy informacyjnej bibliotekom lokalnym, udziela im pomocy instrukcyjnej. Badania wykazały, że rola tych bibliotek w udostępnianiu zbiorów zaznacza się bardzo wyraźnie. W 12 okręgach na 109 149 dokonanych w 1964 r. wypożyczeń międzybibliotecznych 54% zrealizowały biblioteki centralne. Nie wszystkie jednak biblioteki centralne posiadają odpowiednio zaopatrzone księgozbiory. W 1964 r. tylko 2 osiągnęły postulowaną przez ALA wielkość księgozbioru. Z pomocą tym placówkom przychodzi specjalnie utworzony fundusz dla uzupełniania zbiorów bibliotek centralnych, tzw. Central Book Aid. W l. 1960—65 fundusze z tego źródła wzrosły od 172 000 do 410 000 dol.

Biblioteki otrzymały również specjalne fundusze na uzupełnianie zbiorów audiowizualnych, które umożliwiły wzrost zakupów o 140%, co z kolei spowodowało wzrost wypożyczeń tych materiałów o 125%. Podobnie stworzono specjalny program budowy i wyposażenia bibliotek pod nazwą The State's Federally-funded Construction. Program ten zakłada przede wszystkim pomoc dla bibliotek centralnych, mimo iż najtrudniejszą sytuację lokalową mają małe biblioteki obsługujące miejscowości do 25 000 mieszkańców (75% poniżej przewidzianych norm). Potrzeby lokalowe bibliotek w stanie oblicza się na 124 mln dol., gdy tymczasem rząd federalny może wyasygnować do 1971 r. jedynie 25 mln dol. Różnicę muszą pokryć samorządy lokalne.

Wszystkie okręgi połączone są teleksami z Biblioteką Stanową, dwa spośród nich są wyposażone w komputery, ilość telefonów w porównaniu z rokiem 1957 wzrosła o 50%. Nie ulega wątpliwości, że wyposażenie techniczne jest najmocniejszą stroną bibliotek amerykańskich.

Natomiast nie udało się w dalszym ciągu, co podkreślają autorzy badań, zapewnić należytej obsługi bibliotecznej terenom wiejskim. Książka dociera do tych środowisk za pośrednictwem punktów bibliotecznych (prowadzonych przez wolontariuszy) i bibliobusów, których jest 43. W r. 1957 obsługiwały one 144 gmin, a w 1964 już 514. Bibliobusy połączone są z bibliotekami centralnymi telefonami, a w dwóch okręgach wprowadzono nawet łączność radiową. Całkowity koszt rocznej eksploatacji jednego bibliobusu (personal, książki, konserwacja, benzyna itp.) kształtuje się w granicach od 25 000—56 000 dol. Bez pomocy finansowej rządu federalnego utrzymanie tych kosztownych punktów bibliotecznych byłoby niemożliwe.

Poświęcając tak wiele uwagi sprawom organizacyjnym potraktowano bardzo pobieżnie zagadnienie użytkowników omawianych książek. Dowiadujemy się właściwie tylko o jednej grupie czytelników — studentów. Sprawozdania bibliotek pozwalają stwierdzić, że połowę dorosłych czytelników w bibliote-

kach publicznych stanowią właśnie oni. Na podstawie prognoz demograficznych zakłada się, iż udział młodzieży uczącej się będzie się w najbliższych latach zwiększał. Perspektywy te dopingują pracowników bibliotek publicznych do tworzenia programów współpracy ze szkołami w ramach poszczególnych okręgów. Próby takie były nawet podejmowane w przeszłości, ale bez większych rezultatów. Pomoc finansowa państwa stwarza realne perspektywy rozwinięcia w szerszym niż dotąd zakresie usług bibliotecznych dla młodzieży uczącej się.

Wiele uwagi przywiązuje się do przestrzennego zasięgu oddziaływania biblioteki publicznej. Przy założeniu, że głównym środkiem lokomocji jest samochód, ustalono, iż uczniowie szkół średnich i studenci korzystają z bibliotek centralnych wtedy, gdy odległość do nich nie przekracza 10 mil. Wśród tej grupy użytkowników cieszą się powodzeniem placówki, do których droga w mieście zabiera od 15 do 20 min., a w terenie od 25—30 min.

Oprócz odległości ważne jest zaopatrzenie księgozbioru danej biblioteki. Badania przeprowadzone w Kalifornii wykazały, iż najaktywniej wykorzystywane są biblioteki posiadające 50 000 wol., z 2500 nowościami książkowymi rocznie i 200 tytułami czasopism.

Organizacja okręgów bibliotecznych w stanie Nowy Jork wpłynęła dodatnio na rozwój wypożyczeń międzybibliotecznych. W l. 1957—64 wzrosło ono z 76 271 do 229 432, czyli o 201%. Po wprowadzeniu szeregu usprawnień organizacyjnych czytelnik otrzymuje książkę w ciągu 3—5 dni od momentu złożenia zamówienia. Największy udział w realizacji wypożyczeń międzybibliotecznych mają biblioteki centralne oraz Biblioteka Stanowa.

Biblioteka Stanowa odgrywa zasadniczą inspirującą rolę w organizacji bibliotek publicznych w stanie Nowy Jork. Biblioteka ta wspólnie z Działem Rozwoju Bibliotek (Library Development Division), usytuowanym w Departamencie Oświaty, zmierza konsekwentnie do opracowania całościowego programu bibliotecznego dla całego stanu. Wysiłki te wspierane są przez państwo, które udziela pomocy finansowej, opracowuje podstawy prawne dla działalności bibliotecznej, zabiega o wdrażanie postępu technicznego, kształcenie bibliotekarzy itp.

W sumie autorzy książki oceniają pozytywnie zmiany, jakie zostały wprowadzone w organizacji bibliotekarstwa publicznego w stanie Nowy Jork. Nie kryją oni jednak, że w stosunku do włożonych w reorganizację nakładów finansowych rezultaty czytelnicze powinny być większe. Zwłaszcza iż wiele usprawnień, jak chociażby wypożyczanie międzybiblioteczne, jest bardzo kosztowne.

Czytelnik polski znajdzie w tej pracy wiele cennych materiałów porównawczych, zwłaszcza w dziedzinie wskaźników i norm bibliotecznych, nie doszuka się jednak pełniejszej charakterystyki warunków rozwoju oświaty w tym stanie, organizacji rynku wydawniczego czy innych instytucji współdziałających z bibliotekami w upowszechnieniu wiedzy. Mimo tych mankamentów konstrukcja samej pracy, interpretacja zebranych materiałów, zwizgłe komentarze świadczą o dobrej pod względem warsztatu badawczego robocie.

Jadwiga Kołodziejska

KOMPUTER W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W BOCHUM

Elektronische Datenverarbeitung in der Universitätsbibliothek Bochum. Ergebnisse — Erfahrungen — Plane. Herausgegeben in Verbindung mit der Pressestelle der Ruhr-Universität Bochum von Günter Pflug u. Bernhard Adams. Bochum 1968 ss. 147, bibliogr. Sum. (Książka znajduje się w Bibliotekach: Narodowej, sygn. 31.285; Uniwersytetu Warszaw., sygn. 316.752 Czyt. Bibliol.; Uniwersytetu Łódzkiego, sygn. 354.956).

Książka pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Bochum, oparta na 5-letnich praktycznych doświadczeniach tej — jak dotąd — jedynej w Europie biblioteki uczelnianej dysponującej własnym (a nie wypożyczanym dla określonych prac) komputerem wraz z niezbędnymi urządzeniami towarzyszącymi, jest pozycją niezwykle cenną i ważną w bibliotekarskim piśmiennictwie. W trosce o jak największą wartość użytkową publikacji autorzy bardzo dokładnie, konkretnie i szczegółowo rozważają tok pracy, trudności i kłopoty, tak organizacyjne jak i techniczne, jakie narodziły się wraz z nową organizacją i nowymi metodami pracy w związku z zastosowaniem w niektórych oddziałach Biblioteki elektronicznego przetwarzania danych.

Publikacja składa się z rozdziałów: 1. G. Pflug: Erfahrungen und Probleme der elektronischen Datenverarbeitung, 2. I. Sobottke: Rationalisierung der alphabetischen Katalogisierung, 3. Ch. Bossmeyer: Katalogherstellung mit der Datenverarbeitungsanlage der Universitätsbibliothek, 4. A. H. Helal: Die Automatisierung der Benutzungsabteilung, 5. E. Herf: Elektronische Datenverarbeitung in der Einbandstelle, 6. H. Vorberg: Das Gesamtzeitschriftenverzeichnis der Ruhr-Universität, 7. B. Adams: Die Automatisierung der Erwerbungsabteilung, 8. H. Dehnhardt: Probleme einer simultaner Bearbeitung alphabetischer und systematischer Sachkataloge mit Hilfe der elektronischen Datenverarbeitung.

Na wstępie należy stwierdzić, że stanowisko autorów można by określić jako „ostrożny optymizm”, daleki od entuzjazmu, jaki jeszcze niedawno cechował na ogół publikacje zajmujące się tym tematem. Nie ukrywa się tu pewnych rozczarowań i nowych kłopotów, jakie narodziły się wraz z zastosowaniem komputera, ale z drugiej strony podkreśla się, że są to dopiero początki doświadczeń, że istnieją możliwości ulepszeń i że w żadnym razie nie należy zaprzestać dalszych prób. Nie tai się również, że nowa organizacja pracy w Oddziałach, zwłaszcza Katalogowania Alfabetycznego i Gromadzenia, napotkała trudne nieraz do pokonania opory i emocje bibliotekarzy.

Książka jest opracowana przejrzysto i jasno. Liczne diagramy, fotografie i schematy organizacji prac w poszczególnych Oddziałach ułatwiają orientację. Wykład toku postępowania w Oddziałach, które pracują w oparciu o usługi komputera, jest bardzo konkretny i ma nieraz charakter wręcz instruktażowy. Obszerne streszczenia w jęz. angielskim pozwolą osobom znającym ten język na zapoznanie się z problematyką książki.

Dołączona do książki bibliografia zawiera 23 pozycje na temat Biblioteki i jej nowych problemów, w tym m. in. krótki szkic w belgijskiej publikacji (Les bibliothèques universitaires devant l'explosion démographique et l'accroissement de l'édition. Liège 1967) podany wprawdzie w języku niemieckim, ale z francuskim streszczeniem, oraz omówienie doświadczeń w zakresie automatyzacji wypożyczeń (Die automatisierte Buchausleihe. Bochum 1967 ss. 167).

Biblioteka w Bochum wydawała się z wielu względów bardzo dogodnym polem dla doświadczeń w zakresie nowych metod pracy. Jest bowiem biblioteką nową, powstałą wraz z uczelnią dopiero w 1962 r., co pozwalało od razu zorganizować ją nieco inaczej niż inne biblioteki uczelniane, posiadające nieraz długowiekową tradycję. Po drugie, dwie komórki — katalogowanie alfabetyczne i wypożyczalnia — mogły niemal od początków istnienia być zorientowane na konieczność korzystania z komputera. Dalsze oddziały, których programy zostały opracowane później bądź też dopiero się je opracowuje, będą już musiały być „przestawione” niejako w ruchu, „w biegu”. Wprawdzie Biblioteka nie wprowadziła się jeszcze do budowanego dla niej budynku zlokalizowanego w samym środku uniwersyteckiego *campus*, wprawdzie jej warunki lokalowe są jeszcze nie najlepsze, uznano jednak, że to nie przeszkodzi w pracach.

Bochum jest jednym z czterech niedawno powstałych uniwersytetów NRF (Regensburg, Konstancja, Bremen, Bochum), które w założeniu swoim mają być inne, nowoczesne, mają stanowić próbę dostosowania organizacji nauki do potrzeb dzisiejszego świata.

Jest to uniwersytet średniej wielkości: ok. 6 000 studentów, a wraz z personelem ma liczyć ok. 6 500 osób. Biblioteka posiada obecnie ok. 400 000 tomów, dziennie wypożycza ok. 400—600 wol. Nie są to liczby wielkie, ale właśnie dlatego ta biblioteka wydawała się dobrym poletkiem doświadczalnym. Z drugiej jednak strony nie wiele istniało wzorów, na których jej pracownicy mogli się oprzeć. Doświadczenia amerykańskie są dość specyficzne, nie zawsze łatwe do zastosowania na gruncie europejskim, a przykłady takie, jakich dostarcza np. Biblioteka Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w Brukseli czy opracowywanie dokumentacji muzycznej przy pomocy komputera¹, tylko w niektórych z zagadnieniach mogły być pomocne.

Do szukania nowych dróg skłoniła Bibliotekę okoliczność, że już w początkach istnienia otrzymała ona duże zbiory, których nie można byłoby szybko udostępnić, stosując tradycyjne metody opracowania.

Zbiory Biblioteki w Bochum są ustawione rzeczowo, według 4 wielkich działów: nauki humanistyczne, prawno-społeczne, medyczne i matematyczno-przyrodnicze. W obrębie każdej z tych dziedzin zastosowano podział na druki zwarte i czasopisma, dalszy podział według kolejności wpływu i formatów. Czytelnik ma wstęp do magazynu, sam bierze książkę i przedstawia bibliotekarzowi do rejestracji wypożyczenia za pomocą komputera. Wypożyczalnia jest czynna do godz. 22. Czytelnik jest więc obsługiwany błyskawicznie, ale trzeba stwierdzić, że i frekwencja nie jest w tej bibliotece największa, zbiory jej nie są jeszcze tak bogate i niejedyn czytelnik korzysta raczej z miejskiej biblioteki w tym mieście.

Obawiając się, że Centrum Obliczeniowe uczelni, które zresztą ma być uruchomione w r. 1969, będzie miało dla biblioteki zbyt mało czasu, zakupiono maszynę Siemens (3003) i urządzenia pomocnicze. Z komputera korzystają także administracja uczelni i jej Wydział Budowlany. Ale i tak jeszcze w pełni nie wykorzystuje się możliwości maszyny, która 20 000 opisów katalogowych szereguje alfabetycznie w ciągu 2—2,5 godz. Pełne wykorzystanie komputera nastąpi dopiero w momencie, gdy wszystkie podstawowe działy Biblioteki będą miały opracowane programy prac i wejdą w fazę realizacji programów.

W Bibliotece powstał 3-osobowy Oddział Programowania, któremu przychodzi z pomocą 1 programista-inżynier z firmy „Siemens”, przydzielony Bi-

¹ Elektronische Datenverarbeitung in der Musikwissenschaft. Hrsg. von H. Heckmann. Regensburg 1967. G. Bosse ss. XVII, 237, tabl., bibliogr.

biotece przez fabrykę. Programowanie idzie jednak wolniej, niż uprzednio przypuszczano, a przyspieszenie prac drogą znacznego zwiększenia personelu na razie nie jest brane pod uwagę. Planowano pierwotnie automatyzację wszystkich wchodzących w grę Oddziałów Biblioteki w ciągu 5 lat, co okazało się jednak nierealne. Zaprogramowanie prac dla Oddziału Katalogowania alfabetycznego wymagało np. 18 miesięcy pracy, programowanie innych Oddziałów też się przedłużało, tak że w r. 1965 przyjęto dłuższy, 10-letni termin wykonania tych zadań.

Przy zastosowaniu komputera pracują dotychczas Oddział Katalogowania Alfabetycznego, Wypożyczalnia miejscowa i międzybiblioteczna, częściowo Oddział Opaw, zajmujący się też technicznym przysposobieniem książki, Katalog centralny czasopism sieci bibliotek uczelnianych (administracyjnie i merytorycznie niezależnych od biblioteki głównej). Opracowano też w zasadzie program dla Oddziału Gromadzenia i zaczęto go nawet — na prawach eksperymentu — częściowo realizować (opracowanie większych spuścizn i darów). Rozpoczęto prace nad przygotowaniem programu dla rzeczowego opracowania zbiorów, ale prace te nie wyszły jeszcze poza fazę wstępną. Jest rzeczą interesującą, że dla opracowania tezauryusa wzięto za podstawę obok słownika haseł przedmiotowych Biblioteki Uniwersyteckiej w Getyndze (niekompletnego zresztą, a w pewnych partiach przestarzałego) klasyfikację dziesiętną, mimo wszystkich jej znanych niedogodności, argumentując tę decyzję względną elastycznością tego systemu. Opracowano już 6000 haseł przedmiotowych, zaopatrując je równocześnie w symbole klasyfikacji dziesiętnej; dalsze 15 000 haseł jest już na ukończeniu. Projektuje się jednocześnie opracowywanie katalogów systematycznego i przedmiotowego i ich powiązanie przy pomocy indeksów oraz szybkie publikowanie całego materiału.

Niemieckie biblioteki uniwersyteckie posiadają zazwyczaj oba te katalogi, z tym że katalog przedmiotowy jest tam zwykle wyborowy, czasem ponadto także katalog regionalny ułatwiający geograficzno-historyczne poszukiwania. Komputer ułatwi utrzymanie tej tradycji i w Bochum, aczkolwiek nie bez trudności i kłopotów, o czym książka przynosi dość szczegółowe relacje. Dla niektórych dziedzin (prawo, nauki ekonomiczne) opracowano katalog wyrazów głównych, traktując to zresztą jako prowizorium do czasu opracowania tamtych katalogów.

Zdaniem autorów, dotychczasowa praktyka wykazała, że komputer „złatwia” istotnie większość prac masowych, powtarzalnych, co pozwala bibliotekarzowi, np. w wypożyczalni, skupić się raczej na pracy informacyjnej, ale z drugiej strony kompozycja opisu alfabetycznego i klasyfikacja dzieł należeć będzie jeszcze długo tylko do bibliotekarza. Komputer pomaga w pracach technicznych (wypożyczalnia) i w prezentacji opracowanego materiału pod różnymi kątami, a aparatura reprograficzna powiązana z „pamięcią” maszyny pozwoli na szybką aktualizację danych.

Po 5 latach przeprowadzono szacunek opłacalności eksperymentu. Okazało się, że — jak dotąd — komputer nie podniósł rentowności usług biblioteki i w efekcie nie przyniósł zmniejszenia personelu, na co bardzo liczone. Wyliczenia (szacunkowe, bo biblioteka, istniejąca od 1962 r., nie miała własnych doświadczeń z tradycyjnymi metodami opracowania, a doświadczenia innych bibliotek nie są w pełni porównywalne) dowiodły, że katalogowanie i udostępnianie znanymi metodami jest nieporównanie tańsze. Natomiast zwraca się uwagę, że podniosła się znacznie jakość pracy biblioteki, wzrosła szybkość obsługi czytelnika, że jest to już inna biblioteka, której działalność o wiele lepiej służyć będzie nauce.

Prowizoryczne obliczenia wykazały, że 1 godzina pracy maszyny kosztuje

152 mk, nie licząc kosztów osobowych. Jedno wypożyczenie miejscowe kosztuje ok. 0,88 mk, a zamiejscowe — 4,32 mk (+ koszty porta, pakowania). Koszt 1 opisu katalogowego, alfabetycznego wynosi 3,15 mk. Katalog alfabetyczny Biblioteki (w formie książki — kartotek się nie prowadził) wydrukowano w 1986 r. (48 tomów, ok. 140 000 opisów), dodrukowując później suplementy. Aby obniżyć koszty katalogowania, od roku opracowuje się projekt skróconego opisu katalogowego, co obniżyłoby koszt jednej pozycji do 2,70 mk. Nawiasem mówiąc, katalog alfabetyczny opracowuje się w trzech ciągach: 1) autorskim, 2) haseł tytułowych, 3) haseł korporatywnych, co chyba dla czytelnika najdogodniejsze nie jest.

Spora miejsca w każdym rozdziale poświęca się trudnościom, jakie przynosi praca przy pomocy komputera, który np. nie potrafi dopisywać dalszych tomów serii, wydawnictw wielotomowych, roczników czasopism; na razie stosuje się tu różne rozwiązania tymczasowe. Są trudności z prezentacją niekompletnych roczników czasopism, więc się je na razie wyłącza z opisów itd. Przy maszynowym opracowaniu opisów katalogowych (alfabetycznych) trudniej jest skorygować błędy, znacznie ich też więcej powstaje, stąd konieczność drugiej korekty. Są trudności w szeregowaniu opisów nietypowych, w nagięciu wszystkich reguł pruskiej instrukcji do możliwości maszyny, myśli się więc o uproszczeniu zasad instrukcji. Wydaje się, że niejednokrotnie sami bibliotekarze nie mają jeszcze pełnej jasności co do dalszego toku postępowania w wielu sprawach szczegółowych. Autorzy zastrzegają, że na pełną wielostronną analizę wyników trzeba będzie zaczekać aż do całkowitego przedstawienia wszystkich Oddziałów Biblioteki na pracę z komputerem.

Projektuje się — w dalszym etapie — integrację prac wielu działów, np. akcesji i katalogu alfabetycznego, dążąc do tego, aby opisy zamówień książkowych, po uzupełnieniu i skorygowaniu w konfrontacji z książką, stały się przydatne dla katalogu alfabetycznego. Przy takim postawieniu sprawy wzrosłoby znaczenie i waga gatunkowa prac akcesyjnych, potrzebni byłiby tam bardzo wykwalifikowani pracownicy, zbędne byłoby może organizacyjne wyodrębnianie Oddziału Katalogowania. To napotyka na razie na opory. Ale z książki przebijają przekonanie, że wynikiem dłuższej praktyki w zakresie przetwarzania danych w pracach bibliotecznych będzie — i być musi — całkowita reorganizacja trójpodziałowej struktury czynności bibliotecznych (gromadzenie, opracowanie, udostępnianie), integracja wielu prac prowadzonych dotąd samodzielnie, nie mówiąc o oczywistej zmianie metod pracy.

Jest to pierwsze opracowanie doświadczeń europejskich na gruncie biblioteki uczelnianej. Należy sądzić, iż te doświadczenia pozwolą niejednej bibliotece uniknąć wielu błędów i lepiej zaprogramować swoją własną pracę. Nie wątpię również, że dojdzie do wprowadzenia wielu udoskonaleń technicznych, które wyeliminują dotychczasowe minusy komputera w zastosowaniu do prac bibliotecznych i bibliograficznych.

Halina Chamerska

48 NOWYCH BUDOWLI BIBLIOTECZNYCH W NRF

Bibliotheksneubauten in der Bundesrepublik Deutschland. Herausgegeben von Gerhard Liebers unter Mitarbeit von Franz-Heinrich Philipp und Gerhard Schlitt. Frankfurt am Main 1968 Vittorio Klosterman 4° ss. XII, 346. Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. Sonderheft 9. (Książka znajduje się w Bibliotece Narodowej, sygn.: 29.884; 29.954).

Okazały tom in quarto składa się z dwóch niewspółmiernych części: z pięciostronowego wstępu prof. Liebersa i z 340 stron opisów i ilustracji dotyczących 48 imprez budowlanych z okresu ubiegłych dwudziestu lat¹. Praca jest ostatecznym wynikiem ankiety przeprowadzonej przez komisję budownictwa związku zachodnioniemieckich bibliotekarzy i obejmuje rejestrację przedsięwzięć budowlanych najrozmaitszego rodzaju i w rozmaitych stadiach planowania i realizacji. Redaktor, prof. dr Gerhard Liebers, jest jednym z najlepszych w Europie znawców budownictwa bibliotecznego. Już w r. 1951 zapoznał się podczas podróży badawczej z nowoczesnymi kierunkami wystawiania bibliotek, przedstawił je w szeregu publikacji², a w konsekwencji powierzono mu stanowisko przewodniczącego komisji budownictwa i w tym charakterze zredagował omawiane dzieło.

Wstęp zasługuje na szczególną uwagę ze względu na osobę autora oraz zamieszczone tu (poza ogólnymi informacjami o powstaniu dzieła) podsumowanie niektórych danych rozproszonych w kilkudziesięciu opisach. Podkreślono tu więc m. in. doniosłość rozmiarów uzyskanej dla bibliotek przestrzeni wyrażającej się w konkretnych liczbach pomieszczeń dla 47 500 000 woluminów (podczas gdy wchodzące w rachubę biblioteki mają w swych zbiorach aktualnie 26,5 milionów wol.), zaś dla czytelników zapewnio 16 000 miejsc. Mimo tych imponujących liczb prof. Liebers wykazuje obliczeniami, że w stosunku do potrzeb są one zbyt niskie. Bez porównania skromniej przedstawia się stosowanie innowacji budowlanych związanych z dążeniem do uniknięcia zbyt szybkiego starzenia się funkcjonalnego, jakiemu ulegają budynki będące derywatami pomysłu Della Santa sprzed przeszło 150 lat³. Ten drugi aspekt nie dał się wprawdzie ująć w konkretne liczby, choć bardzo wymowne jest stwierdzenie Liebersa we wstępie, że jeden z podstawowych elementów nowoczesnego budownictwa bibliotecznego: jednolita wytrzymałość stropów w całym budynku na obciążenie magazynowe — osiągnięto za ledwie w jednej z 48 reprezentowanych tu budowli, a mianowicie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Monasterze (Münster), gdzie Liebers jest dyrektorem.

Redaktor zaznacza z naciskiem we wstępie, że celem publikacji jest rozsądna, trzeźwa dokumentacja o możliwie wysokiej wartości informacyjnej, a porównywanie budowli ma ułatwić jednolita podziałka wszystkich planów. Tak sformułowane zamierzenie wskazuje na dążenie do jak największego obiektywizmu, do

¹ Niektóre z nich przypominamy sobie z innych publikacji, najwięcej chyba z podwójnego numeru *L'Architecture Française* z r. 1965 (251/252), który stanowi monografię pt. *Bibliothèques*, oraz ze Stromejera: *Europäische Bibliotheksbauten seit 1930*. Wiesbaden 1962.

² (a) G. Liebers: *Der Gedanke der „flexibility“ im neueren amerikanischen Bibliotheksbau*. *Nachrichten für wissenschaftliche Bibliotheken* Jg. 5: 1953 s. 225—242.

(b) *Baufragen bei neuen Lesesaalformen*. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* Jg. 3: 1956 s. 206—212.

(c) *Bibliotheksbau in USA*. W: *Zur Praxis der wissenschaftlichen Bibliotheken in den USA*. Wiesbaden 1956 s. 36—84.

(d) *Entwicklungstendenzen im deutschen Bibliotheksbau*. Vorbericht über eine Umfrage. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* Jg. 8: 1961 s. 219—232.

(e) *Das Haus und seine Einrichtung*. Die Entwicklung von 1930—1960. *Ausserdeutsches Sprachgebiet*. W: *Handbuch der Bibliothekswissenschaft*. 2. Aufl. Bd. 2. Wiesbaden 1961 s. 990—1025 i odb.

³ L. Della Santa: *Della costruzione e del regolamento di una publica universale biblioteca*. Firenze 1816.

neutralności pozostawiającej czytelnikowi ocenę krytyczną i godzącej się, z pełną lojalnością wobec uczestników ankiety, na poprzestanie na ich opiniach.

W ten sposób pojęta bezstronność wyraża też uszeregowanie opisów w alfabetycznym porządku według miejscowości, w których się znajdują biblioteki, tak że dopiero z treści dowiadujemy się, czy chodzi o samodzielny i wystawiony już budynek, czy też o pomieszczenie we wspólnym budynku znajdujące się dopiero w stadium projektowania. Pokazano to bowiem najrozmaitsze lokale dla bibliotek od adaptacji zabytkowego obiektu do zupełnie niezależnego, na nowo zaplanowanego gmachu. Następstwo poszczególnych opisów, podyktowane alfabetycznie, zupełnie się nie liczy z przynależnością rzeczową.

Powołując się na słowa wypowiedziane we wstępie prof. Liebers mógłby słusznie oświadczyć: *dirixi et salvavi animam meam*. Tym bardziej mógłby tak powiedzieć, że już siedem lat przedtem w artykule referującym wstępne stadium gromadzenia materiału ankietowego zastrzegł się następująco: „Wszyscy wiemy, że planowanie budynku składa się z całego ciągu kompromisów, z uwzględniania licznych okoliczności miejscowych, a w szczególności że planowanie podlega polityce inwestycyjnej wyższej szkoły lub władz komunalnych. Byłoby zatem rzeczą całkowicie niewłaściwą wsiąść na wysokiego rumaka-wszystkowiedza (auf das hohe Ross des Besserwissenden zu schwingen) i wystawiony budynek oceniać z teoretycznego tylko punktu widzenia”. (zob. przypis 2 (d), s. 232). Mimo tak uzasadnionej powściągliwości krytycznej recenzent tej pięknej, starannie zredagowanej publikacji nie może ukryć, że budzi w nim ona uczucie głębokiego rozczarowania, ponieważ oczekiwał mimo wszystko krytycznej oceny ze strony redaktora. Nie chodziłoby tu przecież o bezwzględne potępienie planujących za usterki, tylko o wykazanie błędów bez względu na ich genezę. Co innego bowiem niesprawiedliwa ocena ludzi nie zwracająca uwagi na niezależne od nich okoliczności niekorzystnie oddziałujące na budynek, a co innego ignorowanie i zatajanie stron ujemnych powstałych z jakichkolwiek przyczyn.

Że prof. Liebers jest jednym z nielicznych ekspertów europejskich mogących się pokusić o wartościową ocenę krytyczną — świadczy własna jego interpretacja wstępnych wyników ankiety jasno i niezwykle wyraziście przedstawiona w wyżej powołanym artykule. Prawie cały ten artykuł zasługiwał na powtórzenie we wstępie recenzowanego tutaj tomu i skoro niemożliwe było omówienie każdej poszczególnej budowli, to zawarta w artykule charakterystyka sytuacji we współczesnym budownictwie bibliotecznym jest w każdym razie niezbędna dla właściwego ustosunkowania się do wyników ankiety.

Pisał więc wówczas Liebers, że wewnętrzna dynamika żywotnej nowoczesnej biblioteki przeciwstawia się statyce budynku wystawionego według zasady ścisłej trójdzielności. Tymczasem większość ankietowanych wypowiedzi się za ścisłą trójdzielnością, przy czym zasada funkcjonalnej trójdzielności bywa rozumiana jako dogmat dla formy budowlanej bibliotek, podczas gdy może ona być jedynie schematem organizacyjnym i programem funkcjonalnym. Wyróżnienie trzech funkcji zasadniczych jest niewątpliwie słuszne, ale pozostają one w stanie niejako płynnym, w ciągłym ruchu i przepłataniu się wzajemnym. Dlatego też Liebers jest za jak największą możliwością przemieszczania funkcji w budynku, co daje tzw. giętkość, fleksybilność struktury budowlanej, znaną również jako system modułarny budownictwa bibliotecznego. Nie podobna tu przepisywać *in extenso* wnikliwych uwag Liebersa z owego artykułu, ale trzeba z naciskiem podkreślić, że komentarz sprzed siedmiu lat jest w zupełności aktualny, może bardziej aktualny dla tych 48 opisów, niż był po uzyskaniu pierwszych kilkunastu odpowiedzi na

ankietę, to jest w czasie opracowywania owego wstępnego referatu z roku 1961.

Własne poglądy zrealizował prof. Liebers w nowym budynku Biblioteki Uniwersyteckiej w Monasterze. Opisany i zilustrowany na s. 267—276 budynek ten rozpoczęto wystawiać w r. 1967 i zapewne jest on już na ukończeniu. W porównaniu z innymi budowlami pokazanymi w książce jest to istotnie jedyny naprawdę nowoczesny gmach biblioteczny o kubaturze 51 000 m³, mający pomieszczenia na półtora miliona woluminów i 700 czytelników. Pięć kondygnacji wznosi się na słupach rozstawionych w kwadrat do 5,40 m, a — jak już wyżej wspomniano — wszystkie powierzchnie mogą służyć na cele magazynowania w razie potrzeby, ponieważ wytrzymałość ich pozwala na obciążenie 1 000 kg/m². Na podstawie lektury sprawozdania o budynku Biblioteki Głównej AGH w Krakowie⁴ prof. Liebers pisał do mnie w liście z 30 XII 1967 (przesyłając informacje o budynku Biblioteki w Monasterze): „Wykryje Pan tu wiele rzeczy zbliżonych do Pańskich planów”, co *mutatis mutandis* istotnie da się stwierdzić, ponieważ oba budynki oparte są na tej samej zasadzie szeroko obecnie stosowanej w budownictwie rozmaitych rodzajów: na zasadzie względnej uniwersalności pomieszczeń. Określenie to jest odpowiednikiem modularnego budownictwa bibliotecznego pomysłu A. S. Macdonalda.

Poza biblioteką Uniwersytetu Monasterskiego nie znajdujemy w tym przeglądzie powojennego dorobku zachodnioniemieckiego nic tak dalece racjonalnie postępowego, na co by warto zwrócić uwagę polskiego czytelnika. Najlepsze okazy budynków są co najwyżej nieśmiałościami próbami stosowania częściowej fleksybilności. Ani adaptacje zabytków, ani prowokacyjnie tradycyjne trójdziały nie zasługują naszym zdaniem na nic innego, jak na politowanie lub potępienie jako marnotrawstwo, są bowiem kosztownym i szkodliwym zacofaniem. Jako obraz stanu faktycznego książka daje wytrawnemu znawcy przedmiotu nieco informacji użytkowych, ale dla początkującego, zapoznającego się dopiero z zagadnieniami budownictwa bibliotecznego, nie stanowi ona właściwego przewodnika, będąc mieszaniną bezkrytycznie podanego dobra i zła.

Programowa powściągliwość prof. Liebersa co do ocen w zredagowanym przez niego dziele umożliwiła oczywiście pomieszczenie takiej ilości opisów w jednym tomie i wywiązanie się w ten sposób z zadania, którego się podjął. Po badaczu jednak o takim przygotowaniu można się chyba spodziewać, że nie krępowany już ograniczeniami da nam kiedyś wykład oparty na szerokich studiach i własnych bogatych doświadczeniach. Przedsmak takiej swobodnej wypowiedzi mieliśmy we fragmentach poprzednich jego publikacji, ale chcielibyśmy to traktować jako tylko aperitif przed uczcą, której oby nam nie poskąpił!

Władysław Piasecki

HISTORIA KSIĄŻKI GDAŃSKIEJ

Libri Gedanenses. Rocznik Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk za rok 1967. Gdańsk 1968 PWN 8° ss. 153, nlb. 1.

Wydany w końcu 1968 r. pierwszy rocznik *Libri Gedanenses* zapoczątkowuje drugie, obok ukazującej się w 5 seriach *Biblioteki Gdańskiej*, wydawnictwo ciągłe Biblioteki PAN w Gdańsku, poświęcone historii książki gdańskiej.

⁴ W. Piasecki: Das erste „modular“ Bibliotheksgebäude in Polen. — *Zentralblatt für Bibliothekswesen* Jg. 81: 1967 s. 535—547.

Uwagę czytelnika przyciąga piękna szata graficzna wydawnictwa: na obwolutie reprodukcja sztychu z XVII wieku, mająca przedstawiać ówczesny wygląd Biblioteki Rady Miasta Gdańska, w tekście liczne reprodukcje ekslibrisów i kart tytułowych starodruków, każdy artykuł rozpoczynają ozdobne inicjały, a kończą winity. Wszystko to zaś wydrukowane jest na wysokiej klasy papierze satynowanym.

Zeszyt otwiera wstęp Mariana Pelczara, dyrektora Biblioteki Gdańskiej PAN i zastępcy przewodniczącego komitetu redakcyjnego (przewodniczącym jest prof. medycyny Tadeusz Bilikiewicz), uzasadniający celowość zainicjowanego wydawnictwa: „Może z tych drobnych przyczynków, szczegółowych badań — pisze M. Pelczar — powstanie kiedyś syntetyczna monografia dziejów książki w Gdańsku, jako utrwalonego wyrazu kultury i nauki pradawnego portu Polski”.

Nader zajmująco i barwnie opowiada M. Pelczar o pierwszych poczynaniach po zawarzeniu wojennej nad zabezpieczeniem dorobku kultury polskiej, organizowaniem życia naukowego Wybrzeża i przygotowaniu warsztatu pracy dla badaczy, jakim stała się Biblioteka Gdańska.

Artykuł omawiający działalność Biblioteki Gdańskiej PAN w latach 1958—1967 jest niejako dokumentacją dalszego ciągu tego wysiłku z pierwszych lat po wojnie, dzięki któremu Biblioteka może funkcjonować. Ta logiczna kompozycja zeszytu pozwala zorientować się w pierwszych trudnościach i późniejszym rozkwicie placówki, który jest następstwem wcześniejszego wkładu pracy.

Zbigniew Nowak w szkicu historycznym pt.: „Andrzej Hünefeld jako nakładca i drukarz Biblii Gdańskiej z 1632 roku” omawia zagadnienia typograficzne i ekonomiczne związane z drukiem Biblii oraz problemy techniczne realizacji tego rodzaju przedsięwzięcia w Polsce XVII wieku. Po zwycięstwie kontreformacji i likwidacji głównych oficyn, wykonujących zamówienia różnowierców, nie było to zadanie ani łatwe, ani bezpieczne. O roli, jaką odegrała ta oficyna w propagowaniu myśli różnowierczej, niech świadczy fakt, że na ogólną liczbę 189 polskich druków ewangelickich wytłoczonych w latach 1601—1650, drukarnię Hünefelda opuściło blisko 100, czyli ponad 52%.

O katalogu aukcyjnym i aukcji biblioteki Fryderyka Fabrycjusza z 1727 roku na tle aukcji bibliofilskich do końca XVIII wieku pisze Przemysław Szafran. Artykuł jest ciekawym przyczynkiem do historii bibliotek prywatnych, poznania rynku księgarskiego i kultury umysłowej tego okresu.

Zbigniew Binerowski, na podstawie źródła rękopiśmiennego, znajdującego się w Bibliotece Gdańskiej PAN, omawia materiały statystyczne produkcji okrętowej stoczni Schichaua z lat 1855—1943. Dla badacza historii gospodarczej są to ogromnie interesujące informacje, tym bardziej, że jak przypuszcza autor, jest to kompletna statystyka statków wybudowanych w omawianej stoczni.

Znawców i miłośników ekslibrisów zainteresuje artykuł Pawła Grotha, omawiający mało znane ekslibrisy gdańskie i elbląskie.

Informacje o korespondencji wielkiego astronoma gdańskiego z XVII wieku Jana Heweliusza, znajdujące się w zbiorach Bibliothèque Nationale i Bibliothèque de l'Observatoire w Paryżu, podają Anna Siemiginowska i Janina Urban.

Rocznik zaopatrzonej jest w spisy treści w językach angielskim, francuskim i niemieckim. Szkoda, że poszczególne artykuły nie posiadają streszczeń w językach obcych.

Julian Wójcik

JUBILEUSZOWY PRZEWODNIK
PO WYDAWNICTWACH GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO

Bibliografia wydawnictw Głównego Urzędu Statystycznego Warszawa 1968 GUS 8° ss. XVIII, 466.

Bibliografia, która ukazała się z okazji 50 rocznicy powstania Głównego Urzędu Statystycznego, obejmuje wydawnictwa opublikowane w latach 1918—1968. Bibliografia została opracowana przez zespół pracowników Biblioteki GUS.

Potrzeba takiej publikacji — przewodnika po licznych wydawnictwach GUS — stwierdzona była powszechnie. Było to niewątpliwie zamówienie społeczne ze strony pracowników naukowych — statystyków, ekonomistów, demografów, socjologów, a także bibliotekarzy, bibliografów i pracowników informacji.

Projekt opracowania i wydania drukiem bibliografii zawartości wydawnictw GUS przedstawiano dwukrotnie: w 1958 r. w związku z czterdziestą rocznicą powstania GUS i w 1964 w związku ze zbliżającym się pięćdziesięcioleciem Urzędu. Dopiero jednak w roku 1966 w ramach ogólnego programu obchodu pięćdziesięciolecia GUS prace nad Bibliografią ruszyły na dobre. Zwłoka w przystąpieniu do pracy wynikała przede wszystkim z trudności uzyskania funduszy. Biblioteka bowiem wobec nawału prac bieżących nie mogła umieścić tego opracowania w normalnym planie.

Oddanie do rąk czytelników w oznaczonym terminie pokaźnego tomu liczącego blisko 500 stron druku stało się możliwe dzięki dużemu wysiłkowi całego prawie personelu Biblioteki pod kierunkiem mgra Beniamina Wułacha i mgra Zdzisława Kułakowskiego, a także dzięki uzyskaniu dodatkowych funduszy oraz pewnemu ograniczeniu niektórych prac bieżących. Przygotowując tę publikację korzystano z konsultacji i pomocy Biblioteki SGPiS — jako biblioteki wiodącej w pionie polskich bibliotek ekonomicznych — oraz Biblioteki Narodowej — jako instytucji koordynującej prace bibliograficzne w kraju.

W opracowaniu i przygotowaniu do druku wydawnictwa szczególnie czynny udział wzięły mgr Irena Głowacka i Wanda Folman oraz Stefania Zdrodowska, emerytowany kustosz Biblioteki GUS. Indeksy opracowała Maria Małachowska-Staszelis z Biblioteki Narodowej, Konsultantem opracowania była dr Hanna Uniejewska, dyrektor Biblioteki SGPiS, wieloletni członek rozwiązanego przed paru laty Komitetu Bibliotecznego GUS, której wkład w realizację tej publikacji zasługuje na szczególne podkreślenie.

Tom otwiera krótka przedmowa Prezesa GUS doc. dra Wincentego Kawalca, po czym następuje spis rzeczy, obszerny wstęp pióra mgra Beniamina Wułacha (p.o. Dyrektora Biblioteki w latach 1966—1968), wykaz ważniejszych skrótów oraz wykaz skrótów tytułów czasopism i serii.

Materiał ujęty został w dwóch głównych zrębach: 1) chronologiczny wykaz wydawnictw GUS i 2) wykaz publikacji w układzie rzeczowym.

W wykazie chronologicznym wyodrębniono dwa okresy: A. 1918—1939 i B. 1945—1968, wprowadzając w każdym z nich podział na: 1. Wydawnictwa zbiorcze¹ i czasopisma, 2. Serie wydawnicze, 3. Inne wydawnictwa. Za podstawę szeregowania czasopism i serii wydawniczych przyjęto pierwszy rok ich ukazania się, wyliczając kolejno części wydawnicze czasopisma lub serii. W ramach jednego roku zastosowano układ alfabetyczny. Większość pozycji dotyczących czasopism i serii zaopatrzone w krótkie adnotacje.

¹ Obejmujące wszystkie lub kilka gałęzi gospodarki narodowej.

Dział drugi zatytułowany *Wykaz publikacji w układzie rzeczowym* ma układ wielostopniowy i składa się z trzech głównych części: I: Dział ogólny, II. Teoria i metodologia statystyki. III. Wyniki liczbowe. Metody zbierania i opracowywania danych.

Część I zawiera następujące poddziały: 1. Historia i organizacja Głównego Urzędu Statystycznego. Akty prawne o organizacji statystyki państwowej. Naukowa Rada Statystyczna. Historia statystyki polskiej, 2. Programy opracowań statystycznych GUS. Koordynacja oraz usprawnienie sprawozdawczości i badań statystycznych, 3. Szkolenie statystyczne. Nauczanie statystyki, 4. Organizacja terenowych organów statystycznych, 5. Współpraca GUS z zagranicą. Konferencje i zjazdy statystyczne. Organizacja statystyki międzynarodowej, 6. Organizacja statystyki w innych krajach, 7. Bibliografia, 8. Życiorysy, 9. Podział administracyjny, 10. Różne. Część II obejmuje poddziały: 1. Dział ogólny, 2. Ogólna teoria statystyki. Statystyka społeczno-ekonomiczna, 3. Metoda reprezentacyjna, 4. Statystyka matematyczna i rachunek prawdopodobieństwa, 5. Zastosowanie matematyki w badaniach ekonomicznych, 6. Metody graficzne, 7. Mechanizacja prac statystycznych, 8. Klasyfikacja gospodarki narodowej.

Materiał części trzeciej podzielony został zgodnie z przyjętym od lat układem treści Rocznika Statystycznego — oczywiście z pewnymi zmianami, niezbędnymi ze względu na odmienny charakter i inne przeznaczenie omawianej publikacji.

W każdym poddziale Wykazu rzeczowego materiał jest ułożony według chronologii kombinowanej — wydawniczej lub przedmiotowej — a w ramach poszczególnych lat — alfabetycznie.

W odróżnieniu od Wykazu wydawnictw GUS w Wykazie rzeczowym podział na dwa okresy (do 1939 i od 1945) nie występuje.

Po zrzębie głównym Bibliografii podano uzupełnienia obejmujące publikacje samoistne ogłoszone na początku 1968 roku. Dalej następują indeksy — osobowy i tytułowy, a na końcu znajdują się Aneks, zawierający wykaz miejskich i wojewódzkich roczników statystycznych.

W tekście Bibliografii umieszczone zostały reprodukcje kart tytułowych niektórych wydawnictw statystycznych.

Bibliografia objęła ogólnie dostępne publikacje Głównego Urzędu Statystycznego, wydawniczo samoistne, jak również wybrane artykuły z czasopism wydawanych przez Urząd. Nie są uwzględnione poszczególne formularze i instrukcje, które mają być przedmiotem oddzielnego opracowania. Wyjątek stanowią instrukcje dotyczące powszechnej inwentaryzacji środków trwałych. Zarejestrowano też zbiory niektórych formularzy (np. dotyczących spisu ludności 1921 roku) wydane w formie tomów serii *Statystyka Polski*. Bibliografia zawiera także opisy ustaw i rozporządzeń dotyczących GUS.

Bibliografia nie jest pełna: minimalnie uwzględniono czasopismo *Wiadomości Korespondenta Rolnego*, w dużym wyborze zamieszczono artykuły z miesięcznika *Statystyk terenowy* (poprzednio: *Biuletyn Głównego Urzędu Statystycznego dla Pracowników Terenowych Organów Statystycznych*). Całkowicie natomiast został zindeksowany wychodzący od 1956 roku dwumiesięcznik (a od 1966 r. — miesięcznik) *Wiadomości Statystyczne*. Opisy artykułów z tego czasopisma stanowią większość zarejestrowanych artykułów.

Uwzględnione zostały recenzje i polemiki. Wszystkie opisy sporządzono z autopsji i w oparciu o obowiązujące polskie normy bibliograficzne, z nieznacznymi odchyleniami.

Ogółem Bibliografia liczy 3 168 pozycji. Nie jest to jednak liczba miarodajna, odpowiadająca liczbie jednostek bibliograficznych, gdyż z jednej strony wiele pozycji obejmuje liczne zeszyty publikacji (np. seria *Statystyka Polski* ujęta w Wykazie wydawnictw w 12 pozycji obejmuje przeszło 400 tomów), z drugiej strony wiele pozycji powtarza się, chociażby ze względu na krzyżowanie się tematyki, przy czym pozycje powtórzone są czasem nieliczbowane, kiedy indziej zaś mają kolejny numer ujęty w nawiasy.

Ze znaków umownych stosowana jest także gwiazdka dla oznaczenia, że dana pozycja ma charakter teoretyczny, chociaż autorzy *Bibliografii* zastrzegają się, że zdają sobie sprawę z umowności podziału na prace teoretyczne i źródłowe. Gwiazdka nie jest jednak stosowana konsekwentnie, np. przy pozycjach powtarzających się w różnych działach, w jednym dziale występuje, w innym jej brak. Umowne znaczenie podkreślenia linią ciągłą względnie przerywaną numerów poszczególnych pozycji w indeksie osobowym i tytułowym jest objaśnione w sposób niedostatecznie jasny.

Wiele pozycji zaopatrzone w adnotacje różnego typu. *Rocznik Statystyczny* i *Mały Rocznik Statystyczny* w Wykazie rzeczowym są omówione — i słusznie — szczegółowo. Niektóre pozycje mają adnotacje o charakterze zwykłych analiz omawiających, przy innych natomiast podany jest spis treści lub „z treści”. Większość pozycji adnotacji nie posiada. Kryteria zaopatrywania pozycji w adnotacje są niejasne.

Brak w Wykazie rzeczowym wyraźnego podziału na dwa okresy — do 1939 i od 1945 — sprawia pewną trudność przy korzystaniu z materiału, ze względu na dość odmienny od przedwojennego charakter polityki wydawniczej Głównego Urzędu Statystycznego, zwłaszcza po roku 1966, kiedy to obok zapoczątkowanego w 1956 roku publikowania opracowań analitycznych (*Wiadomości Statystyczne*) występuje tendencja do jak najszerszego upowszechniania zagadnień statystycznych i popularyzacji wiedzy statystycznej. Inną niedogodność — zresztą mniej istotną — stanowi przypadkowe rozmieszczenie w tekście fotokopii kart tytułowych wydawnictw, które to fotokopie powinny by znaleźć się raczej na końcu tomu. Również na końcu tomu, a nie przed Aneksem, wolałabym widzieć indeksy, osobowy i tytułowy, chociaż nie obejmują one materiału zawartego w Aneksie.

Nie dość przejrzysta jest metoda łączenia w Wykazie rzeczowym dwóch chronologii, wydawniczej i przedmiotowej, a także kryterium zaliczania poszczególnych pozycji do czasopism czy serii (np. *Przyczynki do Statystyki Królestwa Polskiego* typowe wydawnictwo seryjne zaliczone w Wykazie wydawnictw do poddziału: Wydawnictwa zbiorowe i czasopisma).

Zbędne wydaje się tak szczegółowe wycięcie we Wstępie składów komitetów redakcyjnych: niektórzy członkowie komitetów byli nimi zbyt krótko i wkład ich był niewspółmierny do tego, co wnosili inni długoletni członkowie, nie mówiąc już np. o roli prof. Stefana Szulca, redaktora głównego wszystkich wydawnictw GUS do r. 1939 i przewodniczącego Komitetu redakcyjnego w czasach prezesury w Urzędzie (1945—1949).

Drobne usterki, takie jak niejednorodność opisów pozycji powtarzających się w różnych działach lub błędy w nazwiskach czy imionach (np. Jan Przypkowski zamiast Mieczysław, Osińska-Szcześniakowa zamiast Oxińska-Szcześniakowa), pomylki przy określaniu częstotliwości czasopism przypisać chyba należy głównie chochlikowi drukarskiemu, ale nie tylko. Z pewnością były i inne przyczyny: ogrom materiału i jego różnorodność, zbyt duża liczba zmieniających się współpracowników, a przede wszystkich — naglące terminy oddania publikacji do druku. Przy-

puszczalnie temu też trzeba przypisać ważny mankament — brak indeksu rzeczowego, którego indeks tytułów oczywiście nie zastąpi.

Dodatkowym utrudnieniem w tej pracy było mnóstwo dodatków, wkładek i aneksów do poszczególnych wydawnictw, a także powtarzanie się tytułów kryjących zupełnie różne treści. I tak np. *Wiadomości Statystyczne 1923—1951* — czasopismo zawierające wyłącznie zestawienia liczbowe i wspomniane wyżej *Wiadomości Statystyczne 1956* — zupełnie inna publikacja o charakterze tekstowym; *Studia Statystyczne*, kwartalnik poświęcony zagadnieniom teorii i metodologii statystyki 1950—1951 i pod tym samym tytułem ukazująca się od 1966 roku seria, w której każdy zeszyt stanowi odrębną całość. Niemalą trudność stanowiła klasyfikacja całości materiału.

Mimo wspomnianych wyżej usterek, z przeglądu ogromnej tej pracy wynika, że została ona przygotowana przez wytrawnych bibliografów — specjalistów dużej klasy i że stanowić będzie poważną pomoc bibliograficzną dla pracowników naukowych, m. in. także dla bibliotekarzy, bibliografów i pracowników informacji. Przydatność tej publikacji jest już potwierdzona przez liczne wypowiedzi jej użytkowników.

Irena Morsztynkiewiczowa

Z ŻYCIA SBP

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH W OKRESIE 15 V 1968—15 I 1969

złożone przez sekretarza generalnego Jadwigę Kołodziejską na posiedzeniu plenarnym ZG SBP w dniu 28 I 1969 r. w Warszawie

SPRAWY OGÓLNE

W okresie sprawozdawczym prace merytoryczne Stowarzyszenia koncentrowały się wokół konkretnego programu dla dalszego rozwoju bibliotekarstwa polskiego. Podstawę dla formułowania postulatów stanowiła Ustawa o bibliotekach z 9 kwietnia 1968 r. oraz dyskusja nad Tezami na V Zjazd PZPR.

W dniu 30 października 1968 odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Prezydium ZG SBP poświęcone podsumowaniu dyskusji przedjazdowej w poszczególnych Okręgach. Podstawę dla oceny aktywności członków Stowarzyszenia stanowiły sprawozdania nadesłane przez Okręgi SBP: Gdańsk, Katowice, Kielce, Koszalin, Kraków, Lublin, Olsztyn, Poznań-miasto, Warszawa Województwo, Wrocław-miasto i Województwo, Zielona Góra oraz sprawozdanie Komisji Informacji Naukowej przy ZG jak również sprawozdania indywidualne członków Prezydium.

W wyniku przeanalizowanych materiałów okazało się, że dyskusja nad Tezami w środowiskach bibliotekarskich w całym kraju miała zasięg bardzo szeroki i że członkowie naszego Stowarzyszenia brali udział w: a) zebraniach wewnętrzzakładowych, b) otwartych zebraniach partyjnych, c) naradach i konferencjach organizowanych przez związki zawodowe, d) naradach i seminariach organizowanych przez poszczególne Okręgi SBP.

Najczęściej omawianym problemem była wychowawcza funkcja bibliotek, zwłaszcza ich udział w patriotycznym i obywatelskim wychowaniu młodzieży, konieczność wzmocnienia prac w zakresie popularyzacji literatury społeczno-politycznej oraz rozwinięcia usług w zakresie bibliografii i informacji naukowej — jako czynników niezbędnych dla harmonijnego i szybkiego rozwoju nauki i techniki.

W dyskusjach zwracano również uwagę na bardzo ważne zagadnienia bibliotekarstwa polskiego, jak: a) konieczność szybkiej modernizacji pracy bibliotek w zakresie budownictwa i wyposażenia, b) oparcia tej modernizacji o podstawy rachunku ekonomicznego, c) zrationalizowania pracy bibliotek w celu efektywniejszego wykorzystania kwalifikowanych bibliotekarzy, d) opracowania w oparciu o Ustawę o bibliotekach zasad współpracy bibliotek różnych typów w zakresie gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów oraz informacji.

Postulowano również, aby budowa pomieszczeń dla bibliotek w nowych osiedlach była traktowana jako obowiązek, a same placówki zaliczane do urzędzeń podstawowych w budownictwie mieszkaniowym. Mówiono o potrzebie zorganizowania produkcji mebli bibliotecznych oraz druków i innych pomocy, które są produkowane przez sektor spółdzielczy w ilościach niedostatecznych i drogo.

Przypomniano o pilnej potrzebie zorganizowania bibliotekarskich studiów zaocznych przy Katedrze Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Niektóre postulaty dotyczyły Biblioteki Narodowej, od której oczekuje się: a) rozwinięcia badań nad organizacją sieci bibliotek publicznych, z uwzględnieniem podstaw ekonomiki, b) opracowania wzorów mebli i nowoczesnych urządzeń bibliotecznych, c) rozszerzenia pomocy dla bibliotek w zakresie metodyki pracy z książką, d) regularnego ukazywania się kart adnotowanych i indeksów do *Bibliografii Zawartości Czasopism*.

Pod adresem rad narodowych postulowano wyrównanie dysproporcji w środkach finansowych na działalność bibliotek w poszczególnych powiatach, w oparciu o analizę potrzeb terenu.

W niektórych Okręgach SBP, jak we Wrocławiu, zorganizowano specjalne sesje nt. „Rola bibliotek w procesie kształcenia studentów zaocznych”, a w Olsztynie członkowie Stowarzyszenia w specjalnym spotkaniu z delegatem na V Zjazd podkreślali, iż zmniejszenie dysproporcji kulturalnych poszczególnych środowisk będzie realne przez rozbudowę materialnej bazy instytucji upowszechniających kulturę, a wśród nich również bibliotek.

Wiele uwagi poświęcono również konieczności zwiększenia udziału bibliotekarzy szkół wyższych w procesie dydaktyczno-wychowawczym uczelni oraz postulowano uznanie bibliotekarzy szkolnych za pełnowartościowych członków Rad Pedagogicznych (dotychczas mają tylko głos doradczy).

Niektóre Okręgi SBP podejmowały również czyny Zjazdowe. Ich treść wiązała się przeważnie ze sprawami popularyzacji książki i czytelnictwa oraz z porządkowaniem własnych warsztatów pracy.

DZIAŁALNOŚĆ PREZYDIUM

W dniu 30 X 1968 r. Prezydium Zarządu Głównego SBP przyjęło rezygnację kol. Zbigniewa Daszkowskiego ze stanowiska redaktora naczelnego *Przeglądu Bibliotecznego* i powierzyło tę funkcję kol. Marii Dembowskiej. Przyjęto również rezygnację kol. Ewy Pawlikowskiej ze stanowiska redaktora *Bibliotekarza*, powierzając tę funkcję kol. Jadwidze Kołodziejskiej.

Prezydium ZG zatwierdziło również przedstawione przez nowo mianowanych redaktorów nowe składy kolegów redakcyjnych obu czasopism.

Prace Prezydium ZG nad nowelizacją aktów normatywnych

Prezydium ZG SBP po zapoznaniu się z projektem noweli ustawy o szkolnictwie wyższym stwierdziło, iż w ustępie dotyczącym składu senatu pominięto dyrektora biblioteki głównej uczelni. W związku z tym wystosowano w dniu 23 XI 68 pismo do Gabinetu Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z prośbą o zagwarantowanie stałego udziału dyrektora biblioteki głównej w senacie. Prośba nasza została uwzględniona.

Dnia 5 VI 68 odbyło się posiedzenie Komisji Prawniczej w Urzędzie Rady Ministrów, poświęcone omówieniu projektów zarządzeń wykonawczych do Ustawy o bibliotekach. Udział w posiedzeniu z ramienia Prezydium wzięli kol. kol.: Jan Baumgart, Edward Assbury, Janina Cygańska.

W ramach współpracy z Departamentem Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek nad realizacją zarządzeń wykonawczych do Ustawy o bibliotekach Prezydium ZG zgłosiło udział Stowarzyszenia w pracach nad:

1. Nowelizacją Zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 1965 r. w sprawie międzybiblioteecznej wymiany druków zbędnych.
2. Przygotowaniem memoriału w sprawie wypożyczeń międzybiblioteecznych.
3. Opracowaniem wytycznych i założeń do wykładni Zarządzenia Min. Kultury i Sztuki z dnia 2 sierpnia 1965 r. w sprawie dostarczania bibliotekom obowiązkowych egzemplarzy druków i nagrań dźwiękowych.

Na prośbę Prezydium SBP kol. Tadeusz Zarzębski wziął udział w naradzie zorganizowanej w dniu 29 XI 68 przez Dep. Pracy KO i Bibliotek, poświęconej ujednocnieniu zasad sprawozdawczości bibliotek ogólnokrajowej sieci biblioteecznej.

Dnia 6 XII 68 Prezydium Zarządu Głównego przesłało do Gabinetu Ministra Kultury i Sztuki uwagi do projektu zarządzenia w sprawie określenia wykształcenia uznanego za wykształcenie bibliotekarskie oraz określenia, jakie rodzaje pracy można uznać za pracę bibliotekarską przy ustaleniu stażu pracy wymaganego do zajmowania stanowisk w służbie biblioteecznej.

Dnia 20 XII 1968 Prezydium Zarządu Głównego złożyło w Gabiniecie Ministra Kultury i Sztuki uwagi do projektu zarządzenia w sprawie ewidencji materiałów biblioteecznych, ich wyceny i inwentaryzacji oraz odpisywania ubytków w tych materiałach. Uwagi zostały opracowane przez specjalnie powołany zespół pod przewodnictwem kol. Hanny Uniejewskiej.

Po wnikliwym zapoznaniu się z Rozporządzeniem Rady Ministrów o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. nr 3, poz. 6) Prezydium ZG skierowało dn. 29 XI 68 na ręce członków Sejmowej Komisji Pracy i Spraw Socjalnych oraz do CRZZ projekt zmieniający rozporządzenie w celu rozszerzenia możliwości zaliczenia lat pracy na innych stanowiskach bibliotekarskich do okresu pracy naukowej oraz włączenia do Rozporządzenia szeregu pominiętych bibliotek naukowych, które mają prawo zatrudniać pracowników naukowo-badawczych i bibliotekarzy dyplomowanych. Odpowiednie materiały przygotowała Komisja w składzie kol. kol.: J. Cygańska, J. Cwiekowa, St. Kotarski, J. Fabijański.

Kontakty członków Prezydium ZG z Okręgami

28 II 68. Na spotkaniu ze studentami Studium Kulturalno-Oświatowego i Bibliotekarskiego w Łodzi Sekretarz Generalny J. Kołodziejska omówiła perspektywy zawodu bibliotekarskiego w świetle Ustawy o bibliotekach.

29 II 68. Kol. J. Kołodziejska reprezentowała Prezydium na Zjeździe sprawozdawczo-wyborczym Okręgu w Bydgoszczy, na którym wygłosiła referat pt. „Kierunki rozwoju bibliotekarstwa w świetle Ustawy”.

8 V 68. Kol. Jan Pasiński wygłosił w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu referat pt. „Systemy dojścia do literatury”.

30 V 68. W obchodach 50-lecia SBP w Katowicach wziął udział z ramienia Prezydium ZG I wiceprzewodniczący kol. E. Assbury, który w czasie tej uroczystości wręczył kol. Jackowi Koraszewskiemu Odznakę SBP, a kol. Stanisławowi Kozakowi — Odznakę Zasłużonego Działacza Kultury.

14 VI 68. W ramach Sekcji bibliotek naukowych Zarządu Okręgu Warszawa-miasto kol. Sekretarz Generalny J. Kołodziejska omówiła zagadnienia współpracy bibliotek różnych typów w Stanach Zjednoczonych.

9 X 68. Na spotkaniu z pracownikami bibliotek związkowych woj. warszawskiego w Halinie, kol. J. Kołodziejska wygłosiła referat pt. „Ustawa o bibliotekach”.

25—26 X 68. Kol. Jan Pasiński wygłosił na sesji zorganizowanej przez Zarząd Okręgu Wrocław-miasto referat pt. „Gromadzenie zbiorów z punktu widzenia potrzeb studentów zaocznych.”

23 XI 68. Kol. Jan Pasiński reprezentował Prezydium ZG na naradzie przedstawicieli bibliotek uniwersyteckich poświęconej specjalizacji zbiorów tych placówek. Narada została powołana przez Zespół d/s Gromadzenia Zbiorów przy Komisji d/s Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

1 XII 68. Kol. Ewa Pawlikowska reprezentowała Prezydium ZG na Zjeździe sprawozdawczo-wyborczym Okręgu SBP w Lublinie. Omówiła na nim potrzebę współpracy międzybibliotecznej oraz merytorycznego wkładu pracy Stowarzyszenia.

13 XII 68. Kol. Helena Falkowska reprezentowała Prezydium ZG na zebraniu Okręgu SBP w Bydgoszczy, które miało na celu powołanie Komisji współpracy bibliotek szkolnych z bibliotekami fachowymi.

22—23 I 69. Zarząd Okręgu SBP Wrocław-woj. zorganizował Sesję na temat współpracy bibliotek w Lublinie, na której Sekretarz Generalny J. Kołodziejska reprezentowała Prezydium oraz wygłosiła referat nt. „Współpraca bibliotek różnych typów w ramach regionu.”

SPRAWY ZAGRANICZNE

Na 34 Sesji IFLA we Frankfurcie n/Menem (18—24 VIII 68) poświęconej zagadnieniu „Książki i biblioteki w społeczeństwie uprzemysłowionym”, Stowarzyszenie nasze było reprezentowane przez przewodniczącego SBP kol. Jana Baumgarta oraz Sekretarza Generalnego kol. J. Kołodziejską.

Na zaproszenie Instytutu Bibliotekoznawstwa w Berlinie kol. J. Kołodziejska wygłosiła w dniu 10 XII 68 referat pt. „Polska Ustawa o bibliotekach”.

I Wiceprzewodniczący kol. E. Assbury przyjął prof. A. L. Visconti, dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Brazylii i zapoznał go z organizacją i działalnością SBP.

W dn. 22—29 IX 68 Sekcja Bibliotek Muzycznych zorganizowała wycieczkę szkoleniową na Węgry. Wzięło w niej udział 18 pracowników z działów muzycznych. Koledzy zwiedzili Bibliotekę Akademii Muzycznej im. F. Liszta w Budapeszcie oraz działy muzyczne w Węgierskiej Bibliotece Narodowej, Stołecznej Bibliotece Publicznej oraz Państwowej Bibliotece im. Gorkiego.

W dniach 20—22 XI 68 odbyło się Sympozjum krajów członkowskich RWPG na temat „Informacja ekonomiczna i techniczno-ekonomiczna dla władz centralnych i kadr kierowniczych”, w którym wziął udział I Wiceprzewodniczący E. Assbury.

PRACE SEKCJI, REFERATÓW I KOMISJI

Komisja centralnych katalogów. W dn. 1 XII 1967 odbyło się posiedzenie Komisji, na którym dokończono 2 nowych członków, kol. Krystynę Boską z Łodzi i kol. Marię Szpachta z Warszawy, na miejsce po kol. K. Pieńkowskiej i kol. J. Gruszeckiej; ustalono ostatecznie schemat badań statystycznych nad centralnymi katalogami w kraju oraz omówiono projekt krajowej konferencji poświęconej zagadnieniom centralnych katalogów.

W związku z powyższymi sprawami sporządzono spis 69 instytucji i osób zajmujących się pracami nad centralnymi katalogami i rozesłano do nich pisma z ustalonym arkuszem statystycznym w załączniku, w celu prowadzenia obliczeń statystycznych w bieżącym roku. Ponadto przystąpiono do prac nad organizacją planowanej w 1969 r. konferencji, pozyskując referentów do poszczególnych zagadnień.

Tematem konferencji będzie omówienie stanu prac nad centr. katalogami

w Polsce i na świecie, zobrazowanie kierunków rozwojowych i problemów oraz przedstawienie nowych technik nadających się do gromadzenia materiałów w centr. katalogach oraz ich użytkowania (informacja doraźna i publikowana).

Komisja budownictwa i wyposażenia bibliotek zorganizowała w 1968 r. następujące zebrania:

1. 27 IV — z referatem dra J. Wierzbickiego pt. „Zagadnienia budownictwa nowych i modernizacji starych bibliotek w stolicy Francji”.
2. 26 X — z referatem dra J. Wierzbickiego pt. „III międzynarodowa narada specjalistów krajów socjalistycznych na temat budownictwa dużych i średnich bibliotek. Sofia 16—20 września 1968”.
3. 25 XI — w Bibliotece AGH w Krakowie z referatem dyr. W. Piaseckiego pt. „Pierwszy modułarny budynek biblioteczny w Polsce”, połączone ze zwiedzeniem budynku Biblioteki AGH.

Komisja d/s współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów.

1. Podjęto przygotowania do zorganizowania konferencji bibliotek medycznych w celu zaprowadzenia wśród nich współpracy i specjalizacji w gromadzeniu zbiorów. W tym celu rozpisano ankietę do bibliotek akademii medycznych, Głównej Biblioteki Lekarskiej oraz bibliotek instytutów naukowo-badawczych z zakresu medycyny. Z uwagi na fakt, że nie wszystkie biblioteki odpowiedziały na ankietę, zorganizowanie konferencji uległo zwłoce.
2. Opracowano, m. in. na podstawie materiałów zebranych przez Komisję d/s współpracy bibliotek SBP, artykuł na temat bieżąco gromadzonych przez biblioteki polskie czasopism zagranicznych. Artykuł przesłano do *Roczników Bibliotecznych*.
3. Przeprowadzono na prośbę Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN konsultację dot. spisu bibliotek gromadzących zbiory prawne. (Informator ukazał się w 1 kw. w 1969 r.).
4. Przewodniczący Komisji wziął udział w posiedzeniu Komisji d/s Bibliotek Rady Głównej (23 XI 1968 r.) poświęconemu problemowi zorganizowania specjalizacji w ramach bibliotek uniwersyteckich i pedagogicznych.

Komisja informacji naukowej

1. Komisja opiniowała 2 kolejne projekty „Uchwały Rady Ministrów w sprawie wprowadzenia ogólnokrajowego systemu informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej”, nadesłane przez CIINTE (posiedzenia Komisji w dn. 1 III 1968 i 1 VI 1968).
2. Komisja opracowała uwagi do projektu tezewego ujęcia zagadnień informacji naukowej nadesłanego przez Ośrodek Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN — w związku z ogólnokrajową dyskusją przed V Zjazdem PZPR (posiedzenie Komisji w dn. 18 X 1968).

Komisja d/s katalogowania alfabetycznego w okresie sprawozdawczym odbyła 4 zebrania: 25 XI, 2 XII, 9 XII, 21 XII 1968, które poświęcono rewizji poprzednio już opracowanych materiałów, dotyczących autorstwa korporatywnego. Postanowiono rozesłać projekt tej części instrukcji do większych bibliotek naukowych i do Okręgów do zaopiniowania.

W toku prac nad tym zagadnieniem wyłoniły się wśród członków Komisji roz-

bieżne poglądy na zakres stosowania hasła korporatywnego. Opinia szerszych kół bibliotekarzy ułatwi rozwiązanie spornych problemów, co pozwoli na ostateczną redakcję innych zagadnień katalogowych wiążących się z autorem korporatywnym.

Komisja do spraw racjonalizacji pracy bibliotecznej zorganizowała wystawę sprzętu bibliotecznego produkowanego w Polsce. Wystawa była eksponowana w WiMBP w Szczecinie w dniach od 25 do 10 czerwca 1968 r. W wystawie wzięło udział ponad 41 różnych zakładów produkcyjnych, państwowych, spółdzielczych i prywatnych, które wystawiły ponad 110 eksponatów z zakresu sprzętu bibliotecznego, jak: regały, stoły, gabloty wystawowe, lamy biblioteczne oraz sprzęt służący do sporządzania mikrofilmów.

Wystawa została oceniona przez Komisję, w skład której weszli:

Dr Stanisław Badoń — dyrektor WiMBP w Szczecinie (przewodniczący),
Teodor Błachowiak — dyr. WBP w Toruniu,
Tadeusz Biernacki — kier. Ośrodka Inf. Naukowo-Techn. Szczecin,
Inż. arch. Ludwik Kappy — Szczecin,
Mgr Stanisław Krzywicki — wicedyr. WiMBP w Szczecinie,
Mgr Aleksander Majorek — dyr. WiMBP w Koszalinie,
Mgr Mirosława Minor — Centr. Instytut Wzornictwa Meblowego, Poznań,
Franciszek Sedlaczek — przedstawiciel Ministerstwa Kultury i Sztuki,
Dr inż. Jerzy Wierzbicki — Warszawa,
Mgr Jan Wołosz — Biblioteka Narodowa — Instytut Książki i Czyt.

Wystawa cieszyła się ogromnym powodzeniem, czego dowodem jest ponad 2000 zwiedzających, w tym 1050 spoza woj. szczecińskiego, przeważnie bibliotekarzy, wykonawców, wystawców.

Sekcja bibliotek szkolnych i pedagogicznych

1. Sekcja przeprowadzała oraz inicjowała na wszelkich ogólnokrajowych konferencjach i kursach bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych stałą propagandę na rzecz SBP. Werbowała nowych członków, propagowała wydawnictwa SBP. (Kursokonferencja w Miedzeszynie pod Warszawą, kurs bibliotekarski ZG ZNP w Olsztynie, zjazd na 10-lecie Sekcji Bibliotekarskiej ZNP w Warszawie).

2. Sekcja kontynuowała akcję punktów informacyjnych w pedagogicznych bibliotekach prowadzonych przez członków SBP dla nauczycieli, którzy pragną uzyskać kwalifikacje bibliotekarskie.

3. Sekcja propagowała wydawnictwa SBP i pośredniczyła w ich kolportażu wśród bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych.

4. W dalszym ciągu Sekcja współdziałała z Sekcją Bibliotekarską ZG ZNP w sprawach dotyczących sytuacji prawnej i bytowej bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych, a mianowicie: a) uprawnień urlopowych nauczycieli zatrudnionych w bibliotekach pedagogicznych, b) kompetencji bibliotekarza szkolnego w radach pedagogicznych.

5. Sekcja kontynuowała starania, współdziałając z Sekcją Bibliotekarską ZNP, w sprawie przyznania wynagrodzeń bibliotekarzom szkół podstawowych, którzy prowadzą dodatkowo biblioteki szkół przysposobienia rolniczego.

6. W myśl postulatów wysuniętych przez VI Zjazd Bibliotekarzy Polskich Sekcja podjęła inicjatywę powołania w okręgach SBP „Komisji współpracy bibliotek szkolnych z bibliotekami fachowymi” (przesłano pisma do wszystkich okręgów). Głównym przedmiotem działalności w/w Komisji byłaby sprawa przygotowania uczniów szkół zawodowych do korzystania z bibliotek fachowych i usług informacji technicznej i ekonomicznej.

Sekcja bibliotek szpitalnych wykonała następujące prace:

1. Rozesłano do wszystkich okręgów ankiety dotyczące stanu bibliotek szpitalnych. Do dnia 1 grudnia otrzymano około 300 wypełnionych ankiet i przystąpiono do ich opracowania.

2. Kol. Wanda Kozakiewicz wygłosiła dwukrotnie prelekcje na temat bibliotek szpitalnych i czytelnictwa chorych: 1) na zebraniu bibliotekarzy szpitalnych z całej Polski, zorganizowanym przez Zw. Zaw. Prac. Służby Zdrowia we Wrocławiu w listopadzie 1968 r. 2) na zebraniu bibliotekarzy szpitalnych z województwa kieleckiego, które odbyło się w Wiśle w grudniu 1968 r.

Sekcja bibliotek fachowych w okresie sprawozdawczym zorganizowała cztery posiedzenia, na których omawiano m. in. kolejne redakcje projektów opracowań dotyczących organizacji bibliotek fachowych, a mianowicie: 1) Zarządzenie i Wytyczne Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki w sprawie organizacji i działalności bibliotek fachowych, 2) instrukcja w sprawie organizacji i prowadzenia bibliotek fachowych.

Ponadto omówiono program narady roboczej przedstawicieli Sekcji bibliotek fachowych w Okręgach SBP. Zorganizowano naradę roboczą przedstawicieli Sekcji bibliotek fachowych w Okręgach SBP, na której został wygłoszony referat p.t. „Problematyka bibliotek fachowych” oraz omówiono bieżące i perspektywiczne prace Sekcji w poszczególnych okręgach.

Komisja reprografii zorganizowała w środowisku warszawskim zebranie, na którym postanowiono skoncentrować prace przede wszystkim na zagadnieniu mikrofilmowania zbiorów bibliotecznych.

Za sprawy najważniejsze uznano: a) koordynację akcji mikrofilmowania, b) ustalenie najważniejszych potrzeb w zakresie mikrofilmowania czasopism, c) jak najszybsze przystąpienie do zaniechanego dotychczas niemal całkowicie mikrofilmowania prasy Polskiej Ludowej, d) zwrócenie się Zarządu Głównego SBP do odpowiednich czynników w sprawie uruchomienia krajowej produkcji czytników.

Obecni na zebraniu przedstawiciele bibliotek warszawskich zobowiązali się dostarczyć do dn. 15 lutego 1969 r. spisy tytułów czasopism, które należy w pierwszej kolejności mikrofilnować. Na podstawie otrzymanych zestawień będzie sporządzony przez Komisję wykaz zbiorczy, który następnie zostanie przesłany bibliotekom naukowym i powszechnym na terenie całego kraju w celu uzupełnienia. Materiały te stanowiąc będą podstawę do sporządzenia planu mikrofilmowania czasopism w skali ogólnopolskiej.

W okresie 9 X — 24 XII 1968 r. odbywała się w Zarządzie Głównym SBP kontrola finansowo-księgowa Ministerstwa Kultury i Sztuki. Zakres kontroli obejmował m. in. organizację pracy Z.G., prawidłowość obiegu dokumentacji, gospodarkę osobowym i bezosobowym funduszem płac, działalność wydawniczą, realizację budżetu dokumentacji pracy Okręgów i wszystkich agent SBP.

PROTOKÓŁ

Z POSIEDZENIA PLENARNEGO ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

w dniu 28 I 1969 r. w Warszawie

Przyjęty porządek obrad:

1. Zagajenie.

2. Referat kol. I. Treichel na temat stanu prac nad Słownikiem biograficznym pracowników książki polskiej.

3. Przyjęcie protokołu posiedzenia plenarnego z 14 V 1968 r.
4. Sprawozdanie Prezydium z działalności w okresie maj—grudzień 1968 r.:
 - a) Sekretarza Generalnego
 - b) Skarbnika
 - c) Kierownika d/s Okręgów
 - d) Redaktora Naczelnego Wydawnictw SBP
5. Sprawozdanie z XXXIV Sesji IFLA
6. Dyskusja.
7. Wolne wnioski.

Do pkt 1. Zebranie zagałę Przewodniczący ZG kol. doc. dr Jan Baumgart, witając przybyłych członków Zarządu Głównego, przedstawicieli Komisji, Sekcji, Referatów i gości, wśród nich — po raz pierwszy obecnego na roboczym zebraniu Stowarzyszenia — przedstawiciela KC PZPR ob. Mieczysława Jagielskiego oraz Sekretarza ZG Związku Zaw. Pracowników Kultury i Sztuki, ob. R. Rutkowskiego.

Kol. Przewodniczący scharakteryzował krótko działalność SBP w okresie od poprzedniego plenarnego zebrania, poświęconego przede wszystkim dyskusji nad Tezami na V Zjazd PZPR w terenie. Prezydium ZG odbyło nadzwyczajne zebranie dla podsumowania dyskusji przedjazdowej, w której wysunięto szereg istotnych postulatów. Stowarzyszenie czynnie włączało się również do różnych akcji ogólnopństwowych, organizując wiele wystaw, np. na 50-lecie państwa polskiego.

Jesteśmy obecnie na etapie wdrażania ustawy bibliotecznej. Stowarzyszenie współpracuje w przygotowaniu rozporządzeń wykonawczych do ustawy. W stadium realizacji wkracza organizacja Rady Bibliotecznej, która będzie czuwała nad polityką biblioteczną w skali całego państwa. Wymienione wyżej elementy, jak również zainteresowanie naszymi sprawami ze strony KC PZPR, czego przejawem jest obecność na zebraniu tow. Jagielskiego, wskazują na istnienie warunków do dalszej wydajnej pracy SBP.

Do pkt 2. Kol. Irena Treichel poinformowała Zarząd Główny o trudnościach, na jakie natrafia wydanie Słownika biograficznego pracowników książki polskiej i prosiła Zarząd Główny o zaopiniowanie sprawy wydawnictwa i poparcie u miarodajnych czynników tak, aby I tom można było otrzymać już w roku 25-lecia PRL, a całość w ciągu najbliższego 5-lecia. Wydawca PWN pragnie mieć gwarancję zbytu w postaci zapewnienia zakupu odpowiedniej liczby egzemplarzy. Tę sprawę mógłby rozwiązać centralny zakup.

Zebranie jednogłośnie uchwaliło wniosek kol. J. Kołodziejkiej, by upoważnić Prezydium do wystąpienia do Ministerstwa Kultury i Sztuki w sprawie centralnego zakupu *Słownika* i w ten sposób ułatwić wydanie dzieła.

Do pkt 3. Kol. Przewodniczący poinformował, że wcześniej rozesłany do członków protokół z zebrania odbytego w dn. 14 V 1968 r. przyjmowany będzie w punkcie „wolne wnioski” i prosi o przygotowanie się do zgłoszenia ew. poprawek.

Do pkt 4. a) Ponieważ członkowie ZG otrzymali wcześniej pełny tekst sprawozdania, Sekretarz Generalny — kol. J. Kołodziejka — ograniczyła się do skomentowania rozesłanych materiałów.

Podkreśliła, że okres przygotowań do V Zjazdu PZPR charakteryzował się wzmoczoną aktywnością organizacji terenowych. W pracach przedjazdowych Okręgi utrzymywały bliski i dobry kontakt z Zarządem Głównym.

Główne postulaty występujące w dyskusji przedjazdowej to: konieczność szybkiej modernizacji budownictwa i wyposażenia bibliotek oraz oparcie działalności bibliotek na rachunku ekonomicznym; racjonalizacja pracy bibliotek w kierunku wyraźnego ograniczenia prac podstawowych i pomocniczych, opracowanie

praktycznych zasad współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów.

W ostatnim okresie prace Prezydium ogniskują się wokół 'spraw związanych z Ustawą biblioteczną. Wkład pracy członków Prezydium w tym zakresie jest bardzo duży. Podkreślić należy, że współpraca z Ministerstwem Kultury i Sztuki układa się na tym odcinku dobrze. Prezydium spotyka się z pełnym zrozumieniem stanowisk reprezentowanych przez Stowarzyszenie.

Kontakty Prezydium z Okręgami ożywiły się w okresie sprawozdawczym, choć w niejednakowej mierze. Z Okręgami lepiej pracującymi kontakty Zarządu Głównego są żywsze, a współpraca ze słabszymi często niewystarczająca. Nierównomiernie również działają Sekcje i Komisje, choć w sumie praca ich przebiega w sposób zadowalający.

Kol. J. Kołodziejska poinformowała Zarząd Główny, że w okresie 9 X—24 XII 1968 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki przeprowadziło kontrolę finansowo-skarbową w Biurze Zarządu. Poza drobnymi niedociągnięciami, nie stwierdzono żadnych poważniejszych uchybień.

Na zakończenie kol. Kołodziejska zwróciła się do Okręgów, które nie nadesłały sprawozdań — o ich dostarczenie.

b) Z powodu choroby kol. T. Bruszewskiego i nieobecności kol. Cygańskiej, kol. Jeżyński przedstawił sprawozdanie finansowe (zob. s. 97).

c) Kol. J. Kornecka omówiła działalność Okręgów (zob. s. 98) i nadto zwróciła uwagę, że terminy sprawozdań Okręgów i Zarządu Głównego nie pokrywają się.

d) Kol. Wł. Bartoszewski przedstawił główne problemy, które stanowią przedmiot troski Referatu Wydawniczego. Są to: walka o terminowe otrzymywanie maszynopisów; nieterminowość dostarczania przez autorów zamówionych prac powoduje niewykonanie produkcji wydawniczej, co rzutuje na zmniejszenie planów wyd. na rok następny; poprawa informacji o wydawnictwach SBP; Referat wydaje obecnie powielone „Informacje”; walka o poprawę terminowości czasopism — zwłaszcza wyrównanie opóźnień *Przeglądu Bibliotecznego*; sprawa składowania papieru i produkcji, która obecnie przedstawia się wręcz tragicznie. Referat wydawniczy sam tego zagadnienia nie potrafi rozwiązać.

Do pkt 5. Kol. J. Kołodziejska złożyła sprawozdanie z XXXIV Sesji IFLA, która odbyła się w dniach 18—24 VIII 1968 r. we Frankfurcie n/Menem. Wzięły w niej udział delegacje 32 krajów — na 52 uczestniczące w pracach IFLA.

Delegacja Polski w składzie: kol. J. Baumgart i kol. J. Kołodziejska była jedną z niewielu tak nielicznych delegacji. 2—4 osobowe delegacje przybyły tylko z nowych państw afrykańskich. W tej sytuacji delegacja nasza ani nie mogła wnieść w obrady wkładu, na jaki bibliotekarstwo polskie stać, ani nawet zapoznać się z bogatą problematyką prezentowaną w 14 sekcjach. Sprawa od lat żenującej liczebności delegacji Polski na IFLA powinna ulec rewizji w instancjach decydujących, gdyż obecny stan rzeczy wyrządza krzywdę nie tylko bibliotekarstwu polskiemu, ale i szerzej — kulturze polskiej. XXXIV Sesja IFLA przebiegała pod hasłem „Rola bibliotek i książki w społeczeństwie uprzemysłowionym”. Prezentowane były dwa stanowiska w określeniu funkcji biblioteki: biblioteka jako znakomicie wyposażone źródło informacji oraz pogląd, że urządzenia techniczne pomagają i ułatwiają pracę, ale nie zmieniają podstawowej funkcji biblioteki. Na posiedzeniu Sekcji Bibliotek Uniwersyteckich kol. Przewodniczący przedstawił referat opracowany przez kol. H. Sawoniaka nt. Potrzeba zorganizowania międzynarodowej bieżącej bibliografii bibliografii. Referat spotkał się z dużym zainteresowaniem słuchaczy.

Kol. J. Kołodziejska poinformowała, że materiały z XXXIV Sesji będą wydane w bieżącym roku w serii Przekładów Instytutu Książki i Czytelnictwa.

Do pkt 6. Kol. J. Korpała podkreślił w swoim przemówieniu, że Ustawa biblioteczna otworzyła „zielone światło” dla bibliotekarstwa polskiego. Zarząd Główny i wszystkie ognia Stowarzyszenia muszą zdobyć się na duży wysiłek, by wyciągnąć pełne wnioski z tego faktu. Ustawa zawiera wiele momentów dynamicznych i stwarza nowe perspektywy na przyszłość. Ważne jest, by czasopisma bibliotekarskie dały na swych łamach pełną wykładnię Ustawy.

Sprawą ważną był w ub. roku owocny udział Stowarzyszenia w dyskusji przed V Zjazdem Partii. Bibliotekarze włączyli do dyskusji całą problematykę społeczno-kulturalną. Należy obecnie podjąć wielką kampanię o rolę książki i bibliotek, ponieważ obecnie jest sprzyjająca atmosfera, czego dowodem jest m. in. otwarcie pewnych perspektyw dla budownictwa bibliotecznego. Istnieje również pilna potrzeba podjęcia planowych badań nad efektywnością działalności na odcinku kultury czytelniczej. Kol. Korpała prosi, by Prezydium systematycznie informowało o realizacji postulatów i wniosków zjazdowych i rezultatów zabiegów Zarządu Głównego na tym odcinku.

Na zakończenie kol. Korpała wyraża zadowolenie z uczestnictwa w zebraniu przedstawiciela KC, co stanowi wyraz przychylnego zainteresowania Partii pracami SBP.

Kol. St. Marcinkowski (Gdańsk) stwierdza, że informacje przekazywane do Zarządu Głównego nie oddały w pełni atmosfery dyskusji przedjazdowej. Było w niej wiele krytyki i pretensji m. in. o zbyt małe zainteresowanie sprawami bibliotek ze strony władz i instancji powiatowych. Dyskutowano, czy biblioteka ma być tylko instytucją pośredniczącą w stosunku do czytelników, czy powinna być ofensywna, kształtująca postawę czytelnika.

Księgozbiory społeczne są wciąż słabo wykorzystywane, a rozeznanie bibliotekarzy w literaturze społeczno-politycznej jest zbyt małe.

Wojewódzka konferencja partyjna w Gdańsku wiele miejsca poświęciła sprawom bibliotek, m. in. sprawie ich modernizacji, co pozwala rokować pewne nadzieje na przyszłość

Kol. M. Trzcńska — przewodnicząca Komisji Współpracy w Zakresie Udostępniania Zbiorów prosi o wypowiedzenie się Zarządu Głównego w sprawie dalszej pracy Komisji. W maju ub. roku złożyła bowiem obszernie sprawozdanie z wykonanych prac i zgromadzonych materiałów, prosząc o decyzję, co z tymi materiałami dalej robić. Nie posuwa się również naprzód pilna sprawa opracowania regulaminu wypożyczeń międzybibliotecznych.

Kol. Przewodniczący wyjaśnił, że sprawy Komisji prowadzonej przez kol. Trzcńską uległy zwłoce w związku z pracami nad Ustawą. Natomiast sprawa regulaminu wypożyczeń międzybibliotecznych od dawna leżąca w MKiS wchodził wreszcie na warsztat pracy Ministerstwa — do współdziałania z którym w tej sprawie z ramienia SBP wejdą kol. kol. Trzcńska i Kołodziejska.

Kol. M. Hudymowa — poruszyła sprawę konieczności utworzenia w Zarządzie Głównym 1 etatu urzędującego członka Prezydium. Działalność Stowarzyszenia jest już tak rozbudowana, że nie można jej realizować na zasadach pracy społecznej.

Kol. Baumgart wyjaśnia, że sprawa ta była już przedmiotem rozważań Prezydium, które zamierza wystąpić do MKiS z odpowiednimi wnioskami (o stały ryczałt dla Sekretarza Generalnego).

Kol. J. Kelles-Krauz — w związku z informacją kol. Treichel stawia wniosek o wystąpienie z prośbą do MKiS o zorganizowanie subskrypcji *Słownika* (dla

bibliotek do szczebla powiatowego) oraz do CRZZ, bibliotek wojskowych. SBP natomiast powinno rozpisać subskrypcję wśród członków. Ta forma załatwienia sprawy będzie dobrym punktem wyjścia do pertraktacji z wydawcą.

Sprawa liczebności delegacji polskiej na IFLA jest kompromitująca i świadczy o b. niskiej randze społecznej bibliotekarstwa w Polsce. Na tym odcinku zaznacza się zresztą od pewnego czasu widoczny regres. Świadczyć o tym może m. in. fakt odebrania lokalu biblioteki dzielnicowej we Wrocławiu i przyniesienie go dla administracji Teatru Pantomimy. Ilustracją jest również fakt, że na sesję naukową w sprawie roli bibliotek w kształtowaniu umysłowości studenta, na którą zaproszono pracowników naukowo-dydaktycznych wszystkich szkół wyższych Wrocławia, przybył tylko rektor i kilku pracowników naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kol. Kelles-Krauz sygnalizuje potrzebę drugiego wydania przepisów prawnych dla bibliotek publicznych oraz braku w zaspokajaniu potrzeb w zakresie bibliotekarskich wydawnictw fachowych przez Dom Książki we Wrocławiu, a także niezadowalające realizowanie prenumerat przez Administrację Wydawnictw SBP.

Kol. F. Szymiczek postuluje nowe, zaktualizowane wydanie *Informatora o bibliotekach PRL*. Wyraża również opinię, że SBP powinno — w porozumieniu z katedrami bibliotekoznawstwa — zająć się wydawaniem skryptów. Ponadto kol. Szymiczek zapytuje, czy ZG może mieć wpływ na utworzenie w Ministerstwie Zdrowia komórki bibliotecznej i jak przedstawia się sprawa inwentaryzacji zbiorów.

Kol. J. Baumgart wyjaśnił, że skrypty dla szkół wyższych wydawane są wyłącznie przez uczelnie. Projekt inwentaryzacji zbiorów znajduje się w stadium uzgadniania międzyresortowego. W sprawie utworzenia komórki bibliotecznej w Ministerstwie Zdrowia może ingerować jedynie delegat tego Ministerstwa.

Tow. M. Jagielski — Ustawa jest niewątpliwie dużym sukcesem bibliotekarstwa i kultury. Nie należy jednak mówić z tej okazji o „zielonym świetle”, bo istniało ono i przedtem, a sprawy związane z upowszechnieniem książki i czytelnictwa zawsze miały odpowiednią pozycję w PRL, czego dowodem jest m. in. rozbudowana sieć bibliotek i księgarni. Upowszechnienie książki jest pierwszym elementem ogólnej polityki kulturalnej państwa, choć trudności w rozwoju bibliotek jeszcze nie zostały do końca przezwyciężone. Polepszyła się już sytuacja materialna bibliotek i poprawiła się atmosfera w terenie, w radach narodowych. Zarówno Ustawa jak uchwały V Zjazdu mówią o istotnym kroku naprzód, m. in. o konieczności modernizacji i rozbudowy bazy poligraficznej, co się ściśle wiąże z upowszechnieniem książki. Powstanie Rady Bibliotecznej pozwoli na skuteczniejsze rozwiązywanie węzłowych spraw bibliotekarstwa. Są jednak sprawy trudne i długofalowe, jak np. budownictwo biblioteczne, które będą realizowane stopniowo, ale rozwiązanie wielu spraw zależy od nas samych, jak współpraca między poszczególnymi sieciami, opracowanie norm bibliotecznych, które należy wprowadzać w życie.

Jeśli idzie o funkcje biblioteki, to chyba wszyscy jesteśmy zgodni co do koncepcji humanistycznej, wychowującej aktywnie. Z tym się łączy sprawa kadr — wciąż jeszcze niedostatecznie rozwiązana, bo np. 50% bibliotekarzy gromadzkich ma zaledwie wykształcenie podstawowe. Bardzo wielką wagę należy przywiązywać do fachowych wydawnictw periodycznych i zwartych oraz do wszelkich form akcji szkoleniowej, żeby uzbroić bibliotekarzy do wypełniania ich zadań w zakresie kontynuacji pracy rozpoczętej przez szkołę.

Tow. M. Jagielski nie godzi się z pesymistycznymi ocenami pozycji bibliotekarstwa w Polsce. Ranga jego nie jest niska.

„Słownik pracowników książki polskiej” stanowi poważny przyczynek do badań nad historią kultury polskiej i z tego względu trzeba dążyć do wydania go; sprawą tą obiecuje zainteresować odpowiednie czynniki.

Wiadomo, że SBP ma wiele trudności: etatowe, lokalowe, wydawnicze; są to jednak sprawy szczegółowe, które rozwiązywać trzeba w drodze stałej współpracy, którą pragnie ze Stowarzyszeniem kontynuować i pomagać w pokonywaniu trudności.

Kol. J. Baumgart — dziękując za przemówienie oświadcza, że Zarząd Główny liczy na współpracę i pomoc tow. Jagielskiego.

Kol. S. Bożek — stwierdza osłabienie ofensywności Stowarzyszenia. Rzuca to na jego atrakcyjność dla bibliotekarzy różnych sieci. Należy przeprowadzić analizę naszego stanu organizacyjnego, ustalić, jakich mamy sprzymierzeńców, i zanalizować, jak z nimi współpracujemy, zarówno w centrali jak w terenie, nawiązać ściślejszy kontakt między Okręgami (np. spotkania w zespołach Okręgów). Pełne zebrania Referatu d/s Okręgów powinny odbywać się okresowo, a tymczasem takie zebranie było zorganizowane jednorazowo kilka lat temu. Zebrania Zarządu Gł., odbywające się co 1/2 roku, powinny wytyczać główne kierunki działalności dla całej organizacji na okres między zebraniem.

Kol. A. Bocheński prosi o interwencję w uregulowaniu sprawy ubytków i finansowej odpowiedzialności bibliotekarzy i czytelników. Zgłasza również zapytanie, czy nie można by uzyskać dodatku do emerytury dla posiadaczy odznaki honorowej SBP.

W podsumowaniu kol. J. Baumgart wyjaśnia: 1) projekt rozporządzenia o inwentaryzacji zbiorów ureguje również sprawę ubytków; 2) odznaki organizacyjne nie są związane z żadnymi korzyściami finansowymi; 3) ponieważ dopiero 14 Okręgów złożyło wnioski w sprawie zmiany wysokości składek członkowskich, sprawa uległa zwłoce; 4) Prezydium wystąpi do MKiS w sprawie centralnego zakupu *Słownika pracowników książki* oraz w sprawie ryczałtu dla urzędującego członka Prezydium.

Do pkt 7. a) W związku z mającym się odbyć w pierwszych dniach czerwca Krajowym Zjazdem Delegatów SBP Zarząd Główny jednogłośnie powziął uchwałę o liczbie delegatów z Okręgów: 1 delegat na każdą rozpoczętą setkę członków. Prezydium zwróciło się o możliwie wczesne nadsyłanie wniosków na Zjazd. Przyjęty w Szczecinie regulamin Zjazdu zostanie rozesłany do Okręgów z prośbą o zgłaszanie uwag tak, by można go uzupełnić i rozesłać w formie powielonej wszystkim delegatom. Przygotowania nowego projektu Regulaminu na podstawie zgłoszonych uwag podjął się kol. Badoń.

b) Kol. Baumgart poinformował przedstawicieli Okręgów o propozycji dyrektora Biblioteki ONZ zgłoszenia przez SBP kandydata do pracy w tej Bibliotece. W związku z tym Okręgi mogą nadesłać do dn. 1 III wnioski dotyczące osób spełniających wymagane warunki (wysokie kwalifikacje zawodowe, staż, wiek 30—40 lat, dobry stan zdrowia, znajomość 2 języków, w tym angielskiego). Po rozpatrzeniu wniosków Prezydium zgłosi odpowiednią kandydaturę do Ministerstwa Kultury i Sztuki.

c) Do końca kwietnia należy zgłaszać kandydatów do odznaki SBP.

d) Kol. Baumgart zgłosił w imieniu Prezydium wniosek Oddziału Kraków dotyczący podziału obecnego Okręgu na 2 Okręgi: wojewódzki i miejski. Wniosek został zatwierdzony przez ZG przy 1 głosie wstrzymującym się.

e) Jednogłośnie, bez poprawek, przyjęty został protokół z zebrania Zarządu Głównego z dnia 14 V.

f) Kol. Hudymowa wystąpiła z postulatem zgłoszenia przez ZG SBP do Frontu Jedności Narodu kandydatury bibliotekarza na posia do Sejmu, a przez Zarządy Okręgów kandydatur do rad narodowych. Jednocześnie kol. M. Hudymowa sugeruje wystąpienie do MKiS o uzyskanie pewnych uprawnień dla zasłużonych działaczy kultury (ulgowe bilety do teatrów, kin itp.).

g) Kol. W. Kozakiewicz — przewodnicząca Sekcji Bibliotek Szpitalnych — zaapelowała do Okręgów o nadsyłanie odpowiedzi na ankietę.

Na tym posiedzenie zakończono.

SPRAWOZDANIE SKARBNIKA

za 1968 rok

W sprawozdaniu niniejszym — ze względu na będące w toku prace sporządzenia bilansu, którego termin złożenia upływa 18 lutego — przedstawiamy jedynie niektóre dane (w sumach przedbilansowych) dotyczące gospodarki finansowej za rok 1968.

Po stronie dochodów	Preliminowane	Wykonane
1. Składki	219.500,—	257.036,—
2. Wpływy z wydawnictw	1.728.800,—	755.336,—
3. Dotacja MKiS na zrównoważenie budżetu	100.000,—	100.000,—
4. Dochody z zadań zleconych		20.500,—
5. Dotacja na Zjazd		110.000,—
6. Wpływy z prenumeraty 1968 r.	797.000,—	767.706,—
7. Przedpłata prenumeraty na 1969 r.		586.704,—
Ogółem dochody	2.845.300,—	2.597.282,—
Po stronie kosztów		
1. Zarządu Głównego	440.200,—	268.090,—
2. Wydawnictwa	2.123.400,—	770.747,—
3. Zjazdu Bibliotekarzy		110.000,—
4. Okręgów	290.600,—	201.340,—
5. Zadań zleconych		20.500,—
Ogółem koszty	2.854.200,—	1.359.677,—
Stan remanentów		
1. Wydawnictw zwartych		ok. 780.000,—
2. Czasopism		„ 133.000,—

Działalność wydawnicza za rok 1968 zamknie się przypuszczalnie zyskiem ok. 21.000 (w tym zysk na czasopiśmie ok. 36.000 i straty na wydawnictwach zwartych ok. 15.000,—).

Zysk na czasopiśmie jest pozorny, gdyż powstał na skutek nieukazania się 6 numerów *Przeglądu Bibliotecznego*, za który otrzymaliśmy prenumeratę (II półrocze 1967 i cały rok 1968).

Przy sporządzaniu bilansu, którego termin z roku na rok jest coraz krótszy, dużym utrudnieniem — jak zresztą i przy składaniu kwartalnych sprawozdań — jest opieszałość w nadsyłaniu rozliczeń przez Okręgi oraz niepełna dokumentacja, brak np. odpowiednich podpisów na dokumentach, a także nieprawidłowe rozliczanie składek członkowskich. Osobną sprawą jest nieprzebranie przez Okręgi własnych preliminarzy budżetowych i wydatkowanie sum niepreliminowanych, bez

uprzedniego uzgodnienia z Zarządem Głównym. Stawia to często Zarząd Główny w bardzo trudnej sytuacji z powodu niemożności uznania tych wydatków.

Zarząd Główny otrzymał zatwierdzenie budżetu na rok 1969, w którym bezosobowy fundusz płac został zmniejszony o 150 000 w stosunku do złożonego projektu. Konieczne ograniczenia będą wprowadzone przede wszystkim w wydatkach Zarządu Głównego oraz wydawnictw, ale może się również zdarzyć konieczność wprowadzenia pewnych zmian w preliminarzach Okręgów.

Zgodnie z dyskusją na poprzednim posiedzeniu plenarnym ZG, Prezydium zwróciło się do Okręgów o zgłoszenie wniosków dotyczących zmiany wysokości składek członkowskich. Niestety tylko 14 Okręgów (w tym 4 — w listopadzie br.) przysłało odpowiedzi, wobec czego sprawa nie mogła być przeanalizowana przez Prezydium.

W czasie (8 X — 24 XII 1968 r.) przeprowadzonej przez Ministerstwo Kultury i Sztuki kontroli gospodarki finansowej zwrócono uwagę na szereg uchybień i niedokładności, przede wszystkim natury formalnej. Kwestionowano m. in. sposób rozliczania się Okręgów ze składek członkowskich. Obecnie przy braku dokładnych danych dotyczących liczby członków płacących składki i ich zadłużeń nie można ustalić należności z tego tytułu.

SPRAWOZDANIE Z PRACY OKRĘGÓW SBP

za I półrocze 1968 r. złożone na posiedzeniu Zarządu Głównego w dniu 28 I 1969 r.

PRACE O CHARAKTERZE ORGANIZACYJNYM

Zebrania sprawozdawczo-wyborcze

Zebrania sprawozdawczo-wyborcze odbyły się w 4 Okręgach, a mianowicie: w Okręgu Łódź-Miasto 31 III 68 r., w Olsztynie, Rzeszowie 21 IV 68 i w Okręgu Stołecznym 29 V 68 r.

Zebrania Zarządów Okręgów

We wszystkich Okręgach odbyły się (w ilości od 2 do 27) zebrania Prezydiów Zarządów i zebrania plenarne, na których omawiane były sprawy bieżące, plany pracy i najpilniejsze problemy.

Zorganizowano nowe oddziały powiatowe w następujących Okręgach: Łódź-woj. 2 oddziały: w Piotrkowie Tryb. i Radomsku; Poznań-woj. — 2 oddziały: w Nowym Tomyślu i w Wolsztynie.

Stan liczbowy członków SBP w większości Okręgów nie uległ zmianom. Jedynie Okręg w Zielonej Górze poszczycić się może przyjęciem 132 nowych członków. Poza tym przyjęto nowych członków Stowarzyszenia w następujących Okręgach: w Koszalinie — 9 osób, Olsztynie — 10, Opolu — 11, Poznaniu-woj. — 23, Stołecznym — 18, m. Wrocławiu — 7.

Ogółem w okresie sprawozdawczym przybyło 210 nowych członków SBP.

PRACA O CHARAKTERZE MERYTORYCZNYM

Sesje i konferencje naukowe

W okresie sprawozdawczym w dalszym ciągu obchody 50-lecia SBP były okazją do organizowania sesji i konferencji naukowych podsumowujących i popularyzujących wkład Stowarzyszenia w ogólnokrajowy dorobek kultury i nauki.

W Warszawie Okręg Stołeczny zorganizował uroczystości jubileuszowe w formie ogólnego zebrania członków z referatem Heleny Więckowskiej pt. „SBP na terenie międzynarodowym w latach 1926—67”. Drugą dużą imprezą był zorga-

nizowany przez Zespół Historyczno-Pamiętnikarski „Wieczór wspomnień” poświęcony działalności bibliotekarzy warszawskich w okresie okupacji.

Okręg Warszawa - woj. zorganizował również uroczystą sesję popularno-naukową poświęconą 50 rocznicy SBP i 20-leciu bibliotek publicznych w woj. warszawskim z 3 referatami, które wygłosili: mgr A. Zwoliński na temat „50 lat SBP i 20 lat działalności bibliotek publicznych w woj. warszawskim”, doc. K. Świerkowski „Dzieje drukarstwa i księgarstwa w woj. warszawskim” oraz mgr E. Kostanecki na temat Biblioteki im. Zielińskich.

W Poznaniu odbyła się sesja naukowa bibliotekarzy m. Poznania i województwa, która zintegrowała środowisko bibliotekarskie łącznie z pracownikami ośrodków informacji i dokumentacji naukowej.

Ponadto Okręg Poznań - woj. zorganizował 2-dniową sesję naukową poświęconą 10. rocznicy istnienia Okręgu poznańskiego, a Okręg Katowice zorganizował wojewódzką uroczystość uczczenia 30-lecia SBP na Śląsku z referatami: kol. Piotra Stasiaka pt. „30-lecie SBP na Śląsku” i kol. J. Korpały na temat „Rola i zadania bibliotek w świetle ustawy o bibliotekach z dn. 9 IV 1968 r.”.

Natomiast Okręg Olsztyn zorganizował sesję naukową w związku z obchodami Roku Wojciecha Kętrzyńskiego. Sesja odbyła się w dniu 19 maja z 3 referatami, które wygłosili: dr J. Wróblewski na temat „Biblioteki na Warmii i Mazurach w czasach Wojciecha Kętrzyńskiego”, mgr Halina Keferstein na temat „Wojciech Kętrzyński jako bibliotekarz” oraz Maria Semerak nt. „Biblioteki powiatu kętrzyńskiego w okresie Polski Ludowej”. Ponadto w związku z tym Rokiem członkowie sekcji naukowej Stowarzyszenia wygłosili 27 odczytów o Wojciechu Kętrzyńskim. Tematem licznych zebrań, referatów i dyskusji w wielu Okręgach była ustawa biblioteczna, której projekt przedstawił na kwietniowej Sesji Sejmu członek Zarządu Okręgu Łódzkiego poseł Roman Kaczmarek.

Okręg Katowice zorganizował kilka zebrań poświęconych omówieniu Ustawy bibliotecznej i jej popularyzacji w społeczeństwie.

Okręg Bydgoszcz przeprowadził prelekcje w oddziałach na temat znaczenia realizacji Ustawy.

Okręgi Białystok i Lublin zorganizowały po 1 zebraniu poświęconym omówieniu Ustawy, jej znaczenia i perspektyw.

Okręg Kraków zorganizował konferencję szkoleniową z referatem doc. dra J. Korpały pt. „Co nam daje nowa Ustawa biblioteczna”.

Ponadto w Gdańsku z inicjatywy Zarządu Okręgu SBP odbyła się jednodniowa narada poświęcona problemom wypożyczania międzybibliotecznego, a w Rzeszowie odbyło się plenarne posiedzenie Zarządu Okręgu z udziałem przedstawicieli Kuratorium i Biblioteki Pedagogicznej poświęcone współpracy bibliotek powszechnych i szkolnych.

Lublin zorganizował prelekcję inż. arch. Wiesława Rzepki na temat „Budownictwo biblioteczne w USA” z przeżyciami, a Okręg Łódź - miasto odczyt doc. dr H. Więckowskiej pt. „Nauka o książce w Polsce Ludowej”.

Oddział SBP w Krakowie zorganizował 2 zebrań naukowe z referatem kol. dra E. Chełstowskiego na temat „Niektóre problemy dydaktyczne w pracy biblioteki szkoły wyższej” oraz doc. dra J. Baumgart'a na temat „Rola bibliotek i informacji naukowej w procesie dydaktycznym szkół wyższych”.

W Okręgu Stołecznym staraniem Sekcji Bibliotek Naukowych odbyły się dwa zebrań: jedno z odczytem Mirosławy Kocięckiej „O bibliotekach w Jugosławii” i drugie, na którym Sekretarz Generalny J. Kołodziejska podzieliła się swoimi wrażeniami z pobytu w USA.

Prawie wszystkie Okręgi zorganizowały na swoim terenie specjalne zebrania poświęcone problematyce VI Zjazdu SBP.

Działalność wydawnicza Okręgów

W zakresie prac wydawniczych Okręg Białystok kontynuuje opracowywanie bibliografii regionalnej, katalogu centralnego czasopism w bibliotekach i instytucjach na terenie miasta oraz prace nad słownikiem biograficznym ziemi białostockiej.

Sekcja bibliograficzna Okręgu Bydgoskiego podjęła opracowanie bibliografii druków woj. bydgoskiego.

W Okręgu Olsztyńskim członkowie sekcji naukowej opublikowali 8 artykułów naukowych i 6 popularnonaukowych.

Okręg Opole wspólnie z WiMBP opracowuje „Katalog Śląski obejmujący zbiory WSP, Muzeum, woj. archiwum i WiMBP”, w przygotowaniu jest „Informator o bibliotekach miasta Opola”.

W Okręgu Wrocław - miasto zostały zakończone prace nad „Informatorem o bibliotekach Wrocławia”.

Okręg Wrocław - woj. podjął natomiast pracę nad „Informatorem o bibliotekach dolnośląskich”.

Okręg Zielona Góra przygotowuje materiały do dalszych roczników *Bibliografii Ziemi Lubuskiej* oraz inicjuje publikowanie artykułów z życia SBP na łamach *Bibliotekarza Lubuskiego*.

Prace i inicjatywy o charakterze dokumentacyjnym z życia i działalności bibliotekarzy i bibliotek

Z nową i bardzo potrzebną inicjatywą wystąpił Zespół Historyczno-Pamiętnikarski działający przy Okręgu Stołecznym, a mianowicie opracował ankietę pt. „Walka o ochronę i upowszechnianie książki polskiej w latach 1939—1945”, która w ilości 3 000 egzemplarzy została rozesłana nie tylko do członków Okręgu Stołecznego, ale i do różnych ludzi spoza Stowarzyszenia (co do których istnieje przypuszczenie, że interesowali się i interesują tematem ankiety) oraz do zarządów wszystkich okręgów z prośbą o rozprawdzenie ankiety wśród tych bibliotekarzy, którzy w okresie okupacji działali i pracowali na terenie Warszawy. Niestety dotychczas wpłynęło bardzo niewiele odpowiedzi.

Sekcja Bibliotek Wojskowych sprowadzała opracowanie i wprowadzenie do WEP hasła pt. „Polskie biblioteki wojskowe”.

W Okręgu Koszalińskim podjęto prace przygotowawcze nad wydaniem materiałów dotyczących działalności bibliotek publicznych w woj. koszalińskim, które mają stanowić pamiętkowe wydawnictwo z okazji oddania WiMBP nowego gmachu w 1970 roku.

Działalność sekcji, komisji i zespołów

W różnych Okręgach przejawia się i rozwija różnorodnie. I tak np. w Okręgu Bydgoskim żywą działalność przejawia sekcja bibliograficzna. W Gdańsku działają 2 sekcje: sekcja bibliotek związkowych i sekcja bibliotek szkolnych, w Katowicach sekcja czytelnictwa dzieci i młodzieży, w Olsztynie natomiast sekcja nauka i sekcja bibliotek wojskowych. Najwięcej sekcji działa w Okręgu Koszalińskim i Stołecznym; są to sekcje: bibliotek szkolnych, bibliotek fachowych, bibliotek publicznych, bibliotek naukowych, bibliotek wojskowych; po-

nadto w Okręgu Stołecznym działa Zespół Historyczno-Pamiętnikarski, a w Okręgu Koszalińskim sekcja bibliotek związkowych.

W Rzeczowie wielką popularnością cieszą się tzw. „spotkania bibliotekarzy” różnych typów bibliotek. Są to spotkania o charakterze kameralnym przy czarnej kawie, ale z problemowymi referatami naukowymi.

Wycieczki szkoleniowe, kursy, tzw. wymiana doświadczeń są w dalszym ciągu najbardziej atrakcyjnymi formami działalności Stowarzyszenia i są przeważnie prowadzone w ramach pracy merytorycznej poszczególnych sekcji.

W okresie sprawozdawczym zostały zorganizowane następujące wycieczki szkoleniowe:

W Okręgu Stołecznym odbyła się wycieczka szkoleniowa Sekcji Bibliotek Powszechnych do Pułtuska (120 osób).

Okręg Poznań zorganizował dwie 3-dniowe wycieczki: jedną do Nowego Tomysła, Szczecina i Świnoujścia, drugą (47 osób) do Łodzi, Kielc i Lublina.

W Okręgu Poznań-woj. zostały zorganizowane 4 wycieczki przez Oddziały Powiatowe oraz 1 wycieczka Sekcji Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych do Koszalina.

Okręg Olsztyn zorganizował 2-dniową wycieczkę do Gniezna, Poznania i Kórnika (48 osób).

Okręg Wrocław zorganizował jedną wycieczkę do Gdańska.

Okręg Łódź-woj. przeprowadził wymianę doświadczeń w zakresie służby informacyjno-bibliograficznej z bibliotekarzami z NRD. Była to druga część tej wymiany. Trzech pracowników Biblioteki z Oranienburga zwiedziło 6 powiatowych i miejskich bibliotek publicznych, 2 biblioteki gromadzkie, ponadto Oddział Muzeum Narodowego w Łowiczu, Warszawie i Bibliotekę Narodową.

Sekcja Bibliotek Fachowych Okręgu Stołecznego zorganizowała 5-dniowy kurs z zakresu kodowania kart obreźnie perforowanych; w kursie wzięło udział 20 osób.

Prace nad prototypami mebli bibliotecznych

Nowym elementem w pracy Stowarzyszenia stała się inicjatywa w zakresie sporządzania prototypów mebli i urządzeń bibliotecznych.

Sekcja Racjonalizacji Okręgu Wrocław-woj. przy współudziale z Dyrekcją WIMBP doprowadziła do wykonania prototypów regałów bibliotecznych. Dużym osiągnięciem w tym zakresie była wystawa nowoczesnego sprzętu bibliotecznego, zorganizowana w dn. 25—28 V 1968 r. przez Okręg Szczeciński, przy współpracy z WIMBP.

Udział w obchodach Dni Oświaty, Książki i Prasy oraz Dnia Działacza Kultury

Wszystkie Okręgi i Oddziały włączyły się — jak co roku — aktywnie w organizację obchodów. Specjalnie jednak uroczysty charakter miał Obchód Dnia Bibliotekarza w Okręgu Olsztyńskim w dn. 21 V w Kętrzynie, w tamtejszej Bibliotece Powiatowej, która wraz z innymi instytucjami kulturalnymi mieści się w odbudowanym zamku. Referat wygłosiła kol. J. Kelles-Krauz z Wrocławia pt. „Dzieje Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”. Spotkanie, w którym uczestniczyli przedstawiciele władz powiatowych, organizacji społecznych i młodzieży, poprzedzone było zespołową wycieczką 82 bibliotekarzy z terenu województwa i Olsztyna do kwatery Hitlera w Gierłochy.

Natomiast Wrocław zorganizował uroczystą sesję poświęconą zagadnieniom czytelnictwa, z udziałem pisarza Romualda Cabaja i artysty drukarza Jana Kuglina.

Członkowie Zarządu Okręgu Łódź - miasto wygłosili w dniach Oświaty następujące odczyty dla różnych środowisk:

— mgr R. Kaczmarek — „Główne problemy kultury polskiej” i „O tradycjach literackich Łodzi”.

— mgr M. Kuna: „Początki drukarstwa w Polsce”, „Książka w dziejach kultury polskiej”, „Prawda i mity o twórcy czarnej sztuki”.

Okręg Rzeszowski zorganizował szereg wystaw książek w powiatach i spotkań autorskich m. in. z Władysławem Machejkiem w Sanoku i Wandą Żółkiewską w Łańcucie.

ODZNACZENIA PAŃSTWOWE

Z okazji Dnia Działacza Kultury następujący kol. kol. otrzymali odznaczenia państwowe:

Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski: Marian Słobdzian (Poznań), Jan Szubert (Ostrów Wlkp.), Halina Olszewska (Mława), Klara Lis (Swiebodzice — Wrocław-woj.).

Złoty Krzyż Zasługi: Irena Kopeć (Koszalin), Sabina Sujeczka (Łódź).

Oznakę Zasłużonego Działacza Kultury otrzymało 28 osób (z woj. Kielce, Koszalin, Kraków, Łódź, Poznań, Warszawa i Wrocław).

SPRAWOZDANIE REFERATU WYDAWNICZEGO

za okres 1 maja — 31 grudnia 1968 roku

(złożone na posiedzeniu Zarządu Głównego dn. 28 I 69 r.)

W ciągu 7 miesięcy okresu sprawozdawczego ukazało się nakładem SBP 6 pozycji o łącznej objętości 83,75 ark. druk., 89,93 ark. wyd. w łącznym nakładzie 33810 egzemplarzy. Były to:

1. *Literatura Piękna 1966*. Adnotowany rocznik bibliograficzny, 27,75 ark. druk., 32,84 ark. wyd., 6250 egz.
2. *Literatura Piękna dla Dzieci i Młodzieży 1966*. Adnotowany rocznik bibliograficzny. 5 ark. druk., 5,7 ark. wyd., 5180 egz.
3. J. Makaruk *Autor przybywa*, 7,7 ark. druk., 3,86 ark. wyd. 5232 egz.
4. W. Kozakiewicz *Czytelnictwo chorych*, 5,25 ark. druk., 2,25 ark. wyd., 3200 egz.
5. *Informator Bibliotekarza i Księgarza 1969*, 17 ark. druk., 12,27 ark. wyd., 3200 egz.
6. T. Zarzębski *Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych*, 23,25 ark. druk., 32,1 ark. wyd., 3200 egz.

W końcowym stadium produkcji znajdują się (z planów lat ubiegłych): J. Korpała *Dzieje bibliografii* oraz J. Bornsteinowa *Uniwersalna klasyfikacja dziesiętna*.

Rocznik 8 *Z Doświadczeń Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych* jest w stadium łamania w drukarni (plan roku 1968), w składzie zaś *Literatura Piękna 1967*. Ta ostatnia pozycja (z przyczyn od nas niezależnych) ukaże się z dużym opóźnieniem.

Referat Wydawniczy przewiduje skierowanie do produkcji w ciągu I kwartału br. następujących pozycji z planów lat ubiegłych:

1. M. Dembowska *Metoda bibliografii polskiej K. Estreichera*.
2. L. Opławska, H. Wiącek *Księgozbiory podręczne dla bibliotek gromadzkich i powiatowych*.

3. J. Grycz, W. Borkowska *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego.*

Wydawnictwo nie otrzymało jeszcze maszynopisu pracy (w ostatecznej wersji) *Statystyka dla bibliotekarzy* M. Czarnockiej i J. Wojtyniak, którą autorzy zobowiązują się skorygować, zgodnie z uwagami recenzentów, do dnia 31 maja 1969 r. (Jest to pozycja z planu 1966 r.). Wydawnictwo oczekuje nadesłania maszynopisów prac: K. Świerkowskiego *Zarys księgoznawstwa* oraz *Historii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich* (obie pozycje z planu 1967 r.).

Praca J. Stachelskiej *Poznajemy książki dla dzieci* oraz S. Jarzębowski, J. Kołatajowej i W. Baszyńskiej *Stużba informacyjna* muszą być przesunięte do planów lat późniejszych, przy czym ostatnia z tych książek ze względu na nieuzgodnienie koncepcji pracy.

Plan roku 1969 — oprócz wyżej wymienionych „poślizgów” — przewiduje wydanie 10 pozycji:

1. *Informator Bibliotekarza i Księgarza na r. 1970.*
2. *Literatura Piękna za rok 1968* (wraz z nadbitką).
3. *Z Doświadczeń Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych. Rocznik 9.*
4. M. Getter *Wrzesień 1939 w książce, prasie i filmie. Poradnik bibliograficzny.*
5. W. Kiedrzyńska *Powstanie warszawskie w książce, prasie i filmie. Poradnik bibliograficzny.*
6. A. Łasiewicka, F. Neubert *Bibliografia literatury dla dzieci. Przekłady.*
7. J. Czarnecka *Układ katalogu rzeczowego dla bibliotek gromadzkich.*
8. R. Przelaskowski *Zagadnienia organizacyjne bibliotek.*
9. *Księga VI Zjazdu SBP.* (Odbitka z zesz. 1/2 1968 r. *Przeglądu Bibliotecznego*, skierowanego do produkcji we wrześniu 1968 r.).

Wydawnictwo uzyskało — zgodnie z przyjętą w wydawnictwach praktyką i wnioskami Komisji Wydawniczej SBP oraz uchwałą Plenum ZG SBP z 14 V 1968 — zezwolenie z Ministerstwa Kultury i Sztuki na spisanie na straty pozostałości nakładów niektórych przestarzałych wydawnictw zwartych oraz starych numerów czasopism (do 1965 r.) z przeznaczeniem ich częściowo do bezpłatnego rozdawnictwa a częściowo na przemiał. Zezwoleniem tym objęte są: roczniki 1961 i 1964 *Informatora Bibliotekarza i Księgarza*, *Literatura Piękna* (wraz z nadbitką *Literatura Piękna dla Dzieci i Młodzieży*) za lata 1961, 1963 i 1964, *Rocznik III Z Doświadczeń Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych*, tomy III i IV *Bibliotekarstwa powszechnego*, album *Z książką w świat, Ogólnokrajowa narada bibliografów*, J. Pelcowa *Organizacja bibliografii za granicą* i J. Korpała *poradnik bibliograficzny Technika i wynalazki*.

Równocześnie obniżona została za zgodą Ministerstwa ze zł 70,— na zł 20,— cena *Informatora o bibliotekach w PRL.* (Nakład tego wydawnictwa wynosił 7900 egz. Remanent w chwili obecnej wynosi 3794 egz.).

W okresie sprawozdawczym w dalszym ciągu występowały trudności w terminowym ukazywaniu się czasopism. Do końca 1968 r. ukazało się 10 numerów *Bibliotekarza i Poradnika Bibliotekarza* oraz numery 1 i 2 za rok 1967 *Przeglądu Bibliotecznego*.

W toku reorganizacji redakcji kwartalnika *Przegląd Biblioteczny* i miesięcznika *Bibliotekarz* funkcja sekretarza redakcji *Przeglądu Bibliotecznego* powierzona została kol. mgr Tadeuszowi Zarzębskiemu, zaś *Bibliotekarza* kol. mgr Jerzemu Majowi.

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

CZESŁAW KOZIOŁ

17 VII 1909 — 26 III 1968

Przeszły rok minął od śmierci Czesława Kozioła, wybitnego bibliotekarza, prawnika, teoretyka i działacza naszego zawodu.

Odszedł nagle w najpełniejszym okresie swej pracy twórczej i aktywności zawodowej. Odszedł nieomal w przeddzień uchwalenia przez Sejm PRL Ustawy o bibliotekach, nad którą przez ostatnie 10 lat życia pracował tak usilnie, wnosząc w jej ostateczny kształt swą wielką wiedzę bibliotekarską i nabyty w ciągu wielu lat pracy organizacyjno-administracyjnej kunszt prawniczy.

Fakt, że nie było Mu dane ujrzeć w realnym kształcie jednego z głównych dzieł Jego życia — ustawy o bibliotekach, zamyka tragicznym akordem to pracowite życie, całkowicie poświęcone bibliotekarstwu polskiemu, którego zadania i cele ściśle wiązał z ogólną polityką kulturalną kraju, z budową i rozbudową Polski Ludowej.

Urodzony w okresie zaborów w rodzinie robotniczej, osobowość swą i światopogląd kształtował Czesław Kozioł w epoce II Rzeczypospolitej, nie ulegając jednak ani wpływom rządzącego obozu sanacyjnego, ani klerykalno-zachowawczej opozycji endeckiej. Swej postawie patrioty i działacza oświatowego dał wyraz w okresie okupacji hitlerowskiej, biorąc czynny udział w organizowaniu tajnego nauczania na terenie powiatu nowotarskiego.

Nie deklarując się organizacyjnie, był zawsze człowiekiem szerokiego horyzontów myślowych. Słowem i czynem opowiadał się za linią polityczną i ideologiczną socjalizmu, wnosząc swój wkład w jego budowę i umacnianie w naszym kraju.

Do zawodu bibliotekarskiego wszedł ze szkolnictwa, do którego zdobył przygotowanie na 2-letnim pedagogium w Krakowie. Dalsze studia, już o nastawieniu bibliotekarskim, kontynuował i zakończył dyplomem na Wolnej Wszechnicy Polskiej, aby uwieńczyć je po latach (w 1955 r.) stopniem magistra bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Warszawskim.

Z 38 lat pracy zawodowej 33 lata poświęcił Czesław Kozioł bibliotekoznawstwu, do którego wszedł od razu z poważnym dorobkiem jako organizator Centrali Bibliotek Ruchomych TSL w Nowym Targu w latach 1935—1936. Odtąd działalność swoją poświęca głównie bibliotekarstwu powszechnemu, będąc jednym z pionierów tworzenia nowej rzeczywistości bibliotekarskiej w odbudowującej się na nowych podstawach państwowości polskiej. W ciągu ostatnich 12 lat życia na odpowiedzialnym stanowisku dyrektora (lub wicedyrektora) Centralnego Zarządu Bibliotek, a następnie Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki kierował całokształtem spraw bibliotecznych.

Niezależnie od wieloletniego powiązania służbowego z administracją biblioteczną, działalność bibliotekarska i zainteresowania Czesława Kozioła były wszechstronne i wielokierunkowe. Brał czynny udział w pracach Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W latach 1947—1958 był redaktorem miesięcznika *Bibliotekarz*. Zabiegał wówczas o wypełnianie kolejnych zeszytów pisma najwartościowszymi treściami zawodowymi, starał się o wiązanie spraw fachowych z dokonującymi się w kraju przemianami społecznymi, kulturalnymi i gospodarczymi.

Rozwijał też własną bogatą twórczość pisarską, zawodową i publicystyczną, związaną z bibliotekarstwem i czytelnictwem.

Bibliografia prac Cz. Koziola, rozpoczętych pierwszym artykułem w 1936 r., obejmuje 117 pozycji (dwie ostatnie ukazały się pośmiertnie w *Przeglądzie Bibliotecznym* 1967 zesz. 3/4 i w radzieckim czasopiśmie *Bibliotekovedenie i Bibliografija za Rubieżom* vyp. 25 (1968). Ponadto ukazało się w *Bibliotekarzu* kilkanaście Jego artykułów wstępnych — niepodpisanych. Zestawienie tych prac odzwierciedla różnorodność zainteresowań i szeroki zakres wiedzy zawodowej Czesława Koziola. Czytelnictwo, problemy kształcenia, zagadnienia organizacyjne, a w ostatnich latach ekonomizacja i wdrażanie techniki do prac bibliotekarskich stały w centrum Jego zainteresowań.

Dzięki zamiłowaniu filologicznym i opanowaniu kilku języków mógł Cz. Koziół swobodnie czerpać z literatury zagranicznej i uzupełniać wiedzę zdobytą tą drogą przez konfrontację z autopsji wielu bibliotek i systemów organizacji bibliotekarstwa w różnych krajach, które poznawał w czasie wyjazdów służbowych na konferencje, seminaria czy sesje Rady IFLA, podczas studiów stypendialnych lub wyjazdów odbywanych w ramach wymiany kulturalnej.

Nie zaniedbał też działalności dydaktycznej, która była przecież punktem wyjściowym Jego zawodowej kariery. W początkowym okresie pracy bibliotekarskiej często podejmował się funkcji wykładowcy na różnych kursach czy seminariach. Zdobyty i pogłębiany stałą pracą nad sobą zasób wiedzy bibliotekarskiej pozwolił Mu, począwszy od 1964/65 r. akad., na podjęcie wykładów na Katedrze Bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Warszawskim, które prowadził do końca życia.

Zainteresowania i zamiłowania Czesława Koziola nie ograniczały się tylko do spraw szeroko pojętego bibliotekarstwa. Jego niezwykle chłonny i wrażliwy umysł ogarniał wiele dziedzin z zakresu kultury i różnych dyscyplin nauk. Dużo zainteresowania poświęcał statystyce, z wielką wnikliwością i twórczą inwencją interpretując dane liczbowe i wskaźniki. Ogromne czytanie zawodowe uzupełniał lekturą z różnych dziedzin, nie wyłączając literatury pięknej. Mimo tak licznych obowiązków służbowych, własnych prac teoretycznych i praktycznych znajdował jeszcze czas na teatr, film, koncert. Był też wyśmienitym mówcą, a wybitne poczucie humoru kazało zawsze słuchać Go z napięciem i ciekawością.

Straciliśmy z Jego odejściem z naszego grona wybitnego bibliotekarza, ofiarnego działacza społecznego, dobrego kolegę, prawego człowieka.

Za zasługi dla bibliotekarstwa Państwo Ludowe odznaczyło Czesława Koziola Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Dziesięciolecia, Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury, Brązowym Medalem „Za zasługi dla obronności kraju”.

Na VI Zjeździe Bibliotekarzy Polskich w 1968 r. otrzymał — jako jeden z pierwszych — Honorową Odznakę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Ewa Pawlikowska

U w a g a: Obszerny artykuł poświęcony Czesławowi Koziolowi oraz bibliografia jego prac zob. *Bibliotekarz* R. 35: 1968 nr 7/8 (J. Czarnecka: „Czesław Koziół” 1906—1968. s. 175—183; J. Czarnecka, D. Stępniewska: *Bibliografia prac Czesława Koziola*. s. 184—187) (Red.).

KRONIKA KRAJOWA

BYDGOSZCZ

W dniach 4—7 grudnia 1968 r. w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Bydgoszcy odbyła się międzywojewódzka konferencja metodyczna kierowników i wykładowców Wojewódzkich Punktów Konsultacyjnych Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy z województw: białostockiego, bydgoskiego, Gdańska—Gdyni, koszalińskiego, olsztyńskiego, poznańskiego, szczecińskiego i zielonogórskiego. Na konferencji wygłoszono następujące referaty: Metody nauczania nauki o książce na korespondencyjnych kursach POKKB (mgr H. Dubowik), Metody nauczania bibliografii (mgr S. Wisłocka), Metody nauczania bibliotekarstwa (mgr M. Mazurkiewicz), UKD a katalog rzeczowy (mgr J. Czarnecka).

Z okazji Krajowego Zjazdu Literatów, który odbył się w Bydgoszcy w dniach 7—9 lutego 1969 r., w bibliotekach związkowych zorganizowano szereg spotkań pisarzy z załogami fabryk. Miejska Biblioteka Publiczna przygotowała do tych spotkań materiały biograficzne i bibliograficzne.

Z początkiem 1969 r. Wojewódzka Biblioteka Publiczna województwa bydgoskiego zlokalizowana dotychczas w Toruniu została przeniesiona do Bydgoszcy i mieści się przy ul. Jagiellońskiej 5.

Pedagogiczna Biblioteka Miejska została przeniesiona z Bydgoszcy do Torunia i mieści się obecnie przy Placu Świerczewskiego.

KRAKÓW

W dniach 2—7 grudnia 1968 r. odbył się w Krakowie kurs dla nie przeszkolonych dotychczas pracowników informacji. Organizatorem kursu była Krakowska Pracownia Organizacji Informacji Naukowej ODIIN PAN. W kursie wzięło udział 30 słuchaczy. Celem kursu było zapoznanie uczestników z problematyką pracy informacyjnej oraz praktyczne zaznajomienie ich z warsztatem i metodami działania większych i sprawniej funkcjonujących oddziałów informacji naukowej bibliotek Krakowa.

Projektuje się kontynuację rozpoczętego szkolenia w formie krótkich kursów poświęconych szczegółowym problemom pracy dokumentacyjno-informacyjnej.

W dniach 20—21 stycznia 1969 r. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie zorganizował sesję naukową z okazji 200. rocznicy urodzin Jerzego Samuela Bandtkiego. Wygłoszono następujące referaty: J. S. Bandtkie jako bibliotekarz i bibliotekoznawca (doc. dr Zofia Ciechanowska); J. S. Bandtkie jako księgoznawca (dr Anna Kamińska); J. M. Ossoliński i J. S. Bandtkie — dzieje przyjaźni (dr Ryszard Ergetowski, mgr Adam Skura). Ponadto wygłoszono komunikaty: Ambroży Grabowski i J. S. Bandtkie (prof. dr Karol Estreicher); Biblioteka prywatna J. S. Bandtkiego (dr Karol Lewicki).

LUBLIN

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie otrzymał od Polonii Australijskiej cenny dar książkowy. Nadesłane książki dotyczą wyłącznie Australii, wśród nich znajduje się dziesięciotomowa „The Australian Encyclopedia”. Decyzją Senatu księgozbiór przekazano Bibliotece Głównej.

WARSZAWA

W dniach 10—12 października 1968 r. odbyła się w Warszawie konferencja naukowa poświęcona problemom konserwacji papieru i pergaminu. Konferencję zorganizowało Ministerstwo Kultury i Sztuki — Ośrodek Dokumentacji Zabytków. Tematyka referatów dotyczyła głównie współczesnych metod profilaktyki i konserwacji papieru. Wygłoszone referaty i komunikaty zostaną opublikowane w *Bibliotece Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*, wydawanej przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków.

W 1968 r. Biblioteka PAN w Warszawie obchodziła 10-lecie swego istnienia jako samodzielna placówka naukowa PAN. Z tej okazji Sekretarz Naukowy PAN przyznał specjalne nagrody długoletnim pracownikom Biblioteki: kustoszom dypl. Marii Janeczki i mgr Helenie Michałowicz, st. bibliotekarzowi mgr Stefanowi Siłwie i st. magazynierem Józefowi Frejerowi i Kunegundzie Sałackiej.

*

W dniach 10—11 lutego 1969 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie odbyła się III konferencja kierowników oddziałów bibliotek zakładowych w bibliotekach głównych uniwersytetów, poświęcona problemom organizacyjnym bibliotek zakładowych. W oparciu o referat mgr Anny Romańskiej, wicedyr. BUW, uczestnicy konferencji rozpatrzyli aktualną sytuację organizacyjną bibliotek i wysunęli wnioski w sprawie struktury sieci bibliotecznej uniwersytetów, bazy materialnej bibliotek zakładowych, zakresu i form nadzoru bibliotek głównych nad siecią — na tle zmian dokonujących się w strukturze uniwersytetów.

*

Z okazji setnej rocznicy urodzin Nadzieży Krupskiej, towarzyszyki życia i pracy W. I. Lenina, która odegrała również wybitną rolę w rozwoju bibliotekarstwa radzieckiego, odbyła się w dniu 25 II 1969 r. konferencja naukowa zorganizowana przez Dom Kultury Radzieckiej przy współudziale Instytutu Pedagogiki UW i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich — z referatem prof. dra Ł. Kurdybacy pt. „Działalność i poglądy N. Krupskiej na rolę biblioteki w oświacie pozaszkolnej”. Na uroczystej sesji zorganizowanej z tej samej okazji w dniu 26 II przez Towarzystwo Przyjaciół Polsko-Radzieckiej, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Wydział I Polskiej Akademii Nauk i Dom Kultury Radzieckiej, doc. dr M. Dembowska wygłosiła komunikat naukowy pt. „Rola bibliotek w organizacji nauki i kultury w ujęciu N. Krupskiej”.

*

Dyrekcja Biblioteki Narodowej w porozumieniu z Dyrekcją CIINTE zorganizowała w dniu 28 lutego 1969 r. naradę roboczą środowiska warszawskiego na temat stosowania w Polsce elektronicznych maszyn cyfrowych do przetwarzania danych w bibliotekarstwie i informacji. W zebraniu wzięli udział przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Sztuki, KNiIT, ODiIN PAN, CIINTE, Instytutu Maszyn Matematycznych PAN, Zakładu Elektronicznej Techniki Obliczeniowej, Zakładu Obliczeń Numerycznych UW, Księgarskiego Ośrodka Bibliograficznego, Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW oraz Bibliotek: Narodowej, Jagiellońskiej i Uniwersyteckiej w Warszawie. Przedstawienie dotychczasowych doświadczeń było podstawą do dyskusji na temat skoordynowania wysiłków nad stworzeniem możliwości szerszego podjęcia prac badawczych i eksperymentalnych w dziedzinie maszynowego przetwarzania danych dla potrzeb bibliotek i informacji naukowej.

*

W dniach 10—16 III 1969 r. odbył się kolejny cykl wykładów dwuletniego kursu szkoleniowego z zakresu informacji naukowej, organizowanego przez ODiIN PAN dla pracowników informacji placówek PAN i bibliotek szkół wyższych podległych MOiSzW.

*

W dniach 17—19 marca 1969 r. odbyło się w Warszawie II Seminarium Kół Naukowych Studentów Bibliotekoznawstwa Uniwersytetów Warszawskiego i Wrocławskiego nt. działalności informacyjnej. Wygłoszono następujące referaty:

1. Informacyjna rola polskich czasopism naukowych XVIII wieku (Kolo Naukowe — Wrocław);
2. Kształcenie kadry bibliotecznej dla służby informacyjnej (Kolo Naukowe — Warszawa);
3. Z problematyki dokumentacji i informacji naukowej w zakresie nauk społecznych, zwłaszcza księgoznawstwa (Kolo Naukowe — Wrocław);
4. Informacyjna funkcja muzeum książki (Kolo Naukowe — Wrocław);
5. Doniesienie o przeprowadzonych badaniach nad informacyjną rolą wystaw książki (Kolo Naukowe — Warszawa);
6. Technika w służbie informacji (Kolo Naukowe — Warszawa);
7. Informacja naukowa i dokumentacja w zastosowaniu do bibliografii i bibliotekoznawstwa (Kolo Naukowe — Wrocław).

KRONIKA ZAGRANICZNA

XXXIV SESJA RADY NACZELNEJ IFLA

W obradach, które toczyły się w dniach 18—24 sierpnia 1968 r. we Frankfurcie nad Menem, wzięło udział 406 uczestników z 32 krajów. Polskę reprezentowali — Przewodniczący SBP doc. dr Jan Baumgart i Sekretarz Gen. dr Jadwiga Kołodziejska.

Temat wiodący Sesji brzmiał: „Rola książki i biblioteki w społeczeństwie uprzemysłowionym”. Referaty wprowadzające do zagadnienia wygłosili: prof. dr W. Rüegg, rektor uniwersytetu we Frankfurcie i dr. J. Morpurgo, dyrektor National Book League (Londyn). Obaj podkreślali dużą rolę książki również w przyszłym społeczeństwie.

Podczas obrad Sekcji Bibliotek Narodowych i Uniwersyteckich dyskutowano program współpracy międzynarodowej w zakresie katalogowania. Jedno z posiedzeń Sekcji Bibliotek Powszechnych poświęcone było kształceniu fachowemu pracowników bibliotek powszechnych obsługujących społeczeństwo uprzemysłowione. Obrady Sekcji Bibliotek Specjalnych odbywały się częściowo wspólnie z Komisją Bibliograficzną. Na obrady tej Komisji przesłane były z Polski — referat mgra H. Sawoniaka „Potrzeba zorganizowania międzynarodowej bieżącej bibliografii bibliografii” oraz sprawozdania — doc. dr M. Dembowskiej „Prace bibliograficzne i dokumentacyjne Biblioteki PAN w Warszawie”, prof. S. Konopki „Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie i jej prace w dziedzinie bibliografii i dokumentacji” i dr H. Uniejewskiej „Prace bibliograficzne Biblioteki SGPiS w Warszawie”. Komisja Kształcenia Bibliotekarzy zajęła się głównie zagadnieniem włączenia do studiów bibliotekarskich nauki o informacji, a Komisja Katalogów Centralnych i Wyposażenia Międzynarodowego wystąpiła z wnioskiem opracowania nowego międzynarodowego wykazu centralnych katalogów.

(Bibliographie. Documentation. Terminologie. 1968 nr 6 s. 258-259
Zentrablatt für Bibliothekswesen 1969 nr 2 s. 79-96).

I MIĘDZYNARODOWA NARADA NA TEMAT KSZTAŁCENIA BIBLIOTEKARZY DZIECIĘCYCH

Odbyła się ona w dniach 16 i 17 sierpnia 1968 r. we Frankfurcie nad Menem. Zorganizowana przez Podsekcję Bibliotek Dziecięcych IFLA zgromadziła 25 delegatów z 16 krajów. Obrady dotyczyły kształcenia pracowników bibliotek powszechnych oraz współpracy z innymi organizacjami jako podstawy tego kształcenia.

(Der Bibliothekar 1969 nr 1 s. 47).

ROZWÓJ PRAC NAD ŚWIATOWYM SYSTEMEM INFORMACJI NAUKOWEJ

W toku rozwijających się prac nad realizacją programu UNESCO dotyczącego światowego systemu informacji naukowej została zorganizowana w lipcu 1968 r. w Paryżu druga sesja Centralnego Komitetu zajmującego się tym zagadnieniem. Komitet nosi nazwę ICSU - Unesco Central Committee to Study the Feasibility of World Science Information System. Następne, trzecie z kolei spotkanie odbędzie się w 1969 r.

Prowadzeniem badań dotyczących poszczególnych problemów systemu zajmują się komisje: Oceny, kompresji i organizacji informacji naukowej, Normalizacji w zakresie przekazywania podstawowych danych bibliograficznych, Indeksów i klasyfikacji, Potrzeb w zakresie badań naukowych, Problemów językowych, Krajów rozwijających się i problemów włączenia ich do systemu. Wyniki badań wymienionych komisji będą podstawą do opracowania projektu ogólnego, który ma być przygotowany w końcu 1969 lub na początku 1970 r. Przewiduje się, że w r. 1971 lub 1972 odbędzie się konferencja ICSU - Unesco, w czasie której zostanie ustalony światowy system informacji naukowej.

(Bulletin de l'Unesco à l'Intention des Bibliothèques 1969 nr 1 s. 2-8)

III MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NA TEMAT BUDOWNICTWA, URZĄDZEŃ I WYPOSAŻENIA TECHNICZNEGO BIBLIOTEK

Trzecie spotkanie specjalistów z krajów socjalistycznych miało miejsce w Sofii w dniach 16—24 września 1968 r. (poprzednie odbyły się w Pradze w 1964 r. i w Warszawie w 1965 r.). Konferencja poświęcona była wymianie poglądów na

tematy teoretyczne budowy dużych i średnich bibliotek oraz przedstawieniu konkretnych projektów i problemów z nimi związanych.

Wygłoszono i przedyskutowano m. in. następujące referaty: T. Tombor (Węgry) „Postępowe tendencje w budownictwie dużych i średnich bibliotek”, F. N. Paščenko (ZSRR) „Postępowe tendencje w rozwiązaniach architektonicznych bibliotek radzieckich planowanych w l. 1962—1967”, V. M. Vinogradov (ZSRR) „Zasady modernizacji materiałowo-technicznej bazy bibliotek”, S. Draganov i Z. Dafinow (Bułgaria) „Zagadnienia podziału zasęgu terytorialnego i budowy bibliotek”. Problemy związane z projektem gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie przedstawił inż. S. Fijałkowski, a dr J. Wierzbicki scharakteryzował zalety i wady projektów zwarłych i kompleksowych.

Następna konferencja odbędzie się w r. 1969 na Węgrzech i będzie poświęcona regionalnej i miejskiej sieci bibliotek oraz bibliotekom szkół wyższych.

(Zentralblatt für Bibliothekswesen 1969 nr 1 s. 22—23)

BIBLIOTEKI RADZIECKIE W OBCHODACH 100 ROCZNICY URODZIN LENINA

W związku z przypadającą w dniu 22 kwietnia 1970 r. 100 rocznicą urodzin W. I. Lenina w październiku 1968 r. odbyło się w Moskwie plenarne posiedzenie Rady Bibliotecznej przy Ministrze Kultury ZSRR z udziałem kierowników bibliotekarstwa poszczególnych republik, dyrektorów centralnych bibliotek naukowo-technicznych i specjalnych oraz kierowników katedr bibliotekarstwa instytucji kultury w Moskwie i Leningradzie. Po referatach przedstawiciele Ministerstwa wywodziła się dyskusja, w której bibliotekarze mówili o dotychczasowej pracy podległych im placówek oraz wskazywali na potrzebę poprawy organizacji bibliotek i poziomu obsługi czytelników. W przyjętej uchwale wezwano wszystkie biblioteki do uczczenia rocznicy przez podniesienie poziomu pracy z książką i czytelnikiem.

(Bibliothekar 1968 nr 12 s. 13)

ZMIANY W BIBLIOTEKARSTWIE CZECHOSŁOWACKIM

W związku z przeksztalceniem się CSRS w państwo federacyjne został opracowany program zmian w organizacji bibliotekarstwa, bibliografii i informacji naukowej. Postanowiono, że niektóre funkcje będą wykonywane oddzielnie w Czechach i w Słowacji (np. funkcja biblioteki narodowej), inne albo w Czechach albo Słowacji (na podstawie porozumienia), inne wreszcie w tym kraju, który ma w danym zakresie większe doświadczenie.

Biblioteka Państwowa w Pradze będzie pełniła funkcje biblioteki narodowej i uniwersalnej biblioteki naukowej krajów czeskich; Matica Slovenska będzie biblioteką narodową Słowacji, a Biblioteka Uniwersytecka w Bratysławie — centralną biblioteką naukową Słowacji. Biblioteki te będą ściśle współpracować ze sobą, przewiduje się utworzenie organu koordynującego ich działalność, w skład którego wejdą przedstawiciele wymienionych bibliotek.

Pewne zmiany nastąpiły również w obu stowarzyszeniach bibliotekarzy. W Słowacji powstał Związek Słowackich Bibliotekarzy i Pracowników Informacji. Pierwszy, konstytucyjny jego zjazd odbył się w Bratysławie w dniach 3—4 grudnia 1968 r. Przewodniczącym Związku został dr J. Boldiš, dyrektor Biblioteki Słowackiej Akademii Nauk. W dniu 30 stycznia 1968 r. podczas pierwszego zebrania zarządu i komisji rewizyjnej została rozszerzona nazwa organizacji na Związek Słowackich Bibliotekarzy, Bibliografów i Pracowników Informacji (Sváz Slovenských Knihovníkov, Bibliografů a Informačných Pracovníkov). Utworzono 3 sekcje (bibliotekarską, bibliograficzną i informacji), których przewodniczący są zastępcami przewodniczącego Związku. Przygotowano i opublikowano statut i propozycje programu działalności Związku. Jego organem będzie czasopismo *Knižnice a Vedecké Informácie*.

Dnia 11 grudnia 1968 r. odbył się w Pradze zjazd konstytucyjny Związku Czeskich Bibliotekarzy i Pracowników Informacji. W czasie obrad, w których wzięło udział 400 delegatów reprezentujących ponad 2 000 członków Związku, dokonano wyboru 30 osobowego zarządu i 11 osobowej komisji rewizyjnej. Organem Związku będzie periodyk *Knihovnictví a Vědecké Informace*. W wyniku tych zmian przedstawienie ukazywać się czasopismo *Knihovník*.

(Knihovník 1968 nr 8 s. 256—260; Ctenář 1968 nr 12 s. 290
Citatel' 1968 nr 12 s. 425—430; 1969 nr 3 s. 92, dod. s. I—VIII)

NARADA BIBLIOTEKARZY SKANDYNAWSKICH

Od 30 czerwca do 3 lipca 1968 r. odbywał się w Bergen (Norwegia) XI Skandynawski Kongres Bibliotekarski. Pierwsze takie spotkanie miało miejsce w Danii w r. 1926 i odąd bibliotekarze skandynawscy obradują co 4 lata kolejno w Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji. XI Kongres zgromadził 550 przedstawicieli wymienionych państw oraz Islandii. Jednym z głównych tematów obrad było zagadnienie współpracy i koordynacji działalności bibliotek krajów uczestniczących. M. in. omawiano organizację sieci informacyjnej oraz zasady współpracy przy wydawaniu bibliografii narodowych.

W czasie obrad zajmowano się także takimi zagadnieniami jak: zakres zbiorów gromadzonych przez biblioteki narodowe, służba informacyjna, przewodniki po bibliotekach, kształcenie bibliotekarzy, automatyzacja pracy, literatura zagraniczna w bibliotekach publicznych. Dyskutowano zorganizowanie Skandynawskiej Rady do Spraw Bibliotek Naukowych (Scandinavian Council of Research Libraries), która byłaby organem doradczym dla Rady Północnej (Nordic Council) i Północnej Komisji Kulturalnej (Nordic Cultural Commission) w zakresie koordynacji pracy bibliotek.

(Scandinavian Public Library Quarterly 1968 nr 4 s. 252-257
Canadian Library 1968 nr 3 s. 234-236)

WSPÓŁPRACA POLSKO - NIEMIECKA W ZAKRESIE BIBLIOTEKARSTWA

W związku z programem współpracy kulturalnej między Polską a NRD Biblioteka Narodowa w Warszawie i Deutsche Bücherei w Lipsku zawarły porozumienie o zacieśnieniu kontaktów. Nastąpi więc częstsza wymiana doświadczeń i publikacji z dziedziny bibliotekarstwa i dokumentacji. Przewiduje się również wyjazdy wymienne bibliotekarzy. Podobne porozumienie zostało zawarte między Biblioteką Narodową a Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie.

(Mitteilungen aus dem Wissenschaftlichen Bibliothekswesen der DDR 1963 nr 11 s. 143)

NOWY GMACH BIBLIOTEKI NARODOWEJ W AUSTRALII

W końcu 1968 r. w Canberra został oddany do użytku nowy gmach Biblioteki Narodowej. Pięciokondygnacyjny budynek mieści czytelnie, sale wystawowe, teatr z widownią na 300 osób oraz magazyny przeznaczone na 2,5 mln tomów (obecnie Biblioteka liczy ok. 1 mln tomów). Budynek jest pierwszą z trzech części gmachów, które w przyszłości pomieszczą 12 mil. tomów.

(Library Association Record 1968 nr 11, Liaison s. 34)

ZMIANY W CZASOPISMIENNICTWIE BIBLIOTEKARSKIM

W wyniku porozumienia między Library Association i Aslib od 1969 r. zamiast *Library Science Abstracts* ukazuje się dwumiesięcznik *Library and Information Science Abstracts*. Library Association pozostanie wydawcą pisma, Aslib natomiast będzie dostarczać materiały z zakresu dokumentacji. Przewiduje się, że każdy numer będzie zawierał ok. 400 streszczeń artykułów z ponad 370 czasopism. Abstrakty będą ukazywały się w terminie od jednego do trzech miesięcy od daty publikacji prymarnych.

(Aslib Proceedings 1969 nr 2 s. 55; Library Review 1969 nr 1 s. 49)

W r. 1968 American Library Association zaczęło wydawać kwartalnik *Journal of Library Automation*. Oglaszane w nim artykuły dotyczą zastosowania mechanizacji w bibliotekach, systemów współpracy międzybibliotecznej, zagadnień informatyki itp.

(Bulletin de l'Unesco à l'Intention des Bibliothèques 1969 nr 1 s. 46)

Od stycznia 1969 r. czasopismo *ZIID-Zeitschrift* wydawane w Berlinie zmienia tytuł na *Informatik, Information und Dokumentation in Wirtschaft, Wissenschaft und Technik*. Przeznaczone będzie dla ośrodków informacji naukowo-technicznej, instytutów naukowych, instytucji gospodarczych i bibliotek naukowych.

(ZIID-Zeitschrift 1968 nr 6)

Od stycznia 1969 r. ukazuje się w Anglii nowy kwartalnik *Journal of Librarianship*. Pismo wydawane przez Library Association będzie ogłaszało dłuższe rozprawy z zakresu bibliotekarstwa i pracy informacyjnej.

(Aslib Proceedings 1969 nr 2 s. 54; Library Review 1968 nr 8 s. 435)

Dwumiesięcznik *Canadian Library* wydawany przez Canadian Library Association w styczniu 1969 r. zmienił tytuł na *Canadian Library Journal*. Zmiana ta podkreśla, że czasopismo poświęcone jest nie tylko bibliotekom krajowym, ale i zagranicznym.

(Canadian Library Journal 1969 nr 1)

CENTRALNY KATALOG KSIĄŻEK W BIBLIOTEKACH AMERYKAŃSKICH

Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie przystąpiła do druku centralnego katalogu książek wydanych przed r. 1956 (*National Union Catalog Pre-1956 Imprints*). Znajdą się w nim publikacje zgromadzone w bibliotekach USA i Kanady. Przewiduje się, że katalog obejmie 610 tomów i zostanie ukończony w ciągu 10 lat. Razem z obecnie wydawanym centralnym katalogiem zbiorów bibliotek amerykańskich będzie to najpełniejszy wykaz książek, które ukazały się od czasu wynalezienia druku.

(College and Research Libraries 1968 nr 8 s. 279)

ROZSZERZONE WYDANIE „KODEKSU DOBRYCH OBYCZAJÓW”

W r. 1968 ukazały się opracowane przez UNESCO „Wytyczne dla przygotowywania artykułów naukowych do druku”. Jest to rozszerzone wydanie „Kodeksu dobrych obyczajów w sprawie publikacji naukowych” z r. 1962. Obecny tekst zawiera także zalecenia dla autorów dotyczące redagowania streszczeń pracy oraz wykaz norm wydanych przez ISO, a dotyczących publikacji naukowych.

(Bulletin de l'Unesco à l'Intention des Bibliothèques 1969 nr 2 s. 72—77)

KOMUNIKAT
Instytutu Bibliograficznego BN

Od dn. 1 lipca 1969 r. będzie obowiązywać nowa norma bibliograficzna PN-68/N-01178 *Przepisy bibliograficzne. Skróty wyrazów typowych w tytułach czasopism i wydawnictw zbiorowych*. Norma ta stanowi uzupełnienie znowelizowanej normy PN-65/N-01150 *Przepisy bibliograficzne. Skróty tytułów czasopism i wydawnictw zbiorowych* (po raz pierwszy ustanowionej w 1952 r.), która zawiera zasady tworzenia skrótów tytułów czasopism i wydawnictw zbiorowych oraz zasady skracania wyrazów w tytułach wymienionych wydawnictw, ograniczając się jednak tylko do podania 32 nazw rodzajowych i ich skrótów.

Nowa norma, obowiązująca w zakresie bibliografii, dokumentacji i wydawnictw, zawiera wyrazy typowe, zaczerpnięte z tytułów czasopism wydawanych w 18 językach, a mianowicie: angielskim, bułgarskim, czeskim, francuskim, hiszpańskim, holenderskim, łacińskim, niemieckim, polskim, portugalskim, rosyjskim, rumuńskim, serbochorwackim, słowackim, szwedzkim, węgierskim i włoskim. Wybrany 1928 wyrazom typowym odpowiada 1205 skrótów.

Norma składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy zawiera sprecyzowanie przedmiotu i zakresu stosowania normy oraz ogólne wiadomości o niej; rozdział drugi podaje w układzie alfabetycznym wykaz wyrazów typowych i odpowiadających im skrótów; w rozdziale trzecim porządek jest odwrócony: na pierwszym miejscu figurują skróty, na drugim — odpowiadające im wyrazy typowe. Rozdział drugi przeznaczony jest dla osób opracowujących bibliografie, ustalających skróty wyrazów, które występują w tytułach czasopism; z rozdziału trzeciego będą korzystały użytkownicy bibliografii w przypadkach, gdy będą rozwiązywać skróty tytułów czasopism polskich i obcych.

Normę można nabyć w Centralnej Księgarni Norm, Warszawa, ul. Sienna 63. Księgarnia realizuje również zamówienia zamiejscowe.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

KSIĄŻKI

- W. Bergmann, Ch. Pohlmann: Bibliotheken und elektronische Datenverarbeitung. Ein bibliographischer Wegweiser. Leipzig 1968
- M. Burbianka: Produkcja typograficzna Scharffenbergów we Wrocławiu. Wrocław 1968
- The Dewey Decimal Classification. Outlines and Papers Presented at a Workshop on the Teaching of Classification December 8—10, 1966. New York 1968
- K. Dziwik: Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Cz. 2. Dokumenty z lat 1793—1787. Wrocław 1968
- B. Górka: Katalog kalendarzy XVII—XVIII w. w zbiorach Biblioteki Ossolineum. Wrocław 1968

Die Gutenberg-Preisträger der Stadt Leipzig. Leipzig 1968

L. Szentirmal: Die Funktion des Lesens in der Freizeitstruktur der Studenten der Attila-József-Universität zu Szeged (Ungarn). Szeged 1968

J. Szocki: Czytelnictwo i lektura ludzi dorosłych. Wrocław 1968

J. Vinárek, A. Těšitel: Knihovny USA. Praha 1968

J. Wróblewski: Biblioteki polskie na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1881—1939. Olsztyn 1968

CZASOPISMA

Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej. 1968 nr 3 (36), 4 (37)

Čtenář. R. 21: 1969 nr 3

Library and Information Science Abstracts. R. 1: 1969 nr 1

Poligrafika. R. 20: 1968 nr 9, 11, 12

Polish Scientific Periodicals—Contents. 1968 nr 6, 7, 8, 9

Tudományos és Műszaki Tájékoztató. R. 16: 1969 nr 1

Zentralblatt für Bibliothekswesen. R. 83: 1969 nr 1, 2

Z Knižovnícké Praxe. Zpravodaj Knihoven Severomoravského Kraje. 1968 nr 17, 18, 19

N A S I A U T O R Z Y

Edward ASSBURY, mgr	— Zastępca Dyrektora Ośrodka Informacji Technicznej i Ekonomicznej Komunikacji.
Halina CHAMERSKA, dr	— Kierownik Biblioteki i Ośrodka Dokumentacji Międzyuczelnianego Zakładu Badań nad Szkolnictwem Wyższym.
Maria DEMBOWSKA, doc. dr	— Dyrektor Biblioteki PAN w Warszawie.
Ewa GRUBERSKA	— Ministerstwo Kultury i Sztuki
Zygmunt KOLANKOWSKI, doc. dr	— Dyrektor Archiwum PAN.
Jadwiga KOŁODZIEJSKA, dr	— Kierownik Instytutu Książki i Czytelnictwa BN.
Tadeusz KRZYŻEWSKI, mgr	— Biblioteka Pracowni Geologii PAN w Krakowie.
Irena MORSZTYNKIEWICZOWA, dr	— b. Dyrektor Biblioteki GUS w Warszawie.
Bernard OLEJNICZAK, mgr	— Dyrektor Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu.
Ewa PAWLIKOWSKA, mgr	— Zastępca Dyrektora Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki.
Janina PELCOWA, dr	— Instytut Bibliograficzny BN.
Władysław PIASECKI, mgr	— Dyrektor Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.
Zofia PRZYBYŁO-WALCZAKOWA, mgr	— Biblioteka Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.
Edward RUZIEWICZ, mgr	— Biblioteka Instytutu Badań Literackich PAN w Warszawie.
Maria SKURATOWICZ	— b. kustosz w Bibliotece PAN w Warszawie.
Jan WOŁOSZ, mgr	— Instytut Książki i Czytelnictwa BN.
Julian WÓJCIK, mgr	— Biblioteka PAN w Warszawie.
Tadeusz ZARZĘBSKI, mgr	— Wicedyrektor Biblioteki PAN w Warszawie.
Kronikę Krajową oprac. mgr Hanna ZASADOWA	— Kierownik Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Głównej UW.
Kronikę Zagraniczną oprac. mgr Mirosława KOCIĘCKA	— Zakład Informacji Naukowej BN.

TREŚĆ

Od Redakcji	1
Artykuły:	
TADEUSZ ZARZĘBSKI: 25 lat bibliotek w PRL	3
JADWIGA KOŁODZIEJSKA: Perspektywy rozwoju bibliotekarstwa polskiego w świetle nowej ustawy o bibliotekach	14
ZYGMUNT KOLANKOWSKI: Stowarzyszenie Archiwistów Polskich	24
Opinie. Poglądy. Propozycje.	
ZOFIA PRZYBYŁO-WALCZAKOWA: Bibliotekarze dyplomowani w świetle prawa i praktyki	29
TADEUSZ KRZYŻEWSKI: O higieniczne warunki pracy w bibliotekach	35
Doniesienia	
Państwowa Rada Biblioteczna (<i>Ewa Gruberska</i>)	39
Biblioteki w ocenie pracowników nauki (<i>Maria Dembowska</i>)	45
Organizacja bibliotekarstwa w Węgierskiej Republice Ludowej (M. D.)	47
Sprawozdania	
Konferencja naukowa IBL nt. zakresu i metod dokumentacji historyczno-literackiej (<i>Edward Ruziewicz</i>)	48
Międzynarodowe Kolokwium nt. informacji technicznej i ekonomicznej w kolejnictwie (<i>Edward Assbury</i>)	54
Recenzje	
Przepisy prawne dla bibliotek. T. ZARZĘBSKI: Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych. Zebrał i oprac. ... Warszawa 1968 (<i>Bernard Olejniczak</i>)	56
Encyklopedia bibliotekarstwa. Encyclopaedia of librarianship. Ed. by TH. LANDAU. London 1966 (<i>Maria Skuratowicz</i>)	57
Współpraca bibliotek. G. JEFFERSON: Library co-operation. London 1968 (<i>Janina Pelcowa</i>)	61
Zawód bibliotekarski w Wielkiej Brytanii. I. B. PALMER: From little acorns. Library profession in Britain. London 1966 (<i>Jan Wołosz</i>)	64
Biblioteki publiczne w USA. Emerging library systems. The 1963—66 evaluation of the New York State public library systems. New York 1967 (<i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	68
Komputer w Bibliotece Uniwersyteckiej w Bochum. Elektronische Datenverarbeitung in der Universitätsbibliothek Bochum. Ergebnisse — Erfahrungen — Pläne. Bochum 1968 (<i>Halina Chamera</i>)	73
48 nowych budowli bibliotecznych w NRF. Bibliotheksneubauten in der Bundesrepublik Deutschland. Frankfurt am Main 1968 (<i>Władysław Piasecki</i>)	77
Historia książki gdańskiej. Libri Gedanenses. Rocznik Biblioteki PAN za rok 1967. Gdańsk 1968 (<i>Julian Wójcik</i>)	79
Jubileuszowy przewodnik po wydawnictwach GUS. Bibliografia wydawnictw GUS. Warszawa 1968 (<i>Irena Morsztynkiewiczowa</i>)	81
Z życia SBP	85
Z żalobnej karty	104
Kronika krajowa	106
Kronika zagraniczna	108
Komunikat Instytutu Bibliograficznego BN	111
Wydawnictwa otrzymane	111
Nasi autorzy	112

CONTENTS

Editorial	1
Articles	
TADEUSZ ZARZEBSKI: Twenty five years of Polish libraries. (Summary — 13)	3
JADWIGA KOŁODZIEJSKA: Perspectives of the development of Polish libraries in the light of the new library law. (Summary — 23)	14
ZYGMUNT KOLANKOWSKI: Polish Archivists Association. (Summary — 28)	24
Opinions. Views. Propositions.	
ZOFIA PRZYBYŁO-WALCZAKOWA: Diploma librarians in the light of law and practice	29
TADEUSZ KZYŻEWSKI: About hygienic conditions of work in the libraries	35
Communications	
State Library Council	39
Scientists appreciate the library activity	45
The organization of libraries in the Hungarian People's Republic	47
Reports	
Conference of the Institute of Literary Research on the scope and methods in literary documentation	48
International Colloquium on the technical and economical information in railways research	54
Book Reviews	56
News From the Polish Library Association	85
Obituary	104
Chronicle	106
Books and periodicals received	111
Notes on contributors	112

INDEKS 37 405

Nakład 1600 egz. Oddano do składu w lipcu 1969, druk ukończono w marcu 1970 r.
 Obj. ark. druk. 7+2,25 wkł., ark: wyd. 11,75+4,25. Zam. 4059/69 D-15
 Drukarnia Związkowa w Krakowie ul. Mikołajska 13